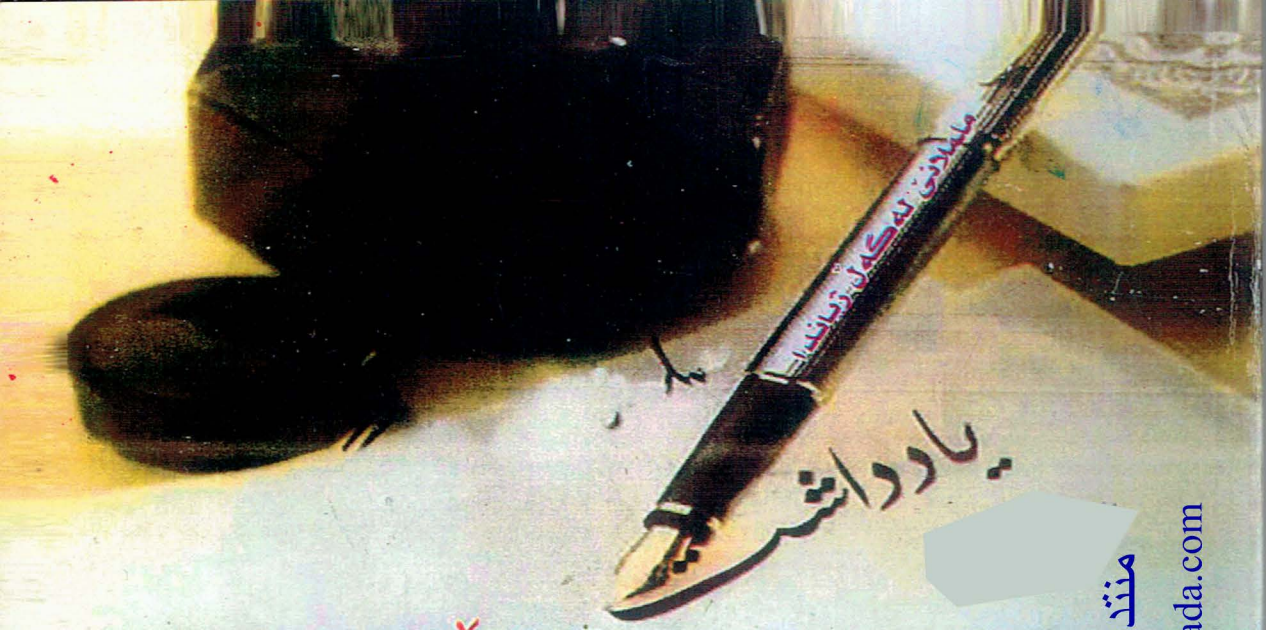

یادداشت

مەلەلانێ لەگەڵ ژیاندا

منتدى إقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com

1971 - 1935

شەهیدی قەڵەم

دکتۆر عبدالستار تاهر شەریف

بەرگی یەکەم / چاپی دووەم

هەولێر 2008

ململانێ لەگەڵ ژیاندا

(یادداشت)

١٩٣٥-١٩٧١

د. عبدالستار تاهیر شەریف

بەرگی یەکەم

چاپی دووەم

کەرکوك ٢٠٠٨

ناوی کتێب : ململانێ لەگەڵ ژیاندا
بابەت : یادداشت
ناوی نووسەر : د. عبدالستار تاهیر شەریف
بەرگی یەکەم / چاپی دووەم
سەرپەرشتی چاپ : لقمان حسین
دزاین : محمد مهدی
چاپخانە : ئارا بخا – کەرکوك
ساڵی چاپ : ٢٠٠٨

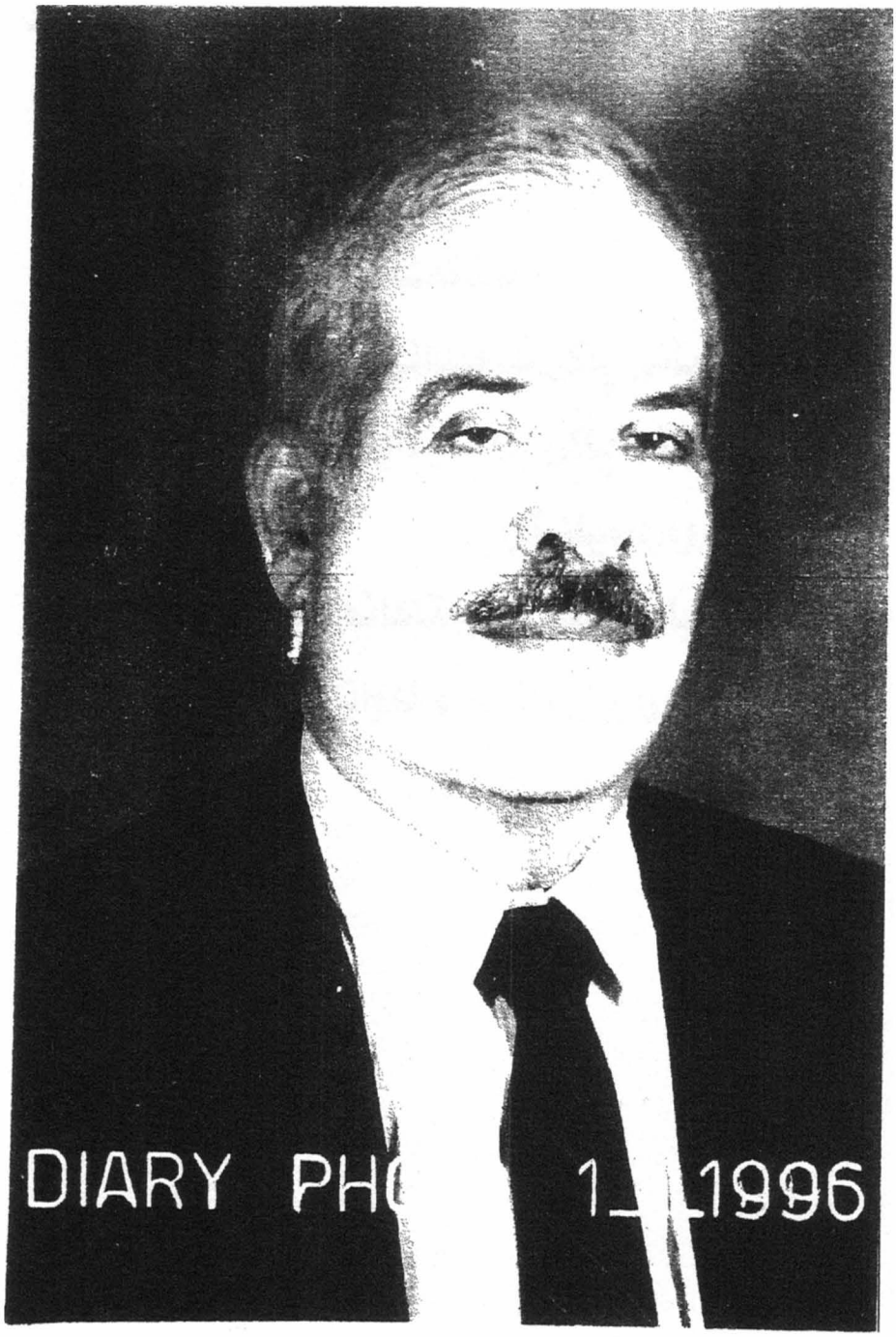
DIARY PH
1 1996

پێشکەشە

- بەگیانی پاکی شەهیدانی کورد و کوردستان .
- بەگیانی پاکی باوك و دایکم کەبەجوانی پەروەردەمیان کرد .
- بەگیانی پاکی مامۆستاکانم کەهەمیشە خۆم بەقەرزاریان دەزانم و لەوانەوە فێری وشەی جوان بووم .

د.عبدالستار تاهیر شەریف

پێشەکی

لە دێر زەمانەوە مرۆڤی ڕۆشنبیرو سیاسە تەمەدار هەمیشە ئارەزووی نووسینەوەی بیرەوەری و یادداشتەکانیان لا بەهێز بووە ، یادداشتی سەرکردەو سەرۆکی وڵاتان ، تەنها یادداشتی کەسایەتییەکانیان نەبووە دوور لە میژووی وڵاتەکانیان ، بەڵکو یادداشتەکانیان بریتی بووە لە نووسینەوەی میژووی وڵات و بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی گەلەکانیان ، بۆ نموونە کە یادداشتەکانی چەرچل یان دیگۆل و خرۆشوف " خرۆشۆف بیردەکاتەوە " هەروەها یولیۆس قەیسەر کاتێ کە یادداشتی ڕۆژانەی ژیانی دەربارەی هەڵمەتە مەزنەکەی لە وڵاتی " الغال" لە ناوەندی سەدەی یەکەمی پێش زایینی دەنووسیەوە ، ئەم یادداشتەی لە خانەی مەزنترین سەرکردەی سەربازیی لە میژوودا دادەنرێت. یان یادداشتەکانی " جان جاك ڕۆسۆ" لە ژێر ناونیشانی (ئیعترافاتی جان جاك ڕۆسۆ) کە تا ئێستا باشترین سەرچاوەی پەروەردەو فەلسەفەی کۆمەڵایەتییە ، وەك سەرچاوە لە زۆربەی زۆری زانکۆکانی جیهان بەکاردەهێنرێت .

دەتوانین بڵێین لە سەدەی بیستەم نووسینەوەی یادداشت زیاتر لە سەدەکانی پێشووتر پەرەی سەندو ڕێبازی تۆێژینەوەی زانستی گرتە خۆ ، بەڵکو دەتوانین بڵێین ئەو یادداشتانەی ڕێبازی تۆێژینەوەی زانستیان گرتۆتەبەر بە باشترین سەرچاوە لە بواری دراسەتکردنی میژوو دەژمێردرێن.

نووسینەوەی یادداشت لە وڵاتی ئێمە ، کوردستان لەبەر کۆمەڵێ هۆ جیگای داخە، ڕۆشنبیرانی کورد نەیانتوانیوە خۆیان لە ئەقاری بدەن ، لەوانەش ژمارەیەکی زۆریان یادداشتەکانیان نووسیوەتەوە ، بەڵام وەك ڕەشنووس ماونەتەوە و بڵاونەکراونەتەوە ، دیارە ئاشکرایە کە جارێ وڵاتەکەی ئێمە لەسەر دیموکراتییەت و ئازادی ڕانەهاتووە ، کە دەبێتە هۆی نەوەی خاوەند یادداشتەکان تووشی کۆمەڵێ ئارەحەتی و کێشمەکێش ببنەوە تا دمگا بە لەناودانی ژیانیان ئەگەر بێت و بیرەوەری و یادداشتەکانیان وەك چۆن هەیە و ڕووداوەکان وەك چۆن ڕوویانداوە بەبێ ئەوەی بیخەنە ژێر لێوەوە بینووسنەوە . کورد وتەنی ئەوانەی یادداشتەکانیان بلاو ناکەنەوە دەڵێن " دەست بە سەر کلاوی خۆتەوە بگرە بۆ ئەوەی با نەیبا " هەرچەندە چاومان بە هەندێ

یادداشتی بە نرخ دەکەوێ بە زمانی کوردی یان عەرەبی بەڵام بە پە نجەی دەست دەژمێردرێن لەوانە(گەشتی ژیانم) ی یادداشتەکانی مامۆستا مەسعود محەمەد ، (ڕۆژژمێری پێشمەرگەێک)ی کاکە حەمەی حاجی مەحمود ، (لە خەوما)ی مامۆستا جەمیل صائب ، کە بە ڕەشنووسی مایەوە و دوای کۆچکردنی چاپکرا ، وادیاریشە لەبەر ئەو هۆیانەی باسمانکرد هەتا لە ژیاندا مابوو نەیتوانی چاپی بکا ، (مژکرات فؤاد عارف) بە زمانی عەرەبی ، (مژکرات ولمحات من تاریخ الحرکە الوگنیە والپوریە فی کوردستان ۱۹٤۰-۱۹۵۸)ی مامۆستا صالح حەیدەری ، ئەم یادداشتە دوای ئەوەی چاپکرا بەشێکی زۆری قرتێندران و جیاوازیەکی زۆر لە نێوان ڕەشنووسەکەی و چاپکراوەکەیدا هەیە ، ئاشکراشە هۆیەکەی بۆ ئەو هۆیانە دەگەڕێتەوە کە باسیانمان کردووە . (یادداشتەکانی ڕەفیق حیلمی) . ئێمەش دوای ئەوەی چەند برادەرێک و دۆستێکی خۆشەویستمان ها نمیاندا بۆ ئەوەی لەمە زیاتر یادداشتەکانی ژیانم (ململانێ لەگەڵ ژیاندا)دوانەخەم و بڵاویان بکەمەوەو لە چاپیان بدەم و لەمە زیاتر خوێنەرانی ئازیزی گەلەکەمان بە تایبەتی نەوەی نوێی کوردستان چاویان ڕووناکبێتەوە بەو زانیارییانەی کە ماوەیەکی زۆرە بە شاراوەیی ماونەتەوە ، یەکێ لەو برادەرانە کاک شوان داودی بوو سەرنووسەری ڕۆژنامەی (هەواڵ) کە دەورێکی باڵای هەبوو لە هاندانم بۆ چاپکردنی یادداشتەکانم. (ململانێ لەگەڵ ژیاندا) ناونیشانی یادداشتەکەم بەم جۆرەی هەیە ، زۆر گونجاوە لەگەڵ جۆری ژیانم لە ماوەی حەفتا ساڵدا ، لە ماوەی ئەم حەفتا ساڵەدا زۆر خۆشی و ناخۆشیم دی ، زۆر کەوتن و سەرکەوتنم دی ، لە نسکۆهینانەکانم و کەوتنەکانم هیچ کاتێک ڕەش بین نەبوومەو تووشی بێ ئارامی و خەمۆکی نەبوومە لەبەر ئەوەی باوەڕم بە خۆم بووەو ، هەمیشە ئەمووت (من خۆم ئەم ڕێگایەم گرتۆتە بەر ، خۆم ئەم ڕێگایەم هەڵبژاردووە ، بۆیە سەیری دواوە ناکەم تەنها لەو ڕووەوە نەبێ کە سوود لە هەڵەکانم وەربگرم ، ئەم بۆچوونەم و جۆری بیرکردنەوەیەم زیاتر لەوەوە وەرگرتووە کە جارێکیان لە ساڵی ۱۹۵٦ لە گۆڤاری (ڕۆژلیوسف) وتارێکم خوێندەوە لە وتارەکەدا هاتبوو " جارێکیان گابرایەک تابلۆیەکی زەیتی بە یەک ملیۆن فرەنک دەکرێت ، تابلۆکە بریتیبوو لە عەرەبانەیەک ،

عەرەبانەکە پڕبوو لە شتومەک ، کابرای عەرەبانە لێخوڕ بە قەمچی لە ئەسپەکەی دەدا و بەرەو پێشەوە دەڕۆیشت ، لەو کاتەی عەرەبانەکەی لێ دەخوڕی شتومەکەکانی ناو عەرەبانەکە لە پشتەوە وردە وردە دەکەوتنە خوارەوە ، لێخوڕەکە هاوڕی دواوەی نادایەوە . فەلسەفەی ئەم تابلۆیە ئەوەبوو :(بەرەو پێشەوە بڕۆ هاوڕ دواوە مەدەوە .) خاوەند تابلۆکە ئەم تابلۆیەی لە ژووری میوان هەڵواسیبوو . ڕۆژێکیان یەکێ لە برادەرەکانی هاتە میوانیی خاوەند تابلۆکە ، چاوی بەتابلۆکە کەوت و پرسیاری لێکرد ، ئەم تابلۆیەت بە چەند کڕییوە ؟ ئەویش دەڵێ ، بە یەک ملیۆن فڕەنک ، برادەرەکەی هونەرمەند و ڕەسامێکی گەورە بوو ، وتی ئەوە چی دەڵێی ؟ ئەم تابلۆیە هەزار فڕەنکیش ناهێنێ ، چۆن یەک ملیۆن فڕەکت داوە پێی ؟ ئەویش دەڵێ ، من هاور دواوە نادەمەوە ، ئەمەیە فەلسەفەی تابلۆکە)

منیش لە ژیانمدا زۆر سوودم لەم فەلسەفەیە وەرگرتووە ، منداڵێکی دەشتەکی بووم ، لە دەشتەوە هاتمە شاری کەرکوک ،لە دێیەکی وشک و بڕینگ ، بیری ئاوەکانی ٢٠-٢٥ باڵ قوول بوو، تەنها خوێندەوارێکت تیا دەست ناکەوت ، بەڵێ هاتینە کەرکوک ، قوتابخانەی سەرەتایی و ناوەندیم و دواناوەندیم لە کەرکوک تەواوکرد و بوومە مامۆستای سەرەتایی ، لە مەرکەزی ناحیەی شوان لە (ڕێدار) و پاشان لە دێی پاپیلان هەر لە ناحیەی شوان . لە ساڵی ١٩٥٩دا لە سەردەمی ڕژێمی عەبدولکەریم قاسم ، چوار ساڵ حوکم درام . ئەمە یەکەم نسکۆ بوو لە ژیانمدا تووشم بوو ، زۆریش سوودم لە ژیانی بەندیخانە وەرگرت و فێری ئەوەبووم ژیان پڕە لە خۆشی و ناخۆشی ، مرۆڤ دەبێ زۆر ژیرانە مامەڵە لە گەڵ ناخۆشییەکانی ژیانی بکا هەروەها لەگەڵ خۆشییەکانیش ، لەکاتی خۆشیدا مەغرور نەبێ و لە خۆی بایی نەبێ ، لە کاتی ناخۆشیشدا کۆڵ نەدا و نەڕووخێ .دوای دەرچوونم لە بەندیخانە لە ساڵی ١٩٦٣ چوومە ڕیزی شۆڕشی کوردستانەوە – شۆڕشی ئەیلولی ١٩٦١. لە ساڵی ١٩٦٣ ژیان لە لادێکان و هەردو دۆڵ و چیاکانی کوردستان وا ئاسان نەبوو جگە لەوەی چەند جار لە کوشتن بە دەستی دوژمنانی گەلەکەمان لە چەند شەڕێکدا ڕزگارم بوو . لەم ماوەیەش لە منداڵەکانم دوور کەوتبوومەوە ، دووریش لە مانڵ و منداڵ ناخۆشیەکی تربوو لە ژیانمدا ، بەڵام ئەم ناخۆشییە جیاوازیەکی زۆری لەگەڵ ناخۆشی یەکەمدا هەبوو، ئەم جارەیان ناخۆشیەکە لە پێناوی کوردو کوردستان بوو ، لە پێناوی وەدەستهێنانی مافە ڕەواکانی

گەلی کورد بوو ، دروشمی شۆڕشەکەمانیش (کوردستان یان نەمان) بوو . کەواتە خۆم ئەم ڕێگایەم هەڵبژاردبوو، ئیتر دەبێ بۆ هاوڕ دواوە بدەمەوە ، هەمیشە گەشبینیش بووم ، باوەڕم وابوو کە ڕۆژێ لە ڕۆژان گەلی کورد بە ئاواتی خۆی دەگات . ئێستا کە لە سەرەتای سەدەی بیست و یەکەم داین ، گەلەکەمان زۆر نزیک بۆتەوە لە گەیشتن بە تەواوی ئاما نجەکانی ئەویش (سەربەخۆیی) ئەم سەربەخۆییەش لە ئە نجامی خوێنی هەزارەها ڕۆڵەی کوردستانە خوێنی پێشمەرگە شەهیدەکان و خوێنی منداڵان و ژنان و لاو و پیری کوردستانە ، گەلی کورد کە گەیشتۆتە ئەم ئاما نجە لە ئە نجامی سەدەها کارەساتی گەورەوەیە کە تووشی بووە وەک ئەفلاتون دەڵێ " کارەسات نەتەوە دروست دەکا " . باوەڕیش ناکەم کارەسات هەبێ لە کارەساتی (ئەنفال) گەورەتر بێ . یان لە کارەساتی کیمیا بارانی شاری هەڵە بجە گەورەتر بێ . یەکێ لە نسکۆکانی تر ، مەسەلەی گەڕانەوەم بوو لە شاخەوە بۆ ناو شار ، لە پێشمەرگایەتییەوە بۆ مامۆستایی ، مامۆستای قەتا بخانە ، هەرچەندە لەم نسکۆیە بەتەنیا نەبووم هاوڕێم زۆر بوو ، دوای ئەوەی بارزانی لەگەڵ موشیر عەبدولسەلام عارف لە ١٠\٢\١٩٦٤ ڕێککەوت ، داوای لە پێشمەرگەو کادیرە سیاسییەکان کرد ، لە ئێستگەی بەغدا بە دەنگی خۆی :

" ارجعوا إلى أعمالكم الحرة الكريمة" ئەوەبوو دوای هەوڵدانێکی زۆر لە ساڵی ١٩٦٥ حکومەتی بەغدا گەڕاندمییەوە وەک مامۆستایەکی سەرەتایی نەک بۆ ناو شاری کەرکوک بەڵکو بۆ دێی (ماحوز) لە قەزای حەویجە. ئەمەش نسکۆیەکی زۆر گەورەتر بوو لە نسکۆکانی پێشووتر لەبەرئەوەی چیمان کردبوو کورد وتەنی " ئاوەڵ ئاو ڕۆیشت" وەک پێشمەرگەیەکی ئازاد و کادیرێکی سیاسی پارتی دیموکراتی کوردستان بگەڕێتەوە ژێر چنگی ئەمن و پۆلیسی حکومەتی بەغدا.لە ساڵی ١٩٦٩ بوومە قائممقامی کۆیە ، تا بەیاننامەی ١١ ئازار لە کۆیە مامەوە ، ئەوەبوو لەسەر داوای بارزانی لە قائممقامیی لادرام و دووبارە گەڕاندمیانەوە وەک مامۆستایەکی سەرەتایی ، ئەم جارەیان بارزانی ڕازی نەبوو وەک مامۆستا لە شارەکەی خۆمیش بمێنمەوە ، ئەوەبوو نەقڵی بەغدا کرام ، من و مامۆستا عەباس حوسێن ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی پارتیمان و مامۆستا نورەدین عەبدولڕەحمان ئەندامی لقی کەرکوک ، هەرسێکمان نەقڵی قوتا بخانەی " الحرّاء " کراین لە گەڕەکی " القاهرة " لە بەغدا .

دووبارە دوای ڕێککەوتنەکەی ئێوان هەردوو باڵەکەی پارتی ، باڵی مەکتەبی سیاسی و باڵی بارزانی ، گەڕاندمیانەوە بۆ قائممقامییەت و لەبەر نەبوونی قەزایەکی

شاعر،ناحیەی " خدر " یان کردە قەزا لە پارێزگای " المثنی"و پاشان بۆ قەزای " کەلار" لە پارێزگای کەرکوك . کەواتە ئەمە هەڵسانەوەیەکی تر بوو . هەروەك باسمان کرد لەم کەوتن و هەڵسانەوانە کۆمەڵێ دەرسی تازەم لە ژیانمدا وەرگرت ، ئەمانەش هەموو " ململانێ بوو لەگەڵ ژیاندا" بە هەرحاڵ ئەم ململانێیانە بەردەوامبوون وەك لە نامەڕۆکی " ململانێ لەگەڵ ژیاندا " لە ١٩٣٥-٢٠٠٥ . ئەم پێشەکییە لەبەرئەوەی تایبەتە بە بەرگی یەکەمی یادداشتەکانم ، بۆیە بە پێویستم نەزانی باسی ململانێکانی ژیانم بکەم دوای ساڵانی ١٩٧٠ . خوێنەر تێ دەگا کە یادداشتەکانم تەنها موڵکی خۆم نییە، بەڵکو موڵکی هەموو کوردێکی دڵسۆزە لە هەر کوێیەکی کوردستانی گەورەدا بێ ،لەبەرئەوەی پەل و پۆپی یادداشتی "ململانێ لە گەڵ ژیاندا " وەك چۆن گرنگی تایبەتی خۆی لە کوردستانی باشووردا هەیە ، هەمان گرنگیتی لە پارچەکانی تری کوردستانی گەورەشدا هەیە. لەکۆتایدا سوپاسی هەموو ئەو ڕۆشنبیرو قەڵەم دۆستانە ئەکەم کە زۆر یان کەم یارمەتییان داوم بۆ لەدایك بوونی ئەم بەرهەمەم (ململانێ لەگەڵ ژیاندا) لەوانە : ڤیانی کچم کەهەموو ڕەشنووسەکانی بەئیمێڵ لە سلێمانیەوە بۆ نیوزلەندا بۆ ناردم ، هەروەها سەرنووسەری ڕۆژنامەی هەواڵ کاك شوان داوودی و کاك عەبدولڕەحمان گلی و بەڕێوەبەری ڕۆژنامەی هەواڵ و کاك لوقمان شێخ حوسێنی برازام کە لەگەڵمدا ماندوو بوو لەڕاست کردنەوەی هەڵەی زمانەوانی و ئەرکی سەرپەرشتی لەچاپ دانی لە ئەستۆ گرت . نومێدەوارم بە نووسینەوەو لە چاپدانی یادداشتەکانم خزمەتێکی بچووکی گەلەکەم کردبێ و کەلێنێکم لە کتێبخانەی کوردی پرکردبێتەوە .

د. عبدالستار تاهیر شەریف

کەرکوك – ١١-ئەیلولی – ٢٠٠٥

بەشی یەکەم:

قۆناغی مندالی ولاوێتیم (١٩٣٥-١٩٥٦):

مرۆڤ له سەرەتای ژیانیدا بیر له نووسینەوەی یادداشت و بیرەوەریەکانی ناکاتەوە ، بەڵام کە چووە ناو سالەوە ، ساڵ لەدوای ساڵ مەسەلەی نووسینەوەی بەسەر هاتەکانی ژیانی لا بەتینتر دەبێ و ئارەزووی نووسینەوەیانی لا زیاتر و بەجۆشتر دەبێ . گومانی تێدا نییە منیش لەم ڕاستییە دەروونییە بە دەرنیم ، بۆیە دەتوانم بڵێم ماوەیەکە هەوڵی ئەوەم داوە ڕووداوەکانی ژیانم لە دەفتەری یادداشتی ساڵانەم بنووسمەوە ، بۆ ئەوەی بزر نەبن و پاشانیش لە دەرفەتێکدا پاکنووسیان بکەمەوە و لە چاپیان بدەم .
باوەڕ ناکەم لەوە خۆشتر هەبێ مرۆڤ بەرمو دوا بگەڕێتەوە بۆ ساڵانی منداڵێتی و بیر لە ڕۆژانی منداڵێتی و ساوایەتی خۆی بکاتەوە ، ئەو ڕۆژە خۆشانەی لە دێیە خنجیلانەکەمان لەگەڵ هاوڕێکانمدا بەسەرم دەبردن لە دێی بیرەسپانی گەورە (بیرەسپانی خواروو) یان لە شارە خۆشەویستەکەمان ، خۆشەویستی هەمو کوردێك "شاری کەرکوك" و گەڕەکەکەمان، گەڕەکی ئیمام قاسم ، هەموو وەك شریتی ڤیدیۆ لەبەر چاومن و لەیادیان ناکەم .
بە پێی ناو نووس کردنم لە ساڵی ١٩٣٣ لە دایك بوومە ، بەڵام لە ڕاستیدا وەك دایکم دەیگێڕایەوە ، دوای لە دایك بوونی مەلیك فەیصەلی دووەم بە شەش مانگ لە دایك بوومە ، کە ئەمەش دەکاتە شەش مانگ دوای ١٩٣٥/٥/٢ کە ڕۆژو ساڵی لە دایك بوونی مەلیك فەیصەلی دووەمە ، کەواتە لە مانگی تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٣٥ لە دایك بوومە ، ئینجا مانگێ کەمتر یان زیاتر هیچ لە مەسەلەکە ناگۆڕێ . ئەم مێژووەش لەوەی کە بۆم دیاری کراوە ڕاستترە ، لەبەرئەوەی لە کاتی ناو نووسینماندا تەمەنی منیان لە تەمەنی شێخ جەباری برام بە گەورەتر نووسیوە ، لە کاتێکدا شێخ جەبار یەك ساڵ لە من گەورەتربوو .
لە لایەکی ترەوە ساڵی ١٩٤١ بۆ یەکەم جار لە پۆلی یەکی سەرەتایی وەرگیرام ، زۆر منداڵ بووم ، چەند مانگێ لە پۆلی تەمهیدی دامیان نا .
دایکم ناوی (هەمینە صالح ڕەحمان) ، کچی کوێخا صالحی دێی (عەلی بەیان)ی ناحیەی شوان بوو. دایکم دوو شوی کردبوو ، پێش باوکم شوی بە شێخ غفور کردبوو ، لە شێخ غەفور دوو کچی هەبوو (فاتمەو ئیسمەت) شێخ غەفور کوڕی شێخ ئەمین کوڕی شێخ ئیبراهیم کەلەهەمان بنەماڵەی باوکم بوو، لە تەمەن لە دایکم گەورەتر بووە و ئەوەندە پێکەوە نەژیاون، کۆچی دوایی کردووە .

لە باوکمیش شێخ تاهیری کوڕی شێخ شەریفی کوڕی شێخ عەبدولحەمید چوار کوڕی بووە (جەلیل و جەبار و ستار (من) و حەسیب).

باوکم چوار ژنی هێنابوو ، هەییەت وەلی و شوشە حەسەن و دایکم هەمینە و فاتمە عەلی . لەم چوار ژنە یانزە کوڕو چوار کچی هەبووە . (تەها و تەیب و هادی و فەتومە) لە دایکم شوشە . (جەمیلە و خەیریە) لە دایکم هەییەت ، ئێمەش چوار برا لە دایکێك و (حوسێن و حەسەن و خالید و تالیب و مەحبوبە) لە دایکم فاتمە .

باوکم ساڵی ١٩٤٩ لە ئەنجامی نەخۆشیەکی قورسی پرۆستات کۆچی دوایی کرد، هەرچەندە لە نەخۆشخانەی کەی وان "K-1"– لە شەریکەی نەوتی کەرکوك – پزیشکێکی ئینگلیزی عەمەلیاتی کردبوو ،بەڵام دوای دەرچوونی لە نەخۆشخانە بە چەند رۆژێ کۆچی دوایی کرد، وا دیاربوو شێرپەنجەی پرۆستاتی هەبوو ، بۆیە عەمەلیاتەکە پەلەی کرد لە مردنەکەی. بە بیرمە لە پۆلی شەشی سەرەتایی بووم کە باوکم لە ماڵەوە کەتبوو ، رۆژانە (پۆل مەلیك) دەهاتە ماڵەوە بە سۆندە میزی پێ دەکرد ، پۆل مەلیك دوکتۆرێکی ئەرمەنی بوو ، بەڵام بڕوانامەی دوکتۆری نەبوو ، تەنها مومارەسەی برینپێچی نەبێ لەو سەردەمەدا رۆژانە بە دەیەها نەخۆش کە دەچوونە نەخۆشخانەی کەرکوك بۆعەمەلیاتی ڕیخۆڵەکوێرە، پۆل مەلیك عەمەلیاتیانی دەکرد ، زۆربەی زۆریان لە ژێر دەستی دەمردن ، ئەو سەردەمە لە کەرکوك عەمەلیاتی ڕیخۆڵە کوێرە وەك عەمەلیاتی ئەمرۆی شێرپەنجە زەحمەت بوو لەبەرئەوەی پزیشکی پسپۆڕی باشمان نەبوو نەك لە کەرکوك بەڵکو لەهەموو عێراقیشدا.

لە ساڵانی سییەکان ، ماڵمان چووە شاری کەرکوك ، تا ئێستاش لە یادمە بە عارەبانەیەکی درێژ ، کە دوو هێستر ڕایان دەکێشا ماڵمان گواستەوە لە دێی بیرەسپانەوە بۆ شاری کەرکوك ، کە نزیکی ٢٠-٢٥ کم لە کەرکوکەوە دوورە ، لە کەرکوك لە گەڕەکی (زێویە) خانوویەکمان بە کرێ گرت ، ئەو سەردەمە هێشتان سەیارە زۆر کەم بوو ، خۆ لە دەشت هەر پەیدا نەبووبوو، کەواتە سەیارە هاتوچۆی دەشتی ناکرد ، لە گەڕەکی زێویە دراوسێی ماڵی سەعید زەردکی و عیزەت ئاغا و ڕەفیق عالی ئەفەندی بووین . ڕەفیق ئەفەندی لەو سەردەمەدا ، لە قوتابخانەی ئیمام قاسم مامۆستایەکی ناسراو بوو. لە بیرمە باوکم شەوان لە ساڵانی چلەکاندا دەچووە ماڵیان لەوێ پێکەوە

گوێیان له دەنگوباسی ئەڵمانیا و نازییەکان رادەگرت ، دژی ئینگلیز بوون . بۆیە دژی ئینگلیز بوون لەبەر ئەوەی ئینگلیزەکان داگیرکەری عێراق بوون .
منداڵیم و ژیانی سێ چوار ساڵی سەرەتایی تەمەنم لە دێی بیرەسپان بە باشی ناکەوێتەوە یاد، تەنها هەندێ ڕووداوی سەخت نەبێ کە هەمیشە لە یادم دەرناچن وەک ئەوەی لەو تەمەنە تووشی نەخۆشی گرانەتا بووم –تیفۆئید- ئەم نەخۆشییە بووە هۆی ئەوەی سەر لەنوێ گانگۆڵە بکەمەوە دوای ئەوەی لە پامی خست ، هەرچەندە من خۆم بە منداڵی درەنگ پام گرتبوو .
هەروەها خانووە قوڕەکەمان کە تیایدا لە دایک بووبووم و تەمەنی کۆرپایەتی و بەشێ لە قۆناغی منداڵیم تیایدا بردبووە سەر. پێش ئەوەی بچینە کەرکوک زۆر باش لە یادمە و هەمیشە لە یادم دەرناچن ، هەروەک هەمیشە ئەو دیمەنە پڕ لە زوڵم و زۆرو درندایەتیەشم لە بیر ناچێتەوە کاتێ لە ساڵی ۱۹۹۰ لەگەڵ دوکتۆر عیصام عەبد عەلی و دوکتۆر هاشم جابر چووینە بیرەسپان و کارێزو دێهاتەکانی شوان و ساڵەیی هەندێ لە دێیەکانم بەکاولکراوی پێیان نیشاندا ، کەچۆن لە ساڵی ۱۹۸۷دا بەعس کاولیانی کردبوو ، لەو دێیانە بیرەسپان و کارێز بوون ، ئەو خانووەی تیایدا لە دایک بووبووم و تیایدا ژیابووم بە کاولی تەنها خشتەکانی مابوونەوە پێیانم نیشان داو نەمتوانی خۆم ڕابگرم و غرمێسکم ڕژاندە بان خاکەکەی و ئەوانیش خوا هەڵناگرێ هەردووکیان دەستیان کرد بەگریان و دوو ئەندامی پێشکەوتووی حیزبی بەعس بوون بەڵام لە حیزب نەمابوون ، د. عیصامیان کاتی خۆی وەزیری خوێندنی باڵا بوو ، د. هاشم سەرۆکی زانکۆی المستنصریە بوو ، دوکتۆری ددان بوو ، هەردووکییانیش لە وەزیفەکەیان دەرکرابوون . دوکتۆر هاشم جابر ، لەسەر ئەوە دەرکرا لەبەر ئەوەی لە کۆبوونەوەیەکی فراوانی ئەندامانی بەعس ، بە ئامادەبوونی صدام حوسێن ڕازی نەبوو ببێتە جەیشی شەعبی ، پاشانیش لە ساڵانی نەوەتەکان جیهازی موخابەرات شەوێک تەقەی لێ دەکەن و بە سەختی بریندارییان کرد ، دوای ئەوەی چاکەوە بوو ، بۆ ئەمریکا ڕای کرد ، دوای پرۆسەی ئازدکردنی عیراقیش نەگەڕایەوە .چەند جار لە ساڵی ۲۰۰۳ لە ئەمریکاوە تەلەفۆنی بۆم دەکرد چەندجار دەیانووت ئێمە ئەو ماوەیەی ئەندامی ئەم حیزبە بووینە بەشداری تاوانەکانیان بووینە ، هەزار داخ ، ئایا ئێمە بۆ ئەمە خەباتمان دەکرد ؟ .. دێیەکەی ئێمە لە ۱۱ ئازاری ۱۹۸۷ ڕوخێندراو تا ساڵی ۱۹۹۰ نەمتوانی چاوم بە شوێنەوارەکەی بکەوێتەوە . لەگەڵ دێیەکەی ئێمەش نزیکەی ٤٥۰۰

چوار هەزار وپێنج سەد دێ لە کوردستان کاول کران . بەڵێ ئەم دیمەنەم تا دوا هەناسەی ژیانم لەیاد ناچێتەوە . هەرچەندە لە یەکەم ڕۆژی هەڵمەتی قەڵاچۆکردنی کوردو دەست پێکردنی بە ئەنفالە بەدناوەکە ، لەو ڕۆژەوە خۆم بە عێراقی نەزانیوە ، بەڵام دوای ڕووخانی ڕژێمی بەعس و دەستگیرکردنی صدام حوسێن لەلایەن سوپای ئەمریکاوە بە یارمەتیدانی پێشمەرگەی کوردستان ، دووبارە لەبیرو باوەڕەکەم گەڕامەوەو خۆم بە هاووڵاتیەکی کوردی عیراق زانی . هەروەك وتم ، کە هاتینە کەرکوك بۆ جاری یەکەم خانوویەکمان لە گەڕەکی زێویە بە کرێ گرت ، گەڕەکی زێویە ئەو سەردەمە خانووەکانی زۆربەی زۆریان خانووی قوڕبوون ، بەڵام لە ناوەوە بە گەچ سپی کرابوون ، لە خانووەکانی دەشت باشترو ڕێك و پێکتر بوون .

لە گەڕەکی زێویە لەبەرئەوەی دانیشتواتی هەموو کوردبوون و زۆربەیانیش ناسیاوی باوکم بوون ، بۆیە هەستمان بە غەریبی نەدەکرد . کەم مانڵ هەبوو کارەبای هەبێ یان ئاوی بۆڕی بۆ خواردنەوە هەبێ ، بۆیە بەیانیان لە تاریك و ڕووندا ژنان دەچوونە سەر جۆگە ئاوی گەڕەکەکە وئاوی خواردنەوەیان لێ پڕ دەکردو بۆ ماڵەوەیان دەهێنا . شەوانیش جەلیل و تەیب برام لەبەر چرای نەوتی (لالە) دەیا نخوێندو دەرسەکانیان ئامادە دەکرد .

بە تەواوی ناتوانم بڵێم ژیانی تەمەنی سێ چوار ساڵەم چۆن بووە ، بەڵام بەهەرحاڵ بە پێی ژیانی ئەو سەردەمە بە خۆشی دەژیام بە تاییەتی کە یەکسەر لە ژیانی لادێیەوە گواستزامەوە بۆ ژیانی شارستانیتی و باوکمیش لە ڕووی دەرامەت ودەست ڕۆییەوە ، دەست ڕۆبوو ، خاوەند زەوی و کشتوکاڵ ومەڕو ماڵاتێکی باش بوو .

زەوی لە بیرەسپان و کارێز هەبوو ، ماڵێکی لە دێی کارێز دانابوو دوو ماڵیشی لە بیرەسپان و دایکی منیشی بۆ کەرکوك هێنابوو.

لە ساڵی ١٩٤١ دا لە پۆلی یەك لە قوتابخانەی سەرەتایی کچانی ئیمام قاسم وەرگیرام ، زۆر منداڵ بووم ، بۆ یەکەم جار لە پۆلی تەمهیدی وەرگیرام پاشان گواستمیانەوە بۆ قوتابخانەی ئیمام قاسمی کوڕان ولە پۆلی یەکەم دەوامم کرد .

قوتابخانەی کچانی سەرەتایی ئیمام قاسم لەسەر شەقامی کەرکوك – سلێمانی – بوو ، بەرامبەر بە خڕ خاصەو بەم دواییەش شوێنەکەی بووە دایەرەی تسویە ودوای تسویەش چۆل کراو وەك هەمو خانوویەکی ئاسایی . بەڕێوەبەری قوتابخانە ناوی ست حەسیبە بوو .

لە قوتابخانەی ئیمام قاسمی کۆران لە یادمە فاتح بەگ بەڕێوەبەری قوتابخانەکە بوو ، مامۆستاکانیش (رەفیق عالی ئەفەندی و عوسمان ئەفەندی قەڵایی و جوری ئەفەندی جولەکە و ئیستیفان ئەفەندی مەسیحی و حەمید خەیات چەمچەماڵی و شەفیق ئەفەندی ونورالدین ئەفەندی) ودوای ئەوانیش شەفیق ئەفەندی بووە بەڕێوەبەری قوتابخانەکە ، هەروەها محەمەد جەمیل ئەفەندی کە ئەویش لە سااڵنی پە نجاکان بووە بەڕێوەبەری قوتابخانەکە .

باوکم بەهاران ماست و پەنیر و کەرەبیەکی زۆری بۆ مامۆستاکان بە دیاری دەهێنا بە تایبەتی بۆ مامۆستا رەفیق عالی ئەفەندی لەبەر ئەوەی دۆستی شەخصی خۆی بوو ، جگە لەوەی دراوسێشمان بوو ، ئەو لەگەڵ عیزەت ئاغا پێکەوە دەچوونە ماڵی رەفیق ئەفەندی و گوێیان لە دەنگویاس رادەگرت. وا بزانم لە گەڕەکەکە تەنها ئەو رادیۆی هەبوو . ئەو کاتەی من لە پۆلی یەکەمی سەرەتایی بووم جەلیل و تەیب و جەبار برامیش لەهەمان قوتابخانە بوون ، بەاڵم ئەوان لە پۆلی سێ و چوار بوون ، هادی برام یەک ساڵ لە کەرکوک مایەوە ودەوامی پێ نەکراو گەڕایەوە بۆ کارێز .

لە پۆلەکانی یەکەم ودووەم وسێیەم وچوارەم قوتابیەکی مام ناوەندی بووم لە پۆلی پێنجەم ساڵی یەکەم کەوتم ، بەاڵم بۆ ساڵی دووەم زۆر بەباشی و بە پلەی بەرز ناجیح بووم .

لە خوێندنی قۆناغی ناوەندی باش بووم بە تایبەتی لە پۆلی دووەم و سێیەمدا . لە پۆلی دووەم بووم قوتابخانەکەمان گواستراپەوە بۆ قوتابخانەی جولەکەکان لە گەڕەکی جولەکەکان لە کەرکوک ، ئەو ساڵە جولەکەکانیان لە کەرکوک دەرکردو ڕەوانەی فەلەستینیان کردن لە ساڵی ١٩٤٨-١٩٤٩ .

بەڕاستی ئێستا کە بیر دەکەمەوە و دەگەڕێمەوە بەرەو دواوە بۆ ئەو ساڵەی جولەکەکانیان لە شاری کەرکوک دەرکرد ، ئەو دیمەنە نا ئینسانیانە وەک شریتی ڤیدیۆ بە بەرچاوما تێپەڕ دەبنەوە کە چۆن منداڵە موسڵمانەکان ڕیشی جووە پیرەکانیان بە شقارتە دەسوتاند ، یەکێ لەو جووانە کە هەمیشە ناوی لە یادمەو لەبیرم ناچێتەوە (حەیحەی)یە جووبوو . پیاوێکی بەناو ساڵەوە چووی ڕیش پان و درێژ و پۆشتە و پاک و تەمیز لە گەڕەکە کوردەکان -ئیمام قاسم و زێویە وناخور حوسێن - چەند تۆپێ قوماشی بەسەر شانەوە بوو ، کوتاڵ فرۆشێکی گەڕۆک بوو ، ماڵ

نەبوو (حەیحەی) نەناسن ، ئەو حەیحەیە لەترسی منداڵان وازی لە کوتاڵ فرۆشتن هێنا . بێ گومان دەوری حکومەت لە هاندانی خەڵکی دژی جووەکان ناشکرابوو .
کاتی بەیانیان کە ئەچووین بۆ قوتابخانە لە گەڕەکی جووەکان ، هەندێ قوتابی بێ ڕەوشت ، پەلاماری کچە جووەکانیان ، لەبەر دەرگاکانیان دەدا لەم کۆڵان و ئەو کۆڵان بەزۆر هەوڵیان دەدا ماچیان بکەن .
من ئەو سەردەمە زۆر بەدین بووم ، نوێژم دەکردو تازە چووبوومە ڕیزی (الاخوان المسلمین)وە ، قێزم لەو ڕەوشتە نامرۆڤایەتییە دەبووەوە . پاشان جووەکان وردە وردە شتومەکی ناو ماڵیان دەفرۆشت و دەچوون بۆ فەلەستین ، خانووەکانیانیش حکومەت دەستی بەسەرا دەگرت بەناوی (الاموال المجمدە) دەمایەوە .
لەو سەردەمەدا لە شاری کەرکوک یەک قوتابخانەی ناوەندی هەبوو کەواتە لە ساڵی ١٩٤٨-١٩٤٩ ، ئەوەبوو بەشێ لە قوتابیانی قوتابخانەی ناوەندییان لە شەقامی ئەوقاف گواستەوە بۆ قوتابخانەی جوولەکەکان و ناویان لێنا قوتابخانەی ناوەندی " الشرقیە " و مامۆستا قاسم بەگی صالحیان کردە بەڕێوەبەری ، ئەو قوتابیانەی خەڵکی گەڕەکی ئیمام قاسم و موسەڵا و قەڵا و زێویە و تەرەفی ڕۆژهەڵاتی خرێ خاصە بوون گواستراندەوە بۆ ئەم قوتابخانە تازەیە، زۆربەی قوتابیەکانی تورکمان و کورد بوون ، قوتابی عەرەبی زۆر کەم بوو .
لەو سەردەمەدا دانیشتوانی عەرەب لەناو شاری کەرکوک ئەوەندە کەم بوون بە پە نجەی دەست دەژمێردران ، خۆ لە بەری ڕۆژهەڵاتی خرێ خاصە ماڵە عەرەب هەر نەبوون .
قوتابخانە ئەسڵییەکەش مایەوە بە ناوی ناوەندی غەربییە، نزیک چایخانەی مەجیدیە لە شەقامی ئەوقاف . یەک قوتابخانەی ئامادەییش هەبوو لە گەڕەکی گامێشەوانەکان لەسەر ڕێی بەغدا ،تازە بینا کرابوو .... بەهەرحاڵ زۆربەی زۆری قوتابیانی هەرسێ قوتابخانەکە کە کوردو تورکمان بوون و قوتابیانی عەرەب ژمارەیان لە ٢٠-٣٠ قوتابی تێپەڕی نەدەکردو ئەوانیش بەشێکیان منداڵی موچەخۆرەکان بوون . لە شاری کەرکوک بە دەگمەن چاوت بە عەرەب دەکەوت . وەک خوالێخۆشبوو مەسعود محەمەد لە نووسینەکانی وشەی (با لا پە نجەرەیەک بکەینەوە) منیش لێرەدا لا پە نجەرەیەک دەکەمەوە و دەڵێم : بەم دواییە دوای ئەوەی حیزبی بەعس لە ساڵی ١٩٦٨ بە هۆی ئینقلابێکی سەربازیی هاتنە سەرحوکم ، تا ساڵی ٢٠٠٣ پێش ڕووخانی ڕژێمەکەیان و ڕزگارکردنی عێراق ، زیاتر لە ٣٠٠ سێ سەد هەزار

عەرەبیان لە خواروو عێراقەوە هێنایە کەرکوك ولە شوێن ٣٠٠ سێ سەد هەزارکورد کە دەریانیانکرد لە کەرکوك نیشتەجێکران . ئەم عەرەبە نیشتەجێکراوانە عەرەبی دەهەزاری بوون ، کە لە خواروو عێراقەوە صدام حوسێنی دیکتاتۆری عێراق هێنابوویانی بە مەبەستی تەعرییکردنی شاری کەرکوك ، تا پاکنووسکردنی ئەم یادداشتەم لە حوزیرانی ٢٠٠٥ جارێ لە شاری کەرکوك ماونەتەوە و هەردوو حکومەتەکەی ئەیاد عەلاوی و جەعفەری هیچ هەنگاوێکیان نەناوە بۆ گەڕاندنەوەیان بۆ شوێنەکانی خۆیان لە خواروو عێراق و لەم ڕووەوە هیچ جیاوازیەك نابینرێ لە نێوان سیاسەتی تەعرییی بەعس و ڕژێمی تازەی عیراق

لە پۆلی دووەمی ناوەندی مامۆستا عابد تۆفیق وانەی عەرەبی پێمان ئەوتەوە ، لەبەر نەبوونی مامۆستای بیرکاری ، وانەی بیرکاریشی دەدا پێمان ، مامۆستا عابد تۆفیق سەر بە کۆمەڵەی(الاخوان المسلمین) بوو ، پیاوێکی نوێژکەرو بەدین بوو ، دەورێکی باڵای هەبوو لە چاندنی تۆوی دامەزراندنی بزوتنەوەی ئیسلامی لە شاری کەرکوك ، یەکێ لەوانە من بووم ، کە بە ڕێگای ئەوەوە بووم بە ئیخوان و دەستم کرد بە نوێژ کردن و ڕۆژوگرتن و خوێندنەوەی قورئان و نووسینەکانی (حسن البنا) ی مورشدی گشتی (الاخوان المسلمین) لە میسر ، لەو کتێبانەی دەم خوێندەوە لە پۆلی دووەم و سێیەمدا (رسائل حسن البنا) کەواتە نامەکانی حەسەن البنا ، لەگەڵ نووسینەکانی سەید قوتب و عبدالقادر عوّدە و ڕەمەزان سەعید و محەمەد الغزالی و باقوری و .... هتد .

لە ساڵانی ١٩٥٠-١٩٥١ تا ساڵی ١٩٥٤ لە پشووەکانی نیوەی ساڵ یان سەر ساڵ (هاوین) سی چل قوتابی و مامۆستا و ئەندامانی (الاخوان المسلمین) دەچووینە دێهاتەکانی (خانە بازیانی)و (ئۆمەرە گەردە) و (شێخ جیری) لە ناحیەی قەرە حەسەن –لە لەیلان بۆ سەربازگای الاخوان ماوەی یەك حەفتە لە سەربازگەکە دەماینەوە لەوێ مەشقمان دەکردو گوێمان لە موحازەرات ڕادەگرت . کەواتە لەم تەمەنەدا لە ١٦-٢٠ ساڵی خەریکی دینداری و خوێندنەوەی کتێب و نامیلکە ئایینیەکان بووم و فیکر خۆم بە ڕۆشنبیرێتی ئایینی زاخاو دەدا ، هاوڕێی کۆمەڵێ مرۆڤ بووم، هەموو ڕاست گۆ و ڕەوشت پاك و جوان . فێری ئاکارو ڕوشتی باش بووم لێیانەوە . تا ساڵی ١٩٥٧ لە ڕیزی الاخوان المسلمین مامەوە و گەیشتمە پلەی (نەقیب) کەواتە ڕێکخەری شانە .

لە ساڵی ١٩٥٤ (کۆمەڵەی الاخوان) بە ڕەسمی ئیجازەی پێدرا و لە کەرکوك لە گەڕەکی ئاخۆڕ حوسێن خانووەکەی مەلا خالیدمان بە کرێ گرت و کردمان بە بارەگای الاخوان لە

نزیك مەركەزی شورتەی كەركوكیش لە ژێر ئوتێل مەركەزی كتێبخانەیەكمان هەبوو (مكتبه الاخوه الاسلامیه) بەناوی سلێمان محەمەد ئەمین قابیلی و سەید ئەحمەد محی الدین وە تەسجیل كرابوو. بەهەرحاڵ بارەگاكەمان ئەوەندە دەوامی نەكرد لەگەڵ ڕۆژنامەی (الحساب) لەبەغدا حكومەت دای خست ، ڕۆژنامەی " الحساب " وتارو نووسینەكانی زۆر دژی پرۆژەی " النقطة الرابعة" ی ئەمریكی بوون. .هەروەها هەموو بارەگاكانی تری ئێخوان لە عێراق داخران . محەمەد مەحمود صەواف موراقیبی گشتی ئێخوان بوو ، ئەمجەد زەهاوی مورشیدی گشتی بوو ، محەمەد مەحمود صەواف زۆر چالاك بوو ، دوای ١٤ ی تەممووزی ١٩٥٨ بەرەو سعودیە هەڵات و وەك پەنابەری سیاسی لە سعودییە وەرگیرا ، تا ساڵی ١٩٩٨ لە سعودییە بوو ، لە فرۆكەخانەی ئەستەمبوڵ لە ساڵی ١٩٩٨ بە سەكتەی دڵ كۆچی دواییی كرد. نامەوێ لەمە زیاتر باسی ئەم قۆناغە بكەم ، هەرچەندە خۆشترین قۆناغی ژیانم بووە .

لە ساڵی ١٩٣٩ مانمان هاتە كەركوك ، بۆیە هیچی وام بەبیرا نایێ دەربارەی سەرەتای ژیانم لە دێی بیرەسپان تەنها ئەوە نەبێ كە زۆر منداڵ بووم تووشی نەخۆشی گرانە تا بووم وەك باسمكرد . بەڵام لە پشووی هاوینان دەگەڕاینەوە بۆ بیرەسپان و كارێز بۆ ماوەی سێ مانگ لە دەشت دەماینەوە .

دێی كارێز سەر بە ناحیەی شوانە . نزیكی ٣٠-٤٠ ماڵ دەبوو . دوو ئاوی كارێزی تێدا هەبوو ، كارێزێكی باوكم دوای كرپینی كە بیرەكانی كەم بوون بێ ئاو بوون ، سەر لە نوێ هەڵی قەندو بیری تازەی بۆ لێدا تا نزیكی ٢٠-٢٥ بیر ، یەكەم بیریان لە ژوورووی دێیەكەوە بوو تا بیرە قولەكەی قەد پاڵ گردە گەورەكەی كارێز كە پێیان ئەووت "بیری گاورکار" . وا دیارە بۆیە ئەم ناوەیان لێ نابوو ، زۆر كۆن بوو ، لەوانەیە گاورەكان لێیان دابێ .

لە نێوان هەردوو بیر، بۆ مەسافەی پەنجا مەتر تونێلێك هەبوو ، تا دەگاتە بیرە گەورەكە ، كە سەرچاوەی ئاوی كارێزەكەیە ، بە شێوەی كارێز نەبێ ئەو ئاوە ڕێ ناكا بۆ دەرەوە ، لە یەكەم بیرەوە زەلام دەتوانێ بەناو تونێلەكە دا بڕوا تا دوا بیری كارێزەكە كە بیرە گاور كارەكەیە .

ئێمە زۆر جار دەچووینە ناو بیرەكان بۆ كۆترگرتن و ئاوی كارێزەكەش بە هاوینان زۆر ساردو بەزستانیش گەرم . باوكم هەر لە سەرەتای كارکردنی بۆ ئاوەدان كردنەوەی كارێزەكە هەندێ بەچكە ماسی بۆ هێنابوو ، ماسییەكان لەناو كارێزەكە گەورە بوبوون

و زیادیان کردبوو ، قەدەغەش بوو کەس ڕاویان بکا ، لەبەر ئەوەی (زالویان) دەخوارد . کانیاو و کاریز ئەگەر ماسی تیا پەروەردە نەکەی جۆرە کرمێکی ڕەش هەیە لەناو کانیاو و کاریزەکان پەیدا دەبن لەکاتی ئاو خواردنەوە مەرو ماڵات و وڵاخی بەرزە زالوەکە بە قورگییەوە دەنووسێ و لەژوورەوە وردە وردە خوێنی دەمژێ و دەیکوژێ . ئەگەر وڵاخێکی بەرزە یان ڕەشەوڵاخ زالو بچویاتە گەرووییەوە دەستمان لە خۆڵە سوور ومر ئەداو دەمان خستە گەرووی وڵاخەکەوە و زالوەکەمان دەهێنایە دەرەوە .

کاریزی دووەم هی ماڵی خورشید بەگ بوو ، ئەم خێزانە لە شاری کەرکوك دانەنیشتن و خۆیان بە تورکمان دەزانی ، ئاوی کاریزەکەیان بە شەریکی لەگەڵ ماڵ کویخا خورشید دەهێنایە بەرهەم . هەرچەندە قادر بەگی برای خورشید بەگ و دوای خۆشی جەلالی کوڕی کە لە دێی قادر زەمەی شوان دانەنیشتن خۆیان بە کورد ئەزانی ، بەڕاستیش مرۆڤی باش و خزمەتکوزار بوون .

ساڵی وا هەبوو ئاوی کاریزەکان ئەوەندە زۆر دەبوون ، پاشماوەی ئاوەکانیان ، کەواتە ئەو ئاوەی لە ئاودانی ڕەزو کشتوکاڵەکان زیاد دەبوون ، باوکم بە هەردوو دێی بیرەسپانی خواروو ژووروی دەفرۆشت ، یان باوکم هەر بۆ ئەوەی ئاوەکە بگەیەنێتە بیرەسپانی خواروو بە خۆرایی دەیدایە هەردوو دێی بیرەسپان . ئەو ساڵانەی بە هاوین ئاوی کاریزەکەمان بگەیشتایەتە بیرەسپان خەڵکی دێیەکە مەڕو ماڵات و ئاژەڵەکانیان لە جۆگە ئاوەکە ئاو دەداو قوڕکاریانیش پێ دەکرد . کەواتە خشتیان لەبەر دەبڕی وخانوەکانیان پێ سەر سواق دەکرد . دوو گۆڵی گەورەشیان لە بەردەم ئاوەکە لە دێی بیرەسپانی خواروو هەڵقەندبوو بۆ پاراستنی ئاوە زیادەکەی لە کۆتایی ومرزی بەهارو لە کاتی ومرزی درەوی گەنم کە لە مانگی حوزەیران دەستی پێ دەکرد ، بە درێژایی جۆگە ئاوەکەی نێوان کاریزو بیرەسپان دوای نیوەڕوان ، بەدەم جۆگەلەکە بە پیادە ئەرویشتین بەچکە (قەتێ) مان دەگرت ، بەچکە قەتێکان ئەوەندە ئاویان دەخواردەوە ، ئیتر توانای فڕینیان ناماو بە ئاسانی دەیانمانگرت . یان لەناو تەباڕە گەنمەکان داوە قەتێمان دەنایەوەو قەتێ گەورەکانمانیش بەو جۆرە ڕاو دەکرد .

داوە قەتێ : چوار چکۆڵی گونجاومان بە چوار دەوری هێلانە قەتێکە دا ئەکوتی و داوە دەزومان ڕایەڵ دەکرد بە دەوریا و سەرێکی دەزوەکەمان بە شتێکەوە دەبەست . کە قەتێکە دەهات لەسەر هێلکەکانی بخەوێ . کە ئەچووین بۆی ئەفڕی و پێوە ئەبوو .

ئاوی هەردوو بیرەکانی کاریز دوای ئەوەی لە لایەن چەکدارەکانی (موجاهدین خەلق) وێرانکران و دوای ئەوەی لە ساڵی ١٩٨٧ وە دێی کاریزیان لەگەڵ ٤٥٠٠ دێی تری کوردستان ڕووخێندران و خەڵکی کاریزیش بۆ موجەممەعی دارەتوو گواسترانەوە ، ئاوەکەی کاریز وشکی کرد و تا ساڵی ٢٠٠٥ بە وشکی مایەوە، بەڵام حکومەتی بەغدا لە دێی کاریز چەند بیرێکی ئیرتوازی بۆ عەرەبە هاوردەکان لێدا و زەوی و زاری کاریزیان بەسەریاندا دابەشکرد ، ئێستا ئەو بیرانە دانیشتوانی کاریز ئەوانەی گەڕاونەتەوە کشتوکاڵی لەبەر ئەکەن . بیرەکەی قەت شێخ ڕەش و ناو دێیەکە بەبێ ماتۆر ئاوەکەیان سەرئەکەوێ.

لە یادمە لە ساڵانی ١٩٤٥ و ساڵانی دوای ئەم ساڵەش هێشتان منداڵ بووم – دە ساڵان بووم – هاوینان دەگەڕامەوە بۆ بیرەسپان لە کاتی پشودانی هاویناندا ، سێ مانگ یان زیاتریش لە دەشت دەمامەوە ، ئەو یادگارییانەی ڕۆژگاری ژیانی دەشتم هەمیشە لەبیر ناچێتەوە ، ڕۆژانی جەژنەکانی ڕەمەزان و قوربان ، لەیەکەم ڕۆژی جەژن ، هەریەکێ لەم جەژنانە – جەژنی دەشت تەنها یەك ڕۆژبوو – گەورەو بچوك دەچووینە تەکیە (لە بیرەسپان تەکیە هۆڵێکی لاکێشی درێژ بوو) ، مزگەوتێکی بەتەکەوە بوو ، ئەم تەکیەیە ومزگەوتەکەی وەقفی باو باپیرمان بوو . چەند دوکان و خانوویەك و پارچە زەوی لە شاری کەرکوك لە شەقامی ئەحمەد ئاغا وەقفی ئەم تەکیەیە بوون بۆ نان دانی ئەو کەسانەی ڕووی تێ دەکەن ، بە پێی بەڵگەنامەی تۆمار کراو لە سجلاتی ئەوقافی کەرکوك ل ٣١ لە ١٣ ی کانونی یەکەمی ساڵی ١٩١٩ ڕێکەوتی ١٧ ی شوال ١٣٢٦ ھ . ئەم تەکیەیە لە ساڵی ١٩٨٧ لەگەڵ دێی بیرەسپان تەخت کرا . تا ساڵی ١٩٩٣ ش(شێخ ناصح شێخ ئەنوەر کلیل داری بوو کە لە مانگی ١٠ ی ١٩٩٣ کۆچی دوایی کرد) دوای شێخ ناصح صدیقی کوڕی بووە کلیلداری تەکیەکە . بەڵام بێ تەگیە. لەبەر ئەوەی تا نوسینەوەی ئەم یادداشتە لە ساڵی ٢٠٠٥ بیرەسپان ئاوەدان نەکراوەتەوە. هەموو خەڵکی بیرەسپان لەوێ کۆ دەبووینەوە ، بەیانی زوو دوای نوێژی جەژن ، هەموو ماڵێ بە پێی وەزعی خۆی ، بەسینی نانیان دەناردە تەکیە (برنج و شلە) زۆربەی چێشتی ماڵەکان لە ڕۆژی جەژندا پلاوبرنج و شلەی قەیسی و مەرەکەی گۆشت و ئەگەر مەوسمی بامیەش بوایا ئەوە شلەی بامیە یان قەرەخەرمان و پلاو ساوەریشی لەگەڵدا بوو ، یان شلەی باینجان و کودی .. بەهەرحاڵ زۆربەی زۆری خێزانەکانی دەشت ئەم جەژن بەو جەژن

چێشتی پلاو برنجیان دەکرد ... هەموو پێکەوە بەڕیز دانەنیشتن لەسەر سەکۆی تەکیەکە ، ئەگەر هاوین بوایا ، یان لە ژوورەوە ئەگەر زستان بوایا .
پێکەوە نانی جەژنمان دەخوارد ، تەنها ژنان و کچانمان لەگەڵ نەبوون ... دەوڵەمەندو فەقیر خاوەند موڵک و جوتیارو سەپان و شوان و گاوان ، هیچ جیاوازیەک نەبوو لە نێوانیاندا ، هەموو وا هەستمان دەکرد کە لەیەک خێزانین کە بەڕاستیش وابوو ، دێی بیرەسپان لە ژێر سێبەری بانەکانیدا هەموو خێزانەکانی دێیەکەی کۆکردبوەوە ، جگە لە مەسەلەی خزمایەتی کە هەموو خزم و تێکەڵاو بووین و سانەهای سانْ بە خۆشی و ناخۆشی لە هات و نەهاتدا پێکەوە دەژیان .ئەم پێکەوە ژیان و خزمایەتییە ئەتوانم بڵێم دوای شەڕی دووبەرەکی نێوان جەلالی و مەلایی – کەوا ناوبرابوون – هەندێ ساردی و ناخۆشی کەوتنە نێوان ئەو خێزانانەی سەر بە شێخەکانی بیرەسپان بوون لەگەڵ ئەو خێزانانەی شێخ نەبوون بەڵام سەرەڕای ئەوەش ناخۆشییەکان نەگەیشتنە پلەی دوژمنایەتی و زۆریش زوو ڕەوانەوە.
یەکەم ڕۆژی جەژن هەموو لەگەڵ یەکتردا جەژنە پیرۆزەمان دەکرد یەکترمان ماچ دەکرد ، گچکە دەستی گەورەی ماچ دەکرد گەورەش سەر گچکەی ماچ دەکرد و ئەوانەی تەمەنیانیش لە یەکتر نزیک بوو دەستی یەکتریان بە جووتە ماچ دەکرد . خۆ ئەگەر یەک دوو کەسیش هەبوایان پێش جەژن لە یەکتری عاجز بوبێتن ئەوە لەگەڵ یەکتری ئاشت دەبوونەوە لە ڕۆژی جەژندا کینەو بوغزو عاجزی ناما لە نێوان دانیشتوانی دێیەکە .
دوای نان خواردن لە تەکیە و تەواو بوونی داب و نەریتی جەژن لە تەکیە ، جەولەی دووەم دەستی پێ دەکرد ، ئەویش هەر چەند کەسێک پێکەوە دەچووینە سەردانی ماڵە خزم و کەس و کارو دانیشتوانی دێیەکە ، خۆ دەبوایا لە هەر ماڵێ لەو ماڵانەی سەرمان لێ دەدا ، بەڵای کەمەوە یەک دوو پارو چێشتمان بخواردایە ، دوای سەردانی ماڵەکان ، ئینجا پیاوان و ژنان دەچونە سەردانی خزم و کەس کاریان لە دێهاتەکانی نزیک و دەوروبەری بیرەسپان ، وەک دێی بیرەسپانی ژوورو کە چارەگە سەعاتێک لە بیرەسپانەوە دووربوو یان دێی کارێز کە یەک سەعاتەڕێی پیادە ئەبوو ، هەروەها دێی بیرانک و تونکی وقەرەسالم و قادر باغرو زمردک و یارمجە ... هتد
لە عادەتە جوانەکانی ئەو سەردەمە ، لە ڕۆژانی جەژندا گەورەکان بە پێی وەزعی

دڵخۆش دەبووین بەو جەژنانەیە و نوقڵ و حەلوامان پێ دەکڕی ، ئەوەی لە دنیەکەمان دەست بکەوتایە ، لەو سەردەمە لە بیرەسپان دوکانێك هەبوو ، دوکانی مام نوری ناسراو بە نوری دزە دەچووینە لای ئەوو نوقڵ و حەلوامان لێ دەکڕی ، یان ئەگەر (دێوەرە) (دێوەرە : ئەو سەردەمە موصلاویەکان لە دێهاتەکان بە بارگیر دەسوڕانەوە حەلواو نوقڵ و وردەوالەیان بە خوری و بەرەگن دەگۆڕییەوە لە جیاتی پارە ، ئەو سەردەمە پارە زۆر کەم بوو) بهاتایە ئەوا بە پارە یان بە خوری وبەرەگن شتمان لێ دەکڕی .

ئەم سەیران و خۆشییەی ڕۆژی جەژن بە ئاوابوونی هەتاوی یەکەم ڕۆژی جەژن کۆتایی پێ دەهات ، لە دێهاتەکان ، جەژنی ڕەمەزان یان قوربان تەنها یەك ڕۆژ بوو ، بەڵام لە شارەکاندا جەژنی ڕەمەزان سێ ڕۆژ بوو ، قوربانیش چوار ڕۆژ . ڕۆژی دووەم هەرکەسە دەگەڕایەوە سەربڕینی و کارو کاسبییەکەی، لەو سەردەمەدا هەموو دێهاتەکانی ناحیەی(ئالتون کۆپری) پردێ و شوان ، تەنها یەك قوتابخانەیان تیادا نەبوو منداڵانی لادێییەکان تیایدا بخوێنن ، خۆ دەتوانم بڵێم لە گشت دێهاتەکانی کوردستان قوتابخانە نەبوو ، تەنها لە مەرکەزی ناحیەو قەزاکان نەبێ ، یان لە چەند دێیەکی زۆر گەورەی سەر بە هەندێ سەرۆك عەشیرەت و شێخەکان نەبێ ، بۆیە لە ٩٩٪ ی دانیشتوانی ئەم دێهاتانە نەخوێندەوار بوون ، هەرچەندە لە هەموو دێیەکان مزگەوت و مەلا هەبوون ، پێش نوێژییان بە خەڵکەکە دەکردو ڕێی ئایینی ئیسلامیان فێر دەکردن ، خۆ لە دێیە گەورەکان ، بیرەسپانیش یەکێ لەو دێیانە بوو ، جگە لە مزگەوتی دێیەکە حوجرەی فەقێیانیشی تیادا هەبوو ، مەلای دێ منداڵانیان فێری قورئان خوێندن دەکرد ، لە دێیەکانی دەورو پشتیانەوە ، فەقێی (مستعد) دەهاتنە مزگەوتی بیرەسپان لای مامۆستا (حاجی مەلا نور)یەکێ بوولەگەورەزانا ئایینەکانی ئەو سەردەمە و شاعیرێکی بەتوانا بوو شەریعەت و فقهیان دەخوێند ، ئەم جۆرە مزگەوتانە گەلێ فەقێ و مەلای باش باشیان پێگەیاند .هەرچەندە لە حوجرەو مزگەوتەکانی کوردستان خوێندنیان هەموو بە زمانی عەرەبی بوو ، وەك قورئان و کتێبەکانی فقە و شەریعەت بەڵام مەلاو فەقێکان فێری قسەو نووسینی عارەبی نابوون

..

فەقێ و (مستعد)ەکان ژیانیان لەسەر خەڵکی دێیەکە بوو ، شەوان لە حوجرەی مزگەوت دەخەوتن و ئێواران ڕاتبەیان کۆ دەکردەوە ، هەموو ئێوارانێك یەکێ لە فەقێکان مانۆ بە مانۆ دەگەڕاو لە دەرگای دەداو دەیووت : (راتبەی فەقێ ڕەحمەتتان لێبێ) ئەمەش

واتاکەی دیارە داوای موچەی فەقێ دەکا . ئیتر خاوەند ماڵ نانێ تیری یان مادەی دەبرد بۆی و ئەویش نانەکانی جوان جوان لەسەر ناو لە پی ڕیزیانی دەکرد . ئەو مااڵنەی دەست ڕۆ بوون ئێواران چێشتیان بۆ حوجرەی فەقێکان دەبرد ، نەك فەقێ كە خۆی بیبا . ئەم فەقێیانە ئەوە نەبێ فەقێر بن و ئێواران لە ماڵەکان سوااڵ بکەن ، نەخێر ، فەقێی واهەبوو باوك و کەس و کاری زۆر دەوڵەمەندو دەست ڕۆیوون ، بەاڵم لە دێهات دوکان و چێشتخانە و ئوتێل (میوانخانە) نەبوو ، شت بفرۆشن بە پارە ، بۆیە گرابووە عادەت بە نۆرە نان و خواردنەکانیان لە ماڵەکان کۆبکەنەوە و خەڵکیش هەر بەو چاوە سەیریانیان دەکرد .

هاوینان لە ساڵانی پێش ساڵی ١٩٤٩ ، کەواتە پێش مردنی باوکم لە مانگی مایسی ساڵی ١٩٤٩ ، لەگەڵ هادی برام لە پشووی هاوینان خەریکی کشتوکاڵەکانی کارێز دەبووین ، وەك پاسەمەرمزە (پاسەمەرمزە : کاتی پێ گەییشی برنج بەدەورو بەری مەرمزەکەدا دەسوڕاینەوە بە بەردە قەڵماسنگ لە جوجگ و پاساری پاسمان دەکرد) ، یان ئاودێریکردنی قوینداوی مەرمزەکە لە خواروی دێی کارێزەوە – لە سەر ڕێیەکەی ئێوان کارێزو بیرەسپانی ژوور – ئەو کشتوکاڵانەش (شامی و ترۆزی و خەیارو تەماتەو بامیەو پەموو گاگۆزو کونجی و ...هتد) کاتی پێگەیشتنی تەماتەو بامیەش ، بامیەو تەماتەکەمان بەبار دەبردە دێی هەردوو بیرەسپان یان بیبانی و قەزنەفەر جار نەجاریکیش دەگەیشتینە شانەشێ و زمردك ..هتد تەماتەو بامیەمان بە گەنم و جۆ دەگۆڕییەوە سەر بەسەر بە گەنم و یەکو دوو بە جۆ و شەوانیش دەگەڕاینەوە بۆ کارێز . هەربۆیە هادی برام نەك هەر برا بوو ، بەڵکو هاوڕێیەکی خۆشەویستیشم بوو ، زۆر وردکاربوو ، گۆڕەوی و دەستکێش و کەاڵشی باشی دەچنی . بە شەوانیش لەسەر خەرمان گۆرانی بۆمان دەووت و دەنگیشی زۆر خۆش بوو، .هادی برام زۆر درەنگ ژنی هێناو دوو کوڕو کچێکی بوو ، عزالدین و بەکر و ئافتاو . هادی برام لە ساڵی ١٩٦٣ کۆچی دواییکرد ، زۆر زوو مرد ، ئەو کاتە جارێ من لە بەندیخانەی کوت بووم ، خوالێخۆشبوو هادی برام تووشی ڕیخۆڵە کوێرە بووبوو ، لە نەخۆشخانە لە ترسا ڕایکردبوو، ئەوەبوو ڕیخۆڵەکەی تەقییبوو ، بەم جۆرە کۆتایی بە ژیانی هات .

لە ساڵانی پەنجاکان ، لە ساڵی ١٩٥٢ بە هاوینان خەریکی شەغرە کێشان بووم (شەغرە : ئەو گەنم و جۆیەی دەدوورایەوە بە داس ، دەکرایە سوااڵ و سوااڵکانیش دەکرانە تایە ، پاشان دەخرایە بان شەغرە و بەهێستر دەکێشرایەوە بۆ سەرخەرمان) .

ئەو سەردەمە لە تەمەنی ١٧-١٨ ساڵان بووم و لە هەڕەتی لاوێتی دا بووم ، یەکێ لە لاوە چالاکەکانی دێیەکەمان بووم و زۆریش حەزم لە زۆران بازی دەکرد و کەس لە هاوڕێکانم ئەوانی لەتەمەنی خۆم دا بوون لە هەقم ناهاتن بە زۆران . بەهەرحاڵ بە ئیش و کاری سەر زەعات یان شەغرە کێشان و شەوانیش بە وازی کردنی (کەڵاو فرکێ) رۆژگارمان دەبردە سەر وازی کەڵاو فرکێ ، ئێمەو سەپانە لاوەکانی سەرخەرمانەکانی لای ماڵمان لە دێی بیرەسپان ، کە بریتی بوون لە خەرمانەکانی باوکم و ماڵی قادر لەتیف و مەلا سەعیدو سید نجم الدین و حەمە تەورەو چەند ماڵێکی تر ، لەگەڵ خەرمانەکانی گەرەکی ماڵی شێخ رەووفی ئامۆزام و مامم شێخ نەجیم و خاڵەی باوکم حاجی عبدالله چیچی خاڵە (مامۆ) وەکیلی بوو ، باوک حاجی ڕەزا بوو، چەند خەرمانێکی تر . ئێواران دوای نان خواردنی ئێوارە دەچووینە سەر خەرمان و لەوێ کۆ دەبووینەوە ، چەند کەسێکمان ، ئەوانەی باش ڕایان دەکرد ، هەڵ دەبژاردو بە دزییەوە دەچووینە سەر خەرمانەکانی تر و لە مەسافەی نێوان هەردوو لادا ، کە نزیکی هەزار مەتر دەبوو ، وەک وازی (البرید) ی ئێستا وابوو ، تاقمی یەکەم خۆی دەگەیاندە دانیشتوانی سەر خەرمانەکان و لەناکاودا کەڵاوی سەر یەکێکیانی دەفڕاندو دەیووت (قاو) ، بەرەو خەرمانەکانی لای خۆمان بە ڕاکردن دەگەڕاینەوە و سەپانەکانی کە کەڵاوەکەیان فڕێندرابوو لە هەموو لایەکەوە دەکەوتنە دوای ، ئەویش بە کەڵاوەکەوە دەیزانی بە کوێدا ڕادەکا ، تا بگا بە یەکێ لە هاوڕێکانی و کەڵاوەکەی بداتێ ، ئەگەر لەو ماوەیەدا نەگیرایا ، ئەوا هاوڕێکەی بە ئیسراحەت کەڵاوەکەی بۆ قۆناغی دووەم دەڕفاندو ئەوانەی دەکەوتنە دوای هەموو شەتەک و ماندوو دەبوون و زۆرجاری واش هەبوو تەرەفی دووەم ئەوانەی کەڵاوەکەیان دەڕفێندرا چەند کەسێکیان بە ڕێگایەکی کورت تر ، پێشیان لە کەڵاو بەدەستەکەوە دەگرت و کەڵاوەکەیان وەردەگرتەوە .

هەندێ شەوانیش وازی چاوشارکێمان دەکرد ، بەڵام ئەم وازییە زیاتر بۆ منداڵان بوو ، نەک بۆ هەرزەکارو لاوان .

هەندێ کەسیش بەتاییەتی ئەوانەی ئیش و کاریان نەبوو لەبەر سێبەری تەکیە وازی دامەیان ئەکرد یان سێ ڕیزکانی و نۆ ڕیزکان .

بە بەهاریش ڕۆژانی باران جوتیاران نایانتوانی بچنە جووت ، وازی شەقانیان دەکرد (شەقان : وازییەکە وەک وازی ڕۆکی یە) . هەر وازیکەرێ داریکی دەگرتە دەستەوە ، سەر دارەکە کەمێ چەماوە بوو پێی ئەوترێ (دار شەق) تۆپەکەش پێی ئەوترێ (گۆ

گۆ: داریکی خرە و لەدار بەڕوو یان هەردارێکی تووندو تۆڵ دروست دەکرا . ئەم وازییە زەلامی بەکارو گورج و تووندی ئەویست ، ، هەموو زەڵامێك ئەی دەتوانی وازی شەقان بکا . وازییەکە بریتیبوو لە دوو تیپ، بەڵام مەرج نەبوو هەر لای چەند یاریکەربن ، بەڵام دەبوایا ژمارەیان وەك یەك بوایا . گۆڵەکەش پانایی کۆتایی ساحەکەبوو .
بە هاوینان ، بەتاییەتی شەوانی مانگە شەو بە زۆری خەرمانەکان گێرە دەکران لەبەر فێنکی ، یان بەیانیان پێش ئەوەی دونیا گەرمدا بێ .
گێرەش گەردانی (جەنجەر) بوو بە چوار دەوری خەرمانەکە هەرجارە قەوارەیێك قرشەیان پان دەکردەوەو جەنجەرەکەیان بەبانیا گڕ دەداو یەکێ لە سەپانەکان یان منداڵێك سواری جەنجەڕەکە دەبوو هێستر یان کەرمکانی لێدەخورێ وقرشە شکێنیان دەکردو پاشانیش وردە کوت دەکرایەوە ، دوای تەواو بوونی وردە کوت ، خەرمانەکە دەکرایە تارمەو شەنەبا دەکراو کایەکەیان لە گەنمەکە یان جۆیەکە جیا دەکردەوەو بە گەنمەکە یان جۆیەکە دەوترا (جێز) . کایەکەشیان بە ڕەشکە بۆ ناو لۆدە (لۆدە کا) دەکێشایەوە ، لۆدەیە لاکێشی بوو ، خاوەند کایەکە بە پێی قەوارەی کایەکەی لۆدەمکەی بە خشت و قوڕ دروست دەکرد ، کایەکە تا بوەستایا لەناو لۆدەمکە کەڵەك دەکراو پاشان سەرسواق دەکرا ، ئەم کایە بۆ وەرزی زستان هەڵ دەگیرا و لە زستان لە جیاتی عەلەف دەدرایە مەڕو ماڵاتەکانیان ، خۆ ئەوەی خاوەند جووت و هێستر بوو یان کەرو گا ئەوا ڕۆژانە دەبوایا ئالیك بدەن پێیان ، -ئالیك بریتی بوو لە کاو جۆ- خۆ ئەگەر خاوەند کایەکە کای لە پێویستی خۆی زیاتر بوایا ، ئەوا بە زستان بە خاوەند مەڕەکان یان ئەوانەی پێویستیان بە کا هەبوو دەیفرۆشت.
شەوانی مانگە شەو سەر خەرمان بە ڕاستی زۆر خۆش بوو ، مرۆڤ هەستی بە ئیسراحەت دەکرد ، سەرەڕای هەموو ماندووبونیەك . سەپانی وامان هەبوو شەوان لەسەر خەرمان بلووڵی لێدەدا (شمشاڵ) یان شوانەکان لە پێش میگەلە مەڕەکانیان سواری کەرە مەڕی دەبوون، شمشاڵی خۆیان لێدەداو مەڕەکانیش بەدەم دەنگی شمشاڵەکەوە دەکەوتنە دوای شوانەکەیان چ بەرەو لەوەڕ ڕۆیشتن یان لە گەڕانەوەدا بەرەو ئاوایی بۆ ئاو خواردنەوە .
بە شەوانیش ئەو شوانەی بلووڵ ژەن بوایا ، کە زۆربەیان بلووڵ ژەن بوون وهەندێکیانیش (دوو زەلە)، بە شەوان بە ئاوازی خۆش و ناسکی بلووڵەکانیان ناخی مرۆڤیان دەهەژاندو دەکەوتنە بەزم و ڕەزم .لە دێیەکەی ئێمە لە بیرمسپان لەبەرئەوەی ئاوی کانی یان کارێزی تیا نەبوو ، هەرماڵە یان چەند ماڵێك بیرێکی ئاوی هەبوو ،

بیرەکانی بیرەسپیان ٣٠-٤٠ مەتر قووڵ بوون ، بۆیە دەبوایا بە دەولك و هێستر یان کەر ئاویان لە بیرەکانەوە هەڵبکێشایە ، منداڵێك سواری کەرەکە یان هێسترەکە دەبوو ، شریتێك بە دەولکێکەوە بەسترابوو ، ئەم شریتە لە دەور گرگرەیەك لوول درابوو ، ئافرەتێك یان پیاوێك ، دەولکەکەی بۆ ئاو بیرەکە شۆڕدەکردەوە و کە دەولکەکە دەگەیشتە ئاوەکە ، منداڵەکە کەرەکەی لێ دەخوڕی تا دەولکەکە دەگەیشتە بان و ئەو کاتە ژنەکە دەیوت " یا اللە " ئەم یا اللە یە کورت دەکرایەوە بە " یاللا" منداڵەکە بەرەو دوا دەگەڕایەوە ، هەر لەتەك بیرەکەش عەمبارێك بە چەمەنتۆ دروستکرابوو ، ئاوەکەیان دەخستە ناو ئەو عەمبارەوە ، لە عەمبارەکەشەوە بەچەمەنتۆ کۆلێکیان دروستکردبوو ، کاتی ئاودانی مەڕومالاتەکانیان ئاوی عەمبارەکەیان بۆ ناو کۆلەکە بەر دەدایەوە و مەڕو مالاتەکانیان ئاو دەدا . بەڕاستی کاتی نیومڕوانان کە مێگەلە مەڕەکان بەرەو ماڵەوە دەهاتنەوە ، جوانترین دیمەنیان دروست دەکرد ، شوانەکە مەڕەکانی بڕبڕ دەکرد و ئەو بڕە مەڕانە لە تونێنیتیدا تەوژمیان دەدا بە خۆیان و بەرەو کۆلەکە ڕایان دەکرد و بە ڕیزە لە دەور کۆلەکە ئاویان دەخواردەوە ، کە تێر ئاو دەبوون ، ئەو بڕەیان لادەدا و بەهەمان دەستوور شوانەکە بڕێ مەڕو بزنی تری دەنارده سەر کۆلەکە. بەم جۆرە مەڕو بزنەکانیان ئاودەدا . لە ڕاستیدا دیمەنەکە ئەوەندە جوان و شیرین بوو ناتوانم وا بە ئاسانی وەسفی بکەم یان بە نووسینەکەم وێنەکانی بکێشم .

لەو دێیانەی کانی و کارێزیان هەبوو یان لە دەم زێ بوون ، چاوت بەم دیمەنانە ناکەوت ، لە دێی کارێز ، مێگەلە مەڕەکان بە ئیسراحەت و لەسەر خۆ لە جۆگە ئاوەکان ئاویان دەخواردەوە. شوانی هەر مێگەلە مەڕێك ، لەناو مەڕەکانی مەڕێکی بۆ خۆی دەست نیشان دەکرد ، نیومڕوانان پێش ئەوەی بگەڕێتەوە بۆ سەر ئاو و دێیەکەی ، ئەو مەڕەی لەو دەشتە بۆ خۆی دەدۆشی و شیرەکەی بە هەندێ نانە ڕەقەوە دەخوارد ، هەموو شوانێك بۆ ئەم مەبەستە تەقیلەیێکی " جام" بچووکی لەگەڵ خۆیا هەڵ دەگرت ، هەر شوانێك کەڕێکی هەبوو ، پێیان دەوت کەرە مەڕی ، کەرەکەش دەبوایا ماکەر بوایا لەبەر ئەوەی نێرەکەر نارەحەتەو خۆی پێ ڕاگیر ناکرێ لەناو مێگەلە مەڕەکان.

لەو سەردەمە لە بیرەسپیان بەڵکو لە ناوچەکە باشترین بلوول ژەن (محمد امین بەلۆ)بوو ، لەبەر بلوول ژەنی ناوی نرابوو (حەدەمین بەلۆ) هەروەها حەمە صالح بە (سالە کوێر) ناسراو بوو لەگەڵ عومەر صدیق شوانمان بوون . بە تایبەتی لە بیرمە شەوان عومەر صدیق هێشتان ژنی نەهێنابوو جۆرە نەغمەیێکی بە بلوولەکەی لێدەدا ، وەك

ئەوەی شیعر بۆ دڵدارەکەی بخوێنێتەوە ، پاشانیش خوا دڵدارەکەی کردە قسەتی و خواستی ناوی ئایشە بوو لە عەشیرەتی دزەیی بوو .(ئایشە) صدیقی برای پەنجبەری ئێمەبوو ، هەر لە منداڵی ئێمە ژوورێك و هەیوانێکیان دابوو پێیان .

دوای تەواوبوونی پشووی هاوینان دەگەڕامەوە بۆ کەرکوك ، منداڵمان لە گەڕەکی زێویە بوو، ئەوەندە لە گەڕەکی زێویە نەماینەوە و گواستمانەوە بۆ گەڕەکی ئیمام قاسم ، لەو سەردەمە لە پۆلی شەشەمی سەرەتایی بووم ، دوای نیوەڕوان و بەیانیانی زۆژی هەینی دەچووینە (خدر زینده) بۆ مەلەوان ، خدر زینده شوێنێ بوو لەسەر خڕخاسە لە ئیمام قاسمەوە سەعاتە ڕێیەك بە پیادە دووربوو ، لەوێ ئاوێ قوول هەبوو لەگەڵ هاوڕێکانمان پێکەوە مەلەوانمان دەکرد، من و فازل محەمەدی نانەوا ، کە باوکی میمك زای باوکم بوو ، لەگەڵ فەوزی عبدالله ، باوکی ئەفسەرێکی سوپا بوو ، خۆیان عەرەب وخەڵکی موصڵ بوون ، بەڵام ماوەیەکی زۆربوو لە گەڕەکی ئیمام قاسم دانیشتبوون هاوسێی منداڵی محەمەد موختار بوون و بە کوردی قسەیان دەکردو کەس نەی دەزانی عەرەبن ، بەم دواییە، تا ساڵی ١٩٩٠ ئاگادارم ئەفسەرێکی گەورە بوو بە ڕوتبەی لیوا و لە ساڵی ١٩٩١ خانەنشین کراو منداڵیان لە بەغدا بوو .فەوزی یەکێ بوو لە هاوڕێکانی قوتا بخانەم لە قۆناغی ناوەندی.

لەگەڵ نازم شێخ سەعید کە یەکێ بوو لە ئامۆزاکانمان وخەڵکی بیرەسپیان بوون ، بەڵام ئەوان پێش ئێمە هاتبوونە کەرکوك و باوکی دوکانی عەتاری هەبوو لە بازاڕی گەورە ، لەگەڵ عەول محەمەد و حەمە گاڕوت وکامل سەعید قایەچی ، کەواتە (محەمد دارتاش) ساڵانی ١٩٧٠ وتا ئیستاش هەر دارتاشە لە کەرکوك .، لەگەڵ عوسمان حەمە موختار ، زیاتر ناسراو بوو بە عوسمانی فەیم پاڵەوان ...هتد .

لە ساڵی ١٩٤٩ دا لە پۆلی شەشەمی سەرەتایی بووم ، لە مانگی مایس باوکم لە تەمەنی شەست و سێ ساڵان کۆچی دوایی کرد . باوکم هەروەك باسم کرد چوار ژنی هەبوو، تا کۆچی دواییشیکرد هەر چواریان مابوون . هەروەها ئێمە یانزە براو سێ خوشك لە ژیانی باوکماندا مابووین .

(تەها و تەیب وجەلیل وهادی بەتەمەن لە من و براکانی ترمان گەورەتر بوون ، بۆیە بەڕێوەبردنی هەر چوار خێزانەکە لە سەرەتاوە کەوتە ئەستۆی شێخ تەها ، بە حوکمی ئەوەی برای گەورەمان بوو ، هەروەها خاوەند ماڵ و منداڵ بوو ، لە دێی کارێز دانەنیشت باوکمیش ئەوەی لە دوای خۆی بۆمانی بەجێهێشت زەوی ومەڕومااڵت بوو ،

هەمووشی لە دەشت بوون وێەك خانووشی لە گەڕەکی ئیمام قاسم هەبوو، خانووێیکی زۆر بچووك پانتایی لە سەد مەتر کەمتر بوو ، ئێمە و دایکم لەو خانووە دەژیاین ، لە ساڵی یەکەمدا بۆمان دەرکەوت شێخ تەها ئەمین نییە ، هەر وەك لە ژیانی باوکمیشدا ئەمین نەبوو ، ناچار جلیل برام و حەسەن و حوسێنیش ماڵەکەیان لەگەڵدا بەش کردو هەر بەرە دایکێك بەشی خۆیان وەرگرت و بەشە زەوی خۆیان دەهێنایە بەرهەم ، ئێمە کە لە هەمین بووین ودایکمان زەوی خۆی هەبوو لە شێخ غفورەوە بۆی مابوەوە لەگەڵ هەندێ مەڕو بزن ، وەزعمان خراپ نەبوو ،دوای مردنی باوکمان جەلیلی برامان لە پۆلی پێنجی ئامادەیی ناچج نەبوو ، ئەوەبوو گەڕایەوە بۆ بیرەسپان و، سانیەی کچی شێخ نەجیمی مامەمانی هێنا و سەرپەرشتی فەلاحەت و مەڕو ماڵاتەکەمانی دەکرد و سەرپەرشتی ئێمەشی دەکرد تا قوتابخانەمان تەواو کرد ، لەو بەینە بەشێك لە زەویەکانی دایکمی فرۆشت بە ماڵی حەمە شریف نادری گۆڵدەرە .

لە ساڵی ١٩٤٩-١٩٥٠ لە پۆلی یەکەمی ناوەندی بووم ، لە گەڕەکی ئیمام قاسمەوە بەیانیان بە پێ دەچووینە قوتابخانەکەمان لە گەڕەکی جوولەکەکان وەك باسمان کرد

.

لە پۆلی دووەم و سێیەمی ناوەندی من و فە تحوللاڵ عیزەت ئاغا و صوبحی شەریف و حەسەن محەمەد عەلی ڕۆژانە پێکەوە دەچووینە قوتابخانە . صوبحی شەریف بەم دواییە بوو بە نائب زابت و فە تحوللاڵ عیزەت کۆلێجی یاسای تەواو کردو لە ساڵانی شەستەکان نازم گزار گرتی و لەناویدا . فە تحوللاڵ کادیرێکی پێشکەوتووی حیزبی شیوعی عێراق بوو ، هەر لەسەر ئەوە نازم گزار لە ناویدا. برا گەورەکەی ناوی محەمەد عیزەت بوو، کۆلیجی ئەندازیاریی لە یەکێتی سۆڤێت تەواکردبوو، کە لە سۆڤێیت گەڕایەوە ، دوای ١٤ تەممووزی ١٩٥٨ وازی لە حیزبی شیوعی هێنا و لە تەسڕوفاتی حیزبەکەی ڕازی نەبوو ، تا بڵێی مرۆڤێکی هێمن و باش بوو .

حەسەن محەمەد عەلی خەڵکی چەمچەماڵ بوو ، دایکی بە بێوەژنی گەورەی کردبوو ، لە ساڵی ١٩٥٩ ڕایکردو چووە تورکیا ، لەوێ کۆلیجی پزیشکی تەواو کرد و لە ساڵانی ١٩٧٠ تا ١٩٨٠ ئاگادارم لە شاری بەرلینی ڕۆژئاوا جەراحی دڵ بوو ، یەك دوو جار لەوێ سەرم لێیداو، کچی بەڕێوەبەری پۆلیسی بەرلینی خواستبوو ، بەڵام لە یەکتری جیا بووبوونەوە ، دوو منداڵی لێی هەبوو ، هەردوو منداڵەکانی لای خۆی بوون .حەسەن محەمەد عەلی لە بەرلین چەند شەوێ لە ساڵانی حەفتاکان لە ماڵیان بووم ، ئەو کاتە

لە ژنەکەی جیابووبوەوە ، ئەوەندە ساڵە لە بەرلین بوو، ژیانی کوردەواری خۆی تێك نەدابوو، بیرو باوەڕی کوردایەتی زۆر بەهێز بوو .
لە پۆلی دووی ناوەندی بووم ، ڕۆژێکیان قوتابیەکی جوولەکە وابزانم ناوی ناجی بوو ، زیرەکترین قوتابی بوو بەتاییەتی لە بیرکاری لە پۆلەکەماندا ، منداڵێکی ئێسك سووك و وردبوو ، یەکێ لە مامۆستاکانمان کە ئەویش مەسیحی بوو وانەی بیرکاری دەوتەوە، ڕۆژێکیان هاتە ژوورەوە دوای دەست پێکردنی وانەکەی ، پشت ملی ناجی گرت و شەقێکی لێداو پێی وت بڕۆ بۆ دەرەوە ، ئێوەی جوولەکە جێگاتان لێرە نەما .. بەڵێ ئەم دیمەنە پڕ لە زوڵم و زۆرەم هەمیشە لە بیرناچێتەوە و دەرسێکی زۆر پڕ لە واتاش بوو بۆ هەموو ئەو نەتەوە بچووکانەی کە لەیەك وڵاتدا لەگەڵ نەتەوەیێکی گەورەتر دەژێن ، شەریکایەتیان لە وڵاتەکە هەمیشە بمانەوێ یان نا ، وەك شەریکایەتی گورگ و مەڕە .
ئەو قۆناغە لە ژیانمدا ، قۆناغی قوتابخانەی ناوەندی بوو ، خوێندمان لە قوتابخانەی ناوەندی الشرقیە بوو، بوونمان لە گەرەکی جوولەکەکان پێش ئەوەی لە عێراق دەربکرێن ، شوێنەواری ئەو ڕۆژگارانە و کارتێکردنیان لێم وەك مرۆڤێکی کورد ، دەورێکی زۆر گرنگی لە دروستکردنی (کەسایەتیم) نواند ، کەسێتیەك دژی زوڵم و زۆرو لەتەك حەق وەستان ، ڕێزگرتن لە هەموو نەتەوەیەك ، بەتاییەتی نەتەوە چەوساوەو زوڵم لێکراوەکان ، کە کوردو جوولەکە لەو نەتەوانە بوون .
لە پۆلی دووەم بووم ، مامۆستا عابید تۆفیق وانەی زمانی عەرەبی دەوتەوە وەك باسکرد ، مامۆستایەکی بەدین و خاوەند ڕەوشت و داب و نەریتێکی ئایینی بەرز بوو ، هەمیشە هەوڵی دەدا لەگەڵمان ، نوێژ بکەین و ڕۆژی بگرین و ئایەتی قورئان و فەرمودەکانی پێغەمبەر لەبەر بکەین ، ئەمە لە ساڵی ١٩٥٠ بۆ ١٩٥١ بوو . بەم دواییەش مامۆستا عابد دوکتۆرای لە کۆلیجی ئاداب لە زانستگای بەغدا وەرگرت و دەرسی دەوتەوە و بە ڕێکەوت لە موناقەشەی نامەی دوکتۆراکەم ئامادە بوو . بەهەرحاڵ من یەکێ لەو قوتابییانە بووم کە کاری تێم کردبوو ، دەستم کرد بە نوێژ کردن و ڕۆژو گرتن و پاشانیش ببمە ئەندامی الاخوان المسلمین ، مامۆستا عابد باوەڕی بە مەزهەبی وەهابی هەبوو ، زۆریش موعجەب بوو بە محەمەد عەبدە و محەمەد عبد الوهاب و جمال الدین ئەفغانی و یەکێ بوو لە ئەندامە پێشکەوتووەکانی کۆمەڵەی الاخوان . لەو

سەردەمەدا (من و حەسەن حاجی وەهاب و عەبدوڵلا عومەر) پێکەوە ببووینە ئیخوان و غالب خورشیدیش پێش ئێمە لەگەڵ ئەحمەد هەریسەچی ئیخوان بوون .
لە پۆلی چواری ئامادەیی ئێمە ٢١ قوتابی لە پۆلی چواری ئەدەبییەوە چووینە پۆلی تیجاری لە ساڵی ١٩٥٢ / ١٩٥٣ ، ئێمە وەجبەی یەکەم بووین و ئەو ساڵە بۆ یەکەم جار لقی تیجاری لە قوتابخانەی ئامادەیی کەرکوک کرایەوەو شاکر عەلی تکریتی بەرێوەبەری مەعاریف بوو ، قوتەبییەی کورپی لەگەڵ خۆی هێنا و وتی کورەکەم دەخەمە فەرعی تیجاری وئەم فەرعە دوا ڕۆژی زۆر باشترە لە ئەدەبی ، من و حەسەن حاجی وەهاب و عەبدوڵلاً عومەر و فەوزی عەبدوڵلاً چووینە ئەم فەرعەوە و یەکەم مامۆستامان (موسی نوح) بوو ، وانەی بیرکاری تیجاری دەگوتەوە . مامۆستا محەمەد ئیقبالی پاکستانی وانەی ئینگلیزی پێمان دەدا و دوای ئەویش مستەر جۆن مەکاینی ئەمریکی کە لەسەر حیسابی (النقگە الرابعە) هاتبووە کەرکوک ، وانەی ئینگلیزی پێمان دەدا ، بەم دواییەش لە ساڵی ١٩٨٣دا لە جنێف لە کۆنگرەی پەرلەمانی دەولی چاوم پێیکەوت ، جۆن مەکاین ئەندامی ئە نجومەنی پیرانیی ئەمریکی بوو .
لە قۆناغی ئامادەیی چالاکی باشمان هەبوو لە بڵاوکردنەوەی بیرو باوەڕی ئیخوان لە شاری کەرکوک ، تا ڕادەێیک توانیمان لە ڕیزی خێزانەکانی کوردو تورکمان ژمارەێیکی باش ئەندامیان تێدا پەیدا بکەین . سەرۆکی کۆمەڵەکەمان مامۆستا نور الدین رەزای واعیز بوو ، کورپی مامۆستا مەلا ڕەزا . نورەدین کورد بوو بەڵام خێزانەکەی تورکمان بوو.
لە ئەندامە ناسراوەکانی (سلێمان محەمەد ئەمین القابلی و سەید ئەحمەد سەید محی الدین و ئایدن عبدالرحمن هرمزی و محەمەد محەمەد شێخ مامۆستای زمانی عەرەبی بوو ، خەڵکی میسر بوو ، لە عێراق پەناهەندە بوو ، لە دەست ڕژێمی جەمال عبد الناصر ڕای کردبووە عێراق و لە قاهیرە لێپرسراوی خەتی قوتابیان بوو . ئێمەش (من و موحسین عبدالحمید و نەشئەت غەفور ئاغا و ئەحمەد بەرزنجی وعبدالله بەرزنجی و غالیب خورشید و ئەحمەد هەریسەچی و حەسەن حاجی وەهاب و عەبدوڵلاً عومەر، خەتی دووەمی کۆمەڵەکە بووین . لە ساڵی ١٩٥٤ بە ڕەسمی ڕێگە درا پێمان چالاکی بنوێنین وەک باسم کرد .
محەمەد مەحمود صەواف موراقیبی گشتی کۆمەڵەکە بوو لە عێراق و جار نەجارێک دەهاتە کەرکوک ، دوای چواردەی تەمموزی ساڵی ١٩٥٨ دەرچووە دەرەوەی عێراق و لە

حیجاز (السعودیه) نیشته‌جێ بوو ، له ساڵی ١٩٧٦ کاتێ وەزیری نەفت بووم و سەردانی سعودیەم کرد لەوێ چاوم پێی کەوت . له ساڵی ١٩٩٧ له سەفەرێکیدا له فڕۆکەخانەی ئەستەمبوڵ بە سەکتەی دڵ کۆچی دوایی دەکا. سەرۆکی کۆمەڵەی(الاخوان) نیش (شیخ ئەمجەد زەهاوی) بوو .

له ساڵی ١٩٣٥ وە کە ساڵی لە دایك بوونمە تا ساڵی ١٩٥٥ کە دەکاتە بیست ساڵ ، ژیان و چالاکی سیاسیم بەم جۆرە بوو کە زۆر بە کورتی نووسیومەتەوە .. کەواتە تا تەمەنی بیست ساڵ هەستی نەتەوایەتیم نەبوو بە تێگەیشتنی نەتەوایەتی سیاسی ، لەبەر ئەوەی هەستی ئایینیم بەتینتر بوو ، دینداری زاڵ بوو بەسەر ئیتیجاهاتەکانی ترمدا ، هەموو موسڵمانێکیش منی کوردی بە برای خۆی دەزانی ، هەرچەندە بەم دواییە بۆم دەرکەوت کە هەموو موسڵمانێکیش منی کوردی بە برای خۆی نەدەزانی ، خوێندنەوەم هەموو بریتی بوو لە قورئان و فەرموودەکانی پێغەمبەرو کتێبە ئاینییەکان و تەفسیرو شەریعەت و سیرە ، گۆڤارەکانی "المسلمون" کە لە میسر دەردەچون و سەعید رەمەزان سەرۆك نووسەری بوو ، سەعید رەمەزانیش کورد بوو . ژمارە بە ژمارە دەمخوێندەوە ، هەروەها گۆڤاری "الاخوه الاسلامیه" کە لە ساڵی ١٩٥٢ لە بەغدا دەردەچوو، خاوەندی ئیمتیازو سەرۆکی نووسەری محەمەد مەحمود صەواف بوو . لەو ماوەیەی ئیخوان بووم ١٥ جوزئی قورئانم ئەزبەرکرد لەگەڵ هۆی دابەزینی ئایەتەکان.

پێش ئەوەی ژن بێنم ، جارێ قوتابی پۆلی چوارەمی ئامادەیی بووم ، دڵم بە کچە دراوسێیەکمانەوە بوو ، ناوی سەدری بوو، له ساڵی ١٩٥٥ خواستم و بووە شەریکی ژیانم ودوا ڕۆژیش بووە دایکی سەردار ..

لەو سەردەمەی ئیخوان بووم وەك لەمەو پێش باسمکرد ، هەوڵم دەدا ئەویش وەك من نوێژ بکاو ڕۆژی بگرێ . دینداریەکەمیش ڕێی ئەوەی لێم نەدەگرت دڵداریەکی پاك و خاوێن ئە نجام بدەم .

له ساڵی ١٩٥٥ دوای تەواو کردنی قۆناغی ئامادەیی و دەورەی مامۆستایان بە ساڵێك دایکی سەردارم خواست. له ١٩٥٥/١٠/١ بۆ یەکەم جار له قوتابخانەی ڕێدار له مەرکەزی ناحیەی شوان بە مامۆستا دامەزرام . ڕێدار کە ٢٥ کم له شاری کەرکوکەوە دوورە و کەوتۆتە باکوری شاری کەرکوك ولەسەر ڕێی تەق-تەق – کۆیسنجاقە.

کە چوومە ڕێدار مامۆستا (جەلال عەبدولڕەحمان بەگ)ی مام ڕەشی بەڕێوەبەری قوتابخانەکە بوو ، جەلال ئەندامێکی پێشکەوتووی پارتی دیموکراتی کوردستان بوو

، بەڵام من پێم نازانی و ئەویش لە بواری حیزبایەتی چالاکی نەبوو ، زۆریش دوور نەبوو، لە ناحیە پۆلیس و ئیدارە گومانی ئەوەی لێ بکەن کە کۆمونیستە . بەم دواییە ، دوای ساڵی ١٩٥٨ کە بوومە ئەندامی پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراق مامۆستا جەلال ئەندامی لێژنەی ناوچەی کەرکوک بوو ، پاشانیش بووە ئەندامی لێژنەی مەرکەزی تا ساڵی ١٩٦٤، یەکێ بوو لە ئەندامانی کۆنفرانسی ماوەت و لە ساڵی ١٩٨٩ بە نەخۆشی دڵ کۆچی دوایی کرد .

بەڵێ بوومە مامۆستا و ئەمری ئیدارییەکەم لە ژێر ژمارە ٧٠٤٣ لە ١٩٥٥/٩/٢٨ لە بەڕێوەبەرایەتی مەعاریفی کەرکوک دەرچوو، لە ١٩٥٥/١٠/١ مووباشەرەم کرد . موچەکەم ١٢ دیناری ئەسلی بوو لەگەڵ ١٠ دینار مخصصات (غلاء المعیشه) و یەك دیناریش لەبەر ئەوەی ژنم هەبوو، گشتی موچەکەم گەیشتە ٢٣ دینار . لە ١٩٥٦/٦/٢٣ مووچەکەمان تەعدیل کراو کرایە ١٧ دیناری ئەصلی و گشتی مووچەکەم بووە ٣٠ دینار ، ئەم سی دینارە بە پێی وەزعی ژیان لەو سەردەمە خراپ نەبوو ، خۆم و خێزانەکەم پێی بەڕێوەدەبردو یارمەتی دایکیشم دەدا .

لە ١٩٥٦/٩/٣٠ بە پێی ئەمری ئیداری ٨٣٠٧ لە ٦/٣٠/ گواستراممەوە بۆ دێی پاپیلان. قوتابخانەی پاپیلان قوتابخانەی سەرەتایی بوو ، بۆ یەکەم جار لە دێی پاپیلان کرایەوەو منیان بۆ نارد . نەقڵەکەم بۆ پاپیلان لەسەر پاپۆرتی ئەحمەد دۆغرەمەچی بوو لەسەرم ، موفەتیشی مەعاریف بوو ، کاتی سەردانی بۆ قوتابخانەی ڕێدار لەگەڵمدا تێك چوو ، ئەحمەد دۆغرەمەچی بیرو باوەڕی تۆڕانچێتی هەبوو خۆشیی بە چارەمدا نەدەهات .

ڕۆژی ١٩٥٥/١٠/١ چوومە ڕێدار ، مەرکەزی ناحیەی شوان و بۆ یەکەم جار بوو چاوم بە ڕێدار کەوت ، لەو سەردەمەدا ڕێدار دێیەکی گەورە بوو نەك شار ، هەموو دانیشتوانی لە نێوان ٨٠-١٠٠ ماڵ دەبوون . هاشم ناجی هورمزی مودیری ناحیە بوو ، عەزیز زەین عابدین مفەوەزی پۆلیس بوو ، دوای ئەو مەلا مەجید گلی باوکی لەتیف و نیزامەدین کە لە ساڵی ١٩٩٠ بەدواوە نیزام بووە ئەندامی سەرکردایەتی پارتی و لە ساڵی ٢٠٠٤ دا بە ڕووداوی سەیارە لە ڕێگای سلێمانی –کەرکوك کۆچی دوایی کرد ، نیزامەدین کادرێکی هەڵکەوتووی پارتی بوو ، کوردێکی کەرکوکی دڵسۆز بوو بۆ شارەکەی شاری کەرکوك ، مردنی لەناکاو زەرەرێکی گەورەبوو لە شاری کەرکوك کەوت. نیزام لە ساڵی ١٩٥٥ یەکێ بوو لە قوتابییە زیرەکەکانی قوتابخانەی شوان .

هاشم هورمزی دوای شۆرشی ١٤ تەممووز بووە قائممقام و لە ڕێدار نەما و دوای خانەنشین کردنی تا ساڵی ١٩٩٢ ژیاو و لەم ساڵەدا کۆچی دوایی کرد . هاشم کۆلیجی حقوقی تەواو کردبوو ، بەڵام زۆر کۆڵەوارو نەخوێندەواربوو، بە گوێرەی ئەوەی لەو سەردەمە حقوقی تەواو کردبوو ، بەڵام تا بڵێی پیاوی باش بوو، زۆر دۆستی کورد بوو .
صەمەد ئەفەندی کاتبی ناحیە بوو ، مامۆستا جەلال عەبدولرەحمان بەڕێوەبەری قوتابخانەی ڕێدار بوو وەك باسمکرد، مامۆستا ئەحمەد عەزیز لەگەڵ منداا مامۆستا بوو . ژمارەی قوتابیا نمان ٤٥ قوتابی بوون لەم ٤٥ قوتابییە ٣ قوتابییان کچ بوون .
حەفتەی یەکەم لە ڕێدار مامەوەو مودیری ناحیە دەعوەتی کردم و بۆ حەفتەی دووەم هەوڵمدا خانوویەکی وام دەست بکەوێ دایکی سەردار لەگەڵ خۆمدا بەرمە ڕێدار . دوای ماوەیەك خانوویەکی بچووکی یەك ژووری بەقۆڕ بینا کراوم دەست کەوت . لە تەنیشت ماڵی مامۆستا مەلا عەبدولسەمەد ، مەلای ناحیەکە ، مانگی بە دینارو نیوێك کرێ ، خاوەند خانوومکە ناوی خولە صوفی بوو ، دایکی سەردارم بردە ڕێدار و تالیب برام کە تەمەنی حەوت ساڵ ونیو یان هەشت ساڵان دەبوو لەگەڵ خۆماندا بردمانە ڕێدار بۆ ئەوەی لە قوتابخانە بخوێنێ .تالیب پاشان بووە مامۆستای سەرەتایی ، لە ساڵەکانی هەشتا بە بانەوە خەریکی مەعرەزی سەیارە بوو، شان بەشانی زرعات .
لە ڕێدار هەندێ خزمی باوکم هەبوون وەك حەمەی صادق و جەوهەر صادق هەرچەندە دەستیان کورت بوو ، بەڵام تا بڵێی خزمی باش بوون و بەڕاستیش پیاو بوون . بە منیان دەووت خاڵۆ و زۆریش خۆشمیان دەویست و منیان بە گەورەی خۆیان دەزانی . بە تایبەتی خاڵە جەوهەر کچەکانی بە ڕۆژەوە دەنارد لای دایکی سەردارو یارمەتیان دەداو و پەروین کچم کەتەمەنی یەك ساڵ و نیو بوو ، هەمیشە بە باوەش قەدری و سەبری و مریەمەوە بوو .
لە ڕێدار سێ چوار دوکان هەبوون بۆ شت فرۆشتن، دوکانەکانی (ئەحمەد پاساری و ئەحمەد عارەبی وحاجی مەحمود و حاجی ڕەووف هەرزانی) لەگەڵ دوو چایخانە.یەکێ لە چایخانەکانی بەرامبەر مەرکەزی ناحیەکە هی توفیق ئاوێ بوو ، خۆی خەڵکی ڕێدار نەبوو .
دانیشتوانی ڕێدار بە گشتی فەقیرو دەست کورت بوون ، تەنها چەند ماڵێکیان نەبێ وەزعیان لەوانیتر باشتر بوو .
کوێخا حارس کوێخای ڕێدار بوو .

لەبەر ئەوەی لە رێدار میوا نخانە نەبوو ، رۆژ نەبوو میوا نمان نەبێ و جار جاریش ئەو میوانانەی خۆیان بە خزم دەزانی شەو لامان دەمانەوە ، هەرچەندە لە یەك ژوریش زیاترمان نەبوو بۆ خەوتنمان و

موچەکەم بیست و دوو دینار بوو ، بەڵام لەبەر هەرزانی شتومەك موچەکەم سەرو زیاد بوو لێم ، مانگی سێ چوار دیناریشم دەمایەوە ، هێلکە بە دوو فلوس بوو ، کیلۆی گۆشت بە ٧٥ فلوس بوو ، جەرگوناو بە ٧٥ فلوس بوو ، بەرخێك بە یەك دینار بوو ، حۆقەی رۆنی مەڕ بە یەك دینار بوو ، قەزناغێ گەنم (١٦ کیلو) بە نیو دینار بوو ، تەنەکەی برنج بە نیو دینار بوو ، کیلۆیێکی شەکر بە ١٠٠ فلوس بوو ، یان کەمتریش . مەتری قوماشی بازە بە ٥٠ فلوس بوو ، هەروەها مەتری قوماشی خام بە ٥٠ فلوس بوو .. مانگانە هەرچیم بویستایەلای (ئەحمەد پاساری) دەمکرێ بۆ ماڵەوە لە شەکرو چایەوە تا رۆن و برنج و قەیسی و کشمیش و فاصولیا و لەیمون دوزی و شخاتە و هتد ... لە پێویستیەکانی چێشتخانەی ماڵەوە لە پێنج دینار تێپەڕی نەدەکرد . کەواتە پێویستییەکانی ژیانی مانگانەمان لە چواریەکی موچەکەم تێپەڕی ناکرد.

لە ساڵی ١٩٥٥ لە رێدار تەنها یەك سەیارەی پاصی هەبوو ، پاصەکەی (گەرەبێد) پاصێکی (دارینە) بوو ، لە پاصە کۆنەکان ، کە ئەو سەردەمە بە مۆدێلی تازە لەقەڵەم دەدرا ، ئەو جۆرە پاصانە نێستا وا بزانم تەنها لە قەزای خالصی دیالە ماوە بۆ گواستنەوەی خورما و میوەهات . پاصەکە بەیانیان دەچووە کەرکوك و نێواران دەگەڕایەوە بۆ رێدار ، لە زستانا باران بوایا یەك دوو رۆژ رێگا دەبڕا لەبەر ئەوەی رێگاکە قیرتاو نەکرابوو .

بۆ ساڵی دووەم ، ساڵی ١٩٥٦ لەسەر خانوو لەگەڵ مودیری ناحیە هاشم هورمزی تێك چووین و ئەوە بوو لە لایێکی ترەوە لەگەڵ موفەتیشی مەعاریف ئەحمەد دۆغرەمەچی تێك چووین ، منیان گواستەوە بۆ دێی پاپیلانی سەر بە ناحیەی شوان . بەڵام گواستنەوەکەم دەستی مودیری ناحیەی تیا نەبوو .

مودیری ناحیەش لەسەر شکاتی ئێمەی مامۆستایان نەقلی ناحیەی سەنگاو کرا ، سەر بە قەزای چەمچەماڵ .

چوومە دێی پاپیلان ، پاپیلان دەوری سی چل ماڵ دەبوو ، کوێخاکەی (کوێخا عوبێد) بوو ، بە کوێخا عوبێدی پاپیلان ناسرابوو . ساڵی یەکەم بوو قوتابخانەی تێدا کرابووەوە قوتابخانەیەکی تازەی تێدا بینا کرابوو دوو پۆل و ژوورێك بۆ بەرێوەبەری

قوتابخانەکە . قوتابخانەکە کەوتبووە خوار دێیەکەوە . منیش یەکەم مامۆستا بووم . کوێخا عوبێد خانوویکی پێشکەش کردبوو بۆ مامۆستای قوتابخانەکە ، بۆ ئەوەی قوتابخانە لە دێیەکەیان بکەنەوە . منداڵەکانم لەگەڵ خۆمدا بردە پاپیلان و لە خانوومکە دانیشتم ، لە ڕاستیدا خانووەکە پێش ئەوەی من بچمە ناوی دیوەخانەی کوێخا بوو . ئەو سەردەمە هەر خۆم و دایکی سەردار بووین و جارێ منداڵمان نەبووبوو . یەک دوو مانگ نێوانمان لەگەڵ کوێخا عوبێد زۆر خۆش بوو ، بەڵام پاشان لەسەر مەسەلەی دامەزراندنی فەراشی قوتابخانەکە لەگەڵ یەکتر تێک چووین ، فەراشەکە ناوی ڕەوفە شەل بوو ، کوێخا عوبێد هەر خۆی ئەم شەخصەی بە هەتیوی بەخێوکردبوو ، وەک یەکێ لە منداڵەکانی بوو ، کە چوومە پاپیلان تکای لێم کرد ڕەوفی بۆ بکەم بە فەڕاشی قوتابخانەکەو ئەمەش حەقی خۆی بوو ، دیارە کوێخا عوبێد بەتەمای موچەکەی بوو کە ئەو سەردەمە ١٢ دینار بوو ، هەرچەندە لە سەرەتادا من ڕازی نەبوم ڕەوف بکەمە فەراش لەبەر ئەوەی شەل بوو ، هەروەها جنسیەی عێراقی نەبوو ، ماوەیەکی دەویست تا دایمەزرێنم ، بەڵام لەبەر خاتری کوێخا عوبێد ڕازیبووم ... پاشان ڕەوفە شەل و کوێخا عوبێد لەسەر مەوزوعی موچەکە تێک چوون و ڕەوف ڕازی نەبوو موچەکە بدا بە کوێخا ، ئەوەبوو کوێخا عوبێد داوای لێم کرد ڕەوف دەربکەم و صدیقی کوڕی بکەمە فەڕاش بەڵام ئەمجاریان من ڕازی نەبووم لەبەر ئەوەی ڕەوف دەوامی کردبوو نە دەبوو بە ناحەق دەری بکەم . هەروەها صدیق کوڕی کوێخا عوبێد پیاوی فەڕاشی نەبوو ، ئەو پیاوە نەبوو بەرێوەبەری قوتابخانە داوای لێ بکا قوتابخانەکە پاک بکاتەوە یان خزمەتی بەرێوەبەری قوتابخانەکە بکا ، خۆی ئەمە لە شەخصییەتی کوێخا عوبێدیشی کەم دەکردەوە . وا دیار بوو کوێخا عوبێد وای دەزانی منیش وەک یەکێ لە جووتیارەکانی لە پاپیلان کە بچێتە لای مودیری ناحیەی شوان و شکاتم لێ بکا دەتوانێ بمترسێنێ ، لەبەرئەوە هەندێ گێچەڵی پێم کرد و چووە لای مودیری ناحیەی شوان ، ئەو سەردەمە ئیبراهیم نەشئەت یەعقوبی بوو ، مودیر ناحیە شەخصییەتێکی بە هێزی هەبوو ، جیاوازییکی زۆری هەبوو لەگەڵ هاشم هورمزی و تەرەف داری منی گرت و پیاوەکانی کوێخا عوبێد کە گێچەڵیان پێم کردبوو ، منیش شکاتم لێیان کردبوو هەموویانی تەوقیف کرد ، منیش نەبومایا کوێخا عوبێدی تەوقیف دەکرد ، لە ناحیەش جەلال عەبدولرەحمان بەگ لە پالپشتیکردنم لای مودیری ناحیە دەوری زۆری هەبوو.

کوێخا عوبێد به هەموو حاڵ پیاوێکی باش بوو ، بەڵام وەك کوێخا دێیەکی نەخوێندەوار مەودای بیرکردنەوەی ئەوەی پێ قەبوڵ نەدەکرا ، مامۆستایێکی شارستانی قوتابخانەی دێیەکەیان بە گوێی نەکا . لەوانەش بوو ئەو مامۆستایە من نەبومایا ، مامۆستایەکی تر لە قسەی دەرنەچوایا ، وا دیارە بەختەکەی ئەو وابوو ، مامۆستاکە من بم ، لە لاێکی ترەوە خاوەند عەشیرەت و خزم وبرایەکی زۆر بووم ، هەرەها خاوەند بیرو باوەرێکی ئایینی وا بووم ئاسان نەبوو شتی ناحەق بسەلمێنم . خۆ مەلای دێیەکەش مەلا محەمەدی سالەیی ، کە خەڵکی لای خۆمان بوو ، بەڵام نیمچە خوێندەوار بوو ، بریایە هەر نەخوێندەوار بوایا ، بوونی منی لە پاپیلان پێ خۆش نەبوو لەبەر ئەوەی خوێندەوارو ڕۆشنبیر بووم و لە فیقە و تەفسیر لەو شارەزاتر بووم ، هەرچەندە ئەم لایەنەی من هیچ زیانێکی بۆ ئەو نەبوو ، بەڵام وەك باسمکرد وای دەزانی بە بوونی من لە پاپیلان خەڵکەکە لایان ئاشکرا دەبێ کە مەلایەکی تەواو نییە ، بەڵکو کۆڵکە مەلایە .

بەهەرحاڵ ئەو ساڵەم لە پاپیلان بردەسەر ، لە دێی پاپیلان تەنها یەك سەیارەی پیکاب هەبوو هاتوچۆی نێوان کەرکوك و ئۆمەر بەگ و پاپیلان و جولحانی دەکرد . لێخورەکەش ناوی ئیسماعیل بوو ، خەڵکی دێی یارمجەی نزیك دێیەکەمان بوو، ، بە سمە سوور ناسرا بوو. ئەو ڕۆژەی بچوومایە بۆ کەرکوك ئەوا لە پێشەوە لە شان ئیسماعیلەوە سوار دەبووم و ، ڕێگای نێوان پاپیلان و کەرکوکیش خۆڵ بوو ، کەواتە قیرتاو نەکرابوو ، قوڕی پاپیلانیش بەناوبانگ بوو، ڕۆژانی باران سەیارەی تێدا بچەقییایە دەرچوونی زۆر زەحمەت بوو .

ژیان لە پاپیلان زۆر زەحمەت و ناخۆش بوو ، بەتاییەتی لە وەرزی زستاندا . دوای تەواو بوونی دەوام شوێنێ نەبوو بۆی بچین ، دەبوایا تا سبەی بەیانی لە ماڵەوە دەرنەچین ، لەگەڵ کوێخا عوبێدیش نێوامان خۆش نەبوو ، هاتوچۆی یەکترمان نەدەکرد . دانیشتوانی دێیەکەش زۆر فەقیر و هەژارو دوا کەوتو بوون تا ڕادەیەك منداڵەکانیان بە زۆری موديری ناحیە دەیانناردبۆ قوتابخانە . ٣١ قوتابیم هەبوو ، زۆربەیان تەمەنیان لە ٨-٩ ساڵان بوو ، بەڵام لە خوێندن و دەرسەکانیان زۆر باش بوون و دڵم پێیان زۆر خۆش بوو زۆر خۆم لەگەڵیاندا ماندوو دەکرد .

لە وەرزی بەهاردا جارنەجارێك لەگەڵ دایکی سەردار پێکەوە دەچووینە دێی چەڵتوکە بۆلای کوێخا حەمەڕەش، ئامۆزای کوێخا عوبێد بوو ، بەڵام ئەوانیش نێوانیان باش

نەبوو ، کورەکەی فائق یەکێ بوو لە قوتابییەکانم و لە ساڵانی شەستەکان بووە پێشمەرگەو شەهید کرا . دێی چەڵتووکە کەوتبووە سەر چەم و ئاوێکی کانیاو و مەرمزمۆ کشتوکاڵی باشی هەبوو .

قوتابییەکانی پاپیلان هەندێکیان لە دێی چەڵتووکە و ئۆمەربەگ و جولحانەوە دەهاتن بۆ قوتابخانەکە . هەروەك لەمەو پێش باسم کردووە لە ڕێدار ٤٥ قوتابی هەبوو ، لە پاپیلانیش ٣١ قوتابی کە کۆی گشتی قوتابیانی ناحیەی شوان بەهەموو دێهاتەکانیەوە کە لە ٦٠ دێ زیاتر بوو ، تەنها ٧٦ قوتابییان هەبوو لەو سەردەمەدا ، ئەمەم بۆیە لەم یادداشتەم ڕوون کردۆتەوە بۆ ئەوەی ئەوەمان بۆ ئاشکرا بێ کە کوردستان لە ساڵانی پەنجاکان ، چەند دواکەوتووبووە ، کەم دێ هەبوو خوێندەوارێکی تێدا هەبوایایە ، تا ئەم دواییە دوای شۆرشی ١٤ی تەممووزی ساڵی ١٩٥٨ ، ئەوە بوو حکومەت دەستی کرد بە قوتابخانە کردنەوە لە دێهاتەکانی شوان ، ئەم مەوزوعە لەبەشی دووەمی یادداشتەکەم باسی دەکەم .

لە ساڵی ١٩٥٦ کە لە پاپیلان مامۆستا بووم ، زۆربەی کاتم بە قورئان خوێندن و تەفسیر و نوێژکردن و خوێندنەوەی کتێبە ئایینییەکان دەبردەسەر . لەو سەردەمەدا یەکێ لە ئەندامە پێشکەوتووەکانی (الاخوان) بووم ، لەبەر ئەوە هەستم بە فەراغ نەدەکرد لەو دێیە، هەرچەندە لە ئاوەدانیەوە دوور بوو .

پەیوەندیشم لەگەڵ مەلاکانی دێیەکانی دەوروپشتی پاپیلان زۆر باش بوو ، هەوڵیشم دەدا قوتابییەکانم فێری نوێژ کردن بکەم و لە مانگی ڕەمەزاندا بە ڕۆژی بن .

خەڵکی دێی پاپیلان زۆربەی زۆریان (حەقە) بوون ، کەواتە دەروێشی شێخ عەبدولکەریمی شەدەڵە و مامە ڕەزا بوون و دژی جەماعەتی حەمە سوور بوون کە لە دێی (کەڵاوقوت) دادەنیشتن . حەقەکان حەمە سوورییەکانیان بە لادەر لە ئیسلام و تەریقەت لە قەڵەم دەدا ، لەبەر ئەوەی حەمە سوور لە ڕێبازی (حەقەیاتی) لای دابوو . حەمە سوورو حەمە سووریەکان نوێژیان نەدەکردو ڕۆژیانیش نەدەگرت .

کاکە حەمە (حەمە سووری کەڵاو قوت) وەك دەگێڕنەوە بە منداڵی ، لای شێخ عەبدولکەریم لە دێی شەدەڵە (گۆڵکەوان) بووە ، پاشان کە شێخ عەبدولکەریم کۆچی دوایی دەکا ، پێش مردنی وەسیەت دەکا کە دوای خۆی کەس تەریقەت نەدا ، بەڵام حەمە سوور گوێ نادا بە وەسیەتەکەی شێخ و بەردەوام دەبێ لەسەر ڕێبازەکەی و خۆی

دەکا بە شێخی تەریقەت و کۆمەڵێ لە حەقەکان دەکەونە دوای لە دێی کەلاوقوت لە شوانی سەرخاسە جێگیر دەبن .

دێی کەلاوقوت کەوتۆتە سەر ئاوی خاسەو ، دێیەکی خۆشە ، خۆشیەکەشی دەگەڕێتەوە بۆ ماندووبوونی حەمە سوور لە گەڵیدا ، لە کەنار دێیەکەو لەسەر ئاوی خاسە ڕەزە تریٚ و هەنجیر و قەیسی و هەندیٚ جۆرە داری بەریی باشی ڕووئدبوو ، جگە لە بەخێوکردنی مێشەهەنگوین .

لە ساڵی ١٩٥٦ دێی کەلاوقوت نزیکی ٨٠ تا ١٠٠ ماڵ دەبوو ، دوای شۆرشی ١٤ی تەممووزی ساڵی ١٩٥٨ قوتا بخانەیەکی سەرەتایی تێدا کرایەوە.

حەمە سوور لەو سەردەمە نزیکی ١٠٠ موریدی هەبوو ، لەم سەد موریدە ٣٠ کەسێکیان لە دێی کەلاوقوت دەژیان ، حەمە سوور ماڵ و دیوەخانەکەی لە کەناری ئاوی خاسە بینا کردبوو ، خانوو بەرەیەکی زۆر گەورەی هەبوو ، لەناو ڕەزەکەش ژوورێکی بۆ میوانی ڕێیوار دروست کردبوو ، کەواتە ئەو کەسانەی بە کەلاوقوتدا تێپەڕ دەبوون ، لە ڕەزەکەی حەمە سوور لایان دەداو لەوێ خزمەت دەکران ، بەیانیان بوایا ئەوا نان و چای و هەندیٚ هەنگوینیان بۆ دادەنان ، ئێوارەش بوایا ئەوا چێشتیان بۆ دەبردنە ڕەزەکە . بەڕاستی حەمە سوور کابرایەکی خزمەت گوزار بوو ، حەمە سووریەکان خۆیان چای و جغارەیان ناخواردەوە ، تەنها حەمە سوور خۆی بۆی هەبوو چای بخواتەوە یان جغارە بکێشیٚ ، لەگەڵ کوێخا حەمەی مەلا عوبێدی کەلاوقوت کە ئەویش ڕیٚ درابوو پێی جگەرە بکێشیٚ و چای بخواتەوە ، حەمەی مەلا عوبێد خوێندەوار بوو ، دوای شۆرشی ١٩٥٨ سەر بە حیزبی شیوعی عێراق بوو ، وا بزانم نزیکبوونەوەی لە حیزبی شیوعی لەو سەردەمەدا تەنها بۆ پاراستنی کاکە حەمەو حەمە سووریەکان بوو.

من حەمە سوورم لە ساڵی ١٩٥٥ ناسی ، کاتیٚ لە ڕێدار مامۆستا بووم ، لەو سەردەمە جار نەجارێك دەهاتە ناحیە و سەری لە مودیر ناحیە دەداو دیاریەکی باش و چەوری بۆ مودیری ناحیەو مامور مەرکەز دەهێنا وەك (هییزە ڕۆن و تەنەکە هەنگوین و بر نجی سەر خاسە ...) بەڵام ناسینەکەم وانەبوو کە بەتەواوی بیناسم ، تا ساڵی ١٩٦٣ کە بوومە لێپرسراوی ناوچەی شوانی سەرخاسە ، لە سەردەمی شۆرشی کوردستان ، ئەو کاتە بە تەواوی ناسیم و چووە دڵمەوە ، کاتیٚ کە دێمە سەر باسی بەشی دووەمی یادداشتەکەم ، بەدوورو درێژی باسی حەمە سوور دەکەم . ئەوەی بیەوێ زیاتر لە مەسەلەی حەقە و حەمە سوور تێبگا با بگەڕێتەوە بۆ کتێبی (بزووتنەوەی هەقە)

نووسینی پارێزەر مستەفا عەسکەری ساڵی ١٩٨٣ . هەروەها کتێبی (بۆ لە هەڤە کەوتنە تەڤە ؟) نووسینی رەووف محەمەد زوهدی ساڵی ١٩٨٥ .

لە ساڵی ١٩٥٧ دووبارە نەڤلی رێدار بوومەوە . دوای ئەوەی ساڵێکی زۆر سەختم لە پاپیلان بردەسەر ، بەڵام توانیم ٣١ منداڵی کورد پەروەردە بکەم و قۆناغی پۆلی یەکەم ببڕن و بچنە پۆلی دووەم . بەڵام ئاستی فێربوونیان لە ئاستی پۆلی سێیەم کەمتر نەبوو، لەبەر ئەوەی لە گەڵیاندا زۆر خۆم ماندوو کردبوو .

لە پاپیلانیش هەر نەحمەد رەفعەت دۆغرمەچی موفەتیشی مەعاریف بوو، لە پاپیلانیش لە گەڵیدا تێکچووم و دووبارە نەڤلی رێدارمیان کردەوە .

بەشی دووەم:

لە ساڵی (١٩٥٧-١٩٥٩):

گۆڕانکارییەکانی پێش شۆڕشی ١٤ ی تەممووزی ١٩٥٨

لە ۱۹۵۷/۹/۳۰ لە قوتابخانەی پاپیلانەوە بە پێی ئەمری ئیداری ٦٦٩٠ گواستراموە بۆ قوتابخانەی رێدار لە مەرکەزی ناحیەی شوان .

لە ساڵی ۱۹۵۷ دوای ناکۆکیەکی نێوان من وچەند ئەندامێکی تری الاخوان کە زۆر زیاد ڕۆ بووین ، لە هەندێ ئیش و کاری سەرۆکی کۆمەڵەی (الاخوە الاسلامیە) نوەدینی واعیز ڕازی نەبووین ، ئەوەبوو وازمان لە کۆمەڵە هێنا . لە ڕاستیدا ئێمە لەسەر حەق نەبووین ... بەهەرحاڵ دوای نەمانیشم لە کۆمەڵەی ئیخوان هاورێیەتیم و دۆستایەتیم لەگەڵیاندا هەر باش بوو . بەتاییەتی لەگەڵ سلێمان قابلی و موحسن عەبدولحەمید کە پاشان چووە قاهیرە و بڕوانامەی دوکتۆرای هێنا و دوای پرۆسەی ڕزگاری عێراقیش ساڵی ۲۰۰۳ بووە سەرۆکی حیزبی ئیسلامی عێراقی ، دوکتۆر موحسن برازای مەلا سەلامی تری خۆر بوو ، مەلا سەلام یەکێ بوو لە موریدەکانی شێخ عەبدولکەریمی شەدەلە ، کەواتە شێخی تەریقەتی حەقە ، هەروەها لەگەڵ صوبحی داودی و کۆمەڵێ ئەندامی تر.

لە ڕێدار دۆستایەتیم لەگەڵ مامۆستا مەلا عەبدولصەمەد ، مامۆستای مزگەوتی ڕێدار زۆر باش بوو ، زۆر جار لە مزگەوت پێکەوە موناقەشەی هەندێ بابەتی ئایینیمان دەکرد و مالی مەلا صەمد یەکێ لەو مالانەبوو پەیوەندی خێزانیمان لەگەڵیاندا گەرم بوو ، دایکی سەردار هاتوچۆی مالیانی دەکردو دەستە خوشکی جەواهیری خێزانی بوو ، جەواهیر بەڕاستی جەواهیر بوو ، ئافرەتێکی لێوەشاوە و خانمی مال بوو .

دانیشتووانی ڕێدار هەموو دۆستم بوون و خۆیان بەخزم دەزانی ، ئەوانەی زۆر دۆستم بوون :

(خورشید تلیانە و عوبێد کوێخا حارس و ئەحمەد پاساری و جەوهەر صادق و حەمەی صادق و حاجی ڕەووف هەرزانی و عەلی هەرزانی برای ئەحمەد ڕەووف هەرزانی کە لە ساڵی ۱۹۵۸ لەگەڵماندا بووە مامۆستا، حەمە زیاد مەلا جرجیس و یابە(وریا شوانی) و مەلا عەلی فەقێی مەلا صەمد بوو ....هتد .

دوای شۆرشی ١٤ تەممووزی ساڵی ۱۹۵۸ ئەمانە هەموو بوونە ئەندامی پارتی، خورشید تلیانەو وریا شوانی لە ناو شۆرشی کوردستان لە دوای ۱۹٦۱ موە بوونە دوو سەرلقی دیارو ناسراو.

لە ساڵی ١٩٥٨ عەبدوڵڵا نەجم سەراج بەڕێوەبەری قوتابخانەکە بوو ، مامۆستا جەلال نەقلی چەمچەماڵ کرابوو ، ئەحمەد ڕەووف هەرزانی و منیش دوو مامۆستای قوتابخانەکە بووین و مامۆستا مەلا صەمەد موحازەرەی وانە ئایینییەکانی دەدایەوە .
دوای گەڕانەوەم بۆ ڕێدار ، هاشم ناجی هورمزی مودیری ناحیە ، بۆ ڕێدار گواسترایەوە ، بەڵام ئەو مجاریان پەیوەندی و دۆستایەتیمان زۆر باش بوو ، منیش ئەو سەرگەرمییەی جارانم نەما و هاشم هورمزیش خاوەند دێی (یارمجە)ی تەك دێی بیرەسپانی ئێمە بوو ، دۆستایەتی کۆنی خۆی و باوکی بەتین بوو لەگەڵ باوکم و خزمەکانم لە بیرەسپان .
کە شۆڕشی ١٤ تەممووزی ١٩٥٨ بەرپابوو ، ئێمەی دانیشتوانی شوان هەموو لەگەڵ شۆڕشەکەدا بووین ، بەڵام هاشم هورمزی زۆر دەترسا و هەموو ڕۆژێ گوێی لە ئێستگەی بەغدا ڕادەگرت ئایا کەی خانەنیشین دەکرێ ، لەبەرئەوەی سەر بە حوکمی مەلەکی بوو ، بیروباوەڕیشی لەگەڵ وەزعی تازەدا نەدە گونجا . بەڵام ئەوەی سەیر بوو ، لەناکاو کرا بە قائممقام و ناوی لە ئێستگەی بەغدا بڵاوکرایەوە .
کاتێ کە ئینفیکاکی کرد ، پێش ئەوەی بڕوا دەعوەتێکمانی کرد ، لە دەعوەتەکە پێمانی وت ، ئێوە دەزانن بۆ کرام بە قائممقام ، لە کاتێکدا ڕۆژانە چاوەڕوان بووم گوێم لە بریاری خانەنشین کردنەکەم بێ ؟ مەسەلەکە لە ڕاستیدا ، لە کاتی خۆی کە مودیری ناحیەی شوان بووم (ڕەشید نەجیب) ی موتەصریفی کەرکوك ڕا پۆرتێکی لەسەرم بۆ وەزارەتی ناوخۆ نووسیبوو ، کە وا من بەکەڵکی مودیر ناحیەیی نایێم .. ئیستا وا دیارە فایلەکەمیان خوێندۆتەوە . منیان وا لە قەڵەم داوە دژی عەهدی مەلەکی بوومە ، لە کاتێکدا ڕەشید نەجیب لەسەر حەق بوو من بە کەڵکی مودیر ناحیە ناهاتم ، ئینجا بزانن مەسەلەکە لە ئێستاوە چۆن بەرێوە دەڕواو چەند سەر پێیە .
ساڵی ١٩٥٨ دوای شۆڕش چوومە ناو قۆناغێکی تازەی ژیانەوە ، نەك هەر من بەڵکو گەلی عێراق بە کورد و عەرەبیەوە لەگەڵ هەموو کەمە نەتەوایەتییەکانی تریەوە چوونە قۆناغێکی تری ژیانەوە ، قۆناغێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیری زۆر جیاواز لەگەڵ قۆناغەکانی ڕابوردوودا ، هەر لەناکاو وەك بوومە لەرزە ئاغاو جووتیار تا دەگا بە کوێخا و دانیشتووانی دێهاتەکان هەموو کەوتنە دوژمنایەتی یەکتری ، بەبێ ئەوەی بزانن بۆ ..؟؟؟ خەڵکی هەموو کەوتنە چە پڵە ڕێزان ئێمەش لەگەڵیاندا ، ئێستگەو ڕۆژنامەو کۆمەڵە سیاسیەکانی ئەو سەردەمەش ئاگری ناکۆکی یەکانی خۆشتر

دەکرد. خەڵکی تینوی گۆڕین بوون تەنها گۆڕین هەرچی گۆڕینێ بێ بە بێ ئەوەی بزانن ئە نجامی گۆڕینەکە بەرەو کوێیان دەبا .

دوای شۆڕشی ١٤ تەممووز ١٩٥٨ ئەوەبوو ، لە ١٦ تەممووز پارتی دیموکراتی یەکگرتوی کوردستان بەیانێکی دەرکرد ، هەمو توانایەکی خۆی خستە ژێر دەسەڵاتی سەرکردایەتی شۆڕشی ١٤ تەممووزلایەنگری شۆڕشەکەی کرد . لە بەیانەکەدا ڕوونی کردەوە کەوا : (پارتی دیموکراتی یەکگرتوی کوردستانی عێراق پێشڕەوی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد لە کاتێکدا ئەرکە مێژووییەکانی خۆی ڕەچاودەکا لە پێناوی بەدیهێنانی ئاما نجەکانی نەتەوەی کورد ، بەو پەڕی سەراحەتەوە .

ڕای دەگەیێنێ کەوا بە هێز بوونی بزوتنەوەی گەلی عەرەبی ڕزگاریخوازو سەرکەوتنی و ڕزگاربوونی عێراق لە چنگی ڕژێمی پادشایەتی چەپەڵ و دامەزراندنی ڕژێمی کۆماری ڕزگاریخوازو کشانەوەی لە پەیمانی بەغدا ، کە تیرمکانی ئاڕاستەی ناو جەرگی نەتەوەی کورد کردبوو ، هەموو ئەمانە پتەوترین بناغە دادەمەزرێنێ بۆ دروستکردنی ژیانێکی پڕ لە کامەرانی و ئازادیو یەکسانی لە نێوان هەردوو گەلی کوردو عەرەب ، بۆیە پارتیمان بریارپیدا بە هەموو توانایەکی تێکۆشێ بۆ پاڕێزگاری کردن لە کۆماری عێراق و چەسپاندنی و گەشەکردنی . بۆ ئە نجامدانی ئەم مەبەستەش هەموو تواناکانی و هێزەکانی دەخاتە ژێر دەسەڵاتی سەرکردایەتی ئەم شۆڕشە پیرۆزەو هەموو ئەندامانی ولایەنگرانی ئامادەن، ببنە سەربازو گیانیان لە پێناوی کۆماری عێراق و بەڕەنگاری کردنی ئیستعمار و پیلانەکانی و کلکەکانی بەخت بکەن.)

دوای شۆڕشی ١٤ تەممووزی ١٩٥٨ جەلال عەبدولرەحمان ، کە لەمەو پێش باسیم کرد و بەڕێوەبەری قوتا بخانەی شوان بوو لە ساڵانی ١٩٥٣-١٩٥٧ ، پەیوەندەی پێمەوە نەکردو و داوای لێم نەکرد بچمە ڕیزی پارتییەوە کە چەند دۆستی یەکتربووین ،بە هەرحاڵ ئەویش حەقی بوو ، ئەو ماوەیە من ئیخوان بووم یان تازە وازم هێنابوو ، لە خۆی ڕانەدەبینی ئەو جۆرە مەوزوعانەم لەگەڵدا باس بکا . لە لایەکی ترەوە مەلا عەبدوڵڵا ئیسماعیل چەند جار هاتە شوان و پەیوەندی بە من و عەبدوڵڵا نەجیمەوە کرد و دواجاریش ئەحمەد حاجی ڕەووف هەرزانی کە هەرسێکمان پێکەوە مامۆستای قوتا بخانەی شوان بووین . هەرسێکمان پێکەوە چووینە ڕیزی پارتیەوەو ناوی نهێنی من (بەرد) بوو ، ناوی عەبدوڵڵاش (دار) بوو ، . زۆری پێ نەچوو شەرەفی ئەندامێتی

پێمان بەخشی . لەبەرئەوەی لەو سەردەمەدا تەنها یەك ئەندامی پارتی لە ناوچەی شوان نەبوو لە دانیشتووانی شوان .
لێژنەی ناوچەی کەرکوك لە سەرەتادا عەبدوڵلاّ نەجیمیان کرد بە لێپرسراوی شوان ، بەڵام لەبەرئەوەی عەبدوڵلاّ شەخسیەتی لاواز بوو نەی دەتوانی سەرکردایەتی خەڵکەکە لە رێدار بکا . هەموو جەماوەر لە من کۆبوبوونەوە منیش هەموو توانایەکم تەرخان کردبوو بۆ چوونە ناو جەماوەر و ڕاکێشانیان بەرەو پارتی ، بۆیە لێژنەی ناوچەی کەرکوك داوای لێم کرد لێپرسراوێتی شوان بگرمە ئەستۆی خۆم . لە لایەکی ترەوە حیزبی شیوعی عێراق ، ئەویش لە رێدارو دێهاتەکانی ناوچەی شوان کەسی نەبوو ، بەم دواییە نەبێت لە دێی کەڵاوقوت کوێخا محەمەد مەلا عوبێد چووە ڕیزی حیزبی شیوعیەوەو مەبەستیش لەو چوونە ڕیزەوە پاراستنی بەرژەوەندی حەمە سوورو ڕاگرتنی وەزعیان بوو لە کەڵاوقوت .
هەروەها کەسانێکی تر ناوەکانیانم لە یادنەماوە ڕەمەزان تۆراغی وصەمەد قولی بەگی کەهەردووکیان دوو سەیارەیان هەبوو، ئێوارانسەیارەکانیان تەرخان کردبوو بۆمان لەگەڵ ئەندامانی پارتیمان لەرێدارەوە بەرەو دێهاتەکانی شوان دەڕۆیشتین وهەرشەوە لە دێیەك کۆڕمان دەبەست . دێهاتەکان (قولی بەگ و جەوە جەوە و تۆراغ و قادر زمەو دووبزنی و کارێزو علی بەیان و ئۆمەر بەگ و حاجی بە یخانی ژوورو و حاجی بە یخانی خوارو و جانقز و تۆمار ..... هتد).
خورشید تلیانە و حەمە زیاد مەلا جەرجیس و عوبێد کوێخا حارس چەند کەسانێکی تر ناوەکانیانم لە یادنەماوە .
لە رێدار بارەگای لاوانی کوردستانمان کردەوە ، دانیشتوانی رێدارو دێهاتەکانی دەورو پشتی رێدار زۆربەیان هاتنە ڕیزی لاوانەوە ، بارەگاکەمان لە چایخانەکەی حەمە تۆفیق کردەوە بەرامبەر بە مەرکەزی ناحیەکە . شەوو ڕۆژ بارەگاکە لەبەر هاتووچۆکردنی لاوان جمەی دەهات . بەناوی لاوانەوە توانیمان پەرە بە رێکخستنی پارتی بدەین و لە ساڵی ۱۹۵۹ بوومە لێپرسراوی شوان و لیژنەیەکی رێکخراومان دامەزراند.
حیزبی شیوعی لەبەرئەوەی جەماوەری لە شوان نەبوو ، هەروەك باسمان کرد تا ساڵی ۱۹۵۹ ش تەنها یەك ئەندامی لە رێدار نەبوو ، بۆیە بە تۆندی بەربەرەکانیمانیان دەکرد ، نەك بە رێگای بڵاوکردنەوەی بیروباوەڕو چوونە ناو جەماوەرەوە بەشێوەی

تێکۆشان و مومارەسەی دیموکراتیانەوە ، بەڵکو بە هاندانی دام و دەستگای سوپاو ئاسایشەوە ئەویش لە کەرکوکەوە نەك لە شوان ، حیزبی شیوعی جێگای داخ بوو هێشتان لە حوکم نەبوو ، ماوەی بە پارتەکانی تر نادا دەوری خۆیان ببینن . لەجێگایەکی تر بە دوورو درێژی دێمەوە سەر ئەم باسە .

لە ساڵی ١٩٥٩دا حیزبی شیوعی توانی چالاکی رێکخراوی لاوانی دیموکراتی کوردستان بەناوی تێکەڵاوکردنی لاوان و گەنجان لەیەك رێکخراودا لە هەموو عێراقدا پابگرێ . ئەوەبوو سەرکردایەتی لاوان و گەنجان بەیاننامەیەکیان دەربارەی ئەم یەك بوونە بڵاوکردەوە، بەیاننامەکە لە ژمارە ٧ی ساڵی ١٩٥٩ی رۆژنامەی خەبات بەم جۆرەی لای خوارەوە بەزمانی عەرەبی بڵاوکرایەوە :

(باوەڕمان بە گرنگی خەباتی هاوبەش لە نێوان نەتەوە جۆراو جۆرەکان هەیە، بۆ پاراستنی کۆمارە دیموکراتەکەمان و پاراستنی دەستکەوتەکانی چواردەی تەممووزی نەمر، بە باوەڕی گرنگی و پێویستی بزووتنەوەی لاوانی عێراق ، لە نێوان نوێنەرانی یەکێتی گەنجانی دیموکراتی عێراق و یەکێتی لاوانی دیموکراتی کوردستانی عێراق (لاوان) گفتوگۆ کرا . دوای وتووێژو ئاڵوگۆرکردنەوەی ڕاکان لە مەناخێکی دیموکراتیەوە، ئارەزووی پاستەقینەی هەردووڵا دۆزینەوەی چارەسەرکردنێك بوو بۆ پاراستنی بەرژەوەندی هەردووڵا ، بەرژەوەندی لاوان و گەنجان ، بەرژەوەندی لاوانی عەرەب و کورد و لاوەکانی کەمینە نەتەوەییەکانی تریش . بڕیاردرا هەردوو بزووتنەوەکە لە ژێر ناوی یەکێتی لاوانی دیموکراتی عێراق یەك بگرن . بۆیە داوا لە هەموو لاوەکان دەکەین لە کوردستان بچنە ڕیزی ئەم یەکێتیەوە ، بە پێی ئەو هەڵبژاردنەی لە نێوان هەردووڵا کە کراوە) .

بەیاننامەکەدوورو درێژە ، دەقەکەیم لە کتێبی (تاریخ الحزب الپوری الکردستانی) بڵاوکردۆتەوە .

ئەوانەی بەیاننامەکەیان ئیمزا کردبوو ئەمانەبوون :

نوری عەبدولرەزاق – سکرتێری یەکێتی گەنجانی دیموکراتی

تۆفیق عەبایچی – ئەندامی مەکتەبی تەنفیزی

حوسێن هەورامی – ئەندامی یەکێتی تەنفیزی

دارا تۆفیق و محەممەد حوسێن مەلا .

لەلایەنی دووەم لەلایەن لاوانەوە ئەمانە ئیمزایان کردبوو :

قادری حاجی تاهیر کۆیی – ئەندامی لێژنەی بالای یەکێتی لاوانی دیموکراتی کوردستانی عێراق
محەمەد صالح دیلان – ئەندامی لێژنەی بالا
عەبدولڕەحمان فەرەج – ئەندامی لێژنەی بالا
جیهان صدیق شاوەیس – ئەندامی لێژنەی بالا

من خۆم یەکێ بووم لە ئەندامانی (لاوان) و لێپرسراوی لاوانی شوان بووم . ئەم ڕێککەوتنە وەك لە بەیاننامەکە چاومان پێی دەکەوێ لە ڕاستی و واقیعدا مەسەلەکە بەرژەوەندی برایەتی کوردو عەرەب نەبوو ، بەرژەوەندی لاوان و گەنجان نەبوو ، بەرژەوەندی لاوەکانی کەمینە نەتەوەییەکانی تریش نەبوو ، لاوانی دیموکراتی کوردستانی عێراق – لەڕاستیدا پارتی دیموکراتی یەکگرتووی کوردستان، کە لەگەڵ حیزبی شیوعی عێراق ڕێك کەوت نەك گەنجان ، بە ناچاری ڕێك کەوت لەبەرئەوەی هیچ ڕێگایەکی تری نەبوو لەو ڕێککەوتنە بەولاوە ، ڕێککەوتنەکە لە بەرژەوەندی حیزبی شیوعی بوو ، بۆ بەرژەوەندی عەرەب بوو نەك کورد ، خۆ مەسەلەی کەمینە نەتەوایەتیەکان هەر لە گۆڕێدا نەبوو . بەڵێ لەو قۆناغەدا حیزبی شیوعی ڕێی نەدەدا ڕێکخراوە کوردستانیەکان سەربەخۆ بن و هەر هەنگاوێك لە لایەن پارتیەوە بەرەو سەربەخۆیی نەو ڕێکخراوانە بە هانگاوێکی جیابوونەوەیان (ئینفصالی) لە قەڵەم دەدا . گومان لەوەدا نییە حیزبی شیوعی لەم ڕووەوە بەهەڵەدا چووبوو ، تا ئەم هەڵەیەیان لە گۆڕەپانی سیاسی و واقیعدا لەدوای ساڵی ۱۹۹۰ وە بۆ ئیسپات بوو، خۆیان نەك هەردانیان نا بە واقیعی کوردستان و بوونی ڕێکخراوە کوردستانیەکان بە شێوەیەکی سەربەخۆ و جیا لەگەڵ ڕێکخراوە عێراقیەکان ، تا دەگا بە بوونی دوو حیزبی شیوعی ، حیزبێکی شیوعی عێراقی و حیزبێکی شیوعی کوردستانی .

هەرچەندە لە بواری تێوری (النظریه) حیزبی شیوعی دانی بەم ڕاستیەدا نابوو ، کە کورد نەتەوەیە وەك هەمو نەتەوەیەکی تری سەر زەمین ، کەواتە هەموو ئەو مافانەی هەیە کە نەتەوەکانی تر هەیانە ، ئەمەش لە ساڵی ۱۹۵٦وە ، وەك باسمان کرد لە گۆڕەپانی واقیعدا لە ساڵی ۱۹۵۹ ڕوویان لەم ڕاستیە وەرچەرخاند.

ئەمە نەك هەر حیزبی شیوعی عێراق لە کاتی دەست ڕۆیشتنی ئەم ڕێگایەی لە کورد داخستبوو ، بەڵکو حیزبی بەعسی عەرەبی دوای هاتنی بۆ سەر حوکم لە عێراق لە ساڵی ۱۹٦۸ ئەویش دامەزراندنی ڕێکخراوە کوردستانیەکانی وەك- لاوانی کوردستان و

قوتابیانی کوردستان و ئافرەتانی کوردستان – قەدەغە کرد تا دەگا بە کۆمەڵەی جووتیارانی کوردستان و ماموستایانی کوردستان و... هتد لە کورد قەدەغەکردبوو .
با لێرەدا ڕابوەستین و بڕێنە سەر لاوانی شوان :
دوای ئەم یەك بوونە بارەگای لاوانی شوان بە بڕیاری حاکمی عەسکەری گشتی ئەحمەد صالح عەبدی داخرا ، ژمارەی بڕیارەکەم لە بیرە کە ٤٤٤ بوو بەڵام ڕۆژەکەیم لە یاد نەماوە .
بەهەرحاڵ ئەم داخستنەش بۆیە بە ئەمری حاکم عەسکەری نە نجام درا لەبەرئەوەی ئێمە لە شوان دوای یەك بوونەکە ڕازی نەبووین بارەگاکەمان دا بخەین .
مودیری ناحیە ناردبوویە دوای عەبدوڵلاّ نەجیم سەڕاج و بڕیاری داخستنەکەی پێ ئیمزا کردبوو بە بێ ئەوەی بڕیارەکەی پێ نیشان بدا ، بۆ بەیانی من لە کەرکوك گەڕامەوە بۆ شوان ، برادەران پێمیان وت ، لاوان بە بڕیاری حاکمی عەسکەری داخراوە ، داوای بڕیارەکەم کرد ، وتیان معاونی پۆلیس نیشانی عەبدوڵلای نەداوە و نوسخەی پێی نەداوە، منیش بەعەبدوڵلاّم ووت: ئەی چۆن ئیمزات کرد ، وتی ڕازی نەبوون بیشیخوێنمەوە ... ئەوەبوو چوومە لای معاونی پۆلیس (صدیق چوارپە نجە) و داوام لێی کرد ، نوسخەیەك لە بڕیارەکەمان بداتێ ، وتی ئەم بڕیارە نەێنییە ، نابێ ببینن ، منیش وەڵامم دایەوە کە عەبدوڵلاّ لێپرسراوی لاوان نییە ، من لێپرسراوی لاوانم ، پێکەوە چووینە لای مودیری ناحیە و ڕێك کەوتین و بڕیارەکەیان بۆم خوێندەوە و ژمارەو بەروارەکەیم لای خۆم نووسی و ئیمزام کرد .
بۆ شەو ، لافیتەیەکمان بە ناوی (کۆمەڵەی جووتیارانی بێکەس) نووسی و خستمانە شوێن لافیتەی لاوانەکەوە .
بۆ بەیانی معاونی شورتە صدیق ئەفەندی هاتە لامان و وتی ئەمە چییە ؟ لاوان بۆتە بێکەس !! ئێمەش وتمان بەڵێ لاوان داخرا ، ئێمە (کۆمەڵەی جووتیارانی بێکەس) ین و مافی ئەوەمان هەیە بارەگامان هەبێ ، دەستی کرد بە پێکەنین و وتی سبەی بێکەسیش دا بخرێ لافیتەیەکی تر بە ناوی (مەکتەبی خەبات) هەڵ دەواسن ، بۆ ناو پەکتان ناکەوێ .
بەم جۆرە لاوان لە شوان داخرا ، بەڵام لاوان کە بەڕەسمی داخرا لە واقیعدا لاوان لە چالاکی خۆی نەکەوت و هەر ئەندامەکانی لاوان بوون خۆیان کردە ئەندامانی کۆمەڵەی جووتیارانی بێکەس و لە ناحیەیەکی وەك شوان جیاوازیەك لە نێوان لاوان و جووتیاران

نەبوو ، لاوان لەهەمان کاتدا جووتیار بوون . بۆیە هیچ لە مەسەلەکە نەگۆراو کاری نەکردە سەر چالاکی پارتیمان .
بارەگای (بێکەس) مان بۆ خانوویەکی تر گواستەوەو دەستمان کرد بە چالاکی نواندن بۆ دامەزراندنی کۆمەڵەی جووتیاران لە دێهاتەکانی سەر بە ناحیەی شوان ، بەتایبەتی کە یاسای کۆمەڵەی جوتیاران زۆر نەرم و گونجاو بوو هەر پە نجا جووتیار مافی ئەوەیان هەبوو کۆمەڵەیەك بۆ خۆیان دا بمەزرێنن ، ئێمەش لە دێیەکانی (قولی بەگ و دووبزنی و قادرزەمەو کارێزو بیرانك و عەلی بەیان و کارێزەی خانخالان و دەلۆ و گوڵم کەوە و تۆراغ و چەند دێیەکی تریش) لیستی ناوی هەر کۆمەڵەیەکمان بە پێی یاسای دامەزراندنی کۆمەڵەی جووتیاران ئامادەکرد ، ئەوە بوو لە ڕێدار نوێنەری کۆمەڵەی جووتیارانی کەرکوك لەگەڵ پارێزەر مستەفا عەسکەری کە نوێنەری حیزبی شیوعی بوو هاتنە ڕێدار ومستەفا عەسکەری وتارێکی بۆ ئامادەبووان لە جوتیارانی دێهاتەکانی شوان خوێندەوە کە لەو کۆبوونەوەیە ئامادەبوون ، ئێمەی پارتی هەموویا نمان لە ڕێدار کۆکردبۆوە و حیزبی شیوعی کەسی نەبوو لە ڕێدار . مستەفا عەسکەری لە وتارەکەیدا هێرشی بردە سەرمان بە تایبەتی سەر من و پارتی ، کە گوایا ئێمە ڕیزی جووتیاران تێك دەدەین بە تایبەتی لە ناحیەی شوان . منیش وەڵامم دایەوە بەوەی کە جووتیاران ئازادن بە پێی یاسای جووتیاران کۆمەڵەکانیان وەك خۆیان دەیانەوێ دای بمەزرێنن . شیوعیەکان دەیان ویست لە هەموو شوان لەیەك دوو کۆمەڵەی جووتیاران زیاتر ئیجازەی پێنەدرێت . منیش وتم ئێوەی جووتیاران لە یەك دێ یان دوو دێ پێکەوە دەتوانن ئیجازە وەربگرن لەبەرئەوەی هەر (٥٠) پە نجا جووتیارێك دەتوانن داوایەك پێشکەش بە مودیری ناحیە بکەن و ڕەزامەندی لەسەر داواکەتان بکات ، ئەمەش مەرج نییە حیزبی شیوعی یان پارتی بیکات، ئێوە خۆتان بەبێ حیزبەکان دەتوانن ئەم کارە ئە نجام بدەن و ئەوەشتان لێ ناشارمەوە ئێمەی پارتی و شیوعی نەم شەڕە شەقەتان لەسەر دەکەین بۆ ئەوەی بتانکەینە شیوعی یان پارتی نەك جووتیار .
دوای قسەکانی من جووتیاران بە گشتی وەڵامی مستەفا عەسکەرییان دایەوە کە خۆیان دەزانن چۆن ئیجازە وەربگرن .دوای ئەمە زیاتر لە ١٠ تا ١٢ کۆمەڵەی جووتیاران لە شوان ڕێگایان پێدرا و هەموو کۆمەڵەکان سەر بە پارتیمان بوون و حیزبی شیوعی تەنها یەك کۆمەڵەی جووتیارانی پێ ڕێك نەخرا .

شیوعیەکان لە ساڵی ١٩٥٩ هەوڵیاندا هیچ نەبێ لە ڕیزی فەرمانبەرەکانی ڕێدار یەک دوو کەس پەیدا بکەن ، ئەوەبوو (حەنا داود خدر) ی برین پێچیان نەقڵی ڕێدار کرد کە سەر بە حیزبی شیوعی بوو ، بەڵام زمانی کوردی نەدەزانی ، حەنا خێزانەکەی ناوی (سەمیرە) بوو ، ئەوە بوو حەنا لەگەڵ (محەمەد عەلی خەتیب)ی مودیری ناحیە دەستیان کرد بە نواندنی چالاکی لە ڕیزی فەرمانبەرەکانی ڕێدار بەمەبەستی ڕاکێشانیان بۆلای حیزبی شیوعی ، بەڵام لەبەر کەمی ژمارەی موچەخۆرەکان هەموو شتێ بڕابۆوە کە بریتی بوون لە : (کاتب ناحیە و مامور بەرید و مامور مەرکەزو مامۆستاکان ....) کاتبی ناحیە (ناجی) مرۆڤێکی تورکمانی دژبە شیوعیەکان و پارتی بوو ، مامۆستاکان وەک باسم کرد پارتی بوون ، ماموری بەرید تورکمان بوو لە دژی پارتی لایەنگیری ئەوان بوو .

محەمەد عەلی خەتیبی مودیر ناحیە لەگەڵ شیوعیەکان بوو ، بەڵام مرۆڤێکی ڕاست گۆو خاوێن بوو ، یەکەم مودیر ناحیە بوو هاتە شوان و بەرتیل خۆر نەبوو ، حەزی لە ئیش کردن و خزمەت کردن بوو ، لە کەرکوکەوە گرێدەری دەهێناو ڕێگاو بانی پێ دەکردەوەو لە دێهاتەکانەوە نانیان بۆ دەهێنا ڕازی نەدەبوو نانیان لێ وەربگرێ و نان خۆی لەگەڵ خۆیدا دەیبرد . بەم دواییە کە بوومە قائمقامی عەفەک ، مودیری ناحیە بوو ، کەواتە یەکەم مودیر ناحیە بوو تا ساڵی ١٩٧٢-١٩٧٣ نەبوبووە قائمقام ، چوومە ماڵەوە بۆ لای و (مەی) کچی کە لە ساڵی ١٩٥٩ یەک دوو ساڵان بوو ، گەورە بوو بوو ، بانگم کردو وتم مەی خان ، ئێمە لەسەر میلاکی خۆمان حیسابت دەکەین وەک کورد لەبەر ئەوەی منداڵی کوردستان بوی ، ئەم قسەیەم بۆ لەتیفە بۆی کرد . بەهەر حاڵ ئەو تاخمە قەنەفەیەی لە ساڵی ١٩٥٩ لە ڕێدار هەیبوو ، هەر هەمان تاخمی هەبوو .

دوای چەند ڕۆژێک چوومە لای وەزیری ناوخۆ سەعدون غێدان و قەناعەتم پێی کرد و ئەمری بۆ دەرکردو کرایە قائممقام .

دوای نەقڵ بوونی محەمەد عەلی خەتیب لە شوان ، عەبدولکەریم ئەحمەد موعینی هاتە جێگای ، بەڵام ئەمیان قەومی بوو ، هەڵوێستی لەگەڵماندا زۆر خراپ بوو.

جارێکیان من و عەبدوڵڵا نەجیم ڕۆژی پێنج شەممەو جومعە چووبوینەوە بۆ کەرکوک ، مودیری ناحیە لە سەرمانی نووسیبوو بۆ موعاریف هەردووکمان کیتابی (ئاگادارکردنەوە ــ تنبیە) مان بۆ هات و بێ گومان ئەم سزایەش بووە هۆی دواکەوتنی تەرفیعەکەمان ... ئێمە ئەمەمان لە بیر نەچوومەو ڕۆژێکیان وا بزانم ڕۆژی شەممە بوو

، مودیر ناحیه پێمی وت من و حەنا داود و کاتبی ناحیه ناجی ، دەچینه کەرکوك و دەعوەت کراوین و له مالّ فلاّنه کەس ناوەکەم له یاد نەماوه ، ئەگەر پرسیارمانیان کرد ، تکایه بۆ ئەم تەلەفۆنه ، تەلەفۆنمان بۆ بکه ، ژمارەی تەلەفۆنێکی دا پێم ، منیش وتم باشه ، هەر کە ئەوان ڕۆیشتن بۆ کەرکوك ، یەکسەر چوومه دایەرەی تەلەفۆنات و تەلەفۆنم بۆ قائممقامیەت کردوو وتم کەس له ناحیه نەماوه و هەموو دایەرەکانیان بەجێ هێشتووه و ئێستا له مالّ فلاّنه کەسن و ئەمەش ژمارەی تەلەفۆنەکەیانه .... بۆ ئێواره هەموو گەڕانەوەو مودیری ناحیه پێمی ووت (یا اخی ردناك عون گلعت فرعون) ... لێش ؟ مانای بەکوردی ئێمه تۆمان دانابوو له پشتمان بیت نەك ببیته فیرعەون بۆ گیانمان ، بۆ؟ منیش وتم جێی مست پالەقەیه ئەی جەنابت بۆ کتابت لەسەر ئێمه نووسی ، لەمه زیاتر دەبێ چاوەڕوانی چیمان لێ بکەی ..

له لایەکی ترەوه مستەفا عەسکەری له کەرکوك له ڕێگای حیزبی شیوعیەوه شکاتی لێمان کردبوو ، که ئێمەی مامۆستایان خەریکی کۆمەڵەی جووتیارانین .

ئەوەبوو مامۆستا موسا عەبدولصەمەد (مامۆستا عەبدولصەمەد له ساڵی ١٩٧٤ بووه ئەمینی گشتی پەروەردەو خوێندنی حوکمی زاتی هەرێمی کوردستان و پاشانیش له هەشتاکان بووه ئەندامی کۆڕی زانیاری کورد) و موفەتیشی مەعاریف لەگەڵ عومەر عارف هاتنه سەردانی قوتابخانەکەمان و پێمانیان وت ئێوه مامۆستان چ پەیوەندیەکتان به جووتیارانەوه هەیه ، خەرێکی کاروباری خۆتان بن کاروباری فێرکردن و قوتابخانه ، منیش له وەڵامدا وتم : ئێمه مەسەلەی جووتیاران دوای دەوامی قوتابخانه خۆمان پێوه خەریك کردووه ، هیچ ڕێگایەکی قوتابخانه و فێرکردنی ئێمان نەگرتووه و دایەرەی مەعاریفیش دوای دەوام حەقی به چالاکی یەکانی ئێمەوه نییه .. بەڵام نازانین چ پەیوەندی یەك هەیه له نێوان کاری مستەفا عەسکەری پارێزەرو شیوعی کە له ڕێدار دانانیشێ و خەڵکی ڕێداریش نییەو له کەرکوکەوه هاتووچۆی شوان دەکا و هەوڵ دەدا جووتیاران ڕێك بخا و بیانکا به شیوعی ؟

بەهەرحاڵ نەگەیشتینه ئەنجام و موسا عەبدولصەمەد ڕای لەگەڵ ئێمەی پارتی بوو نەك شیوعیەکان بەڵام عومەر عارف شیوعی بوو . دوای گەڕانەوەیان بۆ کەرکوك به چەند ڕۆژێك وەکیلی قائممقامی کەرکوك (جەمال بابان) کە خۆی مودیری ناحیەی (الریاچ) بوو ، ناردی به دوامانداو ئێمەش من و عەبدوڵڵا ئەجیم چووینه کەرکوك ، بەڵام پێش ئەوەی بچینه لای قائممقام چووینه بارەگای پارتی- لقی کەرکوك – من و

عەبدوڵلاو ئەحمەد حاجی ڕەووف هەرزانی ، بارەگای پارتیمان ئاگادار کردەوە کەوا قائممقامی مەرکەز ناردوویەتی بە شوێنماندا ، وابزانم چاومان بە جەلال عەبدوڵرەحمان بەگ کەوت ، پێمانی وت بچنە لای قائممقام و پاشان لە مەوزوعەکە ئاگادارمان بکەنەوە .

بەیانی سەعات ٩ چووینە قائممقامیەت ، ڕانکو چۆغەیەکی سپیم لەبەر کردبوو ، بەڵام عەبدوڵلاو ئەحمەد بە چاکەت و پانتۆڵەوە هاتبوون ، کەواتە بەرگی ڕەسمی . چووینە دایەرمو چاومان بە جەمال بابان کەوت ، هەڵوێستی تا بڵێی خراب بوو لەگەڵماندا ، هەستمان بەوە نەکرد کە لە دایەرەیەکی حکومەتێن ، بەڵکو وەک لە بارەگای حیزبی شیوعی بین و جەمال بابانیش لێپرسراوێکی شیوعی بێ ، کەواش نەبوو !!! بەڵام ئێمەش لە وەڵامدانەوەکا نماندا زۆر تووند بووین .. هەرچەندە ئەو وەکیلی قائممقام بوو ئێمەش مامۆستای قوتابخانە بووین دیارە جیاوازی زۆر بوو لە نێوان پلەی وەزیفەکا نماندا ، بەڵام ئێمە وەک سێ ئەندامی پارتی دیموکراتی یەکگرتوی کوردستان و لێپرسراوی شوان قسەمان لەگەڵیدا کرد ، نەک وەک مامۆستاو قائممقام ، وا بزانم خەتاکەش خەتای جەمال بابان بوو ، چونکی ئەویش وەک قائممقام قسەی لەگەڵ ئێمەدا نەکرد زۆر باش لە بیرمە وتم :

جەمال بەگ ئەگەر وەک قائممقام ناردووتە بە شوێنماندا و لەگەڵماندا موناقەشەی مەوزوعی نێوان ئێمە و مستەفا عەسکەری دەکەی ، ئێمە ئامادەنین لە دایەرەی حکومەت ئەم موناقەشەیەت لەگەڵدا بکەین لە بارەگای پارتی یان بارەگای حیزبی شیوعی دەیکەین ... ئێمە دوای دەوامی قوتابخانە ئازادین چی دەکەین یان نایکەین ، جەنابت وەک قائممقام لەم ڕووەوە هیچ دەسەلاتێکت بەسەرمانەوە نییە ..

دوای هەندێ تونوتیژی ، ئێمە دەرچووینە دەرەوە و چووینەوە بۆ بارەگای پارتی و شکا تمان لە تەسەروفاتی جەمال بابان کرد ، وا بزانم پاشان عومەر دەبابە چاوی پێ کەوتبوو نارەزایی خۆی نیشان دابوو .

پاشان دونیا گۆڕاو جەمال بابان بووە سکرتێری خوالێخۆشبوو عەونی یوسف وەزیری ئیسکان ، کە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی پارتی بوو .

دوای شۆڕشی ١٤ تەممووز زۆر دڵخۆش بووین بە شۆڕشەکەو هەموو باومڕمان وابوو ، ئیتر بە ئازادی دەژین و ئێمەی کوردیش دەگەینە مافە نەتەوایەتیە ڕەواکا نمان وەک هەموو گەلانی جیهان ، بەڵام بەداخەوە نە نەمەبوو نە ئەوە ، کەواتە نە ئازادی و دیموکراتی

و نه بەدی هێنانی مافە نەتەوایەتیەکان. ئەوەبوو لە ساڵی ١٩٥٩ تا ١٦ تەممووزی ١٩٥٩ زیاتر لە دەجار لە لایەن (امر الانچباگ العسکری)ی فیرقەی دوو کە ناوی (مولازم فەخری عەبدولکەریم ئالوسی) بوو، لەسەر داوای حیزبی شیوعی عێراق تەوقیف کرام، مولازم فەخری بەڕاستی نموونەی مرۆڤێکی فاشی و درندەو فەوزەوی بوو، لە ئازاردانی خەڵکی لەزەتی وەردەگرت، بەم دواییە هەندێ لە شیوعیەکانیش هەمان ڕایان لەسەری هەبوو.

بەیانیانێك پێش خۆرهەڵات هێشتا دونیا تاریك و ڕوون بوو، چەند سەیارەیەکی جێبی عەسکەری و ئاقیلەیەك دەوروپشتی مالمانیان گرت و ئابلوقەیاندا، پاشان لە دەرگایان داو هاتنە ژوورەوەو مالەوەیان کون بە کون پشکنی، قوژبن بە قوژبن، تا دەگا بە پشکنینی چانتاکەی دایکی سەردار، ئەوانەی ئەم کارەیان کرد بێجگە لە مولازم فەخری، عەریف(ئیبراهیم کۆیی)شیان لەگەڵ دابوو، پرسیارم لێیان کرد چی ڕووی داوە، وتیان بۆ خۆت غەشیم دەکەی؟ نازانی لە چی دەگەڕێین؟ وتم باوەڕکەن هیچ نازانم.

عەریف ئیبراهیم دەستی لەسەر پەلا پیتکەی کلاشینکۆفەکەی بوو، وتی (دۆلار) لە دۆلار دەگەڕێین. شەو (راون تری) یاریدەدەری وەزیری دەرەوەی ئەمریکا بە فڕۆکەی هەلیکۆپتەر هاتۆتە شوان و یەك ملیۆن دۆلاری بۆت هێناوە بۆ سازدانی پیلان دژی زەعیم عەبدولکەریم قاسم ... منیش بە ڕاستی لەو وەزعە ئالۆزەو مالٌ هەمووی بەسەر یەکدا دراوەو عەریف ئیبراهیم لە پە نجەی غافل بێ و ڕای کێشی ئەوا سی گوللەی تەواو دەکاتە میوانی سینگم و دەمکا بە سەرەند، لەو وەزعە ئالۆزە دا دەستم کرد بە پێکەنین و وتم: دۆلار.. دۆلار، دۆلاری چی، کورە ئێوە شێت بوونە، راونتری چی؟ ئەم قسانە کەی جێگای عەقڵن، خۆ فەرموو بمگرن و ئەم قسە پرۆپووچانەی بۆ چییە؟ خەڵکی بەمە بزانن گاڵتەتان پێ دەکەن..

پێویست ناکا درێژە بە نووسینەکانم بدەم بەم جۆرە قسانەی لە ساڵی ١٩٥٩ دا دەکران و لەوانەش خوێنەر هەروا بە ئاسانی باوەڕیان پێ نەکا..

بەڕاستی ناوی دۆلارم وەك خوێندەوارێك تا ئەو ساڵە بیستبوو کە دراوی ئەمریکایە، بەڵام بەچاو دۆلارم نەبینی بوو..

ئەوە بوو بە تەوقیفی بردمیانە بارەگای فیرقەی دوو، شەو بەرەی جەبهەی نیشتیمانی هەوڵیدا بۆ بەردانم، ئەو سەردەمە عومەر مستەفا (دەبابە) ئەندامی کۆمیتەی

ناوەندی بوو هەروەها نوێنەری پارتی بوو ، ، هاتە بارەگای فیرقەی دوو ، بۆ شەو زەعیم روکن داود جەنابی (زەعیم روکن داود جەنابی لە ١٩٥٩/٣/١٧ دوای نازم تەبەقچەلی پەیوەندی بە فیرقەوە کرد) ناردی بە دواما ، چوومە لای و زۆر حورمەتی گرتم و بانگی چای بۆم کرد ، پێمی وت بۆ گیراوی ؟ کە وەلامم دایەوە ، سەری سوڕماو بە مولازم فەخری وت شتی وا ڕووی داوە ؟ وتی بەڵێ.. داود جەنابی بەتوڕەیەوە بە مولازم فەخری وت ، باشە جەنابت عەسکەریت چۆن بە قسەی پڕوپووچی وا باوەڕ دەکەی ، بۆ وا دەکەن عالەم ببێ بە دوژمنمان .. پاشان پێی وت فەرموو بۆ دەرەوە .. قائید فیرقە کە ناوی بە خرا پی گەیشتبووە ئێمەو دانیشتوانی کەرکوک ، لە واقیعدا گەلێ پیاو باشتر بوو لەوانەی دەورو پشتی لە عەسکەریە بچووکەکان ، بە تایبەتی عەسکەریە کوردەکانی سەر بە حیزبی شیوعی و ئەندامەکانی حیزبی شیوعی .. شەو دوای ئەوەی بەردرام گەڕامەوە بۆ شوان .. بەڵام سێ سەد چوار سەد جووتیاری ناوچەی شوان لەبەردەم فیرقەی دوو بە داس و شەنەوە نارەزایی خۆیان دەردەبڕی و هاواریان دەکرد (پارتەکەمان پارتی گەلە هی کرێکارو ڕەنجبەرە) ..

دوای چەند ڕۆژێك مولازم فەخری بە چەند سەیارەیەکەوە بە ڕێدارا تێپەڕبوو بەرەو دێی حاجی بە یخانی ژوورو لەو سەرەوە کە گەڕایەوە کۆڕا حوسێنی کۆڕی کۆڕا ڕەجبی بە تەوقیفی لەگەڵ خۆیدا هێنایەوە . لە چا یخانەکەی حەمە تۆفیقی بەردەم سەرا ڕاوەستان و بە خەڵکی وت ئەمە کۆڕا حوسێنە (متێمر ــ موتەنامرە) پیاوی ئەمریکایە ، مولازم فەخری چاوەڕوانی ئەوەی دەکرد خەڵکەکە هەراو هۆسەی دژ بکەن ، دژی کۆڕا حوسێن ، بەڵام من لە کۆڕا حوسێن چوومە پێشەوە و پێم وت ، گوێ مەدەرێ ، جەنابت کۆڕی کۆڕا ڕەجەبی ، سەرەك عەشیرەتی شوان ، خەڵکی شوان بە تایبەتی ڕێداری گەورە و بچووك ژن و پیاو دەزانن تۆ کێی و کوڕی کێی ، خەڵکەکە زۆر شێواون و عاجز بوون بە بینینی ئەو دیمەنە نارەوایە و هەموو بەخێرهاتنی کۆڕا حوسێنیان کرد و مولازم فەخریش دەستی کرد بە جنێودان و خوا هەڵناگرێ دەمیشی زۆر پیس بوو ، وتی ئێوە هەموو پیاو خرا پن و نۆکەری ئیستیعمارن .

دوای چەند ڕۆژی لە تەوقیف کردنی کۆڕا حوسێن ، ئەوەبوو بەریان داو و گەڕایەوە بۆ حاجی بە یخان ، بەڵام لە مجارە کۆڕا دوو وێنەی لە چوارچێوە گیراوی مارکس و لینینی بەدەستەوە بوو ، بە کۆڕا حوسێنم وت لەم وێنانە چین بە دەستتەوە ، بە پێکەنینەوە وەلامی دایەوە و بە شێوەی شوانی وتی : (بیگمەتە شیوعی ، کەواتە

بوومەتە شیوعی ، زۆر سەیر بوو ، برادەرانی حیزبی شیوعی تا سێ چوار رۆژ لەوەو پێش دەیانووت کوێخا دەرەبەگ و پیاوی ئەمریکایە ، بە سێ رۆژ تەوقیف کردن چۆن بوو بە شیوعی!! ، کاتێ ئەم پرسیارەت لێیان بکردایا ، وەڵامی حازر بەدەستیان هەبوو ، ئەویش : (ئایدۆلۆجییەکەی گۆڕاوە) ... وەك بڵێی (ئایدیۆلۆجیەت) خم خانەیە ، پارچە خامێکی تێ هەڵکێشی ئەوا ڕەنگی خامەکە شین دەبێ ، پاشان دوای وتارەکەی عەبدولکەریم قاسم الکریم لە کلێسەی مار یوسف (لە ١٩٥٩/٧/١٩) کە هێرشی کردە سەر حیزبی شیوعی ، لەو کاتەدا من لە بەغدا تەوقیف بووم لە بەندیخانەی کۆنی ئافرەتان لەگەڵ شێخ مارف و شێخ حوسێن بەرزنجی و جەبار پیرۆزخان و شێخ ڕەزاگوڵانی و کۆمەڵێ شیوعی تری خەڵکی کەرکوك و موصڵ ... دوای ئەو وتارە کوێخا حوسێن یەکسەر لە شیوعیەکان هەڵگەڕایەوە و بووە دوژمنیان ، پاشان دێمەوە سەر ئەم باسە .

لە ١٤ تەممووزی ساڵی ١٩٥٩ تەعلیمات لە کەرکوکەوە هات کە نابێ لە ١٤ تەممووز ڕێڕەو (مسیرە) بکرێ لە ناحیەو قەزاکاندا . بەڵام ئێمەی پارتی ژمارەیەکی زۆری جووتیارانی دێهاتەکانی دەورو پشتی ڕێدارمان ئاگادار کردەوە کە ڕۆژی ١٤ تەممووز بێنە ڕێدار بۆ بەشداربوون لە ڕیڕەو ، ئەوە بوو پۆل پۆل لە (قولی بەگ و تۆراغ و جانقزو هەردوو حاجی بەیخان و ئۆمەر بەگ و پا پیلان و جەوجەوەو عەلی بەیان و کارێزو بیرانك و قادرزممەو دوو بزنی و حەساری بچووك ....)و دێهاتەکانی ترەوە دەهاتن بۆ ڕێدار ، کە سەعات بووە ٩ ی بەیانی هەموو لە هەر چوار دەوری ڕێدارەوە هاواریان دەکرد (پارتەکەمان پارتی گەلە ، هی کرێکار و ڕەنجبەرە) دەنگی دەدایەوە ، مودیری ناحیە سەری سوڕما لە مەسەلەکە و پێمی وت ئەمە چییە ، ئەی ئێمە بریارمان نەدا کە مەسیرە نییە ؟ ئەمە چییە ؟ بە مودیر ناحیەم وت خەڵکی خۆنیان گەرمە ، با بۆ خۆیان ڕێڕەوی خۆیان بکەن و دڵت هیچ نەکا ، هیچ لە ناحیەی شوان ڕوو نادا ، لەبەرئەوەی هەموو سەر بە یەك پارتین ، ئەویش پارتی دیموکراتی یەکگرتوی کوردستانە ، حیزبێکی تری بە هێز لە ناوچەکە نییە تاوەکوو دووبەرەکی و ناڕاوە ڕووبدا .. ئەوەبوو خەڵکەکەو جەماوەرەکە لە بەردەم سەرا کۆبوونەوە ، دوای ئەوەی ئەمسەرو ئەوسەر ڕێدارییان ڕێپێو کرد ، ڕێدار خۆی ئەمسەرو ئەوسەری ناگاتە دوو کیلۆمەتر ، من و مامۆستاکانی تر کەوتبووینە پێشیانەوە ، مودیری ناحیە وتەیەکی بە زمانی عەرەبی خوێندەوە منیش بە کوردی تەرجومەم دەکرد ، کە گەیشتە وتەی (یقول الزعیم عبد

الكريم قاسم ، انا فوق الميول والاتجاهات ، فعليكم ان تلتفوا حول الزعيم عبد الكريم قاسم صفا واحدا .. الخ) من له گۆڕینەکەی دا به کوردی وتم : (مودیر ناحیه دەڵێ : هەموو له دەوری پارتەکەتان کۆببنەوه و یەك دەس بن وەك پۆڵا) ..

لەوانەیە وتەکەی مودیر ناحیەم وەك خۆی تەرجەمە بکردایە جەماوەرەکە پەلاماریان بدایا ، خەڵکەکە ئەوەندە خوێن گەرم بوون کەڵکی ئەوەیان نەبوو هەست و شوعوریان بریندار بکەی ..

پاشان بۆ سبەینێ کاتبی ناحیه تێی گەیاندبوو که من به پێچەوانەوه قسەکانی ئەوم تەرجومه کردووه ، مودیری ناحیه (عەبدولکەریم ئەحمەد موعینی) ناردی بەدوامدا بۆ دایەرە و گلەیی لێم کرد ، منیش مەسەلەکەم بۆ ڕوون کردووه و تێم گەیاند که من مەبەستم ئەوەبووه مەسەلەکه به سەلامەتی تێپەڕبێت و هیچ ڕوونەدا ، به تاییەتی که له هەمان ڕۆژدا له شاری کەرکوك و هەندێ له شارەکانی تری قەزاو ناحیەکان ڕووداوی خەراپ ڕووی دابوو بەتاییەتی لە شاری کەرکوك نزیکی سی (٣٠) کەس زیاتر لە تورکمانەکان کوژرابوون و هەندێکیانیش به حەبل بەسەر شەقامەکاندا ڕاکێشرابوون بەهەرحاڵ مودیری ناحیه قەناعەتی هێنا که گۆڕینی هەندێ له وشەو ڕستەی وتەکەی لەبەر بەرژەوەندی سەلامەتی کۆبوونەوه جەماوەریەکه ، شتێکی خەراپ نەبووه .

دەربارەی ڕووداوی کەرکوك ، پارتی دیموکراتی یەکگرتوی کوردستانی عێراق لە ١٩٥٩/٧/١٦ وتارێکی سەرەکی له ڕۆژنامەی خەباتدا باڵاوکردەوه هۆو تاوانەکانی بۆ سیاسەتی چەوتی عەبدولکەریم قاسم گەڕاندەوه ، له ساڵی ١٩٥٨ قائید فیرقە نازم تەبەقچەلی (ناظم الگبقجلی) بۆ کەرکوك ناردو و دوای ئەو له ساڵی ١٩٥٩ دا (داود جەنابی) نارد ، یەکەمیان له کەرکوك لایەنگری تورکمانەکان و قەومیە عەرەبەکان بوو ، دووەمیانیش سەر بە شیوعیەکان بوو ئەمە بووه هۆی ، ناکۆکی نێوان تورکمان و شیوعی و پارتی .

بەهەرحاڵ ڕووداوی کەرکوك جگە لە لێپرسراویەتی عەبدولکەریم قاسم ، حیزبی شیوعیش مەسئولیەتێکی گەورەی دەکەوێتە ئەستۆ ، هەرچەندە ئەوان بە کوشتن و ڕاکێشانی تورکمانەکان تاوانبارکران لەبەرئەوەی ئەو کەسانەی ئاژاوەکەیان نایەوەو دەستیان له کوشتنی تورکمانەکاندا هەبوو زۆربەیان ئەندامی حیزبی شیوعی بوون یان سەر بە حیزبەکەیان بوون ، هەرچەندە بە قەناعەتی من حیزبی شیوعی وەك حیزب دەستی نەبوو لە ئەنجامدانی ڕووداوەکە ، بۆ نموونە کاتێ کە گیرابووم و لە

گرتوخانەی بەغدا بووم ، رۆژێکیان شێخ حوسێن شێخ عەبدولکەریمی بەرزنجی کە ئەندامێکی پێشکەوتووی حیزبی شیوعی بوو وتی : شێخ ستار پرسیارێ لە نوری سەید وەلی دەکەم ببە بە شایەد بۆ تاریخ ، لەوانەیە من سبەی ئیعدام بکرێم و نوریش بەرەڵڵابکرێ ، وتی نوری من و عەلی عەسکەری بە ناوی لێژنەی ناشتیەوە ، بەناوی شیوعی و پارتیەوە پێتمان نەوت واز لەم کردەوەیە بێنە و بگەڕێوە ماڵەوە ، چیت پێمان وت ، نوری لە وەڵامدا لەبەردەم من وتی : وتم شێخ حوسێن زۆر ئیلحاح بکەی تۆش ڕادەکێشین و دیارە ئێوەش لەگەڵ موامەرەکەن ... ئەم قسەیەی شێخ حوسێن لە دەرەوەی بەندیخانە لە ساڵی ١٩٦٩ لە عەلی عەسکەریم پرسی ، وتی شێخ حوسێن ڕاستی کردووە . ئەو کەسانەی خەریکی کوشتن و تاڵان و ڕاکێشان بوون بە قسەی کەسیان ناکرد و کۆمەڵێ خەڵکی فەوزەوی بوون .

لە لایەکی تریەوە پارتی دەورێکی باشی هەبوو لە مەنع کردنی ئەندامەکانی و جەماوەرەکەی لە بەشداربوونی کوشتارەکەی لەگەڵ ئەوەشدا چەند ئەندامێکی پارتی بەشداری کارەساتەکە بوون .

لەسەر ڕووداوەکانی کەرکوك زۆر نووسراوە گەلێ لە نووسەرە عەرەبە قەومیەکان لە کتێبەکانیاندا لەسەر شۆرشی ١٤ی تەممووز و عەبدولکەریم قاسم بەشێ لە کتێبەکانیان بۆ ڕووداوەکانی کەرکوك تەرخان کردووە بەڵام بەداخەوە هەموویان بێلایەن و مەوزوعی نەبوونە لە نووسینەکانیان و درۆو دەلەسەیەکی زۆریان بڵاوکردۆتەوە چ لەبەرئەوەی دژی کورد بوونە یان دژی حیزبی شیوعی بوونەو ڕوو داوەکەش مادەیەکی باش و چەور بووە بۆ ئەوەی داخی دڵی خۆیانی پێ دەرکەن ، نەك ڕاستی و حەقیقەت بڵاوبکەنەوە .

ڕۆژی ١٩٥٩/٧/١٦ سەیارەیەکی جێبی عەسکەری هاتە ڕێدار و بانگمیان کرد بۆ مەرکەزی ناحیە و دوای چەند پرسیارێك خستمیانە ناو جێبەکەوە و بردمیانە کەرکوك ، بۆ بەردەم (الهیئە العسکریە التحقیقیە الخاصە) سەرۆکی هەیئەکە (عەقید عەبدولڕەحمان) ناوێك بوو ، دوای چەند پرسیارێك دەربارەی ڕووداوەکانی کەرکوك ، ئینجا پرسیاری ئەوەی لێم کرد کە چۆن مودیری ناحیەی شوانم گرتووە لەگەڵ کاتبی ناحیەکە ، لە وەڵامدا وتم من ئاگاداری ڕووداوی کەرکوك نیم و تا ئێستا نەچوومەتە کەرکوك ، بەڵام مەوزوعی مودیر ناحیەو کاتبەکەی مەسەلەکە گرتن نەبوو ، بەڵکو ئامر ئینزباتی عەسکەری کەرکوك (فەوزی نەشئەت سنەوی) تەلەفۆنی بۆم کرد و وتی

مودیر موتامیره هەروەها کاتبی ناحیەکە تۆڕانیە لەگەڵ چەند تورکمانێکی تر ، لە شوان وەك قادر بەگی دێی قادر زەمە ، وتی دەبێ ئەمانە بە حەبل ڕابکێشرێن ، منیش وەك لێپرسراوێکی پارتی لە شوان بە فەوزی سەنەویم وت : من فەرمانبەری جەنابت نییم و فەرمانت لێوەرناگرم ، جگە لەوەش حکومەت یاسای هەیە ، ئەگەر ئەمانە شتێکیان لەسەر هەیە ، با لە سەریان ئیسپاتی بکەن و بدرێنە دادگا ئێمە لێرە ، لە ناحیەی شوان ناهێلین کەس تەعەدای لێ بکرێ ، فەوزی نشئەت سنەیی بەتورەیی وە وتی هەر ئێستا نیشانتان دەدەم ، ئێوە هەموو پیاوی ئەمریکان ، هەر ئێستا چەند سەربازێك و ئەفسەرێك دەنێرم وەك سەگ پەتیان بکەن ، تەلەفۆنەکەی داخست و مودیری ناحیە تێگەیی کە قسەکانی نێوان من و ئامر ئینزیبات دەربارەی ئەوان بوو ، پرسیاری لێم کرد مەسەلەکەم بۆ ڕوون کردەوە .

دوای سەعاتێك چەند سەیارەیەکی عەسکەری لەگەڵ ئەفسەرێك بە چەك و حەبلەوە هاتنە ڕێدار و ئێمەش لە بەردەم قوتا بخانەکەی ڕێدار کە دەکەوتە خواروی ڕێدارەوە ڕێگەمان لێبیان گرت ، ئێمە نزیکی بیست چەکدار دەبووین ، کۆنخاکانی شێخ بزێنی و کۆنخاکانی شوان و ئەندامانی پارتیمان لە دێهاتەکانەوە هاتبوون بۆ ڕێدار ، بڕیارمان دابوو ڕێ نەدەین بەو سەربازانە کەس بگرن یان بیانکوژن . دوای تۆندوتیژیەکی زۆر و هەڕەشەدان لە یەکتری ، سەربازەکان و ئەفسەرەکە گەڕانەوە بۆ کەرکوك و نەمهێشت ئازاری کەس بدەن یان کەس خۆێن لە ئووتی بێ ، خۆ قادر بە گیشم لە مالێ خۆمان شاردبووەوە کە لە قادر زەمەوە هەڵاتبوو لە دەس شیوعیەکان. ئەمەیە ڕاستی مەسەلەکەو بەم جۆرەش ئیفادەی خۆم لەبەردەم هەیئەکە دا ، بەڵام سەرۆکی هەیئەکە تەوقیفی بڕییەوە و نارەمیە یەکێ لە ژوورەکانی ئەو قوتا بخانەیەی تەرخان کرابوو بەناوی (معتقل)وە ئێتر قوتا بخانەکە ناونرا (معتقل)

دوای یەك دوو حەفتە گواستراینەوە بۆ بەغدا و منیان نارد یەکێ لە گرتووخانەکانی بەغدا لەگەڵ دە پانزە لەو کەسانەی لەسەر ڕووداوەکانی کەرکوك گیرابوون لەوانە (شێخ مارفی شێخ عەبدولکەریمی بەرزنجی و پارێزەر شێخ حوسێنی برای و مەجید حەسەن ناسراو بە مەجید جەبهە و شێخ ڕەزای گوڵانی مودیری ئەمنی کەرکوك و پارێزەر جەبار محەمەد پیرۆژخان و ڕەزا کەبابچی و نوری سەید وەلی وجەلال حاجی ئەحمەد عەلی عەجەم ، نوری محەمەد عەلی لێپرسراوی جووتیاران ، نەوزاد کاکەو ....) نزیکی

یانزه مانگ لەو گرتووخانەیە بە تەوقیفی مامەوە کە بە (سجن النسلم سابقا) ناسرابوو.

گرتووخانەکان لەو سەردەمەدا دەتوانم بڵێم هەرناوی گرتووخانە بوو، ڕۆژان مواجەهەمان هەبوو لە بەیانیەوە تا دوای دەوام. خۆمان خوارد نمان بۆ خۆمان دەکرد، من چێشتچی جەماعەتەکەی خۆمان بووم، کەواتە کەرکوکیەکان و شێخ مارف و مەجید حەسەن جەبهە یاریدەدەرم بوون، ئیش و کارمان لە نێوان خۆمان دابەش کردبوو، یەکێ چای دەکردو چەند کەسانێکیش قاپ و قاچاخیان دەشوشت یان ژوورەکەیان پاکەوە دەکرد، ..... هەر لە هەمان گرتووخانە نزیکی پە نجا سیاسی سەر بە حیزبی شیوعی لە جەماعەتی موصڵ لەگەڵماندا بوون، بەڵام ئەوان خواردنیان جیابوو لەگەڵ ئێمە نەبوون. شیوعیەکانی موصڵ ئەوانەی ناویان لە یادم ماوون: (ساتیع ئیسماعیل حاکمی جەزا بوو، عەدنان حەمدی چلمیران و هاشم حوسێن چاوێکی کوێر بوو، وەحدوڵڵا یەحیا نەجار و صوبحی ئیسماعیل و یوسف صائیغ و جەرجیس فە تحوڵڵای محامی بەڵام ئەمیان شیوعی نەبوو، بەڵام زیرەک و شارەزابوو لە یاسا! زۆر دۆستی کورد بوو.

کە بردمیان بۆ بەغدا و گەیشتمە گرتووخانەکە، بۆ حەفتەی یەکەم دایکی سەردار هاتە مواجەهەم، ئەو سەردەمە تەنها پەروینمان هەبوو، کەواتە پەروینی کچمان هێشتان تەمەنی لە دەوروبەری سانێك و یەك دوو مانگان دەبوو، ئەو سەردەمە ناوی (سومەیە) بوو نەك پەروین، بەڵام دوایی ناومان گۆڕی لەبەرئەوەی زۆر هۆگرم بوو، یەکسەر دوای تەوقیف کردنم نەخۆش دەکەوێ، کە هاتن بۆ بەغدا بۆ دیدەنیم ڕۆژانە لە بەیانیەوە تا ئێوارە لەلام دەمایەوە و ئێواران دەیانناردەوە تا بەتەواوی لە نەخۆشیەکەی چاك بووەوە، دایکی سەردار و پەروین لە بەغدا لە مالی عەبدولحەمید خدری خزمان بوون، عەبدولحەمید (عەبباسی) یەی خێزانی بەڕاستی خزمی باش بوون هەرچەندە ئەوان خۆیان بەعەرەب دەزانی و لە واقیعدا بەشەش حەوت پشت دەگەینەوە یەك و بێگومان ئەوانیش کوردن، بەڵام دوورکەوتنەوەیان لە کوردستان و ژیانیان لە بەغدا ئەو هەستەی لایان دروست کردبوو کە عەرەبن.

هەرچەندە گرتووخانەکە لە لایەن (مواجەهەوە)، کەواتە سەردانی ڕۆژانەی کەس و کارمان زۆر باش بوو، بەڵام لە لایەکی ترەوە حەقی ئەومان نەبوو ڕادیۆ یان تەلەفیزیۆنی تایبەتی خۆمان هەبێ، تەنها گوێمان لە ئێستگەی بەغدا دەبوو ئەویش

بـه رێگـای چـەند بیـستگەیەکەوە (سماعـه) کـه لەچـەند شـوێنێکی گرتووخانەکـه هەڵواسرابوو ، چاومانیش بە تەلەفیزیۆن نەدەکەوت .
جارجاریش بە مەهانـەی نەخۆشیـەوە ، ئەگـەر ئـارمزومـان لێبوایـه لەگـەڵ پۆلیـسێکدا یەکە یەکە بۆ نەخۆشخانە دەچـووین . بەهـەرحاڵ بەرێوەبـەری گرتووخانەکـه لەگـەڵ پاریدەدەرمکـەی هـەردوکیان دوو مرۆڤـی زۆر بـاش بـوون ، بەداخـەوە ئاویـانم لـه بـیر نەماوە ، ئەوەندە دەزانم یاریدەدەرمکەی پێیان دەوت حاجی لەو ساڵەی کە لەگەڵ شێخ مارف پێکەوە بەندبووین بۆم دەرکەوت کـەوا شـێخ مـارف شیوعی نییـەو پەیوەنـدی بـه رێکخـستنی شـیوعیەکانەوە نـەبوو ، هـەروەها بیروبـاوەڕی ، مرۆڤێکـی دیمـوکراتی و نەتەوە خوازبوو کەواتە (قەومی) بەڵام جەبار پیرۆزخـان شـیوعیێکی هەڵەشـە و چـەپ ڕەو بوو ، شێخ حوسێن شیوعیکی هێمن و لەسەرخۆو ڕۆشنبیر بوو ، بەڕاستی شێخ مـارف و شێخ حوسێن کە هەردووکیان دوای ئینقلابی ١٩٦٣ لەسەر ڕووداوەکانی کـەرکوك ئیعـدام کران، هەرچەندە ئەم دوو برایە دەوری سلبیان لە ڕووداوەکە نەبوو تـاوانی شـێخ مـارف تەنها ئەوەبوو ، ئەگەر تـاوان بـێ ، سـەرۆکی شـارەوانی کـەرکوك بـوو لـەو سـەردەمەدا گوایـا تـەرمی ڕاگێـشراوەکانیان بـه شـۆفێلی شـارەوانی (بلدیـه) لـه گـۆڕی بەکۆمەڵدا(جماعی) ناشتووە .
شـێخ ڕەزای گـوڵانی لـه گرتووخانـه بەتـەواوی کـۆڵی دابـوو ، ئـەویش چـەند جـار دەیگێڕایەوە کە لە ساڵی ١٩٥٩ کاتێ مودیری ئەمنی کەرکوك بوو ، (عەتا خەیروڵڵا) ی لە ژێر ئەردەوانی دایەرەی ئەمن ، کەواتە قۆژبنێکی بچووك وەك ژوور دروستیان کردبوو ، عەتای لەو کۆلیتە بچووکە بەند کردبوو ، بە جۆرێك بچووك و نزم بـوو نـەتوانێ لـه ناویدا پشتی ڕاست بکاتەوە ، شێخ ڕەزا دەیوت شەوان خۆم دەچووم ئـازار و ئەشکە نجەم دەداو جارێکیان پشکۆی ئاگری خەڵوزم لەبان پشتی بە ڕووتـی دادەنـاو کـڕۆزەی پـشتی دەهات و بۆن کڕۆزی ئەو ژوورە بچکۆلەیەی پر دەکرد .
ئەم زەلامە بێ ویژدانە کە لە سەردەمی داود جەنابی خۆی کردبوو بە شیوعی و پاڵـەوان و نیشتیمان پەروەر ، لـه گرتووخانـه بـه تـەواوی ڕووخـابوو ، بـه ئاشکرا جنێـوی بـه شیوعیەکان دەداو دەیـووت وەڵاڵ دەرچـەم دەرموە ، دەدەمـه شـاخاو دەبمـه پیـاوی شـای ئێران ، چەند جار تکای لە من دەکرد نامەیەك بۆ پارتی یـان مـەلا مـستەفا بنووسم و پاکانەی بۆ بکەم کـه شـیوعی نییـه . منیش لەسـەر داخوازیەکـەی نامـەم بـۆ (م.س)

مەکتەبی سیاسی پارتی نووسی و وەزعی شێخ رەزام بۆیان ڕوون کردەوەو زۆری پێ نەچوو بەردراو گێڕی گۆڕی و بەرەو پارتی وەرسووڕا .
لە شیوعیەکانی جەماعەتی موصڵ جەرجیس فە تحوڵاێ محامی کە وتمان شیوعی نەبوو ، زۆر برادەری خوالێخۆش بوو (ئەنوەر مائی) بوو (ئەنور مائی زۆر دۆستی مەلا مستەفا بوو ، لەگەڵ جەرجیس پێکەوە ڕۆژنامەی "الحقیقه" یان دەردەکرد) ، ئەنوەر مائی دەهاتە سەردانی جەرجیس فە تحوڵاً لە گرتووخانە و توانی بە ڕێگای مەلا مستەفاوە لە گرتووخانە دەری بکا . جەرجیس فە تحوڵاێش دوای دەرچوونی لە گرتووخانە، چووە لای مەلا مستەفا و لە خۆشی و ناخۆشیدا لەگەڵی مایەوەو وەک نووسەرێکیش چەند کتێبێکی باشی تا ئێستا داناوە و ماوەیەک لە ئێران مایەوە کتێبێکی لەژێرناونیشانی (تقیم الحرکه الکردیه) دانا بەڕۆنیو ڕایکێشابوو کتێبە کە بە شێوەی ڕەخنە بوو لەسەر سەرکردایەتی شۆڕشی کوردستان لە ساڵی ۱۹۷۹. و بەم دواییەش لە سوید نیشتەجێ بوو .
بە ڕاستی گرتووخانە لە ژیاندا فێری گەلێ شتی کردم ، وەک ئاسنێ لە ناو کوورەی ئاگر سوور بکرێتەوەو زاخاو بدرێ دەبێ بە ئاسنێکی تەواو ، بەو جۆرە لە گرتووخانە قاڵ بووەوەو بوومە خاوەند تاقیکردنەوەیەکی نوێ و بە جۆرێکی تر ، جیاواز لە گەڵ جاران سەیری ژیانم دەکرد .
ئێمەی ئەندامانی پارتی لە گرتووخانەی بەغدا (بەندیخانەی ئافرەتانی پێشوو) ژمارەمان لە سێ چوار کەس بەولاوە نەبوو ، (من و ڕەشید دۆسکی و عەبدولڕەحمان بادی) . پەیوەندیمان لەگەڵ شیوعیەکان لە ناو گرتووخانەکەدا زۆر ئیجابی بوو ، بە تایبەتی لەگەڵ شێخ مارف و شێخ حوسێن . شێخ مارف لەناو گرتووخانە خەرپیکی نووسینەوەی چیرۆکی کورت و ڕۆمان بوو بە زمانی کوردی ، تا ئێستاش لە یادمە یەکێ لە چیرۆکەکانی کە خۆی پێوە خەریک کردبوو چیرۆکی (شەتل) بوو . خوا لێخۆشبوو هەژاری موکریانی شاعیری گەورەی کورد چاوی بەو چیرۆکەی خشاندبوو .
ئەو ماوەیەی لە گرتووخانە مامەوە پێش ئەوەی حوکم بدرێم خەریکی خوێندنەوەی کتێبی مارکسی بووم ، هەروەها حەفتەی یەک ڕۆژ شیوعیەکانی موصڵ کۆڕی ڕۆشنبیریان دەبەست ، لە کۆڕەکاندا ئامادە دەبووم و سوودم لێوەردەگرت . یەکێ لەوانەی موحازەرەیان دەدا عەدنان چلمیران بوو ، بەڵام لە ساڵی ۱۹٦۳ هاتە سەر تەلەفیزیۆن و ئیمتیرافی کردو هەروەها پاکانەش ئەوەبوو کرایە بەڕێوەبەری (الاموال المجمده) .

بەشی سێیەم:

لە ساڵی (١٩٦٠-١٩٦٢):

ژیان لە بەندیخانەی کەرکوك و کوت

لە ١٩٥٩/٧/١٦ بۆ یەکەم جار لە ژیانم دا گیرام و بە ناحەق تەوقیف کرام . لە ئایاری سالی ١٩٦٠ درامە دادگای عورفی دووەم ،بە پێی مادە ٣١ بابی ١٢ی موعەدەل لە قانونی عقوباتی بغدادی ، بۆ ماوەی چوار سالّ حوکم درام لەگەلّ یەك سالّ لە ژێر چاودێری پۆلیس .

سەرۆکی دادگای عورفی دووەم (شاکر مەدحەت سعود) بوو ، موحاکەمەکەم یەك دوو مانگ دەوامی کرد و چەند جار دوا دەخرا بۆ ئامادەکردنی شایەدەکان .

پارێزەر (ئەنوەر دزەیی) لە لایەن پارتییەوە کرابوو بە پارێزەرم، کەواتە وەکیلی دیفاع کردن لێم بەرامبەر دادگای عورفی دووەم .

شایەدەکان ئامانە بوون : (قادر بەگی قادر زەمەو مەلا خدری کاتبی شورتە و محەمەدی بەرید ماموری بەدالە ، عەریف شورتە محێدین و پۆلیسێکی تر ناویم لەیاد نەماوە لەگەلّ عەبدولکەریم ئەحمەد موعینی مودیری ناحیەی شوان و ناجی وەندواوی تورکمان کاتبی ناحیەی شوان) .

قادر بەگ شایەدی یەکی زۆر باشی دەرحەقم دا ، وتی ئەگەر شێخ ستار نەبوایا لە شوان رۆژی ١٤ و ١٥ ی تەموز من دەکوژرام . لە کاتی شایەدیدانەکەی دەستی بۆم درێژکرد و وتی : ئەم پیاوە نەبوایا ، سەربازو ئەفسەرەکانی حکومەت کە لە کەرکوکەوە هاتبوونە شوان ، ئێمەیان هەموو دەکوشت ، کەسمان رزگار نەدەبوین . بۆ نموونە شێخ ستار کە من لە کەرکوکەوە ڕام کردبوو لە مالّ خۆیان لەگەلّ کاتبی ناحیەی شوان ناجی وەندواوی دامینا .

مەلا خدریش شایەدی باشی دابۆم ، بەلّام دادگای عورفی بڕیاریدا تەوقیف بکرێ ، لەبەرئەوەی ئیفادەکەی گۆڕی ، وەك ئیفادەکەی بەردەم هەیئەی تەحقیقی نەبوو . پاشان مەلا خدریش درایە دادگای عورفی و یەك سالّ حوکم درا .

بەلّام ناجی و مودیری ناحیە و مامووری بەدالەکە محەمەد بەرید کە تورکمان بوو لەگەلّ عەریف محێدین شایەدی خەراپ و ناحەقیان لە سەرم دا .. منیش بە ڕێك و پێکی مونافەشەی شایەدەکانم دەکرد و جارجاریش ئەندامانی دادگاکە ڕاکانی منیان

دەسەڵاند و درۆکانی مودیر ناحیە و کاتبی ناحیە و عەریف محێدینیان لا ڕوون دەبۆوە.

ناجی وەنداوی زۆر ناکیر جمیل (بەدنمەك) دەرچوو کە لە مردن ڕزگارم کردبوو ، وەك بەیتە شیعرە عەرەبییە کە :

اذا أکرمت الکریم ملکته وان اکرمت اللئیم تمرّدا

ئەنوەر دزەیی موحامی، دیفاعێکی باشی لێم کردو منیش دیفاعەکەم نووسیبووەو مەوزوعی ڕووداوی کەرکوك و تەئسیری لەسەر وەزعی شوان و دەوری فیرقەی دووەم لە ڕووداوەکە ڕوون کردەوە . بەڵام لە ئە نجامدا سەرەڕای ئەوەی هیچم لەسەر نەبوو ،بۆ ماوەی چوار ساڵ حوکم درام لەگەڵ یەك ساڵ چاودێری پۆلیس لە ١٩٦٠/٧/٢٥ دا .

ئەنوەر دزەیی کە گوێی لە بڕیاری حوکمەکە بوو وتی : (لم تکن المحاکم العرفیة في العهد البائد جائرة مثل محکمتکم ...)و چووە دەرەوە . بەڕاستی پارێزەر ئەنوەر دزەیی ئازاترین و جەرینترین پارێزەر بوو .

سەرۆکی ئە نجوومەنی عورفی مەدحەت شاکر سعود دوای نوتقی حوکم دانەکەی پێمی وت ناچار بووین حوکمت بدەین ، دەبوایا هەر حوکمت بدەین لەسەر داوای زەعیم عەبدولکەریم قاسم (ئەم قسەیەی بە جیا پێم وت) پاشان وتی حەز دەکەی بۆ کام بەندیخانە ڕەوانەت بکەین ؟ ئەم قسەیەی مەدحەت شاکر سعود هەمیشە لە گوێچکەم دەزرنگایەوە. تا ئەوەبوو لە دوای ئەوەی بووم بە وەزیرلە ساڵی ١٩٧٤ ، جارێکیان چاوم پێی کەوت ، هەمان پرسیارم لێکردەوە ، وتی ڕاستە ، دێتەوە بیرم ، زەعیم عەبدولکەریم زەغتی لەسەرمان دەکرد کە حوکمێکی گرانت بدەین ، بەڵام لەبەرئەوەی هیچت لەسەر نەبوو ، هەندێ لە شایەدەکان شایەدی باشیان لەسەرتدا ، ئێمە کە چوار ساڵ حوکممان دای بۆ ئەوەی ڕزگارت کەین . منیش ئەوەبوو کە لە مەحکەمەکە پێمی وت کوێت دەوێ :

منیش وتم کەرکوك ، ئەویش لە بڕیاری دادگاکە بەندیخانەی کەرکوکی بۆم دیاری کرد لە جیاتی عیمارە، بەهەرحاڵ من بۆم ئاشکرا بوو سەرۆکی ئە نجومەنی عورفی هەندێ لە بڕیارمکانیان لە لایەن عەبدولکەریم قاسمەوە بۆ دەهات ، منیش کە پارتی بووم و گەلی کورد و پارتی دیموکراتی کوردستانیش مەلا مستەفای بارزانی کە کەریم قاسم،

قینـی لێ هـەڵگرتبوو ، دەسـتی نەدەگەیـشت بـەبارزانی ڕق و کینـەکانی بـە ئێمـەی بەردەستی دەردەکرد .

بەڵێ بەم جۆرە پـەردەی دیمـەنی یەکـەمی شـانۆگەرییەکەی من و شـوان و ئە نجومـەنی عورفی دووەم دادرایەوەو بە نـاحـەق چـوار سـاڵیان دایـە هەنگڵمـدا و تـا کۆتـایی سـاڵی ١٩٦٢ لە بەندیخانە مامەوە .

دوای حوکم دانم ڕەوانەی (موقف سـرای) پۆلیـسخانەی بەغـدا کـرام لـە بەغـداو دوای چەند ڕۆژێك ڕەوانەی بەندیخانەی کەرکوك کرام . بەم جۆرە کۆتـاییم بـە مـاوەی یـەك سـاڵ تـەقـیف هێنـا لە گرتووخانەکان و بەندیخانەی کەرکوك.

کە گەیشتمە بەندیخانەی کەرکوك لەوێ چاوم بە فـازڵ محەمەد نـانـەوا کـەوت ، پـێش من حوکم درابوو ، محەمەد نـانەوای بـاوکی میمك زای بـاوکم بوو لە گەڕەکی ئیمام قـاسم دادەنیشتن و من بـاوکی فـازڵم بە چـاو نەبینیبوو لەبەرئەوەی مـنـداڵ بـووم کۆچـی دوایـی کردبوو ، بەڵام ئەورەحمان نـانەوای مامەی فـازڵ کە ئێمە پێمان دەوت خـاڵە ئەورەحمان ، بەڕاستی پیاوێکی بـاش و سەخی و خاوەند قۆناخ بوو لە کەرکوك ، ئێمەی خزمەکانی لە دێی بیرەسپان کە دەهاتین بۆ کەرکوك هەموو میوا نخانەمان ماڵی خاڵە ئەورەحمان و محەمەدی بـرای بوو .کە هەردووکیان لە خـانوویەکی گەورەی گەڕەکی ئیمام قـاسم دەژیان ، دایك فـازڵ ، عەتە بەهیە ئەویش ئـافرەتێکی زۆر بـاش و خـانـەدان بـوو ئـەویش وەك عەتە فە یمە لەگەڵ منداڵـەکانی خـۆی جیامـانی نـاکردەوە . هـەروەك منـدانی خۆیـان سـەیرمانیان دەکـرد، بەتـایبـەتی فە یمـەی خێزانـی خاڵـە ئـەورەحمان کـچی حـاجی عەبدوڵڵای خاڵەی باوکم بوو، کەواتـە خاڵە ئەورەحمان لـە دووسـەرەوە خـزم بـوو هـەم خۆی هەم خێزانەکەی.

لە بەندیخانە چاوم بە نوری سەید وەلی و عەبدوڵڕەحمانی بەرید کەوت ، هەردووکیان حـوکمی ئیعـدام درابـوون و دوای ئینقیلابەکـەی شـوبـاتی ١٩٦٣ لـە گـەڵ شـێخ مـارف و جەماعەتەکەی لەسێدارەدران ، تـا سێ ڕۆژ تـەرمەکانیان بەقـەد عـەمودی کارەبـاوە لـە شەقامەکانی کەرکوك بە هەڵواسراوی مانەوە . عەبدوڵڕەحمان ئەندامی پارتی بوو . ڕۆژی ١٩٦٣/٦/٢٣ لەسەر ڕووداوەکانی کەرکوك بیست و هەشت کەس لـە سێدارە دران ، دوای ئـەوەی لـە ئە نجومـەنی عـورفی یەکـەم بـە سـەرۆکایەتی شەمسەدین عەبـدوڵڵا

حوکمی ئیعدام دران حوکمی ئیعدامەکەیان لەسەردەمی عەبدولکەریم قاسم ئە نجام نەدرا، ئەوەبوو دوای کودەتا شوومەکەی حیزبی بەعس لە ٨ی شباتی ١٩٦٢ لە لەبەرەبەیانی رۆژی ٢٣ی حوزەیرانی ١٩٦٣ هەر ٢٨ یان لە شاری کەرکوك دوای ئەوەی لەبەغداوە بە فڕۆکە هێنایانەوە بۆ شاری کەرکوك لە سێدارە دران ، بە بڕیاری حاکمی گشتی ناوچەی شیمال (سەعدی فە تحی صەقلی) ژمارە (٣٠) ،بەم شێوەیەی خوارەوە :

(بیان رقم (٣٠)الصادر عن الحاكم العسكري العام للمنطقة الشمالية الصادر في ١٩٦٣/٦/٢٢.دەقی بەیانناممەکە لە ڕۆژنامەی کوردستانی نوێ بڵاوکراوەتەوە ،بڕوانە(ژمارە ٣٧٠٥ ڕۆژی ٢٠٠٥/٦/٢٣ ، نووسینی محەمەد نوری تۆفیق).

ناوی ئەو ٢٨ کەسەی کە لە سێدارە دران :

(محەمەد حەسەن عەزیز، نەجمەدین نادر شوانی، عەبدولرحمان محەمەد جەباری، فەتاح صالح ، ئیحسان حوسێن، عەلی عومەر، مەحمود عەلی بەستێ، خەلیل ئیبراهیم عەجەم ، موختار بەرغش ، عادل حوسێن ، خورشید مەحمود ، مەعروف بەرزنجی ، عەبدولجەبار پیرۆزخان ، حوسێن بەرزنجی ، عەبدول مەجید حەسەن ، فاتیح مەلا داود، نوری مەلا عەبدوڵڵا، عەبدولعافف حاجی شەریف، نەعیم عەنبەر، عەتا جەمیل، کەریم خەڵەف، مەحمود مەجید نەبو شوارب، ڕەحیم سەعید، مەغدی مەردان، نوری سەیدوەلی، ئەحمەد محەمەد ئەمین، حوسێن خورشید.) هەروەها لە بەندیخانە چاوم بە مەلا ڕەشید و لەتیف چیمەنی کەوت هەردووکیان برابوون و یەکی بیست ساڵ لەسەر ئەوەی قاتلی باوکیان کوشتبوو حوکم درابوون .

لە شیوعییەکان شەش حەوت شیوعی لە بەندیخانەی کەرکوك بوون و پارتییەکانیش تەنها من و عەبدولڕەحمان بەرید بووین کە ئەو حوکمی لەسێدارەدانی درابوو ، پێش ئەوەی بچمە بەندیخانەی کەرکوك ، شیوعیەکان لەناو بەندیخانەکە کۆمەڵێ بەندییان ڕێك خستبوو بەو نیازەی بیانکەن بە شیوعی ، بەڵام ڕێکخستنی پارتی تێدا نەبوو ، ئەوە بوو دوای چوونی من هەوڵم داو چەند کەسێکی باش و لێوەشاوەم بەرچاو کەوت لە بەندییەکان کە هەستی نەتەوایەتیان بە هێزبوو ، هەروەها لەگەڵ

شیوعییەکان لە ناو بەندیخانەکە نێوانیان باش نەبوو ، تـوانیم چـەند کەسێکیان لێ رێك بخەم و بیانکەم بە پارتی .
دوای چەند مانگێك لە بەندیخانەی کەرکوك کە تـا ڕادەیەکی باش وەزعمان باش بـوو ، ڕۆژنامەمان ڕۆژانە بۆ دەهـات و کـەس وکـارو دۆستـانمان ڕۆژانـە سـەریان لـێ دەدایـن ، ڕێیان دابوو خۆمان خواردەمەنی و چێشت بۆ خۆمـان لێ بنـێین ، لـەناو بەندیخانەکـەش چەند بەندیەك دوکانیان کردبۆوە شتومەکیان دەفرۆشت ، بەڵام زۆری پێ نەچـوو ئـەم وەزعـەمان لێ تێـك چـوو . مەسـەلەکەش لەسـەر ئـەوەبوو کـە بەڕێوەبەرایـەتی بەندیخانەکە لەجیاتی چێشت خواردن ، بە ڕێگای قۆنتراتـچییەکەوە ڕۆژانـە خـواردنی وشـکیان بۆمـان دەهێنـا ، ئـەو قۆنتەراتـچییە خواردنـەکانی زۆر خـەراپ بـوون ، بەیانیانێك کە لێژنەی بەندییەکان ئـەرزاق و گۆشـتیان وەردەگـرت ، گۆشـتەکە لاشـەی مەڕێك بوو زۆر لاواز و هەموو لەشی ئێسقان بـوو ، بـە لاشـەی مـردارەوە بـووی دەکـرد ، لێژنەکە گۆشتەکەی ڕەفزکرد ، ئەوەبوو معاون محەمـەد مـأموری بەندیخانەکـە هـات و وتی ئەم گۆشتە چییەتی ئێوە ڕەفزی دەکـەن ، ئـەوانیش وتیـان ، کـەی ئەمـە گۆشـتە ، ئێوە ئێمە بە مرۆڤ حیساب ناکەن ، معاون محەمەدیش وتـی نـەخێر ، ئێـوە لـە جیـاتی گۆشت لایەق بەوەن کاتـان بدەینێ ، هەر ئەوەندەی قسەکەی لەدەم دەرچووە دەرەوە مـام عەزیز و کوڕەکانی چەقۆیەکی یایلیان لێ ڕاکیشا و مام عەزیز وتی قەسـەم بـەخوا وەك ئەو مەڕە سەرت دەبڕم ، بەڵام من چەقۆکەم لە دەست سەند نەبادا دەستی لێ بوەشێنێ ، ئەوەبوو بەندییەکان معاون محەمەدیان دایە زەویا و دارکاریەکی باشیان کـرد . لەسـەر ئەم ڕووداوە وەزعی بەندیخانەکە تێکچوو . بەرەبەیانیانێك دەستەیەك سەرباز لەگەڵ سەجانەکانی بەندیخانەکە ئابلۆقەی بەندیخانەکەیان داو سی چل کـەسمانیان جیـا کردەوەو بردمانیان بۆ مەرکەزی پولیسخانەی گەورەو (٣٠) سـی کـەسمانیان لـەژوورێکی بچووك قـایم کـرد درێـژی ژوورەکـە کـە هـەر چـوار مـەتر دەبـوو ، پانابیـشی دوو مـەتر دەبوویان نـا ، جێمان نەبوو هەموو دانیشین دەبوایا هەندێکمان بە پاوە بوەستین .
ئەم ژوورەش کاتی خۆی بۆ ئـافرەت دروست کرابوو ، دونیا هاوین بـوو ، تـا بڵێـی گـەرم بوو ، جێگای عەقڵ نەبوو ئەم سی کەسە بـەو گەرمایـە لـەو ژوورە تەسـك و تـەنگو بـێ پە نجەرەیە ئیداره بکـەین ، بۆیـە بڕیارمانـدا لـە نـان خـواردن مـانبگرین و هەرچـی

لێپرسراوێکیش بێتە لامان بۆ قسە کردن دەستی لێ بوەشێنێین . دوای دوو ڕۆژ مانگرتن بەڵێنیاندا پێمان ڕەوانەی دەرەوەی کەرکوکمان بکەن ، هەرچەند کەسێکمان بۆ یەکێ لە بەندیخانەکانی عێراق .

من و لەتیف چیمەنی و ئەحمەد ڕەحیم سالەییان گواستەوە بۆ بەندیخانەی کوت .

ئێمە نزیکی (١٥) کەسمانیان بە لۆریەکی پۆلیس بەرەو بەغدا برد و هەردوو کەس پێکەوە کەلەپچە کرابووین ، لە ڕێگا زۆر ئازاریان داین و بەو گەرمایە تا بەغدا ئاوی خواردنەوەیان پێمان نەدا.

لە بەغدا تەسلیمی گرتووخانەی مەرکەزی سەرا کراین ، چۆن گرتووخانەیەک بوو ، پڕبوو لە دزو قۆڵ بڕو گیرفان بڕ ، چەند ڕۆژێ لەم گرتووخانەیەش ماینەوە . پاشان بردمانیان بۆ بەندیخانەی کوت ، سواری پاسێکی کۆنیان (پاسە دارەکان) کردین ، زۆر لە صویرە دوور نەکەوتبوینەوە پاسەکەمان تێک چوو ، پۆلیسەکان ترسان لەوەی پاسەکە چاک نەبێتەوەو شەو دابێ بە سەریاندا ، ئەوەبوو زۆریان لێمان کرد ئەو مەسافەیەی ماوە بە پا بیبڕین و شتومەکەکانمانیش ئەوی سووکە لە گەڵ خۆماندا هەڵی بگرین و ئەوەی قورسە پاشان پاسەکە لەگەڵ خۆیدا بیهێنێتەوە. بەرەو کوت کەوتینە ڕێ ، دوای چەند سەعاتێک و ماندوبوونێکی زۆر گەیشتینە کوت و لەوێ تەسلیمی ماموورێ بەندیخانەکە کراین .

بەندیخانەکەی کوت لە شوێنێکی نزم دروست کرابوو ، لە سەر دەرگا سەرەکییەکەی نووسرابوو :

(ولكم في القصاص حياة ...) بە ندیخانەکە زۆر کۆن بوو وابزانم لە سەردەمی عوسمانلییەکان دروست کرابوو، بریتی بوو لە چەند هۆڵێک بە چوار دەوری حەوشێکی گەورەدا، چوار دەوریشی دیواریکی بەرز لەهەر سوچێکی دیوارەکە ڕەبیەیەکی پۆلیس (قولغ) هەبوو بۆ نۆبەت داری و چاودێری کردنی جمو جۆڵی بەندییەکان ، بۆ جاری یەکەم ئێمەیان – کەواتە من و لەتیف و ئەحمەد ڕەحیمیان – لە ئێوان شورە بەرزەکە و هۆڵەکانی بەندیخانەکە دانا ، ئەو شوێنە پانایی سێ چوار مەتر دەبوو ، وەک بازنە لە ئێوان شورە بەرزەکەو هۆڵ و ژوورەکانی بەندیخانەکە بوو ، هەر لەو شوێنە چێشتخانەیەکی کۆنی لێ بوو ، ئەم چێشتخانەیە کاتی خۆی شیوعییەکان لەناو

بەندیخانەکە لەم چێشتخانەیەوە کوونێکیان کردبوو (نفق) بۆ دەرەوەی بەندیخانەکە ، وابزانم بۆ گۆڕستانەکەی پشتی کە بە گۆڕستانی ئینگلیز ناسرابوو ، لەو نەفەقەوە هەڵاتبوون . ئێمەیان لەو چێشتخانەیە بەند کرد . لەو شوێنەی کە باسم کرد شوێنە بازنەییەکەی چوار دەوری بەندیخانەکە کۆمەڵێ کوردی ئێرانیان حیجز کردبوو ، گیا نمان بەوان بوو ، ئاوی ساردیان بۆمان دەهێناو بەدزی پۆلیسەکانیشەوە خواردنیان بۆمان دەهێنا ، بەتاییەتی کەژانیان ئێمە کوردین و بە کوردی لەگەڵیاندا قسەمان دەکرد ، هەستی نەتەوایەتی پاڵی پێیانەوە دەنا کە خزمەتمان بکەن. ئەم ئێرانیانەش لەبەر ئەوەی بە ڕێگای قەچاخەوە هاتبوونە ناو خاکی عێراق بۆ کارکردن حیجزکرابوون ، وا دیاربوو زۆر هەژارو کەم دەرامەت بوون ، لە کوردستانی ئێران ئیش وکار نەبوو ناچار ڕوویان دەکردە عێراق بۆ کاسبیکردن ، ئەوەی چنگ پۆلیس بکەوتایا ئەوا سنووردانیان دەکردەوە بۆ ئێران .ئەو چەند ڕۆژەی ماینەوە لەگەڵیاندا قسەم بۆیان دەکرد و هانیانم دەدا کە خۆیان وشیار بکەنەوە و ڕۆژێك دێ هەردوو لا کوردستانی عێراق و کوردستانی ئێران لە چنگی داگیرکەرانی عەجەم و عەرەب ڕزگاریان بێت.

دوای سێ چوار ڕۆژ ئێمەیان بردە ژوورەوە بۆ لای بەندییەکانی تر ، لەگەڵ چەند بەندیەکی عادی – نەك سیاسی- لە هۆڵێکی جیاواز لە هۆڵی شیوعییەکان دایان نایین ، هۆڵێکی تر هەبوو بە جیا (١٠) شیوعی تا (٢٥) شیوعی تیا بوو ، ئەو شیوعییانەی ناویان لە یادم ماوە ئەمانەبوون :

(ناجی بالتە و عەبدوڵلا گەرماوی و عەزیز قازی کە ئەمانە هەرسێکیان دهۆکی بوون ، لەگەڵ خورشید توزخورماتوویی و چاسپ ناوێ لە کرێکارانی نەوتی بەسرا و محەمەد ئەمین مەلا عەبدولکەریم خانەقەینی ..).

پاشان ئەنوەر قادر ناسراو بە ئەنوەر سلێمانیان هێنا بۆ بەندیخانەی کوت کە، دوو ساڵ حوکم درابوو ، ئەنوەر ئەندامی پارتی بوو ، بۆ خانم خێزانی عومەر حاجی ئەحمەد بوو ، عومەر حاجی ئەحمەد لە دایکەوە بە خزمەیاتی دەگەیی پێمان ، ئەنوەر تا بڵێی کوڕی باش بوو ، ئەنوەر سلێمانی دوای ئەوەی لە بەندیخانە دەرچوو پەیوەندی بە شۆڕشی کوردستانەوە کرد ، هاتە یاروەلی ، من ئەوکاتە لە بنکەی شەهید مامون

بووم لێپرسراوی ڕێکخراوی شوانی سەرخاسە بووم ، چاوم بە ئەنوەر کەوت ، ئەویان وەک کادیر بۆ ناوچەی سەنگاو گواستەوە. لە ساڵی ٢٠٠٤ لە شاری سلێمانی لە کارگەی چەمەنتۆکەی تاسلوجە مامور مەخزەن بوو ، بە سەکتەی دڵ کۆچی دوایی کرد ، پێش ئەوەی سەکتەکە لێی بدا بە نیو سەعات لەماڵمان بوو ، کە گەڕایەوە بۆ ماڵەوەیان و کتوپڕ تووشی جەڵتە دەبێ کۆچی دوایی دەکا. ،دوای ئەنوەر ، ڕەشید دۆسکی بۆ دیوالی ئاغایان هێنا بۆ لامان ئەویش (٢٠) بیست ساڵ حوکم درابوو لەسەر ڕووداوەکانی موصڵ . ڕەشید ئەندامی پارتی بوو .

ئێمە لە بەندیخانەی کوت ، ئەندامانی پارتی ئەمانە بووین : (من و ئەنوەر و ڕەشید و لەتیف و ئەحمەد قۆچەقانی عوسمان قۆچەقانی و ئەحمەد ڕەحیم سائەیی) خواردن و ژیانمان پێکەوە بوو ، کەواتە هاوبەشێتی ، من و ڕەشید و ئەنوەر لە ماڵەوە یارمەتیمان بۆ دەهات ، کەس و کارو دۆستانمان زوو زوو هەموو سەرمانگێ سەریان لێمان دەدا ، لەگەڵ خۆیاندا درێغییان ناکردو یارمەتییان بۆمان دەهێنا . بەهەرحاڵ لە ڕووی دەرامەتی، وەزعمان لەناو بەندیخانەکە زۆر باش بوو ، لەتیف لەناو بەندیخانە کلاو وجانتای دەچنی و دەیفرۆشت و پارەکەی بۆ دایکی ڕەوانە دەکردوە . لەدەرەوەی بەندیخانە لە شاری کوت حوسێن ڕۆمی و سەلمان بێچان و ئەحمەد حەسەن بەرزنجی هەموو مواجەهەیەک سەریان لێمان دەدا ، ئەحمەد لە ساڵی ١٩٨٨ کۆچی دوایی کرد خەڵکی توزخورماتو بوو بەڕاستی مرۆڤێکی کورد پەروەرو تێکۆشەر بوو ، هەموو مواجەهەیەک لەگەڵ خێزانەکەی دەهات بۆ مواجەهەمان و لە ماڵەوە چێشتی باشی بۆمان دەهێنا .

لە بەندیخانەی کوت ڕۆژنامەی "خەبات"مان بەدزییەوە بۆ دەهات و شەوان بۆ برادەرانمان دەخوێندەوە و پاشان دەماندایە شیوعییەکان . زۆربەی کاتم لە بەندیخانە بە خوێندنەوە دەبردە سەرو ڕۆژانەش دەرسم بە لەتیف چیمەنی دەداو فێری خوێندەواریم دەکرد و زۆر باشیش فێربوو .

دوای دەرچوونی لە بەندیخانە ئاگام لێبوو نامەی دەنووسی و نامەی دەخوێندەوە و پەکی ناکەوت . بەم دواییەش کە لە نیوزیلەندە گەڕامەوە لە ساڵی ٢٠٠٣ بۆ کوردستان ، لە ساڵی ٢٠٠٥ لەتیف و مەلا ڕەشید لە کەرکوک سەردانیمیان کرد ، وەزعی

بەندیخانەی کوت لە ڕووی خواردن و خواردنەوە زۆر خەراپ بـوو ، ئەگـەر پـارەو پـوولی خۆمان نەبوایا خواردنی ئەوان زۆر بێکەڵك بوو . هەروەها حەمام و جێگـای خۆشوشـتنی تێدا نەبوو ، شەوان بەدزییەوە سەتڵێ ئاومان دادەنـاو دوو کەوچکی چێشتمان بـە دوو وایەری کارەباوە دەبەست و فڕێمان دەدایە ناو سەتڵەکەوە و ئاومان پێـی گـەرم دەکـرد و هـەر شـەوی چـەند کەسێك بـە نـۆرە خۆمـان پـێ دەشوشـت و دوای تـەوابوون لەتـرسـی بەڕێوەبەرایەتی بەندیخانەکە وایەرەکانمان دەشاردەوە و کەسیش نەبوو لەوانـەی لـە ژووڕەکەمان بوون گزیریمان بکەن ، بۆ چـای لێنـانیش بەهـەمان شـێوە بـە شـەوان دوو کەوچکی چا یمان بە دوو وایەری کارەباوە دەبەست و چایمان پێ دەکرد ، یان بە ڕۆژەوە لەودیو هۆڵەکانی بەندیخانە چایچی خۆیان هەبوو لە کوونێکەوە کـە تـەنها گلاسێکی پێـوە دەچـوو چـایان بـە پـارە پێمـان دەفرۆشـت .. بـەڵام دوای ئـەوەی لێپرسـراوی بەندیخانەکە بەم بەزمـەی زانـی ، ڕێگەیـدا پێمـان پرێمـزو تـەباخی بـچووك بەرینـە ژووڕەوەو بۆ خۆمان چای لێبنێین یان خۆمان بشۆین .

لە لایێکی تـرەوە بێجامەو کەرپەلی شەخـصیمان لێ قەدەغـە کرابـوو ، هـەموو دەبوایـا بەرگی (کانە)مان بکردایەتە بەر . (کانـە) پـانتۆل و چـاکەتێك بـوو وەك جـوانێ زبـرو ناقوڵا ، بەهەموو شتێکی دەکرد تەنها بە کەرپەل نەبێ ..!!

ئەم مەوزوعانەش لەگەڵ بەڕێوەبەرانی بەندیخانەکـە چارەسـەرمان کـرد، ئـەویش بـە بەرتیل و ڕەشوەت وامان کرد بێجامەکانمان بدەنەوەو لەبەری بکەین .. هەرچـەند لـەو سەردەمە ئازاردان و ئەشکەنجە لە بەندیخانەکان نەبوو ، بەڵام بەڕاستی ژیـان لـەناو چوار دیواری بەرز کە تـەنها چـەند مـەترێك ئاسمانمـان لێـوە دیـاربوو ، ژیانمـان زۆر نـاخۆش بـوو ، لەگـەڵ ئـەو ناخۆشـییەش خـۆم لەگـەڵ ژیـانی بەندیخانـەکان و گرتووخانەکان گونجاندبوو ، بەو جۆرە ساڵ و نیوێکم لە بەندیخانەی کـوت بردەسـەر تا ڕۆژی ١٩٦٢/١/١ بەربووین ، دوای ئـەوەی عەبدولکـەریم قـاسم لـە ٥٠٪ عـەفوی بـە بەندییەکاندا . بـەڵام دوای بـەربوونم سـاڵێ لـە ژێـر چـاودێرێ پـۆلیس مامـەوە ، لـە پۆلیسخانەی ئیمام قاسم .

لە پۆلیسخانەی ئیمام قاسم لەکەرکوك دەبوایا ڕۆژی دووجار ، بەیانیان و ئێوارەان دەفتەرێکیان بۆم دانابوو ئیمزای بکەم . بەڕاستی ئەم ئیمزاکردنە زیاتر وای لێمکرد

قینم له ڕژێمەکە ببینتەوە ، لە لایەکی ترەوە باوەڕم زیاتر بەخۆم بوو کە ڕژێمەکە لە کەسانێکی وەك من بترسێ و دوژمنی هەموو نیشتمانپەروەرێك بێ ، دەبێ دواڕۆژی ئەم ڕژێمە بە چی بگا!

دوای بەربوونم لە بەندیخانە و گەڕانەوەم بۆ شاری کەرکوك و گەڕەکی ئیمام قاسم . لە کەرکوك لیژنەی ناوچەی کەرکوك پەیوەندی پێمەوە کرد، ئەوەبوو لە یەکێ لە شانەکانی ڕێکخستنی پارتی ڕێکخراوەو دوای چەند حەفتەیەك بوومە ئەندامی ڕێکخراوی کاسبکارانی کەرکوك ، ئەنوەر محەمەد جاف لیژنەکە بوو ، پێشتریش وەك باسمکردوە لیژنەی شوان بووم پێش گرتنەکەم و بەندکردنم. بە ئەندامەتی لیژنەی کاسبکاران مامەوە تا شوباتی ساڵی ١٩٦٣ و ڕووخانی ڕژێمی زەعیم عەبدولکەریم قاسم و هاتنی حیزبی بەعسی سۆشیالیست بۆ سەر حوکم، لە ئە نجامی کودەتابەکی ڕەش .

جارێ سێ چوار ڕۆژ بەسەر کودەتاکەی بەعس تێپەڕ نەبوبوو ئەمری گرتنم دەرچوو کاتێ بۆ ئیمزاکردن بۆ پۆلیسخانەی ئیمام قاسم دەچووم ، ئەحمەد سەنگاوی کە یەکێ بوو لە پۆلیسەکانی ئاسایشی کەرکوك ، بە سواری پاسکیل لە ڕێگا تووشمبوو ، ئاگادارمیکردەوە کەوا فەرمانی گرتنم دەرچووە و ئێستا دێن بۆ گرتنم ... منیش ناچار خۆم شاردەوە . دوای چەند ڕۆژێك لە کەرکوك لە ماڵ ئیسماعیلە سوور خۆم شاردەوە ، ئیسماعیل شوفێری سەیارە بوو لە ساڵی ١٩٥٦ لە دێی پاپیلان لە ناو شوانەوە دەمانی بردەوە بۆ کەرکوك هەروەها لە کەرکوکیشەوە بۆ پاپیلان ، ئەو سەردەمە مامۆستاو بەڕێوەبەری قوتابخانەی سەرەتایی پاپیلان بووم و ساڵی یەکەمبوو قوتابخانەکە کرابوەوە. ئیسماعیل خەڵکی دێی یارمجە بوو ، نیو سەعات ڕێ بە پیادە لە بیرەسپانەوە دوورببوو کەواتە لە دێیەکەمانەوە..

دوای چەند ڕۆژێك لە کەرکوك، دەرچوومە دەرەوە بۆ دێی یاروەلی نزیك کەرکوك و کەوتۆتە باکوری ڕۆژهەڵاتی کەرکوك و لەسەر ئاوی خڕ خاسە . دێی یاروەلی یەکێ لە بارەگاکانی پێشمەرگەی کوردستان بوو، بارەگای سەوقی ، لە یاروەلی جگە لە ڕاگردووەکان ، هەموویان لە یاروەلی کۆ دەکرانەوە پاشان لەوێوە تەوزیع سەر بنکەکان دەکران. هەروەها ئازووقە و شتومەك لە کەرکوکەوە بەڕێگای یاروەلیەوە بۆ شۆڕش

دەنێردران ، یاروەلی یەکێ لەو دەروازە گرنگانەی شۆڕشی کوردستان بوو لە قۆرگی کەرکوك ، هەرچەندە دەروازەی تریش هەبوون .

لە کەرکوك بە شەو دەرچوومە دەرەوە و چاوساغم ئیسماعیل پۆلیس بوو بە ئیسماعیلە گۆج ناسرابوو لەبەر ئەوەی چەند پەنجەیەکی نارنجۆك پەراندبووی ، جارێکیان خەریکی فتیلەی مینێك دەبێ و ئاگر لە فتیلەکە بەردەدا و هەوڵ دەدا فتیلەکە بکوژێنێتەوە فریا ناکەوێ و کەپسولی سەر فتیلەکە بە پەنجەکانیەوە دەتەقێتەوە و چەند پەنجەیەکی دەپەڕێنێ. ئیسماعیل یەکێ لە ئەندامە تێکۆشەرو نەترسەکانی پارتی بوو دوای ئەوەی لە پۆلیسی دەرکرا دوکانێکی عەتاری لە ئیمام قاسم کردەوە لە نزیك چایخانەکەی خورشید عوسمان ڕابی. دەوری سەرەکی هەبوو لە دەرکردنی ئەو ئەندامانەی لە لایەن حکومەتەوە ئەمری گرتنیان دەردەچوو.

پاشان زانیم ئەمری گرتنەکەم لە ئەنجامی گزییریکردنێکی شەفیق سەعیدحوسێنی برای حاجی هاوارەوە بوو . شەفیق ئەندامی پارتی بوو ، پەیوەندی بە منەوە هەبوو پەیوەندی فەردی و لە شانە ڕێك ناخرا، شەفیق خەڵکی قادر باغر بوو . ڕۆژێکیان مامۆستا ئەنوەر –ناوی باوکیم لە یاد نەماوە- خۆیی و خێزانەکەی لە سلێمانیەوە بۆ لام هاتبوون و بلاوکراوەیەکی یەکێتی مامۆستایانی کوردستانی بۆم هێنابوو، مامۆستا ئەنوەر ئەندامی مەکتەبی تەنفیزی یەکێتی بوو لە سلێمانی و منیش ئەندامی لقی یەکێتی بووم لە کەرکوك. ئەو سەردەمە دوکتۆر کامل بەسیر لێپرسراوی یەکێتی بوو . ئەو کاتەی مامۆستا ئەنوەر هات بۆ ماڵمان شەفیق لە ماڵمان بوو چاوی پێوەبوو کە بلاوکراوەکەم لێیانسەند و یەکسەر کە چووبوە دەرەوە گزیری کردبوو ، تومەزە سیخوڕی ئاسایش بوو و ئێمە پێمان نازانی.

دوای چوونم بۆ یاروەلی شەفیق پرسیاری کردبوو کە ڕێکی بخەن ، منیش لە یاروەلییەوە حیزبم ئاگادارکردبۆوە کە شەفیق گزیریمی کردووەو سیخوڕی ئاسایشە ، ئەمەشم چۆن زانی، بە ڕێگای ڕەئیس عورفای ئاسایش حەمە کەریم مام ڕەشییەوە ، ئەو ئاگادارمی کردەوە کەوا شەفیق گزیریمی کردووە. کە شەفیق داوای ڕێکخستنەوە دەکا ، داوای لێ دەکەن کە من نامەیەکی بدەمێ ، شەفیق دوای چەند ڕۆژێك هاتە یاروەلی ، لە یاروەلی سەید فەتاح و ئەنوەر قادر سلێمانی یەکسەر دەیگرن و ڕەوانەی

لای منی دەکەن بۆ بنکەی شەهید مەنمون لە شوانی سەر خاسە، بنکەی شەهید مەنمون لە نزیك دێی خلەگەڕ بوو . کە هاتە لام هەموو شتێکم بۆ ڕوونکردەوە و لێژنەیەکی لێکۆڵینەوەمان بۆی دانا و دوای تەوابوونی لێکۆڵینەوەکە ڕەوانەی " ماوەت"مان کرد ، بارەگای مەکتەبی سیاسی ، لە ماوەت بەند کرا و بە بەندکراوی مایەوە تا نیسانی ساڵی ١٩٦٤ ، دوای ڕێککەوتنەکەی نێوان بارزانی و عەبدولسەلام عارف و تێکچوونی نێوان پارتی و سەرۆکی پارتی مەلا مستەفا ، شەفیق بەردرا و گەڕایەوە بۆ کەرکوك.

شەفیق ئەندامی پارتی و لە ژێرەوە سیخوڕی دایەرەی ئەمنی کەرکوك بوو کە لەو سەردەمە سیخوڕی کورد زۆر کەمبوون ، خەڵکی قادر باغری لای خۆمان بوو ، ئەگەر ئەحمەد سەنگاوی کە بەڕەسمی ئەمن بوو فریام نەکەوتایا ، دەگیرام و نەمدەزانی مەسیرم ئەمجارەیان بە دەس بەعسەوە چی دەبوو، دووریش نەبوو وەك شێخ مارف بەرزنجی و حوسێن برای ئیعدام نەکرایام.

بە هەرحاڵ دوا بەدوای من ئەحمەد سەنگاوی لە ترس ئەوەی نەیگرن یەکسەر ڕادەکا و دەچێتە سەنگاو، لە سەنگاو پێشمەرگە بەندی دەکەن و ئەحمەدیش دەڵێ من پەیوەندیم بە شێخ ستارەوە هەبووە ، ئەوانیش بڕووسکەیەکم بۆ بنکەی شەهید مەنمون بۆ دەنێرن و منیش وەلامیانم دایەوە کە ڕاست دەکاو دەوری باشیشی لە دایەرەی ئەمن هەبووە، یەکسەر بەڕەلای دەکەن و دەبێتە پێشمەرگە.

پاشان زانیمان کە هەر شەفیق ئیخباری ئەحمەد غەفوری شیوعی کردبوو، بە گرتنی دابوو لەگەڵ ئاشکراکردنی بارەگا نهێنییەکەی حیزبی شیوعی لە کەرکوك.

ئەو ماوەیەی لە ناو شاری کەرکوك مامەوە دوای دەرچوونم لە بەندیخانە، سەرەڕای چاودێری پۆلیس ، لە هەموو ئەندامانی ڕێکخراوەکانی پارتی و ئەندامانی لێژنەی ناوچەی کەرکوك چالاکتر بووم ، بەتاییەتی توانایەکی بێسنوورم هەبوو بۆ چوونە ناو جەماوەری ڕەش و ڕووتی شارەکەوە، بەتاییەتی بە حوکمی ئەوەی لە شاری کەرکوك گەورەبووبووم و لە بنەڕەتەوە خۆم دەشتەکی بووم و خەڵکی بیرەسپان بووم، زۆربەی زۆری دانیشتوانی کوردی کەرکوکم دەناسی ، ئەو کوردانەی لە شوان و سالەیی و شیخ بزێنیەوە هاتبوونە کەرکوك و جێگای باوەڕیان بووم.

بەشی چوارەم

١٩٦٣-١٩٦٤

ژیانم لە ڕێزی شۆڕشی کوردستاندا
لە بەندیخانەوە بۆ چیاکانی کوردستان

لە ١٠ای شوباتی ١٩٦٣ لە کەرکوك دەرچوومە دەرەوە بۆ دێی یاروەلی ، دوای دەرچونی فەرمانی گرتنم لە لایەن ئینقلابچیەکانی حیزبی بەعسەوە . لە یاروەلیەوە ڕەوانەی دێی گوڵمکەوە کرام و لە گوڵمکەوەوە بۆ دێی خلەگەڕ و پاشانیش بۆ بنکەی شەهید مەئمون ، کە سێ چوار کیلۆمەتر لە دێی خلەگەڕەوە دووربوو . بنکەی شەهید مەئمون بەناو مەئمون دەباغەوە ناونرابوو کە قوتابی کۆلێج بوو .

بنکەی شەهید مەئمون بریتی بوو لە ئەشکەوتێکی بچووك و گەورەکرابوو و ڕێکخرابوو، بیست کەسێکی دەگرت و چەند ژوورێکی بچووکیشی لە تەنیشتەوە دروستکرابوو . کەوتبووە دۆڵێکەوە بە زستان و هاوین ئاوی لێ نە دەبڕا و شوێنەکەی بەرچاو نەبوو، هەتا ئەچوویتایەتە بان ئەشکەوتەکە بنکەکەت لێ دەرنەدەکەوت ، هەروەها شوێنەکەشی وابوو دەتوانرا لەگەڵ هێزێکی بچووکی سوپا یان هەر هێزێکی تری چەکدارشەڕ بکرێ . بنکەی شەهید مەئمون نزیکترین بارەگای سەربازیی شۆڕشی کوردستان بوو لە شاری کەرکوکەوە. پێشمەرگە بە چەند سەعاتێك دەیانتوانی خۆیان بگەیەننە سەر زورگەکانی دەورو پشتی کەرکوك و دەستی خۆیان بوەشێنن ، یان ڕێگا لە کاروانی سەربازیی حکومەت بگرن لەسەر ڕێی کەرکوك- قەرەحە نجیر -چەمچەماڵ -سلێمانی. چەند جارێش پێشمەرگە لەسەر ئەو ڕێگایە لە ساڵی ١٩٦٣ ڕێگاکەیان دەبەست و ئە کاروانەکانی سوپای عێراقیان دەداو زەرەرو زیانێکی زۆریان لێ دەدا و جاری واش هەبوو بە مانگ ڕێگاکەیان دەبڕی و سەیارەی میری و سوپا نەی دەتوانی تێپەڕێ .

کە چوومە بنکەی شەهید مەئمون مامۆستا عەبدوڵڵا نەجیم سەراج ناسراو بە میرزا شوان ، لێپرسراوی سیاسی و ئیداری بنکەکە بوو. میرزا شوان دوای گەڕانەوەشی بۆ کەرکوك هەر ئەو ناز ناوەی مایەوەو هەر بەناوی میرزا شوانیشەوە لە ڕۆژنامە کوردیەکان وتاری بلاو دەکردەوە. میرزا شوان بەم دواییە نووسەر و ڕۆمانتووسێکی گەورەی کوردی لێ دەرچوو، یەکی لە شا ڕۆمانەکانی " هەڵکشان بەرەو لوتکە " یە . ئێستا لە وڵاتی فیلەندەیە وەك پەناهەندە. لە فیلەندەش چەند ڕۆمانێکی لە چاپ داوە ، یەکێ لەو ڕۆمانانە ڕۆمانی (ونگەیە)، کە لە ئیوزیلەندە بووم ، بە دیاری بۆمی ناردە . لە ساڵی ٢٠٠٥ بەسەردان گەڕایەوە بۆ کوردستان و لە کەرکوك سەری لێمدا ، خەریکی کردنەوەی پێشانگایەکی تەشکیلی بوو لە هەولێرو سلێمانی .

بنکەی شەهید مەئمون بارەگای لێژنەی ڕێکخراوی شوانی سەر خاسە بوو جگە لەوەی بارەگای لقێکی پێشمەرگە بەناوی لقی شەهید مەئمون بوو. کە ئەو سەردەمە عەریف عەلی مەولود ڕەقەم یەك سەر لقی لقەکە بوو ، پێش ئەویش کوێخا شەریفی سەیدان و بەم دواییەش مولازم صوبحی ، کە لە ساڵی ١٩٩٤ ڕژێمی بەعس مولازم صوبحی لەگەڵ ئەسعەد شێخ بزێنی ئیعدام کرد. مولازم صوبحی دوای دووبەرەکییەکەی ١٩٦٤ گەڕایەوە بۆ کەرکوك و خەریکی کاسبی بوو ، دیاربوو لەگەڵ ئەسعەد شێخ بزێنی دەچنە کوردستان بۆ بەشداریکردن لە پرسەیەك و کە گەڕانەوە ، وادیاربوو گزیری کرابوون گوایا چاویان بە مام جەلال کەوتووە، یەکسەر تەوقیف دەکرێن و هەردووکیان ئیعدام دەکرێن ، خالد پاساریش لەگەڵیاندا دەگیرێت ، گوایا ئەویش گزیری کرابوو کە دوای هاتنەوەیان لەگەڵ خالید بینراون ، دوای ماوەیەکی زۆرو ئەشکە نجەدان بەرەڵاکرا. خێزانەکەی خالید هات بۆ لام هەوڵێکی بۆ بدەم ، بەڵام وەزعم لە ساڵی ١٩٩٤ باش نەبوو ، هیچم بۆ ناکرا بۆ بەردانی خالید .

کوێخا شەریفی سەیدان ئازاترین پێشمەرگەی کوردستان بوو ، نایزانی ترس چییە ، جاری وا هەبوو لە دێی سەیدان خۆی و براکانی بەهجەت و ڕەفعەت بەرەنگاری فەوجێ سەربازو جاش دەبووەوە و ڕێگای نەدەدا پێیان بچنە ناو دێیەکەیەوە. هەرچی بنووسم لەسەر ئازایەتی ئەم قارەمانە جارێ هەر کەمە.

دوای ئەوەی چوومە بنکەی شەهید مەئمون کرام بە ئەندامی لێژنەی ناوچەی شوان و لێپرسراوی لێژنەی ڕێکخراوی شوانی سەرخاسە. سنووری ئەم لێژنەیە زۆر فراوانبوو ، لە دێی چیمەنەوە لە قوڕگی شاری کەرکوك تا دێی تەوەکەڵ و تلیان و تیژە ، و بنگرد و بنە و گورگەیی خاسەو سەیدانی خواروو و سەیدانی ژوورو گوڵمکەوە و یەختەخان و گەزەلآن و گۆران و پاپیلان و جولحان و تا دەگا بە دانە سۆفی دەیەها دێهاتی تر تا دەگا بە کەلآوقوت و دەڵۆ و ساتی هتد. جادەی کەرکوك –سلێمانی تا دەربەندی بازیان لای ڕۆژئاوای جادەکەی دەگرتەوە تا سنووری سالەیی کەواتە دێهاتەکانی سەر بە ناحیەی پردێ ، ئەو دێهاتانە سەر بە لێژنەی ڕێکخراوی سالەیی و شیخ بزێنی بوو.

مەلا عەبدوڵلای سێگردکان " مەلا عەبدوڵلای بچووك" لێپرسراوی لێژنەی شوان بوو ، ئەندامانی لێژنەکە " من و شێخ جەباری برام و مەلا ڕەشید توتنچی لەگەڵ مەلا تالیب و مەلا عەبدوڵلای زەردکی و مەلا نوری" من و شێخ جەبار دوو مامۆستای قوتابخانەی سەرەتایی بووین ، ئەوانی تر ئاستی زانیارییان زۆر نزم بوو .

ئەندامانی لقی سێی کەرکوک ، مستەفا کرێکارو ڕەئوف عارف و مەلا عەبدوڵڵای سێگرتکان و بەهجەت حەسەن و مامۆستا عەبدەڵڕەحمانی زەبیحی ناسراو بە مامۆستا عولەما نوێنەری مەکتەبی سیاسی بوو لە لقەکە کەواتە لێپرسراوی گشتی پارێزگای کەرکوک بوو.

لێژنەی ڕێکخراوی شوانی سەر خاسە ، من لێپرسراوی لێژنەکە بووم ، ئەندامانی لێژنەکە بریتی بوون لە " مەلا عەزیز بادینانی و مەلا بایز و حەسەن مەلا سەعدی و جەبار جەباری ناسراو بە " هەڤاڵ زاڵ " بەم دواییە لە ساڵانی حەفتاکان حیزبی بەعس سڕنگوومی کرد .

ناوچەی شوان لە ڕووی ستراتیجی و سەربازییەوە ناوچەیەکی زۆر گرنگ بوو، لە قۆڵی کەرکوکەوە حکومەت هەر هێرشێکی سەربازی بکردایا یەکەمجار لە شوان سەرخاسەو ساڵەیی و جەباریەوە دەستی پێدەکرد و پێشمەرگەکانی ئەم ناوچانەش ئازاترین پێشمەرگەی کوردستان بوون بە هەموو واتایەکی ئازایەتی، لەبەرئەوەی ناوچەکە نیمچە دەشت و زۆرگاویی بوو ، کەواتە شەڕکردن لەگەڵ سوپایەکی پڕ چەك و ڕێکخراو، بەرامبەر بە تانك و زرێپۆش لەسەر زەوی و لە ژێر ڕەحمەتی فڕۆکەی مێگ و هەنتەر و سۆخۆی و تۆپۆڵۆف لە ئاسمانەوە ، شەڕ لەگەڵ ئەم هێزانە بکرێ کە چەکی پێشمەرگە تەنها تفەنگ بوو بەدەم ئاسانە، هەر لقێکی پێشمەرگە یەك ڕەشاش زیاتری نەبوو یان ڕەشاشی برێن ، دیکتارێوفی ڕووسی . ئەو سەردەمە " ئار پی چی" مان نەبوو، جارناجارێك فڕۆکەیەکی ئەمریکی دەدرایە هەندێ لە لقەکانی پێشمەرگە، لە یەك دوو قومبەلەی زیاتر لەگەڵ نەبوو جگە لەوەی قومبەلەی زۆر بێکەڵك بوو. بە مەرزووبی ئاوی دەکرد و پێشمەرگە دەیخستە سەر شانی . بەگشتی تا ساڵی ١٩٦٣ چەکی پێشمەرگە زۆر خەراپ و کۆن بوون ، بەڵام دوای چەن شەڕێك لەگەڵ سوپای عێراق و جاشەکان ، هەروەها دوای فیرارکردنی پۆلیس و سەرباز و ئەفسەرە کوردەکان وردە وردە لقەکانی پێشمەرگە لە کوردستان پڕ چەك بوون و ژمارەی پێشمەرگەش بەرەو زیادبوون دەچو. ئەوەبوو لە ساڵی ١٩٦٣ ژمارەی لقەکانی پێشمەرگە لە شوانی سەر خاسە گەیشتە سێ چوار لق ، هەر لقی دەوری ١١٠ پێشمەرگەی هەبوو.

لە یەکێ لە شەڕەکانی نێوان پێشمەرگە و سوپا و جاشی عەرەب ، لە یادمە کاروانێکی سەربازی بەرەو قەرەهە نجیرو چەمچەماڵ کەوتبوونە ڕێ ، جاشە عەرەبەکان لەناو سەیارەی زیلی عەسکەری هاواریان دەکرد " احنا البدو وین العدو" کەواتە ئێمە

بەدوین کوا دوژمنەکان. سێ چوار لە سەیارەی جاشەکان کەوتنە ناو کەمینەکانی پێشمەرگەوە ، لەو کەمینە کەسیان بە زیندوویی دەرنەچوون و شوێنی کەمینەکەش لە(کەرتڕێنە) بوو.

کەچوار پێنج کیلۆمەتر لە کەرکوکەوە دوورە ، دوای شەڕەکە ناوی ئەم شوێنەیان نا " (عەرەب تڕێنە)" لەو شەڕە زیاتر لە حەفتا تفەنگی برنۆی وەسەت و ڕەشاشی کلاشنکۆف و دیکتاریۆف و بریێن دەسکەوتی پێشمەرگە بوو ، ئەم ژمارە چەکانەش لەو ڕۆژە گەلێ زۆربوون ، پێشمەرگە خەوی پێوە دەبینی.

هەر لە ساڵی ١٩٦٣ جارێکیان لەگەڵ قادر مەجید کە کادیری چەند دێیەکی شوانی سەرخاسە بوو، هەروەها سەید صالح و بەهجەتی برای کوێخا شەریف ڕە فعەتی برای لە نزیك دێی گورگەیی خاسە و ساتی و لە گەڵ خۆرهەلاتدا هەر ئەوەندەمان زانی نزیکی چوارسەد عەرەبی بەدو ، جەماعەتەکەی عەیادە صەدید لە جادەکەی ڕێی کەرکوك چەمچەماڵ بەرامبەرمان بوونەوەو هۆسەیان دەکرد " احنا البدو وین العدو" ئەوان ئێمەیان بینیبوو ، ومزعمان زۆر خەراپ بوو، ئەوان لەسەر زورگەکان بوون و ئێمەش لە دۆڵێك بووین ، بوە شەڕمان لە بەیانیەوە تا نزیك ئێوارە ، ئێمە دابەش بووینە سێ قۆڵەوە ، من تفەنگێکی برنۆم پێبوو ، تفەنگەکە هی کوێخا حەمە فەریقی یەختەخان بوو لام، قۆڵی دووەم بەهجەت بوو ئەویش تفەنگێکی برنۆی باشی پێبوو ، قۆڵی سێیەم ڕەفعەت بوو ئەویش تفەنگێکی برنۆی پێبوو ، سەید صالح و قادر مەجید دوو کەسی ترمان لەگەڵ بوو ناویانم لە یاد نەماوە. ئێمە گیانمان بە ژنەکانی دێی ساتی و جلفە و چەند دێیەکی تربوو کە بە زگەخشکێ نان و دۆیان بۆمان دەهێنا ئەگینا لە تونێتیدا دەخنکاین، من لەو شەڕە پڕشنگی بەردی زێڕ لوولەی تفەنگەکەم کە لەسەریم دانابوو ، یەکێ لە عارەبەکان لەسەر دەم ڕاکشابوو چاوم لێی بوو ، لوولەی تفەنگەکەی لەسەر چەتاڵێك دانابوو ، گوللەیەکی تێمگرت ، تەنها نزیکی یەك میلیمەتر کورتیکرد و دای لە بەردەکە و پڕشنگی بەردەکە دەسمی کەمێ بریندارکرد لەگەڵ دەم و چاوم و خۆم غلەوەکرد بۆ ئەوەی بە تەقەی دووەم نەمکوژێ. ئەوەبوو بەهجەت نەیهێشت بۆ دووەم جار بێتە دەست و لە شوێنەکەی خۆی کپی کرد. عەرەبەکان کە دییان ئەو زەلامەیان کوژرا ئیتر وڕەیان بەرداو بە هەرچی حاڵ بوو لاشەکەیان ڕزگارکرد و بەرەو قەرەهەنجیر هەلاتن، ئێمەش جگە لە من شەو و ڕۆژێك بەهجەت خوێن لووتی دابوو زۆر ئازاری بوو. کە عارەبەکان هەلاتن قادر مەجید بە تفەنگێکی

ئینگلیزی گوللە خۆرەوە کەوتە دوایان و هاوارم لێی کرد کە بگەڕێتەوە لەبەرئەوەی دەمزانی کە ئەوان بگەنە قەرەهەنجبر داوا لە فڕۆکەکان دەکەن بۆردومان مان بکەن، ئەوەبوو دوای نیو سەعات کەمتر دوو فڕۆکەی هەنتەر گەیشتنە سەرمان بەڵام لەبەرئەوەی لەو شوێنەی لێی بووین چەن کوونە تەیارەیەك هەبوو خۆمان تیایاندا حەشاردا، و بەسەلامەتی ڕزگارمان بوو. بەڕاستی دەوری نازایەتی و گیانی لە خۆبوردنی ئەو ژنانەی دێی ساتی لە ژێر گوللە بارانی دوژمن و گەیاندنی نان و دۆ بە زگە خشکێ، یەکێکە لە مەزنترین داستانی ژنانی کورد و ڕۆڵیان لە شۆڕشی کوردستان، من هەمیشە خۆم بە قەرزاربـاری ئەو قارەمانە دەزانم .

لە ساڵی ١٩٧٢ کە قایمقامی قەزای خچر بووم و عیادە صەدیدیش پاریزگاری موسەننا بوو باسی ئەم شەڕەی بۆم گێڕایەوە و وتی گوایا پێشمەرگەکان زیاتر لە چەند سەتێك دەبوون و ئەوانیش دەوری چوار سەد چەکدار و نزیکی سیی پێشمەرگەیان کووشت و پاشان کشانەوە و منیش بە پێکەنینێکەوە وەڵامم دایەوە و وتم ئەوانە پێشمەرگە نەبوون بەڵکو شەش حەوت کادیری سیاسی بوون لەگەڵ منا بوون و کەسمان لێ نەکوژرا ، عیادە وتی ئێمە هەشت کوژراومان هەبوو لەگەڵ چەند بریندارێك.

گەورەترین شەڕی ناو شوان شەڕەکەی ساڵی ١٩٦٣ بوو، دوای تێکچوونی نێوان حکومەت و شۆڕش دوای ١٠ ی حوزەیرانی ١٩٦٣ . لەو شەڕە سوپای عێراق بەهەموو هێزەکانیەوە ، بە هەموو جۆرە چەکێ دوای کشانەوەیان لە هەرێمی بارزان و بادینان دوای ئەوەی حکومەتی عێراق لە ژێرەوە لەگەڵ شێخ ئەحمەد بارزانی ڕێك کەوتبوون . هێرشێکی بەربلاو و درندانەیان بەرەو شوان و جەباری و ساڵەیی و قەرەحەسەن و دوکان و زێویە هێنا بە هەدەفی گرتنی قەرەداغ و چەم ڕێزان و دەرپەڕاندنی پێشمەرگە بەرەو سنووری ئێران.

ئەوەبوو دوای شەڕێکی گەرمی چەند حەفتەیی سوپای عێراق قەرەداغ و چەم ڕێزانیان گرت و سەرکردایەتی پێشمەرگە بە سەرکردایەتی مام جەلال بەرەو شەدەڵە کشایەوە و بروسکەیەکمان بۆ هات بۆ هێزەکانی شوان کە بەرەو شەدەڵە بکشێنەوە ، لە بروسکەکە تێگەیشتین کە چەم ڕێزان چۆڵکراوە.

ئێمەی ئەندامانی لێژنەی شوان و هەموو ڕێکخراوەکانمان لەگەڵ لقەکەی عەریف عەلی مەولود "عەلی ڕەقەم یەك " بەرەو شەدەڵە کشاینەوە ، هەرچی مەڕو ماڵاتمان

زێی گچکه له دێی " ساتوقه‌لا " ئێواره‌یه‌کی دره‌نگ خۆمان و مه‌ڕه‌کانمان که ۳۰۰ سه‌ر مه‌ڕ زیاتر بوو، له دەم زێیه‌که وەستاین و چەند که‌سێکمان پەڕاندەوه و داوامان له که‌ڵه‌که‌وانه‌کانی دێی ساتوقه‌لا کرد بمانپه‌ڕێننه‌وه ، له سه‌ره‌تادا سه‌ر پێچییانکرد و وتیان ئێمه بەم شەوه کەس ناپه‌ڕێنینه‌وه ، دیاربوو هەستی ئەوەیان کردبوو ئێمه شکاوین و پاشەکشێ دەکەین و نایان ویست خۆیان پیاو خەراپ کەن بەرامبەر میری ، بەتاییەتی دوای ئەوەی ئێمه له ناوچەکه نامێنین. ئەوەبوو به قسەی خۆش نەهاتنه سەر ڕێ و ننجا هەڕەشەم لێیانکرد و وتم ئەگەر ئێستا هەموو مەڕومالاتەکان نه‌په‌ڕێننه‌وه هەرچی کەڵەکتان هەیه ئاگریان تێبەردەدەم خۆتانیش به بەندکراوی لەگەڵ خۆمانا دەبەین، ئەوەبوو به‌په‌له هەموو مەڕومالاتەکانیان پەڕاندەوه ئەوبەری زێیەکه و شەو له دێی ساتوقه‌لا ماینەوه. لەوێ پێشمەرگەکانمان لەگەڵدا نەبوون تەنها ۱۲-۱۵ کادیری چەکداربووین ، من و شێخ جەباری برام و مەلا ڕەشید و جەبار جەباری و حەمه تاهیر مام ڕەشی و ئیبراهیم نەجیم خەزورم و حەسەن مەلا سەعدی و مەلا بایز و مەلا تالیب و چەن کادرێکی تر ناویان له یادم نەماوه.

شەو له دیوەخانەی دێیەکه دانیشتبووین هەستمان کرد ئاغاکانی شێخ بزێنی نیازیان باش نییه ، دووڵ بوون لەوەی بچنه پاڵ حکومەت و چەك هەڵبگرن دژی شۆڕش یان لەگەڵ شۆڕشدا بمێننەوه ، بەتاییەتی برایم ئاغای گەڵنا‌غاج و ڕەسوڵ ئاغای مەرزیخه و چەند ئاغایەکی تر، ئەوەبوو برایم ئاغا پەلاڕێکی تێمگرت و وتی شێخ ستار به بیرته له ساڵی ۱۹٦۱ له گرتووخانەی پۆلیسخانەی گەورەی کەرکوك چیم پێتووت ؟ ئەو سەردەمه برایم ئاغا به تەوقیفی دوای هەرای دەربەند بازیان هێنابویان بۆ گرتووخانەکه. وتم بەڵێ کوێخا برایم باشم له بیره ، بەڵێ پێمت وت ئەگەر ڕۆژێ له ڕۆژان بێنه ناوچەی شێخ بزێنی ، ئێوەی پارتی ، شەرته هەمووتان هەڵبڕم ! ! وایه ، وتی بەڵێ باشت له بیرماوه، وتم کوێخا برایم و کوێخاکانی تریش گوێم لێبگرن، له گرتووخانەکه من نەبومایا ، برایم ئاغا لەبەر بێ ئەقڵی کاروانێکی باشیان دەکرد، ئێستاش بابزانین برایم ئاغای بێ عەقڵ که چەکیشی پێ نییه ، چۆن ئێمەی پارتی ڕاودەنا ، ئێستا لەناو ئەم دیوەخانەیه ئێمه پانزه چەکدارین ، نازانم چۆن بیر دەکاتەوه بەرامبەر ئەم چەکادارانەی پارتی؟ ئەوەبوو یەکسەر وتم فەرموو کوێخا جەنابت تەوقیفی، به کاك حەمه تاهیر مام ڕەشیم وت کوێخا لەگەڵ مێگەله مەڕەکان

بیدە پێش . ئەوەبوو کۆیخاکان کەوتنە بەینەوە و زۆر تکایان کرد کە بە بێ عەقڵی ئەو ڕەوشتی لەگەڵ نەکەین. ئەوەبوو وازمان لێهینا.

دوای سەعاتێك بەرەو دێی شەدەڵە کەوتینە ڕێ ، بە دەشتی کۆیەدا ڕەت بووین لەبەرئەوەی سوپای عێراق دەوروپشت چەم ڕێزان و ناوچەی قەڵاسێوکەی گرتبوو، لەوە زیاتر ڕێگای ترمان نەبوو، بەو ڕێگا دوورو درێژەدا بەرەو شەدەڵە سووڕاینەوە و پاشان لە ئاوی دوکان پەڕینەوە. بەڕاستی زۆر ماندووبووین.

زۆربەی هێزەکانی پارتی و کادیرەکانی ڕێکخستنی حیزب گەیشتبوونە شەدەڵە و ڕانیە و قەڵادزێ . لە ڕانیەو قەڵادزێ دونیا دونیایەکی تربوو ، نە شەڕ نە بۆردومانی فڕۆکە ، کورد وتەنی " دونیا شامی شەریف بوو" فڕۆکەکان بە ئاسمانی ناوچەکە دەسووڕانەوە بەڵام تەقەیان لە کەس ناکرد، دێهاتەکانی بەبێ ترس و بەکەیفی خۆیان خەریکی کشتوکاڵ و مەڕداری و توتنەوانی و ..هتد. وادیاربوو شەڕەکە هەر بۆ " لێفە سوورەکەی مەلا نەسرەدین بوو" دەگێڕنەوە جارێکیان لە شەوێکی ساردی زستاندا دونیا زۆر سارد دەبێ ، ئەو شەوە مەلا نەسرەدین و منداڵەکانی لە ماڵەوە لەبەر ئاگردان خۆیان گەرم دەکردەوە ، گوێیان لە غەڵبە غەڵبێك دەبێ لە دەرەوەی، ماڵەکەیانەوە کوڕەکانی مەلا بە باوکیان دەڵێن ، باوە ئەوە چییە، بۆ ناچی بۆ دەرەوە بۆ ئەوەی بزانی ئەو هەرایە چییە؟ مەلا پێیانی وت کوڕەکانم چ پێویست ناکا بچمە دەرەوە بەم شەوە درەنگ و ساردە، شەڕ لەدەرەوەی ماڵمانە ، نێمە حەقمان چییە، وا دیاربوو کوڕەکانی ئیلحاحیان لێکرد و ئەویش چووە دەرەوە، مەلا لە سەرمانا لێفەکەی لەخۆی ئاڵاندبوو و هەرکە چوو دەرەوە زەلامەکانی دەرەوە پەلاماری مەلا نەسرەدینیان داو لێفەکەیان ڕفاندو هەڵاتن. مەلاش لە سەرماندا زوو خۆی کردە ژوورەوەو کوڕەکانی لێیان پرسی باوە ئەوە چیبوو؟ ئەویش وتی هیچ نەبوو ، شەڕەکە بۆ لێفەکە بوو ، لێفەکەیان بردو تەواو.

وا دیاربوو شەڕەکەی حکومەتی عێراقیش لەگەڵ ئێمە هەر بۆ گەرمیان و دەورو بەری شاری کەرکوك بوو ، ئێمەیان لە دەورو بەری شاری کەرکوك و چەم ڕێزان و قەرەداغ و دەشتی هەولێر دەرپەڕاند و هیچی تر ، کەواتە وەك مەلا نەسرەدین وتی شەڕەکە هەر بۆ لێفەکە بوو ، ئەم شەڕەی حکومەتی عێراقیش تەنها بۆ نەوتەکە بوو. بۆ ئەوە بوو هێزی پێشمەرگە لە دەورو پشتی کەرکوك دوور بکەنەوە.

ئێمە زۆر موتەئەسیر بووین ، ئەگەر کەرکوکمان لەدەست بچێ ، دەبێ شەڕ لە پێناوی چی بکەین ؟ ئەوا لە ڕانیە و قەڵادزێ ، بازاڕ گرمەی دێ، جمەی دێ لەبەر قەرەبالغی، بازاڕی چەك فرۆشتن بە ئاشکرایە، تفەنگ ، دەمانچە، فیشەك ، چیت ئەوێ بە ئاشکرا و لە دوکانەکان دەفرۆشران ، فەرشی ئێرانی، ئەنواعی خواردەمەنی بازاڕی لێ پڕبوو. بەڕاستی بەڵای ئێمەوە زۆر سەیر بوو ، ئەم بانێك و دووهەوایە چییە؟ دیارە و ئاشکرایە لە عالەمی سیاسەتدا ، دیارە سەیر نییە ، ئەگەرچی بەڵای ئێمەوە زۆر سەیر بوو لەبەرئەوەی جارێ کەسانێکی وەك ئێمە لە سیاسەت و فرتوفێڵەکانی سیاسەت تێ ئەگەیشتبووین. هەرچەندە ئێمە کادیری سیاسی بووین بەڵام لە تێگەیشتنی فرتوفێڵەکانی سیاسەت و یاریکردنەکانی، سفری لای چەپەوە بووین ، بەتایبەتی دەربارەی کوردستان و مەسەلەی کوردو کەرکوك و وڵاتانی وەك ئەمریکاو ئێران و عێراق و وڵاتە عەرەبییەکان و تورکیا و ئیسرائیل و زۆر لایەنی دەولی تریش دەستیان تێوەگلاندبوو.

خۆ لە بادینان و بارزانیش لەسەر ڕێککەوتنەکەی ئێوان شێخ ئەحمەد بارزانی ، سوپای عێراق لە ناوچەکەیان کشایەوە ، دیارە لەوێش دونیا هەر شامی شەریف بوو . دەبێ پێشمەرگە بۆ کێ شەڕ بکاو لە پێناوی چی؟ وا دەرکەوت مەسەلەکە هەر شێخ ئەحمەد بە تەنیا نەبوو ، ئاغاکانی پشدەریش لەگەڵ حکومەت بە دزییەوە لە ژێر پەردەوە ڕێککەوتبوون .

چەند ڕۆژێك لە قەڵادزێ ماینەوە، لە یەکێ لە میوانخانەکان ، ئەندامان و کادیرانی کەرکوك لە یەك شوێن بووین، لە قەڵادزێ بەڕاستی ئەو هەڤاڵانەی زۆر خزمەتمانیان کرد کاك ئیبراهیم میرانی بوو، یەکێ لە کادیرە پێشکەوتووەکانی پارتی. بەم دواییەش لە دوای ڕووخانی ڕژێمی بەعس لە ساڵی ٢٠٠٤ لە بەغدا یەکمان گرتەوە ، مامۆستا ئیبراهیم لە کۆلیجی پەروەردە زمانی ئینگلیزی دەوتەوە و منیش لە ساڵی ١٩٨٥ لە هەمان کۆلێج بەشی کوردی چەند موحازەرەیەکم دەوتەوە. دوای پرۆسەی ڕزگاری عێراقیش لە لایەن ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی دووبارە لە بەغدا لە کۆمەڵەی ڕۆشنبیری کوردی لە وەزیریە چاوم پێکەوتەوە ، کاك ئیبراهیم لە لایەن یەکێتی نیشتمانی کوردستانەوە تەکلیف کرابوو سەرپەرشتی کۆمەڵەکە بکا. مامۆستا ئیبراهیم میرانی یەکێ لە هەرە دڵسۆزو تێکۆشەرو شۆڕشگێرە نەبەزەکانی گەلی کوردە و بە کردەوە لە ڕێڕەوی زیاتر لەچل ساڵ ئیسپاتی ئەم بۆچوونەی منی کرد.

بەڵێ دوای چەند ڕۆژێك لە بەغدا قەومایەوە ، حەرەس قەومی و عەبدولسەلام عارف تێکچوون ، شەڕی ناوخۆ دەستی پێکردو لە ئێستگەی بەغدا گوێمان لە بانگەوازەکەی ئەحمەد حەسەن بەکر بوو ، بۆ صالح مەهدی عەماش و داوای دەکرد شەڕی برا کوژی نەکەن، بەڵام کار لە کار ترازابوو .

شەو مام جەلال هاتە لامان و کۆبوونەوەیەکی کوتوپڕی کرد لەگەڵماندا و باسی چۆنێتی گەڕانەوەمان بۆ کەرکوك و گەرمیان کردو بڕیاردرا :

١- لقەکەی عەریف عەلی مەولود لەگەڵ من و کادیرەکانی شوانی سەرخاسە و چەکدارە عەشایەرەکانی شوان کە لەگەڵماندا کشابوونەوە بگەڕێینەوە بۆ شوانی سەرخاسە و لە جاشەکانی کوێخا جەبار گورگەیی سەرخاسە بدەین و تەمێیان بکەین و ناوچەکە بگەڕێنینەوە ژێر دەستی خۆمان.

٢- لقەکەی شوکر قادر سالەیی بگەڕێتەوە بۆ ناو شوان و هەوڵدەن مەرکەزی پۆلیسی ڕێدار بگرن.

ئێمە بۆ بەیانی زوو لەگەڵ لقەکەی عەریف عەلی بەرەو شوانی سەرخاسە کەوتینە ڕێ و دوای یەك دوو ڕۆژ بە بیرم نایێ چەند ڕۆژ درێژەی کێشا ، گەیشتینە دێی مام ڕەش ، شەو بارانێکی زۆر باری و لە مام ڕەشەوە بەرەو شوانی سەرخاسە کەوتینە ڕێ، بەڵام بە خەڵکەکەمان دەوت ئێمە بۆ قەرەچوخ دەڕۆین ، لقەکەمان بۆ قەرەچوخ نەقڵکراوە بۆ نەوەی کەس هەست نەکا کە نیازمان چییە ، تاریك وڕوون گەیشتینە دێی دەلۆ ، چواردەوری دێیەکەماندا نەمانهێشت کەس لە دێیەکە دەرچێتە دەرەوە ، ئەوەی بە ڕێکەوت بهاتبایا بۆ دەلۆ نامانهێشت دەرچێتە دەرەوە، گورگەیی خاسە لە دەلۆوە نزیك بوو ، بە دووربین موراقەبەی جاشەکا نمان دەکرد. لە دەلۆ داوامانکرد هەر ماڵە یەك تەشت هەویرمان بۆ بکەن بەنان ، خۆمان گە نمان زۆربوو لە دەلۆ " عەمباری گە نمی حیزب" نانێکی باشیان بۆمانکرد و شەو درەنگ بەرەو گورگەیی و ساتی کەوتینە ڕێ وبە پەلە لقە پێشمەرگەکەی خورشید تلیانەمان بۆ دێی ساتی نارد، بۆ نەوەی لە ساتی دەس بەسەر مەڕو ماڵاتی جاشەکاندا بگرن لە ساتی دایاننابوو ، ئێمەش لەگەڵ عەریف عەلی چووینە گورگەیی خاسە بۆ سەر جاشەکان کە لە مزگەوتی دێیەکە بوون ، مزگەوتەکەیان کردبوو بە بارەگای خۆیان، بە تەواوی ئابڵوقەی مزگەوتەکەماندا ، پاشان داوامان لێیانکرد بەبێ شەڕ تەسلیم بن ، بەڵام تەسلیم نەبوون و دەستیانکرد بە شەڕکردن و

شەڕێکی زۆر قورسیان لەگەڵماندا کرد تا نزیکی بەرە بەیان ،ئیتر چارمان نەما لەبەرئەوەی بمایناینا بۆ بەیانی لە قەرەهە نجبرەوە هێزی میری فریایان دەکەوت و ئەوانیش هەر بەو ئومێدەوە شەڕیان لەگەڵماندا دەکرد ، ئەوەبوو هێڕشمان کردە سەر مزگەوتەکەو لە ئەنجامدا مزگەوتەکەمان سووتاند ، پێش ئەوەی ئاگر لە مزگەوتەکە بەردەین ، عەریف عەلی هات بۆ لام و پێمی وت ، دەبێ ئاگر لە مزگەوتەکە بەر بدەین ، منیش وتم بەڵێ لەبەرئەوەی مزگەوتەکەیان پیس کردووە و پیسایی تیا دەکەن ، دەیسووتێنین و پاشان سەر لە نوێ تەعمیری دەکەینەوەو فەرشی تازەی بۆ دەکڕین لە جاران باشتر.

تەنها لەو شەڕە یەك جاش کوژرا و ئەوانی تر هەموو بە چەکەکانیانەوە تەسلیم بوون ، بەڵام کوێخا جەبارو کوێخا حوسێن گوڵمکەوە شەو هەڵاتبوون بەرەو قەرەهە نجیر. لە لایەکی ترەوە لەتیف حەمە ڕەش بە پەلیکەوە شەو فەوجێ قوەی سەیارەکەی مەشغول کردبوو کە لە نزیك گورگەیی بوو. بەم جۆرە گەڕاینەوە شوانی سەر خاسە و جاشە دیلەکانمانیش بە کەفالەت بەردا و ئیتر دوای ئەم شەڕە کەس لە ناو شوان نەیوێرا چەکمان دژ هەڵبگرێ و دووبارە دەستمان کردەوە بە چالاکی پارتایەتی لە جاران باشتر و بە گوڕتر، بەتاییەتی دوای سوود وەرگرتنمان لە تاقیکردنەوەکانی پێش هێڕشە بەربلاوەکانی حیزبی بەعس بۆ سەر ناوچەکە و بایەخدان بە ڕێکخستنی مەفرەزەی چەکداری عەشایری جگە لە هێزەکانی پێشمەرگە لە ناوچەکە.

بەهەرحاڵ سەرەڕای ئەوەی کوێخا جەبار و کوێخا حوسێن نەگەڕانەوە شوان. کوێخاکانی تریش کە لە دڵەوە بەتەمابوون چەك هەڵبگرن ، دوای شەڕەکەی گورگەیی خاسە وازیان لەو بیرکردنەوەیە هێنا و ئێمەش سیاسەتمان لە ناوچەی شوانی سەرخاسە تووندوتیژ نەبوو لەگەڵیاندا وەك هەندێ لە ناوچەکانی تری کوردستان.

ناوچەی خانەقین

لە ساڵی ١٩٦٣ لە مانگی تشرینی یەکەم ، لە مەکتەبی سیاسییەوە بڕووسکەیەکم بۆ هات نەقڵی ناوچەی خانەقین کرام، بۆ بنکەی دەربەند بێلووڵە، ئەویش لەبەر ئەوەی حەمە حوسێن کوردە لێپرسراوی لێژنەی خانەقین دەستی هەبوو لە کوشتنی دوو کاکەیی ، کە هەردووکیانیش ئەندامی پارتی بوون، وەزعی ناوچەکە شەڵەژابوو ، حەمە حوسێن کوردەیان تەجمید کردبوو، لە خانەقینەوە بردبوویان بۆ بارەگای مەکتەبی سیاسی لە ماوەت، لە لایەکی ترەوە مامۆستا عوللەما ئەندامی مەکتەبی سیاسی و لێپرسراوی لق ٣ی کەرکوک زۆر مورتاح نەبوو لە بوونی من لە ناوچەکە، لەبەرئەوەی تەنها ئەندامێك بووم لە ناوچەکە شتێ بەدڵم نەبوایا ڕەخنەم لە لقی سێ دەگرت و لەگەڵ مامۆستا عوللەما لەسەر گەلێ شت داندۆکمان پێکەوە ناکوڵا . بۆیە پێشنیاری کردبوو من بۆ جێگای حەمە حوسێن نەقڵ بکرێم بەو باوەڕەی من لە هەموو کادیرەکانی تر گونجاوترم بۆ ئەو دەورە ، لە هەمان کاتدا دوور دەکەوەمەوە لە مامۆستا عوللەما ، بەڵام وەك مەسەلەیەکی عەرەبی دەڵێ " تجری الریاح بما لا تشتهی السفن" زۆری پێ نەچوو مامۆستا عوللەماش خۆی نەقڵی لقی ٥ ی بەغدا کرا کە ناوچەی خانەقین سەر بە لقی ٥ بوو . منیش وەك سکرتێری لێژنەی ناوچەی خانەقین ، بوومە ئەندامی لقی ٥ ی بەغدا، ئەو سەردەمە من و ئەسعەد خێلانی و محەمەد صدیق بابۆ و عەلی سنجاری ئەندامی لقەکە بووین و مامۆستا عوللەماش لێپرسراوی لق وەك نوێنەری مەکتەبی سیاسی.

لە خانەقین سەرەڕای ئەوەی شەڕ لە نێوان شۆرش و حکومەت بەردەوام بوو دەبوایە هەر سێ مانگ جارێ لە دەربەند بیلووڵەوە بچمە بەغدا و لە کۆبوونەومکانی لق بەشدار بم. مامۆستا عوللەما لە بەغداوە پێناسەیەکی مزەوەری بۆم نارد ، بە ناوی المحامی عەبدولکەریم ڕەبیعیەوە ، پێناسەکە زۆر ڕێك وپێك بوو. کە چوومە

بێلووله عەبدوڵلای شێخ بابه عەلی مەکتەبی سیاسی به موەقەت ناردبووییان بۆ بێلووله تا من دەگەمه ئەوێ ، ئەوەبوو که من گەیشتم ئەو گەڕایەوه بۆ ناوچەی کفری و کەلار.

له سەرەتای چوونم بۆ بارەگای لێژنەی ناوچەی خانەقین، له دەربەند بیلووله ، شوێنێکی وام نەبوو کەڵکی بارەگا بدا جگه لەوەش له شاری خانەقین و دێهاتەکانی سەر به ناوچەکەوه زۆر دووربوو، ئەوەبوو زۆری پێ نەچوو بارەگاکەم بۆ دێی " ئیدارە"گواستەوه که ناوه ئەسڵیەکەی چیاسورخ بوو ، بۆیه پێیان دەوت ئیدارە لەبەرئەوەی چەن بیرە نەوتێکی تێدابوو ، کوێخا میرزا ڕەحیم کوێخاو موراقیبی بیرەکان بوو، میرزا ڕەحیم پێش شۆڕشی ئەیلول له ساڵی ١٩٦١ لێپرسراوی نەوتەکه بوو، چەند پاسەوانێکی هەبوو، بەڵام پێشمەرگه هەر له سەرەتای شۆڕش دێی چیاسورخیان گرتبوو، بەڵام میرزا ڕەحیم وەك دۆستێکی دڵسۆزی پارتیمان له دێیەکەی مابووەوه. دێی چیاسورخ دێیکی سەردەم بوو میرزا ڕەحیم له سێ چوار کیلۆمەترەوه له کانیاوێکەوه ئاوی خواردنەوەی به بۆڕی بۆ دێیەکەی ڕاکێشابوو . له ناو خانووەکەی یەك دوو تانکی گەورەی ئاوی دانابوو ڕۆژانه پڕ ئاو بوون.

میرزا دیوەخانەکەی خۆی دا پێم بیکەم به بارەگای لێژنەی ناوچه، ئیحسان کوڕی هەرچەندە جارێ هەرزەکار بوو کردم به پاسەوانی بارەگاکه ، نەك لەبەر ئەوەی پێوستمان به پاسەوان بێ بەڵکو تەنها لەبەر یارمەتیدانی، یارمەتییەکەیم دەدایه دەس کافیه خانی دایکی ، ژنه گچکەکەی میرزا ڕەحیم . کافیه خان تا بڵێی ئافرەتێکی باش بوو زۆر خزمەتمانی دەکرد. مانگی دە دینارم بۆی خەرج دەکرد ، لەو سەردەمه ئەو بڕه پارەیه زۆر باش بوو.

له بارەگاکه صلاح نەجیم سراج برای میرزا شوانم لەگەڵدا بوو ، ئەندامی کارگێڕی لێژنەی ناوچه بوو ، قوتابی کۆلیجی یاسا بوو له بەغدا و هەڵاتبوو بۆ ناو ڕیزی شۆڕش . ئەندامەکانی تری ناوچەکه " خەلیل تاهیر دەلۆ ، پۆلی دووەمی کۆلیجی یاسای بەغدا بوو، بەهمەن و نەوزاد و نەریمان و خوێندکارێکی تری کۆلێجی تیجارەمان له گەڵدا بوو تاڵەبانی بوو بەڵام ناوەکەیم له یاد نەماوه. مەلا عەزیز کەرکوکی که ناسراو بوو بە(مەلا وارع)ئەویش ئەندامی لێژنەکه بوو ، به نهێنیش لەناو شاری خانەقین بوو. هەموویان ئاستی ڕۆشنبیرییان باش بوو بەڵام له ڕووی ڕێکخستنەوه شارەزاییان کەمبوو ، زۆر خۆم لەگەڵیاندا ماندووکرد ، بۆ ئەوەی

شارەزایی تەواویان لا دروست بکەم ، بە تایبەتی لە بواری هەڵسوکەوتیان لەگەڵ دانیشتوانی لادێیەکاندا. مەسەلەی هەڵسوکەوت و مامەڵەکردن لەگەڵ دانیشتوانی دێهاتەکانی کوردستان و ڕێزگرتن لە داب ونەریتی ناوچەکە ، یەکێ لە کلیلە گرنگەکانی سەرکەوتنی ڕێکخستنی پارتایەتییە، بەتایبەتی زۆربەی زۆری دانیشتوانی کوردستان نەخوێندەوارن و دەبێ بە زمانی ئەوان قسەیان لەگەڵدا بکرێ .

ئەوەی واتای ڕێکخستنی پێ دەڵێن لە ناوچەی خانەقین نەبوو، خەڵکەکە زۆر دڵسۆزی پارتی و شۆڕش بوون زۆر عاتفی بوون ، بە ڕاستی کوردپەروەر بوون بەڵام لە ڕووی ڕێکخستنەوە بە شێوەی شانەو شانە ڕێکخەر و ڕێکخراو ، ئەمانە هەر ناویان نەبوو و تەنها یارمەتی و پیتاکیان کۆدەکردەوە و ڕەوانەی بەمۆیان دەکرد بۆ لقەکانی پێشمەرگە.

سەر لەنوێ دەستم کردەوە بە ڕێکخستنی پارتایەتی و دارشتنی شانەو شانە ڕێکخەر و ناو شاری خانەقینم کردە لێژنەی ڕێکخراو و مەلا عەزیز " وارع " کە خەڵکی کەرکوک بوو کادیرێکی پیشەیی دڵسۆز و پاك و خاوێن بوو ، بە ڕاستی مرۆڤێکی عیسامی بوو وێنەی کەم بوو لە ڕیزی پارتیەکەماندا، کردمە لێپرسراوی ڕێکخراوەکە، لە ناوشار خۆی شاردبوەوە و ڕێکخستنێکی باشی دارشتەوە.

لە دێهاتەکانیش کادیرەکانم لەگەڵ خۆمدا گر دەدا ، لە هەر دێیەك کۆڕم دەبەست و بۆ دانیشتووانی دێهاتەکان قسەم دەکرد ، ئەوان وەك دانیشتووانەکان گوێ گر بوون بۆ ئەوەی شارەزایی تەواو پەیدا بکەن و چۆن بۆ جەماوەر قسە بکەن. ئەوەبوو لە ماوەیەکی زۆر کورتدا برادەرانی پارتیمان هەموو لە دێهاتەکانی ناوچەی مەیدان و قورەتو لەشانەو شانەڕێکخەر ڕێك خران . سوودمان لە مزگەوتەکانی دێهاتەکان وەردەگرت و ڕۆژانی هەینی چەند کادیرێکم لەگەڵ خۆمدا دەبرد و نوێژی جومعەمان دەکرد و جاری وا هەبوو لە مزگەوتەکە خوتبەم دەدا و کەڵکم لە ڕۆشنبیریبە ئایینیەکانم وەردەگرت و پەیوەندیمان لەگەڵ مەلای دێیەکان زۆر باش بوو. ئایەتێکی زۆری قورئانم لەگەڵ فەرمودەکانی پێغەمبەرم لەبەربوو.

لەناو شاری خانەقین عەبدوڵلای برای مامۆستا عەزیز پشتیوان خۆی و منداڵەکانی دەوری سەرەکییان هەبوو لە یارمەتی دانمان لە ئیشو کارەکانی

پارتایەتی، بەتاییەتی پەروینی کچی کە ئەندامێکی چالاکی پارتیمان بوو .هەروەها سلە یمان خان جمور و صلاح ناوێك و ئاغا ی چێشتچی و فەیزە کەبابچی و عەلی عومەری وفایق برای و کۆمەڵێ خەڵکی کە ناویانم لە بیر نەماوە

لە دێی مەحمود قەجەر و خەلیفە ڕێکخستنی باشمان هەبوو . لەسەر ئاوی سیروانیش باشترین و چالاکترین ئەندامی پارتیمان کاك حەمە عەلی دێی تەننورە بوو.

لە ناوچەکە دوو لقی پێشمەرگە هەبوو، لقێکیان بارەگاکەی لە سەرتەك بوو ، مولازم فازڵ ئاڵەبانی سەر لقیان بوو ، لقەکەی تریش لە دەربەند بێلوولە مولازم دڵشاد ئەحمەد شەوقی سەر لقیان بوو. مولازم دڵشاد لە ئەنجامی نەخۆشیەك دەرزییێکی لێ دەدەن و تووشی گزاز دەبێ و کۆچی دوایی دەکا.

لە ڕاستیدا من ئەوەندە پەیوەندیم نەبوو لەگەڵ مولازم فازڵ لەبەرئەوەی هاریکاری ناکرد لەگەڵ کادیرەکانی پارتیماندا ناکردو دژی ژیانی حیزبایەتی بوو، بەڵام لقەکەی دەربەند بێلوولە لقی ڕاستەقینەی پارتی بوو ، ئێمەش لێژنەی ناوچە هەموو جۆرە یارمەتییەکمان دەدا. سەرپەڵەکانیان عەلی عیسا ئەرکەوازی و ئیسماعیل ڕەشید بوون.

لە کۆتایی ساڵی ١٩٦٣ تا نیسانی ساڵی ١٩٦٤ هەستمان بە بوونی حکومەتی عێراق لە قەزای خانەقین نەدەکرد تەنها لەناو شارەکانی خانەقین و قۆرەتوو و مەیدان نەبێ ، لە دەرەوەی شارەکان بە چەند کیلۆمەترێ هەموو ناوچەکان ئازادکرابوون و بە ئازادی تیایدا دەسووڕاینەوە .

تاهیر عوزێری کاکەیی سەرۆك جاش بوو پێش ئەوەی بچمە خانەقین لەسەر کوشتنی دوو کاکەیی کە لەگەڵ پارتی نێوانی خەراپ بوو، بەڵام دوای چوونم بۆ خانەقین شەوێکیان بە دزییەوە لە دێیەکەیان سەرم لێدا و دوای ئەو سەردانەم نێوانمان زۆر باش بوو ، بە پارەو فیشەك یارمەتی شۆڕشی دەدا. بەم دواییەش نازم گزار ڕفاندی و لەناو تیزاب تواندییەوە. کوشتنەکەی تاهیر عوزێر هەر لەبەر ئەوەبوو پەیوەندی لەگەڵ سەرۆك کۆمار ئەحمەد حسن بەکر باش بوو و ئەوەندە گوێی بە نازم گزار نەدەدا .

لە نەورۆزی ساڵی ١٩٦٤ لە دێی چیاسورخ ئاهەنگێکی باشی نەورۆزمان ڕێکخست و ژمارەیەکی خەڵکی زۆرمان دەعوەت کردبوو، لە گۆرانی بێژەکانیش حەسەن زیرەك و

حوسێن عەلی داوودەمان بانگ کردبوو. بەڕاستی نەورۆزێکی زۆر خۆش بوو ، لە وتەکەمدا بە ڕاشکاوی ئاماژەم بۆ بارزانی کرد وەك سەرۆکی پارتی و پەیوەندییەکانی نێوان مەکتەبی سیاسی و بارزانی. من بەش بەحاڵی خۆم ئەو کاتە زیاتر لایەنگیری مەلا مستەفام دەکرد ، دایکی سەرداریش لە ئاهەنگەکە بەشدار بوو ، بە سەردان هاتبوە لام.

دوای تەوابوونی ئاهەنگەکە بروسکەیەکم بۆ هات کە دەبێ بچمە ماوەت و لە کۆنفرانسی ماوەت بەشدار بم. گوایا لە ١٩٦٤\٤\١ دەبەستێ. ئەوەبوو بۆ سبەی کەوتمە ڕێ ، دوای ئەوەی دایکی سەردارم ڕەوانەی کەرکوك کردەوە، بەڕێگای خانەقینەوە.

بەرەو سەنگاو بە پیادە کەوتمە ڕێ ، بە(ئاوماچکا) و بۆ سەر زێی سیروان و لە دێی تەننورە شەو لای حەمە عەلی لێپرسراوی دێی تەننورە مامەوە ، حەمە عەلی زۆر جێگای باوەڕم بوو، لە سیروان پەڕیمەوە و بەرەو دێی کەلار کەوتمە ڕێ لە کەلارەوە بۆ دێی گۆیان ، بەهارێکی زۆر خۆش بوو ، لە ڕێگا لە چەند ماڵێکی ڕەشماڵنشین و جافە ڕەشکە لامداو میوانداری زۆر باشمیان کرد بەتایبەتی کە دەیانزانی لێپرسراوێکی پارتیم. دوای چەند ڕۆژێك گەیشتمە سەنگاو لە سەنگاو چاوم بە مستەفا کرێکار و مەلا عەبدوڵلای بچووك و نورەدین عەبدولڕەحمان و مەلا ڕەشید و عەبدوڵلای بابە عەلی و چەند برادەرێکی تر کەوت کە ئەوانیش بەرەو ماوەت دەچوون.

لە سەنگاوەوە بەرەو قەرەداغ و لە قەرەداغەوە بەرەو سلێمانی . لە نێوان سەنگاو و قۆپی قەرەداغ ڕێگاکەمان هەڵە کرد و چەند سەعاتێك دواکەوتم و شەو درەنگ گەیشتمە قۆپی قەرەداغ و پێشمەرگە دەرچووبوون و لێم دەگەڕان . شەو لە قۆپی ماینەوە نان و چایێکیان بۆم هێنا چایەکە لە ناو کوپێکی فافۆن بوو، نانەکە نانی چەند ڕۆژە بوو بە چەکوش ناشکا. ئەم نان و چایەم لە جیاتی نانی ئێوارە خوارد بەڵام لەبەر برسێتی و ماندووێتی وام دەزانی چێشتی بریانی دەخۆم، هەمیشە ئەو نان و چایەم لە بیرناچێتەوە کە چەند بەلەزەت بوو سەرەڕای ئەوەی ئەگەر لەو وەزعە نەبوومایا توانا نەبوو بتوانم بیخۆم، خۆ لەبەر گەرمی کوپە فافۆنەکە کە داغ بوو بوو دەم و لێوم هەموو سووتا.

لە قۆپیەوە چووینە سلێمانی، لە سلێمانی من چوومە مالێ نوری مەلا مەحمود شەو لە مالیان مامەوە.، لەسەر داوای نوری سەرم لە ڕەفیق چالاك دا، نوری پێمی وت ڕەفیق چالاك ترساوە گوایا بیستویەتی پارتی دەیکوژن ، ئەگەر تۆ سەری لێبدەی ئەو کاتە ترسی نامێنێ و نابێ پارتی ئەم پیاوە بکوژێ . شەو ڕەفیق چالاك یەك دوو گۆرانی خۆشی بۆمان وت . بۆ بەیانی بە ڕێگایەکی لاوەکیدا بەرەو مالوومە و لە مالومەشەوە بۆ ماوەت . شەو لە مالومە لە ئەشکەوتی مالومە ماینەوە، شەهید عەلی حەمدی ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و لێپرسراوی مالومە چاومان پێکەوت زۆر تووندو تیژ بوو دژی مەلا مستەفا. لە مالومە تێگەیشتم کە ناکۆکییەکەی نێوان مەلا مستەفاو مەکتەبی سیاسی و کۆمیتەی ناوەندی زۆر تووندو تیژە کەلێنەکەی نێوانیان زۆر گەورەیە . بۆ سبەی بەرەو ماوەت کەوتینە ڕێ و لە ماوەت زۆربەی زۆری نوێنەرانی کۆنفرانسەکە گەیشتبوونە ئەوێ و پەیتا پەیتا نوێنەرانی لێژنە ناوچەییەکان و لقەکانی پارتی و نوێنەرانی سیاسی لقە پێشمەرگەکان و ئەندامانی پێشکەوتووی پارتی لە ماوەت ئامادەبوون .

بەشی پێنجەم

١٩٦٤- ١٩٦٥

کۆنفرانسی ماوەت و دووبەرەکی نێوان پارتی و بارزانی

لە ١١\٤\١٩٦٤ لە مەرکەزی ناحیەی ماوەت و بارەگای م . س نوێنەرانی لق و ناوچەکان و کادیرانی پێشکەوتووی پارتی لەگەڵ ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی و م.س ئاماده بوون بە مەبەستی بەستنی کۆنفرانسی حیزب لەسەر بڕیاری کۆمیتەی ناوەندی، کۆبوونەوە. بڕیاربوو کۆنفرانسەکە لە ١١\٤ ببەسترێ بەڵام سێ ڕۆژ دوا خراو لە ٤\٤ بەسترا لەبەرئەوەی هەندێ لە نوێنەران لە ١١\٤ نەگەیشتبوونە ماوەت .

پێش ئەوەی بێمە سەر کۆنفرانسەکە ، دەمەوێ ئەوە ڕوون بکەمەوە کە کۆنفرانسی ماوەت یەکەم بزماری دووبەرەکی بوو چەقێندرایە تابووتی ژیانی پارتایەتی لە کوردستانی باشوور. ئەگەر نەڵێم لە هەموو کوردستاندا.

بەڵێ ئێمەی نوێنەران ئەگەر بەگشتی لە ماوەتەوە بچووینایەتە گەلاڵە بۆ لای مەلا مستەفا وابزانم هەموو شتێ دەگۆڕا ، بەڵام ئەم قسەیە پووڵێ ناێنێ دوای ئەوەی وانەکرا و کار لەکار ترازاو کارەساتی دووبەرەکییەکە ڕوویدا، وەك چەرچل سەرۆکی وەزیرانی بەریتانیا وتبوی دوو کەس ئارەزوویان هەبوایا شەڕی دووەمی جیهانی ڕووی نەدەدا. قسەکەی چەرچلیش بایی دوو پوول بوو ، چونکی ئەو ئارەزووە نەهاتبوە دی ، شەڕی دووەمی جیهانیش ڕوویدا.

حەفتا نوێنەر لە ڕۆژانی ٤-٩\٤\١٩٦٤ لە کۆنفرانسەکە بەشداربوون ، ئەو ناوانەی لە یادم ماون ئەمانەی لای خوارەوەن :

" ئیبراهیم ئەحمەد سکرتێری کۆمیتەی ناوەندی ، نوری صدیق شاوەیس ، ئەندامی م.س. عومەر مستەفا "دەبابە" ئەندامی م.س و ئامرهێزی کاوە، عەلی عەبدوڵڵا ئەندامی م. س ، سەید عەزیز شەمزینی ئەندامی م. س، شەهید عەلی عەبدوڵڵا عەسکەری ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و ئامر هێزی خەبات ، عەبدوڵڵا ئیسماعیل ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و نووسەری مەحزەری کۆنفرانسەکە، شەهید ئەحمەد عەبدوڵڵا ئامێدی ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی ،شەهید عەلی حەمدی ، ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و لێپرسراوی لقی سلێمانی ، عەبدحوسێن فەیلی ئەندامی کۆمیتەی

ناوەندی ، جەلال تالەبانی ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی، نوری ئەحمەد تەها ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی ، عەبدولڕەحمان محەمەد ئەمین زەبیحی ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی ، لێپرسراوی لقی بەغدا، حلمی عەلی شەریف " محەمەد عەلی شەریف " ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و لێپرسراوی لقی پیشمەرگە ، محەمەد حاجی تاهیر ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی ، جەلال عەبدولڕەحمان ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی، ئەعمان عیسا جیگری ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی – ئاماده نەبوو- حەبیب محەمەد کەریم لێپرسراوی پشکنین و چاودێری ، خالید یوسفی ئەندامی پشکنین و چاودێری ، هورمز نیسان ئەندامی پشکنین و چاودێری - ئاماده نەبوو- عەباس حوسێن ئەندامی پشکنین و چاودێری ، یەدوڵا کەریم ئەندامی پشکنین و چاودێری. عەبدوڵا زێباری. صالح شێرە ، عەلی مام ڕەزا ، ئەحمەد مەحمود کەلاری، ئەندامی لق ٦ ی پێشمەرگە، مەلا ناصح، تەیب محەمەد ، دوکتۆر فوئاد جەلال ، مەحمود تۆفیق، عوسمان زەرەنگر ، عەریف خورشید، خورشید ڕەواندوزی ، عەبدولڕەحمان گۆمە شینی، مستەفا کرێکار، مەلا عەبدوڵای سێگرتکان، بەهجەت حەسەن ، مەلا ڕەشید توتنچی ، عەلی سنجاری ، محەمەد صدیق بابۆ ، صالح یوسفی ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی - ئاماده نەبوو ، نامەیەکی بۆ کۆنفرانس ناردبوو ، ئیبراهیم ئەحمەدی تەخویلکردبوو لە جیاتی ئەو دەنگ بدا بەلام کۆنفرانس تەخویلەکەی قەبوڵ نەکرد لەبەرئەوەی بە پێچەوانەی پێڕەوی ناوخۆی حیزبە. لە یادمە دوای ئەوەی نامەکەی سەیدا صالح خوێندرایەوە من قسەم کرد و وتم لە پێڕەوی ناوخۆ ئەو ئەندامانەی لە کۆنفراس ئاماده نابن مافی دەنگدانیان نییە. هاشم حەسەن عەقراوی ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی ئاماده نەبوو، تەها بابان ، شێخ لەتیف بەرزنجی هەشەزینی ، سەید مەجید، ئەحمەد دادی، عەبدوڵا بابە عەلی، نومدین عەبدولڕەحمان ، ئەسعەد خێلانی ، کەمال معێدین .

کۆنفرانسەکە شەش ڕۆژی خایاند لە ٤-١٩\٤\١٩٦٤ . وەفدێکی حیزب کە بریتی بوون لە شەش ئەندامی مەکتەبی سیاسی و کۆمیتەی ناوەندی چووبوونە لای مەلا مستەفا لە سەنگەسەر و دوای ئەوەی نەگەیشتبوونە هیچ ئەنجامێك و ڕێککەوتنێك لەگەڵ مەلا مستەفا گەڕانەوە بۆ ماوەت و هەموو شتێکیان بۆ کۆنفرانسەکە ڕوونکردەوە . لەناو کۆنفرانسەکە بۆچوونی وا هەبوو کە زیاتر هەوڵبدرێ لەگەڵ سەرۆکی پارتی مستەفا بارزانی ، ئەوەبوو کۆنفرانس وەفدێکی لە : ئەسعەد خێلانی و عەبدوڵا زێباری و عەلی سنجاری ڕێکخست ، وەفدەکە چوون بۆ سەنگەسەرو چاوپان بە بارزانی کەوت ، بەلام

بارزانی سوور بوو لەسەر ئەوەی ئیبراهیم ئەحمەد لە سکرتێری پارتی دەربکرێ و جەلال تالەبانی لە شوێنی دابندرێ ،مام جەلا ل لە کۆنفرانسەکە بەشدار نەبوو لەبەرئەوەی خۆی و عەلی عەسکەری و عومەر دەبابە نەیان دەویست هێزەکانی پێشمەرگە بەجێبهێلن نەبادا لە پارتی هەلگەڕێنەوەو بچنە پاڵ بارزانی، هەرچەندە لە ئەنجامدا زۆربەی هێزەکان چوونە پاڵ هێزەکانی بارزانی. ئەوەبوو وەفدەکە لای مەلا مستەفا گەڕایەوەو گفتوگۆکەیان لەگەڵ بارزانی بۆ ئەندامانی کۆنفرانسەکە ڕوونکردەوە، ئەم مەوقیفەی مەلا مستەفا وای لە کۆنفرانسەکە کرد هەڵویستی تووندتر دژی بارزانی وەربگرێ. ئەم مەوزوعە بە دوورو درێژی لە کاتی خۆیدا دوای تەوابوونی کۆنفرانسەکە بە بەیاننامەیەك لە ژێر ناونیشانی " بیان الپارتی حول : اتفاقیه المشیر –بارزانی ، أصلح أم استسلام" بلاوکرایەوە

ئاشکرایە ئەم ناکۆکی و دووبەرەکییەی نێوان ئەندامانی مەکتەبی سیاسی و کۆمیتەی ناوەندی پارتی لە لایەك و مەلا مستەفا سەرۆکی پارتی لە لایەکی ترەوە تا گەیشت بە تەجریدکردنی سەرۆکی پارتی لە کۆنفرانسی ماوەت ، لە ئەنجامی ڕێککەوتنەکەی نێوان عەبدولسەلام عارف و مەلا مستەفا لە ١٩٦٤\٢\١٠ ، ئەم ڕووداوەنەم بە دوورو درێژی لە کتێبەکەم " تاریخ الحزب الپوری الکوردستانی " چاپی دووەم ساڵی ١٩٧٩ بلاوکردۆتەوە ، بۆیە بە پێویستم نەزانی لێرەدا لە یادداشتەکەم دووپاتی بکەمەوە.

بەهەرحاڵ سەرەڕای ئەو سەرچاوانەی بە چەند ساڵێك دوای کۆنفرانسەکە چاوم پێیان کەوت لەوانە هەندێ ڕۆژنامە و بەلگەنامە لە ولاتانی دەرەوە دەستم کەوتن ، گوایا ئەمریکا داوای لە مەلا مستەفا و عەبدولسەلام و تاهیر یەحیا کردبوو شەڕی کوردستان ڕابگرن ، ئەوەبوو لە ١٩٦٤\٢\١٠ هەردوولا شەڕەکەیان ڕاگرت ، بەبێ ئەوەی هیچ دەسکەوتێکی ئەوتۆ دیاری بکرێ بۆ گەلی کوردو شۆڕشەکەی . ئەمەش وایکرد کە ئەندامانی مەکتەبی سیاسی ، لەگەڵ مەلا مستەفا هەوڵبدەن و قانعی بکەن بەوەی هیچ نەبێ بەو جۆرە تەسلیم نەبێ کە ڕێگای پاشە کشێ و دووبارە تێهەڵچوونەوەیان نەمێنێ ئەگەر عەبدولسەلام نیازی پیس و گلاوی هەبێ . دوای گەڕانەوەی سوپاو ئیدارەی مەحەلی بۆ کوردستان و دووبارە کورد بچەوسێننەوە ، کە هەرواشی لێهاتەوە. بەڵێ ئەو دەنگوباسانە ڕاست دەرچوون، لەبەرئەوەی وەك ئێمە مەلا مستەفا بناسین ، باوەڕی بە بەڵێنی ڕۆژئاواییەکان و ئەمریکا هەبوو. ئەوەبوو دوای ڕێکەوتنەکەی " جەزائیر " لە ساڵی ١٩٧٥ " دواجار دێینە سەرباسی کیسنجەر" کە ئاشکرایکرد کەوا

کیسنجەر غەدری لە مەلا مستەفا کرد ئەویش بە یارمەتی نەدانی شۆڕشی کورد و ناچارکردنی مەلا مستەفا بە ڕازیبوون بە ڕێکەوتنەکەی جەزائیر لە نێوان شای ئێران و صدام حوسێن .

دەربارەی ڕێکەوتنەکەی جەزائیرو ناچارکردنی مەلا مستەفا بەوەی کە ڕازی بێ بە کۆتایهێنان بە شۆڕشی کوردستان ، دەتوانین بڵێین پیلانێکی ئەمریکی بوو دژی گەلی کوردو نەفەسدانێکی تر بوو بۆ ڕژێمی بەغدا و صدام حوسێن و مانەوەی لەسەر حوکم بۆ ماوەیەکی تر، بەو باوەڕەی صدام حوسێن دەتوانێ بەرژەوەندەکانی ئەمریکا لە هەرێمی ڕۆژهەلاتی ناوەڕاست بپارێزێ ، گومانیش نییە لەوەی صدام وەک حەسەنێن هەیکەل لە یەکێ لە نووسینەکانی. باسی پەیوەندییەکانی صدامی کردوە لەگەڵ موخابەراتی ئەمریکی لەو سەردەمەی لە قاهیرە بوو لەسەردەمی عەبدولکەریم قاسم، بۆیە بە قەناعەتی من ئەگەر مەلا مستەفا بە ڕێکەوتنەکەی جەزائیر ڕازی نەبوایا ، گەلی کورد تووشی نسکۆیەکی گەورە دەبوو ئەو کاتە بە ئێران و عێراق لە شۆڕشی کوردیان دەدا و ئەمریکاش پیرۆزبایی لێدەکردن. لەبەرئەوەی صدام حوسێن وەک نۆکەرو عەمیلێکی ئەمریکی ، بەرژەوەندەکانی ئەمریکای لە ناوچەکە دەپاراست ، ئەمریکا لە صدام نەدا تا ئەو کاتەی صدام لێیان هەڵگەڕایەوە و مەترسی لەسەر بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا و ئاسایشی نەتەوەیی ئەمریکا لە ناوچەکە دروستکرد. ئەوەبوو لە ساڵی ٢٠٠٣ کۆتایی بە خۆی و ڕژێمەکەی هێنا ، کەواتە دوای تێپەڕبوونی ٢٨ ساڵ بەسەر ڕێکەوتنەکەی جەزائیر، لە هەموو ئەم ساڵانە ئەمریکا بە تەواوی دەستی لە نۆکەرەکەی نەشوشتبوو.

سەرای ئەوەی مەلا مستەفا سەرکردەیەکی لێهاتوی شۆڕشی کورد بوو، قانبوی ناو شۆڕش بوو لە ساڵەکانی ١٩٤٥ تا ١٩٧٥ ، سیی ساڵ سەرکردایەتی حیزب و شۆڕشی دەکرد، بەڵام هەڵەیەکی میژوویی گەورەی کرد کە لە ساڵی ١٩٦٤ بووە هۆی نانەوەی شەڕی دووبەرەکی و دابەشکردنی شۆڕشی کوردستان بۆ دووبەش ، ئەم دووبەرەکییە و شەڕی برا کوژییە تا ساڵی ١٩٩٨ دەوامی کرد ، تا دوای ڕاپەڕینەکەی کوردستان لە ساڵی ١٩٩١ و دامەزراندنی حکومەتی فیدرالی کوردستان و پاشان دابەشبوونی ئەم حکومەتەش ، دامەزراندنی دوو ئیدارە لە کوردستان و مانەوەی ئەم دوو حکومەتە تا ڕووخانی ڕژێمی صدام نەتوانرا یەک بخرێنەوەو یەک حکومەتی یەکگرتووی کوردستان دروستبکرێ و بەرەنگاری هەموو ئەو پیلانانەی دژی گەلی کورد خەریکە دوای پرۆسەی

بەهەرحاڵ هیچ سەرکردەیەکی شۆرش لە هەموو دونیادا ، لە ماوەیەکی دوورو درێژدا ، لە زروفێکی دەولی نالەباری ئەوسەردەمە و مل ملانێی نێوان یەکێتی سۆڤێیت و ئەمریکا و ولاتانی تری ڕۆژئاوا و دابەشبوونی کوردستان بەسەرعێراق و تورکیا و ئێران و سوریادا نەک لەوانەیە دەیان هەڵە بکەن ، مەلا مستەفا دوای کۆچی دوایی لە هەندەران بەنائومێدی سەرینایەوە و هەمیشە وەک پاڵەوان و سەرکردەیەکی میژوویی گەلی کورد ناو دەبرێ، ئێمە بمانەوێ یان نەمانەوێ ، ئەمە ڕاستیەکە وەک چۆن تیشکی هەتاو بە بێژنگ گل نادرێتەوە.

دوای تەواوبوونی کۆنفراسی ماوەت بۆ چیاسورخ بارەگای لێژنەی ناوچەی خانەقین گەڕامەوە و بەیاننامەکەی کۆنفرانسەکەمان بلاوکردەوە" اتفاقیة مشیر-بارزانی" . لە لایەکی ترەوە مەلا مستەفاش دەستیکرد بە هێرش کردنە سەر بارەگاکانی پارتیمان و بارەگاکانی پیشمەرگە لە ناوچە ئازادکراوەکان .

لە خانەقین لە سەرەتادا کەسی وای لەگەڵ نەبوو بەتاییەتی لە ڕیزی ڕێکخستن و وەزعی پێشمەرگەش زۆر باش بوو.

مەلا مستەفا ،حەمە حوسێن کوردەی بە فەرمانێکەوە گەڕاندەوە بۆ ناوچەی خانەقین و ژمارەیەک پێشمەرگەی لەگەڵدا بوو، هاتە ناوچەی مەیدان و قۆرەتوو، دەستیکرد بە جەولە کردن و نامەیەکی بۆم نووسی لە نامەکەیدا ویستبووی چاوی پێمبکەوێ ، ئەوەبوو لە چیا سوورخ چاومان بە یەک کەوت ، مەوقیفی زۆر باش و ئیجابی و نیشتمان پەروەرانە بوو، پێمی وت کاک ستار مەلا مستەفا منی ناردووە بۆ ئێرە و کردومیەتی بە لێپرسراوی ناوچەکە ، من دەزانم کەسی وامان نییە لێرە کە لەگەڵ ئێمە بن ، بۆیە پێویست ناکا لەناو خۆمان تێکبچین و شەڕی براکوژی بنێینەوە، من بۆ خۆم لەم ناوە جەولە دەکەم و لەیەک ناکەوین تا بزانین مەسەلەکە بەچی دەگا، بەڵام موشکلەم ئەوەیە کە بێ پارەم و بێ ئازووقەم، ئەوە بوو ڕێککەوتین من بە دزییەوە یارمەتیم دەدا و لە یەک نەکەوتین، ئەم هەڵوێستەی حەمە حوسێن کورە لەبیرێکی کوردایەتییەوە هەڵقوڵابوو، نایەویست وەک کوڕێکی دڵسۆزی ناوچەکەی،ناوچەکە تووشی کارەساتێکی گەورە بکا کە لە دوژمنی کورد بەولاوە کەسی تر سوودی لێ وەرناگرت.

زۆری پێنەچوو مەکتەبی سیاسی مولازم نەوشیروان مەستی و حلمی عەلی شەریفی نارد بۆ سەرتەک ، بەڕاستی ناردنی حیلمی عەلی شەریف بۆ سەرتەک هەڵەیەکی گەورەی مەکتەبی سیاسی بوو، لەبەرئەوەی حلمی عەلی شەریف هەرچەندە ئەندامی کۆمیتەی

ناوەندی پارتی بوو، پێشتریش لە ناوچەی خانەقین بوو، هیچ چالاکی یەکی وای نەبوو هەروەها شەو کوێریش بوو ، بە شەوان دەبوایا یەکێ پەلەکێشی بکردایا و لە لایەکی ترەوە مەلا مستەفا بە یەکێ لە هەرە دوژمن و ناحەزەکانی خۆی دەزانی ، ناردنی ئەمیش دەبوە هۆی شەڕێکی براکوژی لە ناوچەکە کە ئێمە چارەسەرمان کردبوو. بروسکەیەکم بۆ هێزی خەبات نارد کە پێویست ناکا حلمی عەلی شەریف بنێرنە بەمۆ لەبەرئەوەی مەلا مستەفا هێرش دێنێتە سەرمان لە بەمۆ. بەلام وا دیاربوو بێ سوود بوو. دوای چەند حەفتەیەك مەلا مستەفا هێزێکی نارده سەر سەرتەك و حلمی و مولازم نەوشیروانیان لە سەرتەك هەڵقەندن .

پێش ئەم هێرشە مام جەلال هاتە ناوچەی خانەقین و لە زێی سیروان پەڕیەوە و فازل تاڵەبانی ویستی ڕێگای لێبگرێ ، بەلام پێشمەرگەکانی خانەقین بەتاییەتی لقەکەی دەربەند بێلوولە مولازم فازل یان دەستگیرکرد، مام جەلال بە باڵ بەستراوی هێنایە چیاسورخ و پاشان بەرەلایکرد .

شەڕی براکوژی لە خانەقین دەستی پێکرد ، لە سەرەتادا عەقید نوری مەلا مەعروف ناسراو بە" نوری کەڵەشێر" بە بەرگی ئەفسەرییەوە و بە سەیارەی جێب قیادەی عەسکەری سەیارەی زیل هاتە سەرمان لە تەننورە و چیاسورخ ، بەلام من نەکەوتمە بەر دەستی. نوری لە دێی تەننورە وتبوی " مەلا ستار" کەواتە من بوومەتە جاش و دەبێ بمگرێ ، حەمە عەلی لێپرسراوی دێی تەننورە پێی وتبوو جەنابی مەلا ستار کوا بۆتە جاش ؟ جاش ئێومن بە سەیارەی زیلی عەسکەری و بە کۆمەڵێ تاج و نەجمەوە لە سەر شانت عەیب ناکەی دێیتە سەر بنکەکانی پێشمەرگە و ئاواییەکانی خانەقین، ئێمە ئەم ناوچانەمان بە خوێن ڕزگارکردووە، ئێوە دەتانەوێ بە ئاسانی تەسلیمی حکومەتی بکەنەوە ، ئەوەبوو نوری کەڵەشێر زللەیەك لە حەمە عەلی دەدا و ئەویش نایکاتە نامەردی و پێی دەڵێ ئەگەر جەنابت جاش نییت بۆ لە کوردێکی دلسۆزی کورد دەدەی؟ من لەو کاتە لە مااڵ خوشکەکەی حەمە عەلی خۆم شاردبوموە، پاشان دوای چەند ڕۆژێك مولازم تاهیر سەید نوری بەرزنجی و عەزیز بارزانی بە لقێ پێشمەرگەوە لەگەڵ ڕەشید تایشە لە بارەگای چیاسورخ هاتنە سەرم ، دەمەو نێوارە بوو ، مولازم تاهیر بەرزنجی و عەزیز بارزانی و کەریم تایشە و لقێکی پێشمەرگە هاتنە چیاسورخ و منیش سێ چوار کادیر و یەك دوو پێشمەرگەم لەگەڵدا بوون لە بارەگاکە، ناگادارمیان کردەوە کەوا لەسەر بروسکەی بارزانی دەبێ لەگەڵیاندا بڕۆم و لە

خانەقین نەمێنم، کە سەیرمکرد کار لەکار ترازاوە ، وتم باشە هیچی وا ڕووی نەداوە و ئێمە هەموو براین و هیچ مانعم نییە و لەگەڵتاندا دێم، ئێوارە خەرپیکی نانخواردن بووین، کافیە خانی خێزان میرزا ڕەحیم هاتە لام و دیار بوو زۆر دەترسا شتێکم لێبکەن ، پێم وت ڕەشید تایشە بانگکە بۆ لای خۆت بەناوی چایخواردنەوەو مەشغولی بکە بەتەمای ڕاکردنم، کافیە خان تایشەی لەگەڵ خۆیدا بردو منیش دەستم دایە مەسینەیەکی ئاو وتم بۆ سەر ئاو دەچم، چوومە ئەودیو بارەگاکە و ئاماژەیان بۆ کەریم گرتك کرد، پێشمەرگە بوو، بە تفەنگێکی سەمینۆفەوە کەوتە دوام و لەولامەوە ڕاوەستا و موراقەبەمی دەکرد، منیش دەستم دایە چواردەخۆرەکەم و وتم کەریم نق نەکەی ، من ڕادەکەم ، کەریم گرتك لە شوێن خۆی وشك بوەوە منیش بەرەو خۆرئاوا هەلاتم بەناو شیوو زورگەکانی ڕۆژئاوای چیاسورخ ، دوای چەند دەقیقەیەك کەریم هاواری کرد و وتی مەلا ستار ڕایکرد و چەند تەقەیەکی بە ئاسماندا کرد. هەر دوابەدوای من یاسین خانەقینی کادیرێکی پارتی بوو ئەویش بەدوای منداا ڕایکرد و هەردووکمان لە ناو غەڵێ " کۆمەڵە بەردێ " لەسەر یەکێ لە زورگەکانی سەر ڕێگاکەمان خۆمان شاردەوە، زۆری پێنەچوو چەن پێشمەرگەیەك هاتنە تەك ئەو شوێنەی خۆمان لێشاردبوەوە ، بەلام دونیا تاریك بووبوو ، گوێمان لێبوو دەیانوت ، کاك ڕەوف قەیتەران بچۆ سەر زورگەکە بزانە کەسی لێ نییە ؟ ڕەوف قەیتەرانیش پێشمەرگەی لقی دەربەند بێلووڵە بوو، پیاوێکی گاڵتەچی بوو منی خۆش دەویست و منیش زۆر بۆی باش بووم، وتی من ناڕۆم بۆ سەر زورگەکە، ئەگەر مەلا ستار لەوێ بێ ، دەمبینێ و چواردەخۆرێکی پێیە و دەمکوژێ ،" دالك ئیبراهیم ئەو کاتە بە بێوەژنی دەمێنێتەوە و دوای من سواری بن " ئەگەر ئێوە پیاون خۆتان بۆ ناچنە سەر زورگەکە، لەم کێشمە کێشە بوون و بەرەو دواوە کشانەوە و نەهاتنە سەرمان . حەز دەکەم ئەوە ڕوون بکەمەوە کە بە کافیە خانم وت کەریم تایشە بانگ لای خۆت بکە؟ لەبەرئەوەی دەمزانی کەریم سازمانی ئێرانییە و دوور نییە هەوڵبدا بۆ لەناودانم.

دوای ئەوەی کە کشانەوە ، بەرەو دێی تەننورە کەوتینە ڕێ، ئەوانیش بە سەیارە پێش ئێمە گەیشتبوونە تەننورە و یەکسەر دەچنە ماڵ حەمە عەلی و دەرگای حەوشەکەیان لە تەپان هەڵدەقەنن ، وایان دەزانی من لەوێ خۆم شاردۆتەوە، کە منیان نەدییەوە یەکسەر بەرەو دێی بانە بۆر ڕۆیشتبوون، ئێمە کە گەیشتینە تەننورە و چووینە ماڵی حەمە عەلی ، مەسەلەکەی بۆمان ڕوونکردەوە کە چەندە ناپیاوانە

چوونەتە سەر ماڵەکەیان. ئێمە زۆر ماندووبووین ، زانیمان ئێتر ناگەڕێنەوە ،نانمان خوارد و ئیسراحەت تمان کرد . بۆ بەیانی لە ئاو سیروان پەڕامەوە و بەرەو دێی تازە دێ ڕۆیشتم و پێناسەیەکی تەزویرم پێ بوو ، بە سەیارەیەکی ١٨ نەفەری چوومە سلێمانی. لە سلێمانی لە گەڕەکی قەرەج ئاوا دابەزیم و لەوێ ناردمە دوای عەبدوڵلا قەڵەو کە بەم دواییە بووە موختاری گەڕەکی ئیمام قاسم لە کەرکوک، سەیارەیەکی تەکسی هەبوو لە نێوان کەرکوک و سلێمانی ئیشی دەکرد. بە خصوصی گرتم و بە سەلامەتی گەیاندمیە کەرکوک. لە کەرکوکەوە گەڕامەوە بۆ بەغدا.

لە لایەکی ترەوە مولازم تاهیرو عەزیز بارزانی کادیرەکانی ناوچەکەمانیان بە بەندکراوی لەگەڵ خۆیاندا بردبوو ،کادیرەکان صلاح نەجیم و بەهمەن و نەوزاد، بەڵام لە دێی گۆڕگونش کوێخا محەمەدی گۆرگونش خۆی و کوڕەکانی زۆر پیاوانە ، هەموویانیش چەکدارببوون و منیان زۆر خۆش دەویست ، داوا لە مولازم تاهیر و عەزیز بارزانی دەکەن کە کادیرەکان لەگەڵ خۆیاندا نەبەن و لای ئەو بەجێیان بهێڵن، دوای کەمێ دەمە تەقێ مولازم عەزیز و عەزیز بارزانی تێ دەگەن کە ئەگەر بە خۆشی بەرەڵایان نەکەن کوێخا محەمەد کە کوڕەکانی بە چەکەوە لە سەربانی ماڵەکەی دایانی نابوو ، لەوانەیە بە زۆر لێیان بسەنێتەوە، بەم جۆرە کوێخا محەمەد ڕزگاریان دەکا لە دەستیان، لێرەدا دەمەوێ بڵێم کورد مرۆڤی وا بەوەفاو نەترسی هەبوو نەک وەک مولازم تاهیر کە دۆستی ئێمە بوو بەم دووایییەش هەر گەڕایەوە بۆ لای خۆمان و زۆری پێناخۆش بوو کە بەم دواییە چاوم پێی دەکەوت باسی ئەم ڕووداوەم دەگێڕایەوە .

بۆ جاری دووەم لە بەغداوە گەڕامەوە بۆ کەلار و لە کەلارەوە بۆ دێی تەننورە و محەمەد ئەمین کەلاری و حەسەن شیرین و ئەورەحمان زەلکە پێشمەرگەی ئازای پارتیمان بوون لەگەڵ چەند پێشمەرگەیەکی تر بەداخەوە ناویانم لەبیر نەماوە ،لە تەننورە یەکێکم نارد و پێموت بە هەڵەداوان بچۆ بۆ چیاسورخ و بڵێ مەلا ستار گەڕاوەتەوە و پێشمەرگەیەکی زۆری لەگەڵ خۆی هێناوە وەک شەڕێکی دەروونی ئەم پلانەم بەکار هێنا کە زۆر کاریکردە سەر بەرامبەرەکەمان . بلە هەورامی لە چیاسورخ لە شوێن من جەماعەتی بارزانی دایان نابوو ، بلە هەورامی هەر کە دەنگویاسی گەڕانەوەمکەمی بیست بەرەو گوێی سیروان هەڵدێ و ئێمەش بە بێ شەڕ گەڕاینەوە بۆ چیاسورخ. ئەوەبوو زۆری پێنەچوو هەردوولا لە بەمۆ و بێلوولە و ناوچەکە بووە شەڕمان لەم شەڕەدا بەداخەوە پێشمەرگەی لاوی قارەمان کامەران عەزیز پشتیوان شەهیدکرا ،

یەکەم پێشمەرگە بوو لە شەڕی براکوژی شەهید بکرێ . حلمی عەلی شەریف و پێشمەرگەکانی ئێمە دەپەڕێنەوە بۆ ئێران و منیش گەڕامەوە بۆ کەرکوك و نەمویست بچمە ئێران و چوونم بۆ ئێران زۆر بە خەرا پم دەزانی . بەم جۆرە ئەمجارەش خۆم لە چنگ چەکدارەکانی بارزانی قورتارکرد.

دوای گەڕانەوەم بۆ کەرکوك ئەمجارەیان خەریکی گەڕانەوەبووم بۆ سەر وەزیفەکەم وەك مامۆستای قوتابخانەی سەرەتایی ، دوای هەوڵدانێکی زۆر و هاتووچۆکردنی بەغدا لە ١٩٦٥\١٠\٣٠ گەڕامەوە و بوومەوە بە مامۆستا لە قوتابخانەی ماحوز لە قەزای حەویجە. تا ١٩٦٦\٩\١ لە ماحوز مامەوە بەڵێ وادیار بوو ئارەزووی مەلا مستەفا بە پێی رێکەوتنەکەی لەگەڵ مشیرعەبدولسەلام ئەوەبوو ئێمەی کادیرە سیاسیی و پێشمەرگەکانی کوردستان بگەڕێنەوە سەر ئیشو کارەکانمان و مەیدان بۆ حکومەتی عێراق چۆڵ بکەین و بە بێ ئەوەی هیچ دەسکەوتێکمان دەست کەوێ، بەڵێ یەکێ لە برگەکانی بەیانەکەی مەلا مستەفا بە گەڕانەوەی پێشمەرگەکان بۆ سەر ئیشوکاری پێشوویان هاتە دی. ئەوا لە خوارەوە دەقی بەیانەکەی مەلا مستەفا وەك خۆی بە عەرەبی بڵاو دەکەمەوە کە لە ئیستگەی بەغدا بڵاوکرایەوە :

تلبية لرغبة السيد رئيس الجمهورية ... بالمحافظة على وحدة الصف الوطنى وحقن الدماء البريئة وانهاء اقتتال الأخوة ، ولثبوت حسن النية عند السلطة الحاكمة ، قررنا المبادرة الى ايقاف اطلاق النار والطلب الى اخوانى العودة الى محلات سكناهم والانصراف الى اعمالهم الحرة الكريمة. وبهذا ينفسح المجال للسلطة الوطنية لمبادرة اتخاذ الخطوات الكفيلة باعادة الحياة الطبيعية والأمن والاستقرارالى المنطقة وتتهيا الفرصة لاقرار الحقوق القومية للمواطنين الاكراد ضمن الشعب العراقى فى وحدة وطنية واحدة وارساء الأخوة العربية الكردية على أمتن القواعد بما يصونها من الوهن ويحصنها من دسائس المستعمرين والمتصيدين والطامعين ، وليعلم الجميع ان سيادة القانون وتامين الأمن والنظام كفيل بحل كل معضلةمهما كانت مستعصية.

فليسدد الله خطى المخلصين ويكلل جهودهم بالنجاح فيما يريدونه للشعب والوطن من وحدة وسؤدد وازدهار والله من وراء القصد.

البارزانى مصطفى

لەو ماوەیە لە ١٩٦٥\٢\١٠ سەردار کورم لەدایکبوو دوای سێ خوشك پەروین و نەسرین و نیگار.

دوای گەڕانەوەم بۆ وەزیفەکەم بۆ جارێکی تر گەڕامەوە بۆ ژیانی پارتایەتی بەڵام ئەمجارەیان لەناو شار دوور لە دێ و کەژەکانی کوردستان، خەباتی سیاسی نەک چەکداری.

لە مانگی شوباتی ساڵی ١٩٦٣ وە تا مانگی ئایاری ساڵی ١٩٦٤ لە دەرەوەبووم و کەواتە لە ڕیزی پێشمەرگە و شۆڕشی کوردستان وەک کادیرێکی پیشەیی و لێپرسراوی لێژنەی ڕێکخراوو دواجاریش لێپرسراوی لێژنەی ناوچەو ئەندامی لق و بۆ یەکەم جاریش لە ژیانی سیاسیمدا لە کۆنفرانسی ماوەت لە نیسانی ١٩٦٤ لەگەڵ ٧٠ ئەندامی سەرکردایەتی پارتی بەشداربووم لە دەرکردنی بڕیارەکانی کۆنفرانسەکە کە دوا ڕۆژی شۆڕشی کوردستان و ژیانی پارتایەتی خستە مەترسییەوە ، ئاژاوەو دووبەرەکییەکی وای نایەوە، ئەم دووبەرەکییە بەردەوامبو تا ساڵی ١٩٩٠ دوای دامەزراندنی حوکمەتی فیدراڵی لە کوردستانی عێراق ، ئەو دووبەرەکیە بە مۆقەت ڕاوەستا پاش دامەزراندنی حوکومەتی کوردستان و پەرلەمانی کوردستان دووبارە لە ١٩٩٤\٥\٢ شەڕی برا کوژی دەستی پێکردەوەو حوکومەتی کوردستانیش بووە دووبەشەوە کەواتە دوو ئیدارە ، ئیدارەی پارتی لە بادینان و ئیدارەی یەکێتی لە سلەیمانی، هەرچەندە لە ساڵی ١٩٩٨ کۆتایی بە شەڕی دووبەرەکی هات ، بەڵام تا ساڵی ٢٠٠٤ یش دوو ئیدارەکە نەبوونە یەک ، بە تایبەتی دوای ڕووخانی ڕژێمی صدام حوسێن لە بەغدا نە ئەبوو پرۆسەی یەکگرتنەوەی هەردوو ئیدارەکە دوا بخرێن.

دەتوانم بڵێم شەڕی براکوژی نێوان پارتی و یەکێتی نیشتمانی کوردستانی لە ١٢\٥\١٩٩٤ سەرهەڵدانەوەی زام و برینەکانی ساڵی ١٩٦٤ بوو، کە دواجار لە شوێنێکی تری یادداشتەکەم دێمە سەر باسکردنی.

بەشی شەشەم

١٩٦٥—١٩٦٩

ژیانی پارتایەتی و وەزیفەیی

لە حوزەیرانی سالی ١٩٦٦، لە پشووی هاوینی قوتابخانە، لە ماحوزەوە گەڕامەوە بۆ شاری کەرکوك ، لە کەرکوك وەك ئەندامێکی پارتی ڕێکخراو ، تا لە ١٩٦٦\٩\١١ بە یەکجاری لە ماحوزەوە گواستراوەوە بۆ کەرکوك و ئەندامی لێژنەی ڕێکخراوی کاسبکاران و پاشان دوای بەستنی کۆنفرانسی ناوچەی کەرکوك هەڵبژێردراو بە ئەندامی ناوچە و نوێنەری لێژنەی ناوچە بۆ لق و لە سالی ١٩٦٧ بە سکرتێری لقی کەرکوك هەڵبژێردراو ، لە ناو شاری کەرکوك ڕێکخستنی پارتیمان – جەماعەتی مەکتەبی سیاسی – ڕۆژ بەڕۆژ لە پەرەسەندا بوو، بەتاییەتی دوای ئەوەی خەڵکی بۆیان ئاشکرا بوو کەوا ڕێککەوتنەکەی شوباتی ١٩٦٤ هیچ دەسکەوتێکی بۆ گەلی کورد تێدا نەبوو.

هەر لە سالی ١٩٦٦ بوو ئەندامانی سەرکردایەتی پارتیمان و پێشمەرگەکانی پارتیمان لە ئێرانەوە بۆ کوردستانی عێراق گەڕانەوە دوای ڕێککەوتنێکی کاتی لەگەڵ مەلا مستەفا ، بەڵام دووبارە نێوانیان تێکچوونەوە ، ئەوەبوو لە ١٩٦٦\٨\٢٨ جەماعەتەکەی ئێمە کۆنفرانسێکی لە تیمار بەست . من لەو کۆنفرانسە بەشدار نەبووم . پێش کۆنفرانسی تیماریش نێوان حکومەت و مەلا مستەفا بەتەواوی تێکچوبوومەوە ، لە ١٩٦٥\٣\١٢ مەلا مستەفا حکومەتەکەی تاهیر یەحیای ئاگادارکردەوە کەوا بێنە سەر ڕێگای ڕاست و وتوونێژ، بەڵام دووبارە سوپای عێراق هێرشی کردەوە سەر کوردستان و ڕێکەوتنەکەی شوباتی ١٩٦٤ سالێ دەوامی نەکرد ، هەروەك لە سەرەتای ڕێککەوتنەکە مەکتەبی سیاسی دەیزانی حکومەتی عێراق و عەبدولسەلام عارف جێی متمانە نین ،

وەك مەلا مستەفا دەیوت گوایا عەبدولسەلام " المؤمن مؤتمن " كە وادەرنەچوو. دووبارەبوونەوەی شەڕەكە بووە هۆی گەڕانەوەی برادەرانمان، بالّی مەكتەبی سیاسی لە ئێرانەوە بۆ كوردستان و لەگەلّ مەلا مستەفا دووبارە رێكبكەونەوە . دوای ئەم شەڕەش دووبارە مەلا مستەفا لە ١٩٦٦\٦\٢٩ لەگەلّ حكومەتەكەی عەبدولڕەحمان بەزاز رێككەوت .

ئەمە رێككەوتنی دووەم بوو لەگەلّ حكومەتەكانی عێراق، یەكەمیان لە ١٠ی شوباتی ١٩٦٤ وەك باسمانكرد و رێككەوتنی دووەم ئەمەی لەگەلّ حكومەتەكەی بەزاز لە ٢٩ ی حوزەیرانی ١٩٦٦.

هەردوو رێكەوتنەكە كە مەلا مستەفا لەگەلّ حوكومەتدا رێك كەوت ، شۆڕشی كورد لەوپەڕی بەهێزیدا بووەو ، حكومەتی عێراقیش لەو پەڕی لاوازی بووە ، وەك باسمان كرد، هیچ كاتێ شۆڕشی كورد لەشەڕدا نەیدۆڕاندوە ، بەڵكوبەسەر دوژمنەكەیدا سەركەوتووبووە، بەڵام لە سەر مێزی مفاوەزات دۆڕاندوویەتی ، لەبەرئەوەی سەركردایەتی شۆڕشی كورد لە ئاستی ئەو قۆناغانە نەبوون ، لە مەیدانی گفتوگۆ لەگەلّ بەرامبەرەكەیان گرەویان لێبەرنەوە ، لەبەر ئەوەی ئەوان خاوەند ئەزموونێكی زۆرتر بوون لە سەركردەكانی كورد، خاوەند جیهازەكانی موخابەرات و ئیستخبارات و ئەمنیّكی خاوەند ئەزموونی زۆر بوون لە فرتوفێلی سیاسی كە ئێمەی كورد لەو بوارانەدا زۆر هەژار بووین. ئەمە جگە لەوەی كاتێ بارزانی دەچووە ناو مفاوەزاتەوە لەگەلّ بەغدا ، یەكێ لە ئاما نجە سەرەكییەكانی لەو مفاوەزاتانە لێدانی جەماعەتی بالّی مەكتەبی سیاسی بوو ، هەروەها بالّی مەكتەبی سیاسیش بە هەمان جۆر لەگەلّ بەغدا مفاوەزەیان دەكرد بۆ لێدانی بارزانی .

دوای هەموو مفاوەزاتێك حكومەت توانیویەتی ژمارەیەك لە ئەندامانی سەركردایەتی پارتی بكرێ و ژمارەیەك سیخوڕ لە ریزی شۆڕش بنێتەوە و دەتوانم بڵێم پێش

مفاوەزاتەکەی ١٩٦٤ حکومەتی عێراق بە دەگمەن سیخوڕێکی هەبووبێ لەناو ڕیزی شۆڕشدا . ئەم دیاردەیە ، بوونی سیخوڕی حکومەتەکانی بەغدا لە ناو ڕیزی پێشمەرگەو و سەرکردایەتی هەردوو پارتی دیموکراتی کوردستان و یەکێتی نیشتمانی کوردستان و پارتە سیاسییە کوردستانییە بچوکەکانی تری کوردستان ، جێگای سەرسوڕمانی هەموو چاودێرێکی سیاسی بوو ، بەتاییەتی ژمارەیەکی زۆری ئەندامانی ئەم حیزبانە دوای قۆناغی ڕزگاری عێراق و ڕووخانی ڕژێمی بەعس لە ٢٠٠٣\٤\٩ ، ژمارەیەکی زۆری مەلەفەکانی ئەو سیخوڕانە کەوتە دەست مەکتەبی سیاسی یەکێتی نیشتمانی و ناوەکانیان لە ڕۆژنامەکانی کوردستان بڵاوکرایەوە و لە چەند کۆبوونەوەیەکی پەرلەمانی کوردستان باسکران و بڕیاردرا لەسەر ئەوەی لێکۆڵینەوەیان لەگەڵدا بکرێ و ژمارەیکیانیش لە ئیش و کاری حیزبایەتی تجمید کران بەڵام بۆ ماوەیەکی زۆر کورت ، نە لێکۆڵینەوە کرا نە هیچ ئیجرائاتێکی تر و مەسەلەکە خرایە بن لێوەو ، هەندێکیانیش بۆ سەر پۆستەکانی خۆیان گەڕانەوە، مەسەلە چی بوو ؟ بەهەرحاڵ ، حیزبەکان خۆیان دەزانن مەسەلەکە چییە و بۆ بێدەنگبوونە؟ بەڵام بیانەوێ یان نا ئەگەر لاپەڕەی مەلەفەکانیان هەڵنەدرێتەوە و بۆ جەماوەری کوردستان ڕوون نەکرێتەوە ، ئەوا ئەو ناوانەی کە بڵاوکراوەتەوە هەمیشە وەک بنێشت ناوەکانیان دەجاوڕێن و لەسەر زاری جەماوەری کوردستان هەمیشە جێگای باسیان دەبێ .

لە ٢٢-٢٧\٣\١٩٦٧ کۆنگرەی شەشەمی پارتیمان ، پارتی دیموکراتی کوردستان – باڵی مەکتەبی سیاسی- لە کەلار بەستڕا و منیش یەکێ بووم لە ئەندامانی کۆنگرەکە و لەم کۆنگرەیە مەلا مستەفامان لە ڕیزی حیزب دەرکرد و مەلا مستەفاش لە کۆنگرەی شەش لەڕانیە ئەندامانی لێژنەی مەرکەزی ئەوی لەگەڵیدا نەبوو هەموویانی لە ڕیزی پارتی دەرکرد.

دەربارەی کێشەی ناوخۆی پارتی ، کۆنگرەی شەشی کەلاردراسەتی هەڵوێستەکانی بارزانی لەگەڵ برپیارەکانی کۆنفرانسی ماوەت کە لە نیسانی ساڵی ١٩٦٤ بەسترا کرد ، لەو کۆنفرانسە بارزانی لە هەموو دەسەلاتەکانی وەك سەرۆکی پارتی لێ سەنرایەوە بە هۆی ئیستغلالکردنی مەوقیعی سەرۆکایەتی بە پێچەوانەی پێڕەوی ناوخۆی پارتی و دژی پرۆگرامی پارتی و ئاما نجەکانی .

دەربارەی کۆنفرانسی تیمارو کۆنگرەی شەشی کەلار بە دوورو درێژ لە کتێبی " تاریخ الحزب الپوری الکوردستانی" باس کراون ، بۆیە لێرە ئەوەندە لەسەری ناڕۆم.

لە ساڵانی ١٩٦٧- ١٩٦٨ جەماعەتی شیوعیەکان " قیادەی مەرکەزی " جەماعەتی عەزیز حاج ، زۆر درندانە پەلاماری ئەندامان و دۆستانی حیزبمانیان دەدا و چەند کەسێکیان لە کەرکوك لێمان کوشت ، یەکێ لەوانە حاجی محەمەد باوکی شەهید فەیزوڵلاً کە لەڕۆژی یەك شەممەی ١٩٦٨\١\٧ لە شۆریجە لەسەر دوکانەکەی کوشتیان. زۆر سەیر بوو ئەم بێ ئەخلاقانە بۆ ئەم پیاوە تەمەن گەورەیەیان کوشت کە هیچ پەیوەندیەکی بە حیزبەوە نەبوو. هەروەها دوو پێشمەرگەی تریان لە شوریجە لەناو بازاڕ کوشت.

گەلێ هەوڵماندا بەڕێگای مەکتەبی سیاسی پارتیمانەوە کەوا بکەن واز لە کوشتنمان بێنن و شەڕی برا کوژی نەکەین، بەڵام بێ سوود بوو، عەزیزحاج وچەند چەپڕەوێکی وەك صالح عەسکەری . سووربوون لەسەرئەو ڕێڕەوە هەڵەیە ، لە لایەکی ترەوە مەکتەبی سیاسی پارتیمانیش ڕازی نەبوو کە ئێمە حەقی خۆمان بکەینەوە. لەو سەردەمە ڕوشدی عەلی شەریف برای حلمی عەلی شەریف نوێنەری کۆمیتەی ناوەندی بوو لە کەرکوك و تازە نێردرابووە کەرکوك و شارەزایەکی ئەوتۆی لە ڕێکخستن و پەیوەندی کۆمەلایەتی لە شارەکە نەبوو، ئەویش لەگەڵ ئەوەبوو کلاشنکۆف و چەکەکان مان بتوێنینەوە و بیانکەین بە پاسکیل بۆ منداڵان یان بووکەشووشەی

منداڵان ، بەڵام ئێمە بە کاك ڕۆشدیمان دەوت ئێمە چەکەکانمان فڕێ بدەین ، خەڵکی تر چەکدارن و بە چاوی خۆت دەیانبینی چۆن دەمانکوژن ، بەهەرحاڵ ئێمە لقی کەرکوك بەبێ ڕەزامەندی نوێنەری کۆمیتەی ناوەندی و مەکتەبی سیاسی ، دەسی خۆمان وەشاند و تۆڵەی کوژراوەکانمان سەندەوە ، زۆری پێنەچوو لە بەغدا جەماعەتی عەزیز حاج چاویان بە مەکتەبی سیاسی پارتیمان کەوتبوو داوای ڕاگرتنی کوشتارەکەیان کردبوو، ئێمەش لەسەر داوای مەکتەبی سیاسی وازمان لە شیوعیەکانی عەزیز حاج هێنا. مەسەلەی کوردی دەڵێ " جێی مست پالەقەیە" ئەگەر ئێمە بێدەنگ بووینایە، ئەوا لە کوشتنی هەڤاڵانمان بەردەوام دەبوون. ئەم ڕاستیەش جوانتر ڕوون بووەوە دوای ئەوەی عەزیز حاج حکومەت گرتی ، دەرکەوت چەند زەلامێکی ترسنۆك بوو ، یەکسەر ئیعترافی کردو وازی لە حیزبەکەی هێنا، کەواتە مەوقیفەکەی ئێمە بەرامبەر بە گروپەکەی زۆر ڕاست بوو .

بەڵام ئەوەی جێگای داخە عەزیز حاج لە کتێبەکەی " مع الاعوام" لەسااڵنی هەشتادا دوای ئەوەی بووە بەعسی ، مەسەلەکەی بە پێچەوانەوە لە کتێبەکەیدا گێڕاوەتەوە ، گوایا ئێمەی جەماعەتی مام جەلال دەستپێشخەریمان کردبوو لە ڕووداوەکانی نێوان هەردووڵا لە کەرکوك. عەزیز حاج لە ژیانی سیاسیدا هەمیشە توندڕەو بوو، لە حیزبی شیوعی عێراقیش کە ئینشقاقی کرد هەر بەهەمان هۆی توندڕەوی لە حزبەکەی یاخی بوو، پاشان کە دژی حزبی بەعس بوو بە هەمان شێوە توندو تیژ بوو، دواجاریش چووە پاڵ حزبی بەعس بەهەمان شێوە ئەمجا بەرگری لە حیزبی بەعس دەکرد، مرۆڤی توندڕەو و هەڵەشە نەك لە بواری سیاسەت بەڵکو لە هەموو بوارەکانی ژیان سەرکەوتوو نابێ .

بەهەرحاڵ سەرەڕای ئەوەی حیزبی شیوعی عێراق لەگەڵ مەلا مستەفا بوون لەو سەردەمە بەڵام لەناو شاری کەرکوك و شارەکانی تری کوردستانیش دژی یەکتر نەبووین.

لە ناو شاری کەرکوك لەسالانی ١٩٦٨- ١٩٦٩ خەڵکێکی زۆرمان لەگەڵدا بوون جگە لە ئەندامانی حیزب، لەبەر ئەوەی لەناو شاری کەرکوك ڕێگەمان بە حیزبی بەعس و دەستەودایەرەکەی نەدەدا ئازاری خەڵکەکە بدەن، تا ڕادەیەك جارێکیان پۆلیسێ لە پۆلیسەکانی پۆلیسخانەی ئیمام قاسم تەعەددای لە حاجی غەفور دوکاندار کردبوو، شەهید عەلی عەسکەری ئەو سەردەمە لێپرسراوی هێزی پێشمەرگە بوو لە کەرکوك ، پۆلیسەکە دەڕفێنێ و لە مەرکەزەکەش مەعاونەکە دارکاری دەکا ، لە دارەمان کە بارەگای پێشمەرگە بوو، پۆلیسەکە بەند دەکا. ئەوەبوو قائید فیرقەی دوو ئیسماعیل تایە نعیمی و بورهان عەبدولڕەحمن لێپرسراوی حیزبی بەعس لە کەرکوك لەگەڵ پارێزگاری کەرکوك لە لایەن حکومەتەوە و عومەر دەبابە لە لایەن پارتیمانەوە لەماڵی عەلی عەسکەری کۆبوونەوە، مەسەلەکەیان چارەسەرکرد و پۆلیسەکەیان بەرەلاکرد. دوای ئەم ڕووداوە کاربەدەستانی حکومەت بۆیان دەرکەوت تەعەددا کردن لە کوردەکانی کەرکوك کردەوەیەکی وا ئاسان نییە و زانییان کە " جێی مست پالەقەیە" منیش وەك سکرتێری لقی کەرکوك لەو دانیشتنەی ماڵی عەلی عەسکەری بەشداربووم.

لە ساڵی ١٩٦٨- ١٩٦٩ حیزبی بەعس لە شارەکانی تری کوردستان لە سلێمانی و هەولێر و قەزاکانی کوردستان بارەگای حیزبییان نەبوو ، ئێمە ڕێمان نادا پێیان بارەگا لەو شوێنانە بکەنەوە . ئێمە خۆمان بەحیزبی حەلیف دەزانی و ڕێگەمان نادا ئەوان کورد ڕێك بخەن ، بوونی بارەگای حیزبی بەعس لە هەولێر دوای بەیاننامەی ١١ ئازاری ١٩٧٠ و دوای نەقڵکردنی عەقید محەمەد ئەمین فەرەج کرایەوە، تا محەمەد ئەمین فەرەج پارێزگاری هەولێر بوو ڕێگەی نەدەدا بەعسیەکان بارەگا بکەنەوە .لەگەڵ ئەوەشدا جەماعەتی مەلا مستەفا بە ئێمەیان دەوت جاشی ٦٦، بەڵام کە خۆیان لەگەڵ حکومەتی عەبدولسەلام عارف بەبێ وەرگرتنی بچووکترین مافی

نەتەوایەتی گەلی کورد تەسلیم عەبدولسەلام عارف بوون، بەبێ هیچ دەستکەوتێك قایل بوون تەنها بۆ لەناودانی جەماعەتی مەکتەبی سیاسی نەبێ کە بەگەورەترین دەستکەوتیان دەزانی، ئەو کاتە بە خۆیان ناوت جاشی ٦٤ .

بەهەرحاڵ بەهەموو قەناعەتێکەوە دوای هەموو ئەو تاقیکردنەوانەی نێوان ئێمەو حکومەتەکانی عێراق ، ئێمەی جەماعەتی مەکتەبی سیاسی جاش نەبووین و وەزعی کورد لەناو شاری کەرکوك لەو سەردەمانە وەزعی زێڕین بوو کە ئێمە لەناو شاری کەرکوك بووین، کەس نەی دەوێرا بە کورد بڵێ: کەلاشەکەت خوارە. من ئەو سەردەمە سکرتێری لق بووم لە کەرکوك و وەك مامۆستای قوتابخانە بۆ ئیشوکاری پارتایەتی تەفەروغ کرابووم ، ئەندامی پەیوەندی بووم لەگەڵ پارێزگاری کەرکوك و بەرپرسی بەرەی ئەمن و پۆلیس و پەروەردەو دایەرەکانی تری میری. ئیشوکاری رۆژانەم پارێزگاریکردن بوو لە دانیشتووانی شارەکە بەبێ ئەوەی هیچ جیاوازیەك بکەین لە نێوان ئەندامانی پارتیمان و خەڵکەکانی تر. کوردی کەرکوکیش بە باشی هەستیان بەمە دەکرد. بۆ نموونە جارێکیان لە ساڵی ١٩٦٩ ژمارەیەکی زۆری سەرباز بە سەرکردایەتی ئامر لیوا موقدەم عەزیزی موصلاوی ، لە بەرەبەیاندا ئابلۆقەی گەرەکی شۆڕیجە دەدەن و نزیکی ٤٠ کەس دەگرن ، لەناو یەکێ لە قوتابخانەکان حیجزیان دەکەن . تەلەفۆنیان بۆم کرد کەوا لە شۆڕیجە ئەو موقدەم عەزیزە کۆمەڵی خەڵکی گرتووە لە نێوانیاندا ئەندامانی پارتیمانیشی تێدا بوون ، یەکێ لەوانە جەمیل مەلا وەیسی بوو کە لێپرسراوی پێشمەرگەی داخیلی بوو، ئەوەبوو یەکسەر بە دوو سەیارەی لاندرۆڤەرەوە نزیکی ١٢ چەکدارم لەگەڵ بوو چوومە شۆڕیجەو لەوێوە بۆ قوتابخانەکە ، سەیرم کرد هێزێکی زۆری لێیە وەك ئەوەی لە بەرەی شەڕدا بن، کە چوومە لای ئامر لیواکە لە ژووری بەرپرسی قوتابخانەکە لەگەڵ رائید ڕوکن غازی زابتی ئیستخباراتی فیرقەی دوو دانیشتبوون، دوای ئەوەی سەلامم لێیانکرد ، یەکسەر ئامر لیواکە پێمی ووت بۆ

بەچەکەوە هاتوویتەتە ژوورەوە؟ منیش پێموت من نوێنەری پارتیم جەماعەتی مەکتەبی سیاسی ، ئەویش بەبێ یەك و دوو وتی رائید غازی چەکیان کەن، رائید غازیش وتی سەییدی چۆن چەکیان کەم ئەمان حەلیفی ئێمەن ، بەڵام وادیار بوو جەنابی ئامر لیوا سووربو لەسەر چەك کردنمان، ئەوەبوو وتم جەنابی قائید ئەگەر جەنابت عەسکەری بی لەم حاڵەتە کە تەنها خۆت و رائید غازی لە یەك ژووردان و منیش ١٢ چەکدارم لە پشتەوەیە ، چاوەڕوانی فەرمانی منن، جەنابت چەك بکەم ، تۆ وابزانە ئێمەجەماعەتی بارزانیین و هاتووینەتە ژوورەوە ، ئەوکاتە دەسەڵاتت چییە لەوە زیاتر تەسلیم ببی، لەو قسەیە بووین رائید غازی تەلەفۆنی بۆ ئیسماعیل تایە نعێمی قائیدی فیرقەکردو لە گەڵ ئامر لیواکە قسەیکرد و ئەم هەر دەیوت نعم سیدی نعم سیدی ، پاشان تەلەفۆنەکەی دایە دەستم و لەگەڵ قائید تەلەفۆنم کرد و مەسەلەکەم بۆ ڕوونکردەوە، پێمی وت چی تۆ دەتەوێ وا دەکرێ ، منیش وتم ئەوانەی گیراون دەبێ هەموو بەرەڵابکرێن ، وتی باشە عەزیزم بدەرێ ئەوە بوو لەگەڵیدا قسەی کردو ئەمری پێکرد هەموو گیراوەکان بەرەڵابکاو دوا جار لەگەڵمدا بێتە بارەگای فیرقە. ئەوەبوو هەموویانم بەردا و پاشان ئامر لیواکە پێمی وت ئەمانە هەموو جەماعەتی ئێوە بوون ، وتم نەخێر باوەڕ بکە خەڵکی وای تێدابوو چەند مانگە لێیان دەگەڕێم و چەکداری جەماعەتی مەلا مستەفابوون. بەڵام ئێمە لەناو شار ڕێگا بە ئێوە نادەین ڕەشوڕووتی کورد لە ناو شاری کەرکوك بتۆقێنن و جیگای جەنابت بەرەی شەڕە نەك ناو شار، ئازای لەبەرەی شەڕخۆت بنوێنە .

پاشان گەرایەوە بۆ لای قائید فیرقەو لەوێ داوای لێبوردنی لێم کرد کە ئەو هەڵەیەی کرد لەگەڵماندا.

بەڵێ ئەم ڕووداوە دەنگێکی باشی لەناو شاری کەرکوك دایەوە تا دەگا بە جەماعەتی مەلا مستەفاش.

بەشی حەوتەم

هەڵکشان بەرەو سەرکردایەتی

لە ١٩٦٩\٨\٢١ بە پێی بڕیاری ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش ژمارە ٣٧٢ کرام بە قائممقامی کۆیە . پێش بوونم بە قائممقام یاریدەدەری بەڕێوەبەری قوتابخانەی سەرەتایی ئیمام قاسم بووم لە کەرکوک و مامۆستا جەمال مستەفا بەڕێوەبەر بوو.

لە ١٩٦٩\٩\٤ ئینفکاکم کرد و دوای چەند ڕۆژێ چوومە کۆیە ، برادەرانی پارتیمان و خزمان و دۆستانێکی زۆر تا شاری کۆیە بەڕێمیان خست . لەو برادەرانە کاك عەلی عەسکەری و مامۆستا عەباس حوسێن و نەجمەدین گلی و نورەدین عەبدولڕەحمان و شەوقی حەمە خان و حەسیب نورەدین و نامیق محەمەد و شێخ ڕەوف عەسکەری و شێخ جەلیل وشێخ حەسەنی برام. . .

لە ڕێدار مەرکەزی ناحیەی شوان ، کوێخا حوسێنی کوێخا ڕەجەب کە سەرۆك جاش بوو پێشوازیمی کرد. لەگەڵ چەکدارەکانی تا کۆیە لە گەڵمدا هات ، چەند لەگەڵیدا هەوڵمدا لە شیوە سوور بگەڕێتەوە ، بەڵام بێسوود بوو ، قسەیەکی خۆشی بۆم کرد وتی" یا شێخ لەبەر تۆم نییە لەبەر خۆمە ،" کەواتە بە تێگەیشتنی خۆی بەهاتنی لەگەڵمدا تا کۆیە پێی گەورە دەبێ نەك بچووك. کوێخا حوسێن هاوڕێی سەردەمی مامۆستاییم بوو، لەو سەردەمەوە لە ساڵی ١٩٥٥، لە ڕێدار مامۆستا بووم لەگەڵ جەلال عەبدولڕەحمان بەگی مام ڕەش و زۆر جاریش لەگەڵ جەلال بەگ دەچووینە دێی حاجی بە یخان و سەرمان لە کوێخا ڕەجەبی باوکی دەدا. جگە لەوەش کوێخا حوسێن سەردەمی پێشمەرگایەتیم یەکێ بوو لە سەرلقەکان لە ساڵی ١٩٦٣.کەواتە ئێستاش کە بوومەتە قائممقامی کۆیە و لێپرسراوی پارتی و هێزی پێشمەرگە لە کۆیە ، بە حیسابی ئەو قەڵایەکی باش دەبم بۆی .وریا شوانی سەرلقی پێشمەرگەی خۆمان، ئەویش تا کۆیە

هات لەگەڵمدا ، یابە ناسراو بە وریا شوانی لە ڕێدار لە ساڵی ١٩٥٨ ئەندامی پارتی بوو، ئەو سەردەمە منیش لە ڕێدار لێپرسراوی ڕێدار بووم کەواتە هاوڕێیەتیەکەمان زۆر کۆن بوو.

لە ٥\٩\١٩٦٩ چوومە کۆیە ومزعی ناو شاری کۆیە زۆر ئاڵۆزو ناخۆش بوو ، پێش چوونم شەڕێکی گەورە لە نێوان جەماعەتی بارزانی و جەماعەتی م. س ڕوویدابوو، ئەم شەڕەش هەر لەناو شوانەوە دەستیپێکردبوو تا کۆیە ، جەماعەتەکەی ئێمە شان بەشانی سوپای عێراق شەڕیان دژی جەماعەتەکەی بارزانی دەکرد، ئەو ناوچانەمان لێیان پاککردەوە .

خەڵکی کۆیە زۆر دەترسان کە من وەک یەکێ لە جەماعەتی باڵی مەکتەبی سیاسی خەرا پەیان لەگەڵدا بکەم ، بەڵام لەسەرەتادا نەیاندەزانی من ڕای تایبەتیم هەیە لەگەڵ ئەو هەموو دەسەڵاتانەی لەلایەن حکومەت و پارتییەوە درابووپێم ، ئەم ڕا تایبەتیانەم لە مزگەوتی گەورەی کۆیە بۆ جەماوەری کۆیە ڕوونکردەوە . بەڵێ خەڵکی شارم لە مزگەوتی گەورە کۆکردەوە و قسەم بۆیان کرد و سیاسەتی خۆم بۆیان ڕوونکردەوە کە بریتی بوو لەم خاڵانەی خوارەوە :

١- وەک قائمقام بە یەک چاو سەیری هەموو دانیشتووانی قەزاکە دەکەم و هیچ فەرق و جیاوازیەک لە نێوانیاندا ناکەم.

٢- لەناو شار و لەناو ماڵ و سەربانی خەڵکی یان لە دەوروپشتی شار " ڕەبیە " ی حیزب و فورسانەکان هەموو هەڵ دەگرم و خەڵکی بە ئازادی لەناو شارەکەیاندا بسوڕێنەوە.

٣- هیچ کەسێ ناگیرێ ئەگەر بە پێی یاساو بە ڕێگەی حاکمەوە نەبێ.

٤- کەس لەسەر حیزبایەتی ناگیرێ ، شیوعی بێ یان پارتی جەماعەتی بارزانی ، تەنها ئەو کەسانە نەبێ کە بە چەکەوە دەگیرێن.

٥- پارتی و پێشمەرگە لەناو شار هیچ دەسەڵاتێکی گرتنی نەم و ئەویان نییە.

٦- هەر کەسێ ئیخباری یەکێ بکا پێویستە ناوی تەواوی خۆی بنووسێ لەگەڵ ناونیشانی ، ئەگەر نا ئیخباریەکەی دەدرێنین و ئیهمالی دەکەین.

٧- کەس لەسەر کوڕی و برای و کەس و کاری ناگیرێ ، ئەگەر یەکێ کەس و کاری لای جەماعەتی بارزانی بێ یان دژی ئێمە بێ ، بەلای منەوە تاوانبار نییە.

٨- هەموو جۆرە قومارێك لە ماڵان قەدەغەیە ، هەروەك لە یانەش قەدەغەیە.

ئەمانەی سەرەوە خاڵە سەرەکییەکان بوو ، بەهەرحاڵ ئەم ڕاگەیاندنەم خەڵکی زۆریان پێخۆش بوو ، بەڵام دڵنیا نەبوون لەوەی کەوا من پەیڕەویان دەکەم ، هەرچەندە ڕۆژگار سەلماندی کە بەوپەڕی تواناموە لەم بەڵێنانەم پەشیمان نەبوومەوە، بۆ نموونە پێش چوونم بۆ کۆیە برازایەکی عومەر دەبابە کە ئەندامی مەکتەبی سیاسی پارتیمان بوو، برازاکەی منداڵێکی دوانزە ساڵی لە ناو شاری کۆیە کوشتبوو ، لەبەرئەوەی باوکی ئەو منداڵە برایکی ئەوی کوشتبوو . برازاکەی عومەر دەبابە ناوی دسکۆ بوو ، پۆلیس بوو لە کۆیە. دوای ئەوەی ئیخباریکرا ئەمری گرتنیم دەرکرد و دامە دادگای کۆیە لە ئە نجامدا بیست ساڵ حوکم درا. هەرچەندە عومەر دەبابەو محەمەد ئەمین فەرەجی پارێزگاری هەولێر و کۆمەڵێ لە برادەرانی تر هەوڵیان لەگەڵمدا بەرەڵای بکەم بەڵام بێسوود بوو ، گوێم نەدایە ئەو هەوڵانە لەبەرئەوەی نا ڕەوابوون . ئەم کردەوەیەم تا ڕادەیەکی زۆر کاریکردە سەر هەڵوێستی دانیشتووانی کۆیە و پێی خۆشحاڵ بوون.

لە لایەکی ترەوە شێخ جەنگی برای مام جەلال پێش چوونم بۆ کۆیە وەك نێپرسراوێکی چەکداری جەماعەتەکەمان زۆر ئازاری خەڵکی دابوو لەسەر هەندێ ناکۆکی نێوان خۆی و دانیشتووانی شارەکە ، پێش ئەوەی من بچمە

کۆیە، ئەوە بوو لەسەر هەندێ کردەوەی تریش نەقڵی بەکرەجۆمان کرد . خەڵکی کۆیە ئەمەشیان زۆر پێخۆشبوو .

لەناو شار لە چواردەوری شارەکە لە جیاتی ڕەبایا شەوان چوار پێنج کەمینم " بۆسە" دەردەکرد ، هەر بۆسەیەك جیهازێکی هۆکی تۆکیم دەدا پێیان ، بە نیازی پارێزگاریکردن لە شارەکە و لە خۆمان و چەکدارەکانی خۆمان، ئەو ماوەیەی لە کۆیە بووم ، تەنها یەك شەو جەماعەتی مەلا مستەفا هەوڵی ئەوەیاندا بێنە سەر شارەکە بەڵام تووشی یەکێ لەو بۆسانەمان بوون لای شاخی باوەجیەوە، ڕاویانمان ناو ئیتر دوای ئەم ڕووداوە ببڕای ببڕ جەماعەتەکەی مەلا مستەفا وازیان لە کۆیە هێنا.

ئەم هەڵوێستەی من و جۆری بەڕێوەبردنی ئیدارەو پاراستنی یاسا لە شارێکی وەك کۆیە و لە بارودۆخێکی وەك ئەو ڕۆژانە مەگەر تەنها بەدەم ئاسان بێ ، گومانی تێدا نییە کەوا من بەڵێنەکانم هەموو ئەنجامداو خۆ ڕاگرتنم و لانەدانم و کارتێنەکردنی کەس لەسەرم بۆ ئەوەی لەو ڕێڕەوەم لابدەم ، لام نەدا، خەڵکی کۆیەش باشترین شایەدن بۆ ئەم قسانەم ، ئەمەش لە ئەنجامی هەموو ئەو تاقیکردنەوانەی ژیانم کە لەمەوپێش باسیانم کردووە لێیان ڕێبووم لە ئەنجامی شەڕی دووبەرەکی نێوان ئێمەو مەلا مستەفا کە تا لە کۆیەش بووم ئەو شەڕە بەداخەوە هەر بەردەوام بوو .

لەلایەکی ترەوە لەگەڵ ئامر فەوجی دووی لیوای ٢٧ ی سوپای عێراق بڕیارماندا کەمالێ مام یەحیا ، سەرۆك جاش چەك بکەین لەبەرئەوەی زۆربەی چەکدارەکانی هەڵاتبوون ، کەسی وای نەمابوو، ئەومبوو لە ١٩٦٩\٩\٨ لە بارەگای فەوجی دوو ئامر فەوج موقەدەم عەباس وائیلی چەکیانی کرد .

دانیشتووانی کۆیە زۆر خۆشحاڵ بوون بەم ئیجرائاتانەم لەگەڵ کەماڵ مام یەحیا.

کەماڵ مام یەحیا پێش ئەوەی من بچمە کۆیە ، هەموو شەوێ بە درۆ لەگەڵ چەکدارەکانی تەقەیان دەکرد گوایا پێشمەرگە هاتۆتە گیانیان و بۆ بەیانی دەچووە فەوجەکەو قەوانی فیشەکە تەقاوەکانی بۆیان دەبرد بۆ ئەوەی فیشەگی بدەنێ و پاشان بە قاچاخ دەیانیفرۆشتەوە، بەڵام کە من چوومە کۆیە تەقەم قەدەغە کردو ڕێگام نەدا پێیان بە چەکداریی دەربچنە دەرەوە و هەموو ڕەبیەکانم لەغوکردەوە. جارێکیان ناردمە دوایدا پێمووت واز لە قاچاخچێتی بێنە ، کە پارەت لازم بوو وەرە لای من چی چەکی زیادت هەیە من لێتی دەکڕم، ئەوەبوو چەند ڕەشاشێکم لێکڕی و یەك دوو سندوق فیشەگم دا پێی و وتم پێی، مەچۆ بۆ لای ئامر فەوج بۆ فیشەگ شتێکی ناشرینەو بە مجۆرە مایەوە تا چەکمان کرد.

ناحیەی تەق تەقنها ناحیە بوو سەر بە قەزای کۆیە، لەو ماوەیەی لە کۆیە بووم چەند جار سەرم لە ناحیەکەدا . ناحیەیەکی زۆر دواکەوتوبوو لە ڕووی ئابوریەو کۆمەڵایەتیەوە هەروەها لە ڕووی ڕۆشنبیری و خزمەتگوزاریەوە ، حکومەت هیچ بایەخێکی بەم ناحیەیە نەدابوو وەك زۆربەی ناحیەکانی تری کوردستان . ناحیەکە دوو قوتابخانەی سەرەتایی تێدا بوو ، قوتابخانەیەکی کوڕان و ئەوی تریان هی کچان. هەموو قوتابیانی قوتابخانەی کوڕان ٩٠ قوتابی بوون لەگەڵ شەش مامۆستا ، ژمارەی کچانیش ٢٠ قوتابی بوون و یەك مامۆستای ئافرەتی هەبوو، قوتابخانەی کوڕان بە قورۆخشت دروستکرابوو بینایەکی زۆر کۆن بوو لە ڕاستیدا بەکەڵکی قوتابخانە ناهات.

ئاوی خواردنەوەی پاك کەواتە ئاوی بۆڕی زۆر کەم بوو، یەك وێستگەی ئاوی هەبوو ئەویش زۆر کۆن بوو، ماتۆرەکەی هێزی ١٢ ئەسپ بوو ، زیاتر لە نیوەی ماڵەکان ئاوی خواردنەوەیان پێناگەیشت ، لە ڕووی خزمەتگوزاری و تەندروستیەوە تەنها یەك بنکەی تەندروستی تێدابوو ئەویش یەك فەرمانبەری تەندروستی و لەگەڵ یەك برینپێچ " موزەمد" نە فەراش هەبوو نە پاسەوان، هەروەها پزیشکی پیاوان و ئافرەتانی نەبوو.

پۆلیسخانەکەی تەنها ٥ پۆلیسی تێدابوو ، دایەرەی شارەوانی یەك کاتبی هەبوو، هەرئەو کاتبە بەتەنیا بەڕێوەبەری شارەوانیەکەش بوو ، ئاوی کەمال عەبدولڕەزاق بوو خەڵکی هەولێر بوو لەگەڵ ٣ کەنناس و یاریدەری شوفێری ماتۆری ئاوەکە.

دایەرەی بەیتەرە چۆڵ بوو ، نە مووچەخۆری هەبوو نە فەڕاش ، تەنها ئاوەکەی هەبوو، مووچەخۆرەکانی و فەڕاشەکەی نێردرابوون بۆ قوشتەپە .

خانووەکانی حکومەت ئەم خانووانە بوون: خانوی مودیر ناحیەو مامۆری مەرکەزو کاتبی ناحیە و کاتبی شارەوانی و مەرکەزی پۆلیس و دایەرەی بەیتەری و مستەوصەف و مەرکەزی ناحیەو قوتابخانەیەکی سەرەتایی و خانووی فەرمانبەری تەندروستی.

خانووەکەی مودیری ناحیە خانوویەکی کۆن بوو کەڵکی هیچی نەبوو و دایەرەی تەلەفۆنات یەك بەدالەی ٦ هێڵی هەبوو.

ئەم ناحیەیە کاول بوبوو ،لەو سەردەمە کەس پازی نابوو وەك مووچەخۆر بۆی بچێ ، ژیان تیایدا زۆر زەحمەت بوو . مودیری ناحیەکەی کەلەتەینالەوە نەقلی تەق تەق کرابووخێزانەکەی مامۆستا بوو لە تەینالەوە هاتووچۆی سلێمانی دەکرد و پێمی وت من نازانم ئێستا چی بکەم ، چۆن دەتوانم لە تەق

تەق گوزەران بکەم، بە تایبەتی لەم زرووفە نالەبارەدا، پێم وت نیگەران مەبە ، تەنها سەرمانگان وەرە بۆلام و مووچەکەت وەربگرە تا بزانیین ئەم وەزعە بە کوێ دەگا . لە جیاتی مودیر ناحیە عەریف عەلی ڕەقەم دووم دانابوو، عەریف عەلی سەرلقی پێشمەرگەبوو ئیشو کارەکانی مودیر ناحیەی بەڕێوە دەبرد. لەبەرئەوەی ئەو ڕۆژە لە تەق تەق ئەوی چەکدار نەبوایا نایتوانی ئیدارە بکا بە تایبەتی جەلیل ئاغا سەرۆک جاش بوو لە تەق تەق و کەم کەسی وەک جەلیل ئاغای شیخ بزێنی کەللەڕەقم دییوو، تا ڕادەیەک عەریف عەلی لەگەڵی ئیدارەی ناکردو جارێکیان ناچار بووم بە هێزێکی پێشمەرگەوە بچمە تەق تەق و لەوێ باش تەمیم کرد.

ناحیەی تەق تەق ٧٠ دێی پێوە بەسترابوو . لە دێیە گەورەکانی " ساتوقەڵا ، کانی ڕەش ، خەرابە ، گۆمەشین، قزلو، کانی بی، بۆگد، کڵێسە ، الاالله ، کانی کوردە و شیوەشان، سوورە قەڵا ، کانی هەنجیر، تاڵەبانی گەورە، ئیلنجاغ ، مەرزان، شیواشۆک، بانی ماران، سماقە، بەردە سپی، سارتک، ئاومالێ ، سێ گرتکان، کانی لەلە ، "

ژمارەی دێیەکانی سەر بە مەرکەزی قەزای کۆیە ش، ٧١ دێ بوون، لە دێیە گەورەکانی " باجوان ، چنارۆک، گۆمە شین، شێخان، حاجی قەڵا ، دۆندان، ئەرمۆتە، عەودالان ، شیلە، مام قلنج، باوە قوب، دار بەڕولە، تەکەور، نازەنین، سماوقولی، سەروچاوە، تۆبزاوە، گۆگتەپە، شەوگێڕ، دێگەڵە، سکتان، جەلی، هەواران"

هەرچەندە بە وەزیفە قائمقام بووم و دەبوایا زیاتر لە مەرکەزی قەزاکە دەوام بکەم و سەر لە مەرکەزی ناحیەی تەق تەق بدەم ، بەڵام لە ٧٠ دێی تەق تەق و لە ٧١ دێی کۆیە لە ٩٠٪ ئەم دێیانە زیاتریان لە جارو دووجار زیاتر

سەرم لێیان دەدا ، سەرەڕای ئەو ماوە کورتەی لە کۆیە مامەوە هەر خەریکی جەولەکردن بووم . ئەمەش لەوەوە هاتبوو کەوا من جگە لە قائممقام لێپرسراوی پارتیش بووم و لێپرسراوی یەکەمی هێزی پێشمەرگەش بووم لە قەزاکە ،لە تەق تەقەوە تا خەلەکان ، بەرامبەرمکەمیش موقەدەم عەزیز عەقراوی بوو لە جەماعەتی مەلا مستەفا ،لەو ناوچانەی بەدەستیانەوە بوو ، هەرچەندە لەناوچەکە هیچی وایان بەدەستەوە نەمابوو، عەزیز عەقراوی تا بڵێی ڕقی لە جەماعەتەکەی ئێمە دەبوەوە ، بەڵام هەروەکو باسمکرد بە چالاکی خۆم و ئازایی پێشمەرگەکانی هێزی کۆیە کە بریتی بوو لە یەک بەتالیون و مەلای مەلا قادر ئامر بەتالیۆنی بوو ، عەزیز عەقراوی نەیتوانی تەنها بۆ یەکجاریش بگاتە ئەو شوێنانەی لێی بووین.

پێشمەرگەکانی هێزی کۆیە لقێکی خەڵکی سافەیی و شوان بوون و دەستەی حمایەکەم هەموو لاوو گەنجەکانی ناو شاری کۆیەو براو ئامۆزای خۆم بوون و لقەکانی تریش خەڵکی کۆیە و دێیەکانی دەورو پشتی کۆیە بوون، ژمارەی پێشمەرگەکان لەدەوری ٣٠٠ چەکداربوون لە تەق تەقەوە بۆ کۆیە و خەلەکان.

لەناو شاری کۆیە تەنها یەک لق پێشمەرگەم هێشتبووەوە ئەویش لقەکەی عوسمان قادری ئامۆزام بوو، عوسمان قادر سەرلقێکی ئازاو ژیر و لێوەشاوە بوو، ئێستا لە ناو شاری کەرکوک خەریکی کاسبیە . لە بارەگای پارتی و پێشمەرگە لە بینای سەرا کۆنەکە دەرناچوونە دەرەوە ، تەنها بە شەوان نەبێ دەردەچوون، کەمینەکانیان لە دەرەوەی شارەکە و یەکسەریش پەیوەندییان بە خۆمەوە هەبوو. لەناو شار کەس هەستی بەبوونی چەکدار ناکرد ، ئێمەش پێویستیمان بە دیاردەی چەکداری لەناو شار نەبوو لەبەر

ئەوەی دانیشتوانی کۆیە دڕێفیان ناکرد لە هاریکاری لەگەڵماندا جگە لەوەی نایانەویست شارەکەیان تووشی ناڕاوە ببێ، لە لایەکی ترەوە بە هیچ جۆرێ ڕێمان بە سەربازەکانی حکومەت نادا بە چەکەوە بێنە ناو شاری کۆیە.

ڕۆژێکیان ڕەئیس بەکر عەبدولکەریم بەسەردان هاتە کۆیەو هاتە لام ، سودفە " عەزۆلە " لام بوو خۆی لێشاردەوە. عەزۆلە پێشمەرگە یەکی کۆنی پارتی بوو زیت و چالاك بوو بەڵام زۆر هەڵەوڕ بوو، خەڵکی کۆیە بوو. دوای ئەوەی ڕەئیس بەکر لە کۆیە گەڕایەوە ، لە عەزۆلەم پرسی بۆ خۆت لە ڕەئیس بەکر شاردەوە ، وتی کاك شێخ ڕەئیس بەکر لە گەڵڵە بووین لێپرسراوی پێشمەرگە بوو ، منیش لای ئەو پێشمەرگە بووم ، هەموو ڕۆژێ خۆی و یاریدەدەرەکانی لە بنکە مریشکێکیان دەکڕی و سەربان دەبڕی و دەیا نخوارد ، ئەوان خواردنیان لەگەڵ پێشمەرگە جیابوو، منیش سەرە مریشکەکانم هەموو کۆکردبوەوە و لەناو گونییەك شاردبوومەوە ، ڕۆژێکیان مەلا مستەفا هات بۆ سەردانی ڕەئیس بەکر و پرسیاری وەزعی پێشمەرگەکانی کرد ، ڕەئیس بەکر وتی وەزعیان زۆر باشە ، منیش هاتمە جواب و گوونیە سەرەمریشکەکانم لەبەردەم مەلا مستەفا ڕۆخست و وتم جەنابی سەرۆك الحمد لله وەزعمان زۆر باشە ، ئەم سەرە مریشکانە مریشکەکانی هەموو لە زگ ڕەئیس بەکر ساغ بۆتەوە و ئێمەش وا لە برساندا قۆڕەی زگمان دێ .

پاشان جارێکی تر ڕەئیس بەکرم دییەوەو پێموت عەزۆلە وای بۆم گێڕایەوە .. وتی ڕووی ڕەش بێ ، عەزۆلە ڕاستە گوونیە سەرەمریشکەکانی لەبەردەم جەنابی مەلا مستەفا ڕۆخست بەڵام ئەو مریشکانە هەمووی من نەمخواردبوو ، سەرەمریشکی لەملاو ئەولا کۆکردبوەوە و هەمووی خستبووە ناو ئەو گوونییە ، نازانم ئەو هەتیمە خوێڕوە بۆ وایکرد.

دەربارەی رێکخستنی پارتایەتی لە کۆیە ، رێکخستنی پارتایەتی تێدا نەمابوو لە ١٢\٩\١٩٦٩ لێژنەیەکی ناوچەمان لە ئەندامانی پارتی دروستکرد و دەستمانکرد بە نواندنی چالاکی پارتایەتی و عەبدولوەهاب صوفی بەکر برازای کاك عومەر دەبابەمان هەڵبژارد بە سکرتێری لێژنەکە ، عەبدولوەهاب مرۆڤێکی هێمن و لەسەرخۆ بوو، هەرچەندە جاروبار هەوڵی دەدا کەمێ تیژڕەوبێ بەڵام من ئەو رێگەیەم نادا پێی.ئەندامانی ناوچەکە عەبدولڕەحمان هەناری و عەبدولواحید سەعید بوون هەردووکیان زۆر چالاك و ڕۆشنبیر بوون جگە لەوەی خاوەند کەسایەتیەکی بە هێز بوون .

دەربارەی وەزعی خوێندن و قوتابخانەکان خۆم زیاد ماندووکردبوو ، زوو زوو سەرم لێیان دەدا . جارێکیان بەڕێوەبەری قوتابخانەی ناوەندی کچان تەلەفۆنی بۆم کرد کەوا مولازم عەزیز ناوێك لە فەوجی دووی کۆیە جار جار دەچێتە لایان بۆ قوتابخانەکە بە بەڵگەی ئەوەی یەك دوو مامۆستای ئافرەتی خزمیان لە قوتابخانەکەن، وتی ئەمەش وایکردووە خەڵکی ناڕەزایی خۆیان دەربڕن و لای من شکایەت بکەن، وتی حەز دەکەم وا بکەی ئەم مولازمە پای لە قوتابخانەکەمان ببڕێ. ئەوەبوو ناردمە دوای مولازم عەزیز بۆ قائممقامیەت و مەوزوعەکەم بۆی ڕوونکردەوە کەوا وەزعی کۆمەڵایەتی کۆیە تا دەگا بە شارەکانی تری عێراقیش ڕێ نادا مولازمێکی عەسکەری بە بەرگی عەسکەرییەوە بچێتە قوتابخانەی کچان، بۆیە داوات لێ دەکەم ئیتر هاتوچۆی ئەو قوتابخانەیە نەکەی، لە وەڵامدا وتی من دوو مامۆستای عەرەبی خزمم لەوێ مامۆستان ، تۆ ئەو حەقەت نییە من قەدەغە بکەی لە سەردانیان، بەهەرحاڵ من دەمووت" نێرە ئەو دەیوت بیدۆشە" وادیاربوو باوەڕی نەبوو قائممقامێکی کورد لە کۆیە بتوانێ دەست بخاتە

بەردەستی ئەفسەرێکی ئیستخبارات ، وتم باشە من ئەمرت پێ دەکەم نەچیتە ئەو قوتابخانەیە، کە چویت ئوبالی خۆت لە ئەستۆی خۆت.

زۆر سەیربوو منی قائممقام و لیپرسراوی نزیکی ٣٠٠ پێشمەرگە لە کۆیە مولازمێك لێم یاخی ببێ !!

تەلەفۆنم بە رادیۆرەیلی کرد بۆ قائیدی فیرقەی دوو ئیسماعیل تایە نعێمی و مەوزوعەکەم بۆ ڕوونکردەوە و وتم مولازم عەزیز دەبێ ئیجرائاتی تۆندی لەگەڵ بکرێ ، ئەویش وتی باشەو زۆریشی پییخۆش بوو کەئاگادارم کردەوە و مەوزوعەکەم بە ژێری چارەسەرکرد ، ئەوەبوو وتی سبەی فڕۆکەیەکی هیلۆکۆپتەر سەعات ٢ ی دوای نیوەڕۆ دەگاتە فەوج و مولازم عەزیز بە تەوقیفی دەگەڕێنینەوە بۆ کەرکوك.

بۆ سبەی سەعات ١٠ پێش نیوەڕۆ تەلەفۆنم بۆ ئامر فەوج کردو داوام لێکرد ئەفسەرەکانی فەوجەکەم بۆ کۆبکاتەوە هەندێ ڕێنمایم بۆ هاتووە لەگەڵیاندا قسە دەکەم .

سەعات یەکی دوای نیوەڕۆ لە یەکێ لە هۆڵەکانی فەوجەکە لەگەڵ ژمارەیەك ئەفسەر کۆبوومەوە بە ئامادەبوونی عەقید عەباس وائیلی ئامری فەوجەکە ، لە کۆبوونەوەکە باسی وەزعی کوردستان و وەزعی ناو شاری کۆیەم کرد بە تاییەتی ، پێیانم ووت من بۆیە هاتوومەتە کۆیە و بوومەتە قائممقام لەم بارودۆخە نالەبارە ،بۆ ئەوەی بتوانم بەهاریکاری ئێوە و دڵسۆزانی شارەکە شتێ لە شۆڕشەواری کارەساتەکانی ساڵی ١٩٦٣ بسڕمەوە، کە لەو سەردەمە تەها شەکەرچی خوێن ڕێژ و فاشی دنگە نەما لەناو شار یەکێکی پێوە هەڵنەواسێ ، هەر بۆیە هەموو دنگەکانمان سەر لەنوێ بۆیاخی سەوز کردەوەو ئەمڕۆش ڕێگا بە کەس نادەین جارێکی تر بە ناحەق خوێنی

گەلەکەمان بڕیژێ یان یاری بە شەرەف و ناموس و کەرامەتی بکا، وەك لەم ڕۆژانەدا مولازم عەزیز ، ئەفسەری ئیستخباراتی فەوجەکەتان هاتوچۆی قوتابخانەی ناوەندیی کچانی کۆیەی کردووە بە بەرچاومانەوە جەنابی دەیەوێ مێ بازی بکا، کاتێ کە بانگم کرد و ئامۆژگاریم کرد ، بە لالووتێکەوە وتی جەنابت ئەو مافەت نییە من مەنع بکەی لە چوونم بۆ قوتابخانەکە ، بەلامەوە زۆر سەیر بوو چۆن مولازمێکی بچووك جەسارەت بکا لە کۆیە تەحەددای قائممقام بکا ، قائممقامێك زیاتر لە ٣٠٠ پێشمەرگەی لەگەڵدایە ، بەڵام من ئێستا لەبەردەم ئێوە و لەم کۆبوونەوەیە پێی رادەگەیەنم نەك هەر ئەو مافەم هەیە قەدەغەی بکەم لە ڕەوشت و کرداری چەپەڵ و دژ بە دانیشتووانی کۆیە ، لە حاڵەتی وادا ، مەگەر خوا بزانێ چی بەسەردێنێین، نەك هەر ئەو ، هەر کەسێکی تر خۆی چەند بە زل بزانێ لە کۆیە دەبێ ئەوە بزانێ لە سەرووی یاساوە نییە.

مولازم عەزیز یەك دووجار هەوڵیدا قسەکانم ببڕێ، بەڵام ئامر فەوج ڕێی نەدا پێی قسە بکاو لە کاتی قسەکردنەکانم فڕۆکەیەکی هیلۆکۆپتەری فیرقەی دوو گەیشتە فەوج و نائیب زابوت عەلی حەسەن مەجیدی تێدا بوو، دابەزی و هاتە ژوورەوە و سەلامێکی عەسکەری کرد ، وتی سەید القائممقام من نوێنەری قائیدی فیرقەی دووم و ئەمرم پێیە فەرمن مولازم عەزیز بەرم ... منیش وتم :" بارك الله فیك وفی القائد. هذا هو ملازم عزیز خذوه "..

عەلی حەسەن مەجید مولازم عەزیزی بە تەوقیفی لە کۆیەوە بردە فیرقەی دوو. هەر ئەم عەلی حەسەن مەجیدە لە نائیب زابوتیەوە دوا جار صدام حوسێن ڕوتبەی فەریق ئەوەل ڕوکنی دا پێی و کردی بە وەزیری بەرگری عێراق ، هەروەها لێپرسراوی شیمالی عێراق و ناسراو بە عەلی کیمیاوی و سەرکردەی

هەشت ئەنفال و جینۆسایدی کوردستان و کیمیابارانکردنی هەڵەبجە و دواجاریش وەک مرۆڤێکی ترسنۆک لە کاتی پرۆسەی ڕزگاری عێراق خۆی تەسلیمی سەربازەکانی ئەمریکا کرد. لە شوێنێکی تری یادداشتەکەم دێمە سەر ئەم باسە.

ئەم ئیجرائاتەم لەگەڵ مولازم عەزیز بۆ پاراستنی شەرەف و کەرامەتی دانیشتووانی کۆیە بوو ، ئەمەش کارێکی وایکرد دانیشتووانی شارەکە زیاتر هاریکاریم لەگەڵدا بکەن. ئەم ئیجرائاتەم لەگەڵ زابوتێکی عەرەب لەو سەردەمە شتێکی کەم نەبوو ، کەم قائمقام و پارێزگاری کوردمان هەبوو نەترسانە دژی تەجاوزاتی عەسکەریەکانی عێراق بوەستن وەک ئەم ئیجرائاتەی من ، لەمە پێشیش هەڵوێست و ئیجرائاتەکانی کاک عەلی عەسکەری کە لە شوێنێکی تری ئەم یادداشتەم باسمکردووە، هەروەها هەڵوێستەکانی عەقید محەمەد ئەمین فەرەج کاتێ کە پارێزگاری هەولێر بوو، منیش لە کاتی ئەو قائمقامی کۆیە بووم.

پێش ئەم مەوزوعەش ، جارێکیان دەمەو ئێوارە مامۆستایانی قوتابخانەی ناوەندی کچان، چەند مامۆستایەکی ئافرەت دەمەو ئێوارە بە سەیارەی کرێ گەیشتبوونە " سەیتەرەی " لای پردەئاسنەکەی کۆیە، سەیتەرەکە عەسکەری بوو، سەیارەکەیان ڕاگرتبوو و گێچەڵیان بە شوفێرەکەی کردبوو گوایا نەدەبوو دوابکەوێ بەم درەنگ وەختە بچێتە کۆیە، مامۆستاکان بۆمیان گێڕایەوە کەوا تا ناو جانتاکانیان پشکنیبوو، هەردوو چاوی شوفێرەکەیان بەستبوەوە و چەند فیشەکێکیان بە بان سەریا تەقاندبوو.

بەڕاستی زۆر تورە بووم ، لە دڵی خۆمدا وتم دەبێ ئەم عەسکەرە عەرەبانە ئێمەی کورد بە چی بزانن، ئایا هەست بەوە ناکەن ئەگەر ئێمەی پێشمەرگەی

بالّی مەکتەبی سیاسی نەبین لە کۆیە ئەوان دەتوانن ئەك بە یەك فوج عەسکەر بەڵکو بە یەك فیرقەی سوپا لە کۆیە بمێننەوە. کەواتە چۆن دەبێ ئێمە ڕێبان پێ بدەین ئەم تەجاووزاتانە بکەن. بۆ بەیانی پەڵێ پێشمەرگەم بە سەیارەیەکی زیلی عەسکەری لەگەڵ خۆمدا بردە سەر سەیتەرەکە لای پردی کۆیە ، بانگ مەسئولەکەیانم کرد ، مولازم پانی بوو، پێمووت سەیتەرەکەت تێك بدە و یەکسەر ئێرە بەجێبهێڵە و لەمەو دوا سەیتەرە لێرە نامێنێ ، من لێپرسراوم هەرچی ڕووبدا ، من قائمقامی قەزاکەم ، ڕێگە بەکەس نادەم تەجاوزی یاسا بکاو بە کەیفی خۆی یاری بە موقەددەراتی خەڵکی بکا . مولازمەکە وتی سەیدی من ئەمر لە جەنابت وەرناگرم و سەیتەرەکە تێك نادەم و ئێرە بەجێناهێڵم، من واجبی خۆم دەزانم ... پێمووت بەڵێ واجبی جەنابت پشکنینی جانتای مامۆستایانی ئافرەتە ، تەقەکردنە بەسەر سەری شوفێرەکەیان و چاوی ببەستیەوە، نەخێر ئەمە واجبی جەنابت نییە، واجبی ئێوە پاراستنی شوێنەکەیە لە " مخربین" ئەگەر وەك قائمقام ئەمرەکەم جێبەجێنەکەی ئەوا من لێپرسراوی پێشمەرگەم و سەیرکە ئەمرەکەم چۆن جێبەجێ دەکەی ، ئەمرم دایە پێشمەرگەکان سەیتەرەکە تێکدەن و هەموویانم سوار سەیارەیەك کرد و بەرەو قەوجی دوو ڕەوانەیانم کردەوە، ژمارەیان هەشت نۆ سەرباز بوو . بۆ بەیانی لەگەڵ ئامر قەوج کۆبوومەوە و داوام لێیکرد هەرچی سەیتەرە هەیە لە سەر ڕێی تەق تەق – کۆیە لاییەرن.

ئەم هەڵوێستەمیش لەناو خەڵکەکە دەنگی دایەوە. بەهەرحاڵ لەناو شاری کۆیە وجودی عەسکەری بە هیچ جۆرێك نەبوو. دایەرەی ئاسایش لە شاری کۆیە نەبوو. دەتوانم بڵێم لەو زروفە لە ١٩٦٩\٩\٥ تا ١٩٧٠\٣\١١ کەواتە

ماوەی شەش مانگ و نۆزدە رۆژ لە قەزای کۆیە حوکمی زاتی خۆمان وەرگرتبوو، بەبێ ئەوەی ئیزن لە کەس وەربگرین. ئەمەش هۆیەکەی دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی لەو سەردەمە جارێ حیزبی بەعس لاواز بوو ، لە دەرفەتێك دەگەڕا و لە زرووفێکی تازە دەگەڕا بۆی هەڵکەوێ لە جەماعەتەکەی ئێمە قورتاری بێ و جێ پێی خۆی لە کوردستان قایم بکا، ئەوجا چی بیەوێ وا بکا ، ئەمەش دوای بەیاننامەی ١١ی ئازار بۆی هاتە دیی، کەواتە بەیاننامەی ئازار ئەو دەرفەتە بوو حیزبی بەعس بۆی دەگەڕا تاوەکوو لە جەماعەتی پارتی باڵی مەکتەبی سیاسی قورتاری بێ، لەو ڕووەوە لەگەڵ بارزانی هەروەك لەمەو پێش باسم کرد یەك ئاما نجیان هەبوو.

لە ٢١\٩\١٩٦٩ کاك عومەر دەبابە بەسەردان هاتە کۆیە و من و شەوقی حەمەخان لەگەڵیدا بۆ سەردانی هەندێ لە دێهاتەکانی دەشتی کۆیەو بارەگاکانی پێشمەرگەکانمان لەو دێهاتانە ؛ " دۆندار و قەسرێ و خەرابە و قزلو" ڕۆیشتین ، لە دێی قزلو سەرمان لە کاك عەلی عەسکەری دا ، لەوێ میوانی حەمە قوربانی بووین .

دوای ئەم جەولەیە بە شەش ڕۆژ لە ٢٨\٩\١٩٦٩ چوومە دێی حاجی قەڵا وچاوم بە دانیشتووانی دێیەکە کەوت و بەڵێنمدا بە پێی توانا یارمەتییان بدەم. ئەوەی جێگای داخە زۆر بەڵێنم بە دانیشتوانی دێهاتەکان دابوو بەڵام لەبەر ئەوەی زۆر لە کۆیە نەمامەوە ، دەوری شەش مانگ ئەم ماوەیش زۆر کورت بوو بۆ قائمقامێك بتوانێ وەك پێویست خزمەتگوزاری پێشکەش بکا لەو بارو دۆخەی کۆیە. لە ٣٠\٩\١٩٦٩ کاك عەبدولخالق عەبدولڕەحمان خەبەری دا پێم کەوا حەسیبی برام دایکمی کوشتووە . حەسیبی برام نەخۆشی شیزوفرینیای هەبوو، چەند ساڵ بوو لە بەغدا هەوڵمان دەدا چارەسەرێکی

بۆ بدۆزینەوە بەڵام بێسوود بوو ، تا ئەوەبوو لە دێی بیرەسپان دوای ئەوەی تووشی خولێکی تووند دەبێ ، دایکم بە چەقۆ دەکوژێ . چوومە کەرکوك بۆ تەعزیکەی دایکم و تا ١٠\٥ لە کەرکوك مامەوە.

کاك عەلی عەسکەری خەریکی رێکخستنی پێشمەرگەکانی خەلەکان بوو، بەتاییەتی دوای ئەوەی دوو چەکدارمان لە چەکدارەکانی خەلەکان لە ١٠\١٤ لە شەڕی (کۆسرەت) لەگەڵ جەماعەتی مەلا مستەفادا شەهید کران.ئەو دوو پێشمەرگەیە عەلی خەلیل و کاکل بوون، خەڵکی کۆیە بوون لەگەڵ دوو پێشمەرگەی تری خەڵکی دۆندار و بۆگد ، فەیزوڵڵا سەر پەل بوو بە بریندارى لە ١٠\٢٠ لە نەخۆشخانەی کەرکوك کۆچی دوایی کرد ئەویش هەر کۆیی بوو . ئەم شەڕە کە چەند پێشمەرگەیەکی زۆر ئازامان تیایدا لەناوچوون ، بەتاییەتی پێشمەرگەیەکی وەك عەلی خەلیل کە لە کەرکوکەوە دەمناسی کە چ پاڵەوانێك بوو.

ئەوەبوو دوای ئەم شەڕە لە ١٠\٢١ بۆ زیاتر پاراستنی کۆیە ناردم لقەکەی شێخ تەهای برام بنێرن بۆ کۆیە و ئەم لقە سەرلق ڕەمەزان و حەسەن فەتاح هەمەوەندی لەگەڵدا بوون. پاشان لە ١٠\٢٣ لقەکانی سید تاهیر جەباری و کەریم ئاغای هەمەوەند گەیشتنە کۆیە. گەیشتنی ئەم هێزە گەورەیە بۆ کۆیە مەعنەویاتی پێشمەرگەکانی کۆیەی زۆر بەرزکردەوە.

لە لایەکی ترەوە دەستم کرد بە رێکخستنەوەی یەکێتی مامۆستایانی کوردستان لە کۆیە، ئەوەبوو لە ١٠\٢٥ لەگەڵ مامۆستا فەرهاد نوێنەری یەکێتی مامۆستایان کۆبوومەوە و یەکێتیەکەمان دامەزراندەوە.

هەر لەم ڕۆژانەدا قۆناغێکی تری شەڕی نێوان حکومەت و جەماعەتی مەلا مستەفا دەستی پێکردەوە ئەویش بە هەڵمەتەکانی ڕزگارکردنی قەڵادزێ ناسرا ، لە ١٠\٢٥ دەستی پێکرد.

بە باشم زانی لەم یادداشتەمدا ئەوە ڕوون بکەمەوە کەوا هەڤاڵ مام جەلال ڕازی نەبوو ئەمجارەیان هێزەکانی پێشمەرگەی پارتیمان لەم هەڵمەتانە بەشدار بن بەبێ ئەوەی حیزبی بەعس هەڵوێستی خۆی بەرامبەر بە حیزبەکەمان دیاری نەکاو ڕێککەوتنێك ئیمزا نەکا ، چیتر بە ناوی " جهە وگنیە" بەشداری شەڕەکانیان نەبین دژی جەماعەتی مەلا مستەفا. بەڵێ وا دەرکەوت لە کۆبوونەوەکانی کۆمیتەی ناوەندی لە ئەنجامی موناقەشەکردنی ئەم بۆچوونانەی مام جەلال ، کۆمیتەی ناوەندی لەسەر بۆچوونەکەی مام جەلال موافەقەتی نەکرد، مام جەلالیش ڕازی نابێ بەبێ دیاریکردنی هیچ مافێك بۆ گەلی کورد ، ئێمە"کەوا سووری پێش لەشکر بین" لە ئەنجامدا بڕیار دەدەن عومەر دەبابە بکرێتە فەرماندەی گشتی هێزی پێشمەرگەو مام جەلال لە سەرکردایەتی پێشمەرگە دوور بخەنەوە، ئەمەش گەورەترین هەڵەی پارتیمان بوو باڵی مەکتەبی سیاسی کە دوای بەیاننامەی ١١ ئازار باجەکەیمان دایەوە. ئەوەبوو لە ١٠\٢٥ هێزەکانمان شان بە شانی سوپای عێراق گەیشتنە قەلادزێ، جەماعەتی مەلامستەفا لەم شەڕەدا شکان و قەلادزێیان چۆڵ کرد . لەم شەڕەدا عەلی عەباس ئاغا کوژرا و لە ١٠\٣٠ چوومە ڕانیە بۆ پرسەی عەلی عەباس ئاغا کە لە دێی مەمند ئاوا کوژرابوو. بەڵام شەڕەکە بەردەوام بوو ئەوەبوو لە ١٠\٣٠ شەڕێکی زۆر قورس لە دۆڵی شەهیدان لەگەڵ چەکدارەکانی مەلا مستەفا ڕوویدا و ١٢ پێشمەرگەمان لەم شەڕەدا شەهید کران .

لەم شەڕەدا وەك وتمان جەماعەتەكەی ئێمە شان بە شانی سوپای عێراق بەشداربووون بۆ گرتنی قەڵادزێ بەڵام بەبێ بەشداربوونی مام جەلال، هەروەها سەربازەكانی سوپای عێراق بەتەواوی وڕەیان بەردابوو ، خۆ ئەگەر پێشمەرگەكانی ئێمە نەبوونایە سوپای عێراق بە خەویش چاویان بە قەڵادزێ ناكەوت . دوا ڕۆژیش ئەوەی ئاشكراكرد كە حیزبی بەعس ئێمەی وەك وەرەقەیەكی سیاسی بەكار دەهێنا تا ئەوەی بتوانێ ناوچەكان لەژێر دەسەڵاتی مەلا مستەفا ڕزگار بكاو پاشان بە هەر جۆرێ بێ لە مەوقفێكی بە هێزتر لەگەڵ مەلا مستەفا ڕێك بكەوێ و مەرجەكانی خۆی بەسەریدا بسەپێنێ ، ئاشكرایە ئەگەر بارزانی لە ڕانیەو قەڵادزێ دەرنەكرابایە ، حیزبی بەعس لەگەڵ مەلا مستەفا ڕێكیش بكەوتایا ، ڕێككەوتنەكە بە جۆرێكی تر دەبوو ، ئەو كاتە مەلا مستەفا لە مەوقفێكی بە هێزەوە گفتوگۆی لەگەڵیاندا دەكرد.

دوای ڕزگاركردنی قەڵادزێ بابەكر پشدەری كرا بە قائمقامی پشدەر.

لە ١١\١٧ بابەكر مەحمود پشدەری هاتە لام و شەوێك پێكەوە ماینەوە بۆ بەیانی ٥٠٠ تفەنگی برنۆی پەرەشووتی لە فیرقەی دوو، وەرگرت و گەڕایەوە بۆ قەڵادزێ. بە ڕزگاركردنی قەڵادزێ جەماعەتەكەی مەلا مستەفا بەتەواوی لاوازبوون و كەم شوێنیان لە كوردستان بە دەستەوە ما.

لە ١١\٢٦ چوومە دێی كاولان بۆ تەعزیەی شێخ ڕەسول شێخ جەبار كە لە دێی ماستاوا شەهید كرابوو ، دووبارە لە ١١\٣٠ سەرم لە خەلەكان دایەوە و لەوێ چاوم بە مەلای مەلا قادر كەوت ئامر بەتالیۆنی كۆیە بوو، لەگەڵ خۆمدا ٥ هەزار فیشەكم بۆیان بردبوو ، مەلای مەلا قادر پێشمەرگەیەكی كۆنی

پارتیمان بوو ئازا و دڵسۆز بوو لە چەند شەڕێکدا لە گەڵمدا بەشدار بوو لە گوللە ناگەڕایەوە .

شەڕەکەی گۆمە شین :

لە ١٩٦٩\١٢\٥ لەگەڵ ١٠٠ پێشمەرگەی لقەکەی حەسەن عەلی و بەکر گۆمەشین چووینە دێی گۆگتە پە و هەڤاڵان واحێد سەعید و عەزیز چەلەبیم لەگەڵ خۆمدا برد. هێشتا نەگەیشتبووینە گۆگتە پە سێ کەس بەبێ چەک لە دێیەکەوە دەرچوونە دەرەوە و هەڵاتن ، نەمانزانی کێن، بەڵام دوای بەیاننامەی ١١ ئازاری ١٩٧٠ زانیمان ئەو سێ کەسە ، صالح شێرە یان لەگەڵدا بوو ، صالح شێرە خۆی بۆمی گێڕایەوە کەوا ئەو ڕۆژە دوو بەرخیان بۆ سەربڕابوو بەڵام ئێمە لێیانمان تێکدا و بەرەو دێی داربەسەرە هەڵاتبوون . صالح شێرە زەلامێکی جنێو فرۆشبوو ، ئەوەبوو کە ئەم بەسەرهاتەی بۆم گێڕایەوە هەندێ جنێویشی داپێم . وتی شێخ ستار ئەگەر بمتگرتایە چیت لێم دەکرد، وتم کاك صالح شێرە باوەڕ بکە ناتم کوشت بەڵام ڕستم دەکردی، وتی هەی ... چمان من ورچم ، ڕستم بکەن!؟

بۆ چوومە گۆمەشین و ئەو شەڕەمان نایەوە؟ لە دوای مانگی کانونی دووەمی ساڵی ١٩٧٠ وەزعی کوردستان بەتەواوی گۆڕا و تای تەرازوی هێز " توازن القوی"ی شەڕی کوردستان لە نێوان جەماعەتی ئێمەو مەلا مستەفا وردە وردە بەرەو بەرژەوەندی مەلا مستەفا لێڕ دەبووەوە و ئێمە ناگاداری ئەوە نەبووین کەوا بە دزییەوە حیوار و چاوپێکەوتن لە نێوان حکومەتی بەعس و مەلا مستەفادا هەیە . ئەوەبوو لە قەزای کۆیەش جەماعەتی مەلا مستەفا کەوتنە جموجۆل و چەند لقێکیان لقی چەکدار لە دێیەکانی داربەسەرە و گۆمەشین جەولەیان دەکرد . شەوێکیان بە ١٥٠ پێشمەرگەوە بە

سەرکردایەتی مەلای مەلا قادر و عوسمان قادر و حەوێز و جەمال و دەستەی حمایەکەی خۆم و خالیدی برام و عەبدوڵلاً نەجیم و مەلا سلێمان و شێردڵ سۆفی بەکر و دڵشاد و شەفیق تۆفیق و براکەی چووینە دێی تەکەور و لە وێوە بەرەو دێی گۆمەشین ، بە پیادە کەوتینە رێ لەگەڵ خۆرهەڵات دێی گۆمەشینمان ئابڵوقەدا ، لقێکی پێشمەرگەی جەماعەتی مەلا مستەفا لە دێیەکە بوون و لە پرخەی خەودا دامانە سەریان ، هەردوولا وەك یەك چەکدارببووین و ئێمەش هەر خۆمان بووین بەبێ ئەوەی سەربازمان لەگەڵدا بێ ، من خۆم بەش بەحاڵی خۆم ئەو ماوەیەی لە کۆیە بووم شان بەشانی سەربازی عێراق هیچ شەڕێکم نەکرد لەگەڵ جەماعەتی مەلا مستەفادا ، دوای شەڕێکی دوو سەعاتی جەماعەتەکەی مەلا مەستەفا بە دۆڵێکی خوار گۆمەشیندا کشانەوە و تەنها یەك بریندارییان هەبوو ئەویش ناوی هاشم پاڵەوان بوو. ئێمەش یەك پێشمەرگەمان کوژرا، ئەویش بەدەست چەکدارێکی خۆمان و بە عەمدی لە دواوە تەقەی لێکردبوو ، دواجار ئەویش سزای خۆی وەرگرتەوەو کوژرایەوە.

ئێمە لە دێی گۆمەشین بەرەو دێی مەرزان کشاینەوە و لقێکی حەساوەی جەماعەتی مەلا مستەفا لە داربەسەرەوە هاتن بۆ یارمەتی لقەکەیان لە گۆمەشین و بەدەم شەڕەوە لە گەڵیاندا کشاینەوە بەرەو پردە ئاسنەکەی سەر رێی کۆیە. لە سەر گردەکە رەبایەی سەربازی عێراق هەبوو سەربازەکان دەیانزانی من قائمقامی کۆیەم و هیچ یارمەتیەکیان نەدام ، مەسەلە چییە و نازانم بۆ، کاتێ کە پرسیارم لە ئامرەکەیان کرد مەسەلە چییە ؟ وتی ئێمە ئەمرمان بۆ هاتووە لە شەڕی نێوان ئێوەو جەماعەتی مەلا مستەفا بێلایەن بین ، بەڵامەوە زۆر سەیر بوو ، بۆ دەبێ بێلایەن بن ، دیارە شتێ

گۆڕاوەو ئێمە بێ ئاگاین ، عەرەب وتەنی" نایم بالفی و رجلە بالشمس" بە هەر حاڵ شەڕەکەی گۆمەشین گەلێ شتی بۆمان ئاشکراکرد، کە گەڕامەوە بۆ کۆیە یەکسەر بروسکەیەکم بۆ مەکتەبی سیاسی پارتیمان لێدا و مەسەلەکەم بۆیان ڕوونکردەوە .

لەوە سەیرتر ئەوەبوو بروسکەو بروسکەکاری لە نێوان فەوجەکان و فرقەی دوو و پارێزگاری هەولێر، هەموو داوای موحاسەبەکردنمیان دەکرد ،کەچۆن بێ ئاگاداری ئەوان دەرچوومەتە دەرەوەو ئەو شەڕەم ناوەتەوە. کەواتە کاتی خۆی مام جەلال لەسەر حەق بوو کە بە بێ هیچ ڕێککەوتنێك لەگەڵ ئەم بەعسیە پیلانگێڕانە هاریکاری شەڕی مەلا مستەفایان لەگەڵ بکەین.

دوای ئەم شەڕە ئامر فەوجەکەی کۆیەیش دەم ودووی لەگەڵمدا گۆڕا و جار نەجارێك وەك دووپشکێك هەست بەوە بکا زەهری پەیداکردووە دەیویست دەست درێژی بۆ کاروباری ناوخۆی قەزاکە بکا. شەوێکیان هەندێ تەقەکرا ، تەلەفۆنی بۆم کردو وتی جەماعەتەکەت تەقەیان لە فوەجەکە کردووە ، ئێستا دێمە ناوشار تەمێیان دەکەم، ئەم قسەیەم زۆر بەلاوە سەیربوو ، عەباس وائیلی مەڕ کەی بۆتە بەران ؟ وتم باش گوێم لێبگرە من وەك قائممقام قسەت لەگەڵ ناکەم ، پێش ئەوەی من بێمە کۆیە لەترسی جەماعەتی مەلا مستەفا وەك جرج لە بن زەوی دەڕیان ، بەهۆی منەوە حەسانەوە ، ئێستا نازانم چی گۆڕاوە؟ لە فەوجەکەت دەرچیتە دەرەوە فەرمانی لێدانت دەدەم و خۆتیش دەزانی من کە قسەم کرد " گۆڵ و فعل" ئیتر نقی نەکرد و من دەمزانی ئەم زەلامە چەند ترسنۆکە.

بۆ بەیانی بە ڕادیۆرەیلی لەگەڵ قائید فیرقەی دوو ئیسماعیل تایە نعیمی قسەم کرد و وتم عەباس وائیلی خۆی و فەوجەکەی نابێ لە کۆیە بمێنن و لەوانەیە لە یەکتری بدەین، ئەویش وتی بەسەر چاو " ئیلی تریدە یسیر" کەواتە ئەوەی دەتەوێ دەکرێ .

دوای یەك دوو ڕۆژ فەوجەکەیان گواستەوە بۆ عەربەت و فەوجەکەی عەربەتیان هێنایە شوێنی ، نامیق عەلەمدار ئامری فەوجەکە بوو. تا بەیاننامەی ١١ی ئازاری ١٩٧٠ لە کۆیە مایەوە .

بەهەرحاڵ دواجار بۆم دەرکەوت کەوا لە کانونی دووەمی ساڵی ١٩٧٠ وە ئێمە بێخەبەربووین کە مفاوەزات و گفتوگۆ لە نێوان حیزبی بەعس و مەلا مستەفادا هەبووە ، ئەم مفاوەزاتە زۆر بە نهێنی بووە ، هاتوچۆی نێوان وەفدی حکومەت بۆ گەلاڵە و گفتوگۆکردن لەگەڵ مەلا مستەفادا بووە هۆی زیادبوونی چالاکی سیاسی و چەکداری جەماعەتی بارزانی دژ بە ئێمەی پارتی-باڵی مەکتەبی سیاسی- بەهەرحاڵ لە سنووری قەزای کۆیە چالاکیی و جم وجۆلیان پەیداکردەوە لە ١٩٧٠\١٢\٤ بروسکەیەکم بۆ پارێزگاری هەولێر خالید عەبدولحەلیم لێدا کەوا سامۆ بارزانی دەستی بەسەر مەکینەی ئاردی شێخ جەنگی دا گرتووە لە دێی قزلو ، بەڵام خالید یەکێ بوو لە ئەندامانی گفتوگۆکەی نێوان بەعس و بارزانی، بە سەرکردایەتی صدام حوسێن. من لەو مەوزوعە بێ خەبەربووم .. ئەم دەزانی کە خالید لە بارزانی زیاتر دژی ئێمەی جەماعەتی مەکتەب سیاسی بوو، دەیویست دڵسۆزی خۆی بەرامبەر بارزانی و جەماعەتەکەی نیشان بدا، خالید عەبدولحەلیم بروسکەکانمی دەخستە پشت گوێ بە مەبەستی ڕازیکردنی مەلا مستەفا و جەماعەتەکەی. بەم دواییەش لە ساڵی ١٩٧٦ کە بوومە وەزیر ی گواستنەوە ،

خالید بەڕێوەبەری گشیی سکەك بوو لام ، بۆم دەرکەوت ئەم زەلامە چەند ساختە چییە چەند خۆ هەڵکێشە و بەرتیل خۆرە.

لە بروسکەیەکی ترمدا لە ١٩٧٠\٢\١٤ بۆ خالید و قائید فیرقەی دوو لەگەڵ فەوجێکی لیوای چوار کە بارەگاکەی لە کۆیە بوو، ئاگاداریانم کردەوە کەوا پێشمەرگەکانی جەماعەتی بارزانی چوونەتە دێهاتەکانی شەوگێر بە سەرکردایەتی عەزەدین قەرە محەمەد و دێی شیواشان بە سەرکردایەتی موقەدەم عەزیز عەقراوی و دێی کفرەدۆڵ و قۆریتان و چەند دێیکی تر. هەر لە هەمان بەروار بروسکەیەکی ترم بۆ خالید لێدا دەربارەی تالانکردنی مالی ئەو کەسانەی سەر بە ئێمەی جەماعەتی مەکتەبی سیاسین لە لایەن چەکدارەکانی جەماعەتی بارزانییەوە ، لە دێهاتەکانی ، شیواشانی بەکر ئاغا و ساوقولی و قورتە لاس و کرۆزو بۆگرد و کلکان و ئیلنجاغ و خەلەکان .. بەڵام لە هەولێر و لە فیرقەی دوو کێ بروسکەی قائممقامی کۆیە دەخوێنێتەوە؟

پێش ئەم بروسکانە لە ١\٢٨ بروسکەیەکم بۆ خالید لێدابوو دەربارەی ئەو کەسانەی لە لایەن جەماعەتی بارزانییەوە لە دێهاتەکانی " تەکەور و قوریتان و ئیلینجاغ کە ژمارەیان ١٥ کەس بوو ڕفێندرابوون. خالید عەبدولحەلیم لەجیاتی ئەوەی وەڵامی بروسکەکانم بداتەوە، بروسکەیەکی بۆم لێدا بە جفرە لێینەدابوو بۆ ئەوەی جەماعەتی بارزانی بیخوێننەوە و بزانن خالید چییان بۆ دەکا، لە بروسکەکەی داوای لێم کردبوو بە شێوەی فەرمان کە گوایا مالی دلاوەر کاکە زیادمان حیجز کردووە، مالەکەی بۆ بگەڕێنینەوە .

منیش وەڵامی بڕووسکەکەیم بە بڕووسکەی ژمارە ٦\٥٩ لە ١٩٧٠\٢\٥ دایەوە ئەمەش دەقی بڕووسکەکەیە" ئێمە مافی کەسمان حیجز نەکردووە ، ئەم مافانەی حیجزکراوە ، لە لایەن ئیدارەوە نەبووە ، ئەمەش دەقی بڕووسکەکەیە

الى محافظ اربيل

من قائممقام كويسنجق العدد ٥٩ \ ٦

التاريخ ١٩٧٠\٢\٥

برقيتكم ٢٤٤ فى ١٩٧٠\٢\٤

لاتوجد بضاعة محجوزة فى القضاء حاليا ليتسنى لنا اعادتها الى اصحابها. وان الأموال التى حجزت كانت اثناء الحركات العسكرية فى حينها وبعلم من السلطات العسكرية ولم تكن للأدارة اية علاقة بذلك. واننا لا نعترف بغير القانون ولا مكان لشريعة الغاب لدينا. اما بالنسبة للأموال المحجوزة العائدة للمواطنين الموالين للسلطة الوطنية فابلغناهم بتقديم طلباتهم وفا تحناكم بذلك. يرجى التفضل بالعلم .

عبد الستار طاهر شريف

قائممقام قضاء كويسنجق

بەم جۆرە دە دوانزە بڕووسکەم لێدا بۆ پارێزگاری هەولێر ئەویش بڕووسکەی بۆ من لێدەدا و قسەی پڕووپووچی تێدا ڕست دەکرد ، بەهەرحاڵ بووە شەڕە بڕوسکە لە نێوا نماندا... دیاربوو من ئاسنی ساردم دەکوتیەوە و حکومەت و مەلامستەفا لە ژێرەوە بە نهێنی هەموو شتێکیان بڕییەوە، بڕینەوەکەش بەشی زۆری لەسەر لاشەی ئێمەی جەماعەتی مەکتەبی سیاسی بوو، بەڵام هەرچەندە وەك باسم کرد ، ئێمەی باڵی مەکتەبی سیاسی پێش بەیاننامەی ١١ئازاری ١٩٧٠ بێخەبەربووین لە ڕێککەوتنەکەو وەك وتیشم

لەسەر حیسابی لاشەی ئێمەبوو بەڵام دوای ڕێککەوتنەکە ، ئێمە لە بەعسیەکان زیرەکتربووین ،بەیاننامەکەمان قۆزتەوە و لەگەڵ مەلا مستەفادا ڕێککەوتینەوە و نەمانهێشت صدام حوسێن بە تیرێك دوو نیشان بشکێنێ کە دواجار دێمە سەر ئەم باسە. بەڕاستی ئەو هەنگاوەی نامان بۆ ناشتبوونەوە هەنگاوێکی زۆر ژیرانەبوو ، هەنگاوێك بوو صدام هیچ حیسابێکی بۆ نەکردبوو پێش ڕێککەوتنەکەی لەگەڵ بارزانیدا.

بەشی هەشتەم

بەیاننامەی ١١ ئازاری ١٩٧٠

پێش ١١ ئازاری ١٩٧٠ بە دوو رۆژ چوومە هەولێر چاوم بە خالید عەبدولحەلیم کەوت و پێمی وت : سبەی نا دوو سبەی بەیاننامەی رێککەوتنی نێوان بارزانی و حیزبی بەعس دەردەچێ و مەلا مستەفا مرۆڤێکی نیشتمانپەروەرو دڵسۆزە ، ئێمە خراپ لێی تێگەیشتبووین . منیش پێموت پیرۆزە بەڵام ئەگەر رێککەوتن دەبێ بزانن رێککەوتنەکە ئەوەندە تەمەن درێژ نابێ و مەلا مستەفا باوەڕی بە ئێوە نییە و ئێوەش باوەڕتان بە مەلا مستەفا نییە ، هەردوولا دەتانەوێ فێڵ لە یەکتری بکەن ، بەڵام وادیارە ئەمجارەیان لەسەر حیسابی ئێمەیە.

پێش ئەوەی لەسەر یادداشتەکانم بەردەوام بم حەز دەکەم هەندێ لە نهێنییەکانی چۆنێتی رێککەوتنەکەی مەلا مستەفاو صدام حوسێن ڕوون بکەمەوە کە چەند ساڵ دوای رێککەوتنەکە پێم زانی :

١-یەکێتی سۆڤیەت لە رێگای عەزیز شەریفەوە دەوری بااڵی لەو رێککەوتنە هەبوو .

٢-حیزبی شیوعی دەورێکی زۆری هەبوو لە رێککەوتنەکە بە هۆی پەیوەندییەکانی لەگەڵ سۆڤیەتدا ، بە رێگەی لیفگینی بریماکۆڤ کە موراسلی رۆژنامەی پراڤدا بوو لە بەغدا لە هەمان کاتیش یەکێ بوو لە ئەفسەرەکانی جیهازی موخابەراتی سۆڤیەت K.G.B، کە بەم دواییەش بووە سەرۆک وەزیرانی ڕوسیا .

٣- لە سەرەتای گفتوگۆکانی نێوان هەردوو وەفدی پارتی جەماعەتی بارزانی و حیزبی بەعس ، کۆمەڵی گیروگرفت کەوتە نێوانیانەوە بەتاییەتی لەسەر مەسەلەی کەرکوك و دیموکراتیەت و هەڵبژاردنی پەرلەمان . کە بارزانی سوور بوو لەسەر ئەوەی شاری کەرکوك بدرێتە حوکمی زاتی. ئاشکرایە بە پێی سەرژمێری ساڵی ١٩٥٧ رێژەی کورد لە پارێزگای کەرکوك ٤٨٪ بوو تورکمانیش ٢١٪ بوو رێژەی عەرەبیش ٢٨٪ بوو. کەمایەتیەکانی تریش وەك کلدان و ئاشوورییەکان ،٢، ١٪ بوو.

٤-بارزانی سووربوو لەسەر بەشداربوونی کورد لە هەردوو دەسەاڵتی تەشریعی و تەنفیزی و سەرکردایەتی شۆڕش" مجلس قیادة الثورة "

٥-گەڕانەوەی دام ودەسگاکانی ئاسایش بۆ ناوچە کراوەکانی کوردستان .

رێدان به پارتی دیموکراتی کوردستان له رِیزی سوپای عێراق رِێکخستنی پارتایەتی ئه نجام بدا.

٦- دەبوایا لە ەی شوبات رِێکخستنەکەی نێوان پارتی و بەعس ئیمزا بکرابایا ، بەڵام حیزبی بەعس لە هەندێ لە بەڵێنەکانی پەشیمان بووەوە و شتێکی تری تازەی خستە بەردەم وەفدەکەی پارتی، لەبەر ئەوە وەفدەکەی پارتی لە بەغداوە ، گەڕانەوە بۆ کوردستان ، ئەندامانی وەفدەکەش بریتی بوون لە " دوکتۆر مەحمود عوسمان و ئیدریس بارزانی و مەسعود بارزانی و چەند ئەندامێکی تری مەکتەبی سیاسی . بڕیاری کۆتایی هێنانیان بە گفتوگۆکە هێنا. بەڵام ئەوەبوو لە ١٩٧٠\٣\٨ صدام حوسێن کوتوپڕ سەفەری بۆ چۆمان کردوو چاوی بە مەلا مستەفا کەوت و ئامادەیی خۆیانی نیشاندا ،کە هەرچی لە سەری رِێککەوتونە ئیمزای بکا، بەمەش صدام حوسێن دەیویست بە بەردێك دوو چۆلەکە بکوژێ ، یەکەمیان بانی مەدەنی لە حیزبەکەی حیزبی بەعس زاڵ بێ بەسەر بانە عەسکەرییەکەی کە نەیتوانی کۆتایی بە شۆڕشی کوردستان بێنێ ، دووەمیان دوای لاوازکردنی بانە عەسکەرییەکە مەیدانی بۆ چۆل بێ ئاما نجە گلاوەکانی جێبەجێ بکا.

خاڵێکی زۆر گرنگ لە نهێنیەکانی رِێککەوتنی ١١ ئازار، دەوری جۆرج براون بوو ، (عەرابی) رِێککەوتنەکەیە، جۆرج براون کۆنە وەزیری دەرەوەی بەریتانیا بوو لە حکومەتی حیزبی کرێکاران ، کە دوای ئینقلابە شوومەکەی ١٩٦٨ بەردەوام دەهاتە بەغدا و لەگەڵ صدام حوسێن بە ئامادەبوونی تاریق عەزیز کۆدەبوونەوە، جاری واش هەبوو هەر بەتەنیا لەگەڵ صدام حوسێن کۆدەبوەوە. کۆبوونەوەکانی زۆربەی ئەندامانی سەرکردایەتی حیزبەکەی ناڕەحەت کردبوو، بەتایبەتی غانم عەبدولجەلیل کە بەڕێوەبەری مەکتەبی صدام و ئەندامی ئه نجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش بوو ، زۆر هەوڵی دەدا شتێ تێ بگا لەو چاوپێکەوتنە سەپرانە بەڵام نەگەیشتە هیچ. " ئەم مەعلوماتانەم هەندێکی لە کتێبی " أسوار الطین " نووسینی حسن العلوی وەرگرتوە و لەگەڵ چەند جار دانیشتنم لەگەڵ شوکری الحدیثی و خالد عبد الحلیم ، " شوکری زۆر جار بەم دواییە دوای ئەوەی ئاشتەوەبوون لەگەڵ یەکتریدا ، جارو بار دەچوومە مانیان لە حی الشعب لە بەغدا ، باسی

کۆبوونەوەکانی صدام حوسێنی بۆم دەگێڕایەوە لەگەڵ بارزانی بەتاییەتی کۆبوونەوەکانی پێش بەیانی ئازار و کۆبوونەوەکانی ١٩٧٤ پێش دەست پێکردنەوەی شەڕ .

بە هەرحاڵ لە شەوی ٩-١٠ \ ئازاری ١٩٧٠ بارزانی و صدام حوسێن بەیاننامەکەیان پێکەوە ئیمزاکرد.

لە مانگی شوباتەوە تا ٨ی ئازار پارتی باڵی مەکتەبی سیاسی باوەڕی وابوو کە حیزبی بەعس ڕێکەوتنەکە لەگەڵ ئەوان ئیمزا دەکەن دوای ئەوەی کە لەگەڵ مەلا مستەفا نەگەیشتنە نە نجامێك، بەڵام عەڕابەکانی ڕێککەوتنەکە ، جۆن براون و بریماکۆف و عەزیز شەریف دەوری سەرەکییان بینی کە هەردوولا قەناعەت بێنن بۆ ئیمزاکردنی ڕێککەوتنەکە .

لەم ڕێککەوتنە پارتی باڵی مەکتەبی سیاسی قۆچی قوربانی ڕێککەوتنەکە بوو ، بە تاییەتی نە یەکیتی سۆڤیەت و نە وڵاتە عەرەبیەکان و نە وڵاتە زلهێزەکان لە بەرژەوەندیان نەبوو ئەم ڕێککەوتنە لەگەڵ پارتی باڵی مەکتەبی سیاسی بکرێ وەك حیزبێکی چەپڕەو و خاوەند جەماوەرێکی فراوانی ڕۆشنبیرانی کورد.

با بگەڕێمەوە بۆ چاوپێکەوتنەکەم لەگەڵ خالید عەبدولحەلیم

لەم دانیشتنە کورتە کەسێتی خالید عەبدولحەلیمم خوێندەوە کەوا مرۆڤێکی فشەچی و خۆهەڵکێش و خۆی بەزل دەزانی، دەیویست بە ڕێگای منەوە ئەم پاسەی بگەیەنم بە م . س .

لە هەولێر بە پەلە بۆ کەرکوك گەڕامەوە، بەڵام پێش گەڕانەوەم بۆ کەرکوك برادەرانی هەولێرم ئاگادارکردەوە کەوا سبەی مەلا مستەفا و صدام حوسێن بەیاننامەی ڕێککەوتن لە نێوانیاندا بڵاودەکەنەوە و پێویستە زۆر وریا و ئاگادار بین.

لە کەرکوك تەلەفۆنم بۆ مامۆستا ئیبراهیم ئەحمەد کردو مەوزوعەکەم تێگەیاند ، وا دیاربوو مەکتەبی سیاسی ئاگای لە هیچ نەبوو بەڵکو وایان دەزانی حکومەت بەیاننامە لەگەڵ ئەوان ئیمزا دەکا ، کەواتە حکومەت بۆ ئیحتیات ڕێگەی دوومیشی لە خۆی دانەخستبوو، ئەگەر لەگەڵ مەلا مستەفا ڕێك نەکەوت ئەوا جەماعەتی مەکتەبی سیاسی لەبەر دەستن. کورد وتەنی

" پادار بگرە بێ پا هی خۆمانە " کەواتە حیزبی بەعس ئێمەی هەر بۆ هەڕەشکردن بوو لە بارزانی و وەك وەرقە بەکارمانی دەهێنا.

وا دیارپوو دوای تەلفۆنەکەی من مەکتەبی سیاسی بڕیاریدا کۆمیتەی ناوەندی کۆبوونەوەیەکی کوتوپڕ لە شاری کەرکوك ببەستێ.

لە کەرکوك بووم بەیاننامەی ١١ئازار دەرچوو ، خەبەرم بۆ هات کەوا لە کۆیە جەماوەر رێڕەویان کردووە و بە بەردەم مالّماندا ڕەتبوونە و دیارە " هتاف" یان کێشاوە دژمان، حمایەکانم کە هەموو خزم و لاوی خوێن گەرم بوون تەقە بەسەر جەماوەرەکەدا دەکەن و موقدەم روکن نامیق بەیرەقدار ئامری فەوجەکە ناقیلەیەك دەنێرێتە بەردەم مالّمان بۆ ئەوەی لەگەڵ جەماعەتەکەی بارزانی لەیەك نەکەون . بۆ سبەی ١٢\ئازار بە پەلە گەڕامەوە بۆ کۆیە و هەرچەندە هەندێ لە برادەران نەسیحە تمیان کرد نەگەڕێمەوە کۆیە، بەڵام من گوێم نەدا و گەڕامەوە ، شەو لە یانەی فەرمانبەران یەکێ لە فەرمانبەرەکان نامەوێ ناوی بێنم کە مرۆڤێکی زۆر ترسنۆك بوو پێمی وت ، جەناب ڕۆژی ١١ ئازار حمایەکانت تەقەیان لێمان کرد لە کاتێکدا ئێمە خۆشحالیمان دەردەبڕی بە دەرچوونی بەیاننامەکە. وتم ئێستا گوێ ڕابگرە ، ئەگەر من ئێستا بایی مەلا مستەفام نەمابێ بایی چەندخوێرپەیەکی وەك تۆو ئەمسالی تۆم ماوە...ئێوە خۆشحالیتان دەردەبڕی یان لەبەردەم مالّمان جنێوتان پێمان دەدا؟ دەبێ باش بزانن من ئێستا قائممقامم ،جەماعەتی مەلا مستەفا لەگەڵ حکومەت رێککەوتوون نەك لەشەڕدا سەرکەوتوونە و ئێمەش بە دیل گیرابێتین، سبەی لە سەرا کۆنەکە کە بارمگای پارتیمانە جەماوەری کۆیە کۆدەکەمەوە قسە دەکەم و جەماعەتی مەلا مستەفاش ئامادەدەبن ، گوێ ڕابگرە بزانە چۆن قسە دەکەم.

بۆ سبەی وابزانم ١٣ی مانگ بوو ، موقدەم نامیق بەیرەقدار و صالح شێرە لە جەماعەتی مەلا مستەفاو یەك دوو کەسی تری لەگەڵدا بوو ناوەکانیانم لە یاد نەماوە ، لە جەماعەتەکەی ئێمەش مەلای مەلا قادر و عوسمان قادر و ئەندامانی لیژنەی ناوچەی کۆیە و جەماوەری کۆیە لە سەرای کۆن کۆبوونەوەو قسەم بۆیانکرد و داوام لێیان کرد یەکێتی ڕیزەکانیان بپارێزن و دەسکەوتی یانزەی ئازار لە کیس نەدەن ، لە وتەکەمدا وتم :

ئێمەی جەماعەتی بالی مەکتەبی سیاسی لە ساڵی ١٩٦٦ ەوە لەگەڵ حکومەت ڕێککەوتین ، جەماعەتی مەلا مستەفا ناومانیان نا " جاشی ٦٦" ئەمڕۆش خۆیان لەگەڵ حکومەت ڕێککەوتوونە ، ئەگەر ڕێککەوتن لەگەڵ حکومەت جاشێتییە ئەوا داوا لە جاشەکانی ٦٦ و ٧٠ دەکەم دەست بخەنە ناو دەستی یەکتری و دەسکەوتی ١١ ئازار لە دەست نەدەن ، خۆ ئەگەر ڕێککەوتن لەگەڵ حکومەت نیشتمانپەروەرییە، ئەوا داوا لە نیشتمان بەروەرەکانی ٦٦ و ٧٠ دەکەم دەست بخەنە ناو دەستی یەکتری . بەم جۆرە بۆ دانیشتووانی کۆیە قسەم کرد . پاشان دەعوەتی عەقید نامیق بووین و پێکەوە نانمان خوارد. دوای یەك دوو ڕۆژ بڕووسکەیەکم لە وەزارەتی ناوخۆوە بۆ هات تەنسیبی وەزارەتی ناوخۆ کرام. لە کۆیە جبەخانەیەك چەکی گەورەم هەبوو، پڕ بوو لە تفەنگی بڕنۆ و فیشەکی بڕنۆ و کلاشنکۆف هەموو لەگەڵ خۆمدا بردە کەرکوك و لەوێ تەسلیمی لقی٣ م کردو پاشان ڕەوانەی بەکەرجۆم کرد . جێی داخە لەگەڵ ئەو هەموو ماندووبوونەو موغامەرەیە بۆ گواستنەوەی ئەو چەکانە ، دواجار بیستم کە لە بەکرەجۆ هەموو فرۆشران ، بەڵام زۆری پارەکەی ئەم و ئەو دزییان و کورد وتەنی کێ کردی کێ خواردی ؟

ئەمە ئەوە ناگەیەنێ کە من ئەوەم زانی لەوە پەشیمان بمەوە گوایا بۆ چەکەکانم بۆ بەکرەجۆ ناردووە، نەخێر پەشیمان نەبووم لەبەرئەوەی شوێنێکی تر نەبوو بۆی ڕەوانە کەم، خۆمیش بەتەمای دزی نەبووم، فێری دزیکردن نەبووبووم و ئێستاش دوای تێپەڕبوونی ئەو هەموو ساڵانەو دوای سێ وەزارەت ، لە سلێمانی لە ساڵی ٢٠٠٤ مامۆستام لە زانکۆی سلێمانی خاوەند خانوو سەیارە نییم، بەڵام خاوەند سومعەیەکی باشم لە دەست پاکی.

پێش ئەوەی چەکەکان بگوازمەوە بۆ کەرکوك ، جەماعەتی مەلا مستەفا هەوڵیان لەگەڵمدا چەکەکان تەسلیمی ئەوان بکەم و گوایا وەك پێشمەرگە سوودی لێ وەردەگرن ، منیش پێیانم وت ، ئێوە لەگەڵ حکومەت ڕێککەوتوون ئیتر چەکتان بۆ چییە ؟ تەنها یەك فیشەکتانیش نادەمێ. هەندێ هەڕەشەیان کرد بەڵام هەڕەشەکانیان بەلای منەوە هیچ نرخێکی نەبوو ، لەگەڵ ئەوەشدا من دەمزانی ئەمان ئەگەر چەکەکانیان بدەمێ بۆ خۆیان دەیفرۆشن و بارزانی لەم مەوزوعە بێخەبەرەو ئیشی واش ناکا دوای

ڕێککەوتنەکەی لەگەڵ حکومەت ، کەواتە ئەگەر چەکەکانم بدایا پێیان ئەوانیش وەك جەماعەتەکەی بەکرەجۆ بۆ خۆیان دەیانفرۆشت، کەواتە هەر دەفرۆشرا با جەماعەتەکەی خۆمان بیفرۆشن .

بەعس زۆر بە پەلەبوو بۆ لەناوبردنی جەماعەتەکەی باڵی مەکتەبی سیاسی وەك لەمەو پێش باسم کرد، ئەوەبوو لە ١٩٧٠\٤\٢٥ پێشمەرگەکانی کەلاریان چەك کرد و پێش کەلاریش لە ٤\٢٣ پێشمەرگەکانی بەکرەجۆیان چەك کردبوو. بەڵام ئێمە لە فیکەی خۆمان تێگەیشتبووین و زانیمان حکومەت نیازی بەرامبەرمان گڵاوە ، ئەوەبوو کۆبوونەوەیکی فراوانمان " کۆنفرانس" لە " سەڵمان پاك" بەست لە ٩٧٠\٩\١٠ تا ڕۆژی ٩\١١ بەردەوام بوو ، لە ڕۆژی ٩\١١ کۆنفراسەکەمان بۆ باڵی کاك عومەر دەبابە گواستەوە. بیرمان لەدانانی ڕێگەچارەیەك دەکردەوە بۆ دەربازبوون لەم تەنگ و چەڵەمەیەی صدام حوسێن و بارزانی کە بۆمانیان نابوموە. کەواتە دەبێ هەنگاوێکی تازە بنێین بۆ ڕزگارکردنی حیزبەکەمان پێش ئەوەی کاتەکە بەسەر بچێ ، عەرەب وتەنی" الزمن کالسیف ان لم تقگعه یقگعك" یان کورد وتەنی جێی مشت پالەقەیە. ئەویش ئەوەیە لەگەڵ مەلا مستەفا دەرگای گفتوگۆ بکەینەوە. ئەوەبوو وەفدێکی پارتیمان بە سەرۆکایەتی مام جەلال و ئەندامێتی نەجمەدین گلی و جەمال ئاغا وتەیب محەمەد و شازاد صائب چوونە گەڵە و لەوێ چاویان بە بارزانی کەوت و مەوزوعی " هەڵوەشاندنەوەو تێکەڵبوونەوەی حیزبەکەمان لەگەڵ پارتی " قسەی لەسەر کرا . دوای گەڕانەوەی مام جەلال و وەفدەکە ، وەفدێکی تر لە ١٠\١٤ بە سەرۆکایەتی مامۆستا ئیبراهیم ئەحمەد سکرتێری کۆمیتەی ناوەندی پارتیمان و ئەندامێتی عومەر دەبابە و چەند ئەندامێکی تر چوونە گەڵە و چاویان بە بارزانی کەوت و باسی هەمان مەوزوعیان لەگەڵ کردەوە.

دوای ئەم هاتوچۆیانە و چاوپێکەوتنانەی نێوان هەردوولا بڕیاردرا لە ١٩٧٠\١٢\٢٧ پارتیمان کۆنگرەی حەوتەمی لەدێی کەلار ببەستێ . لەم کۆنگرەیە ١١٥ نوێنەر بەشداربوون، عومەر دەبابە ڕۆژی دووەمی گەیشتە کۆنگرەکە. لێرەدا باسی سوودفەیەکی سەیر دەکەم ئەویش لە کۆنگرەی حەوت کاك عومەر نەخۆشکەوت و نەیتوانی لە دانیشتنەکانی کۆنگرەکە بەشدار بێ

، لە کۆنگرەکەی یەکێتی نیشتمانی کوردستانیش لە ١٩٩٢\١١\٢٩ لەناو هۆڵی کۆنگرەکە بە سەکتەی دڵ کۆچی دوایی کرد. لەم ١١٥ یە تا کۆتایی کۆنگرەکە ١٠١ نوێنەر مایەوە. لە ١٩٧١\١١\١ کۆتایی بە دانیشتنەکانی کۆنگرە هات.

مامۆستا ئیبراهیم ئەحمەد سکرتێری کۆمیتەی ناوەندی م . س کۆنگرەکەی بە وەستان بۆ ماوەی یەك دەقیقە لەسەرگیانی پاکی شەهیدانی پارتی کردەوە. پاشان پا پۆرتی کۆمیتەی ناوەندی خوێندرایەوە و پا پۆرتەکە موناقەشەکرا ، بەڵام لەبەر ئەوەی کۆنگرەکە بۆ بابەتی رێککەوتن لەگەڵ پارتەکەی مەلا مستەفا تەرخان کرابوو بۆیە هیچ جۆرە بابەتێکی تر نە لە پا پۆرتەکەو نە لە کۆنگرەکە باس نەکران. لە ئەنجامدا بە زۆرینەی دەنگ بڕیاردرا لەگەڵ پارتی تێکەڵاوبینەوە ، بەڵام بۆ ئەم تێکەڵاوبوونەوەیە چەند مەرجێك داندرا وەك سێ یەکی لیژنەکانی ناوچەو لقەکان پێك بێ لە جەماعەتی " پارتی شۆڕشگێڕی کوردستان" کۆنگرە بە زۆرینەی دەنگ بڕیاریدا ناوی پارتی بگۆڕێ بە پارتی شۆڕشگێڕی کوردستان، هەروەها لە مەرجەکانی پارتی لەسەر پێڕەو و بەرنامەی کۆنی کار بکا، لەگەڵ مەسەلەی ئیسلاحی زراعی، کەواتە چاکسازی کشتوکاڵی و بەرەی نیشتمانی ڕەچاوبکرێ لە بەرنامەی پارتیدا. هەروەها لەهەموو مەرجەکان گرنگتر لە ماوەی یەك ساڵ تێپەڕبوون بەسەر ئەم رێککەوتنە پارتی کۆنگرەیەکی تازە ببەستێ بۆ هەڵبژاردنی ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی .

بۆ ئەم مەبەستە کۆنگرە وەفدێکی دیاریکرد ، بریتیبوون لە : مام جەلال و عەلی عەسکەری و کەمال خۆشناو سەعید قادر جاف و عوسمان و لاوچاك و جەمال و محەمەد محێدین و بەکر حوسێن و چەند هەڤاڵێکی تر ، بچنە لای مەلا مستەفا، کۆنگرە تا ١٩٧٠\١٢\١ بەردەوام بوو.

پێش بەستنی کۆنگرە لە ١٩٧٠\١١\٤ مام جەلال لە بەغداوە چوو بۆ قاهیرە بۆ بەشداربوون لە چلەی ماتەمینی جەمال عەبدولناصر بە ناوی پارتی شۆڕشگێڕی کوردستانەوە.

مام جەلال دوای گەڕانەوەی لە میسر بە تەواوی ڕای گۆڕابوو دەربارەی هەڵوەشاندنەوەی حیزب و لە کۆنگرەکە گەلێ هەوڵیدا حیزبەکە هەڵنەوەشێنینەوە ، بەڵام بێسوود بوو. نوێنەرانی لق٣ ی کەرکوك و عەلی

عەسکەری لەگەڵ هەڵوەشاندنەوەکە بوون بەتاییەتی دژی بۆچوونەکەی مام جەلال لەبەرئەوەی پێش ئەوەی بچێتە میسر زۆر سوور بوو لەسەر هەڵوەشاندنەوەی شۆڕشگێڕ ، گۆڕینی ڕەئیەکەی بەم پەلەیە کاری ئەوەی نەبوو قەناعەت تمان پێ بکا. دوا ڕۆژیش دەرکەوت مام جەلال ڕاست بوو نەک ئێمە. هەندێ لە نوێنەرانی کۆنگرە لە مامۆستا ئیبراهیم لەحمەدیان پرسی لەگەر دوای هەڵوەشاندنەوەی حیزبەکە جەماعەتی مەلا مستەفا پاش گەڕبوونەوە ، ئەو کاتە ئێمە چی بکەین و حیزبەکەشمان لەدەست چووە ؟ لە وەڵامدا مامۆستا ئیبراهیم وتی : ئێوەی تێکۆشەرانی پارتی چۆن لەبەر بەرژەوەندی گەلەکەمان حیزبەکەتان هەڵوەشاندەوە ئەو کاتە هەر خۆتان دەتوانن حیزبەکەتان زیندووبکەنەوە.

هەرچەندە وەک قسەکانی چەرچڵ سەرەک وەزیرانی بەریتانی کە لەمەو پێش ناماژەم پێیکرد دەربارەی شەڕی جیهانی دووەم کە وتبووی چەند کەسێک دەیانتوانی ببنە هۆی ئەوەی شەڕەکە دروست نەبێ . کە ئەم قسەیە دوای دەستپێکردنی شەڕەکە پوولیکی قەڵبی ناهێنا ، بەداخەوە منیش دەڵێم بریا بە قسەکانی مام جەلالمان بکردابایەو حیزبەکەمان هەڵنەوەشاندایەتەوە، کە دوای چەند مانگێک زەمینەی سیاسی بەرەو بەرژەوەندی ئێمە گۆڕا ، بەڵام ئەم داخەی منیش وەک قسەکانی چرچل دوو پوولی قەڵپ ناکا . دوای ئەوەی حیزبەکەمان هەڵوەشاندەوە. ئەم هەڵوێستەی مام جەلال هەڵوێستی دووەمی بوو کە ڕاست دەرچوو ، یەکەمیان مەسەلەی بەشدارنەبوونمان لە شەڕەکانی دژ بە بارزانی پێش گرتنی ڕانیەو قەڵادزێ وەک لەمەو پێش باسمان کرد و عومەر دەبابەیان کردە سەرکردەی هێزی پێشمەرگەو مام جەلال تەجمید کرا.

بەڵێ بەم جۆرە پارتی شۆڕشگێڕ هەڵوەشێندرایەوەو تێکەڵ بە پارتی دیموکراتی کوردستان بووەوە.

دووبەرەکی نێوان پارتی شۆڕشگێڕی کوردستان لەگەڵ پارتی دیموکراتی کوردستان ئەم دووبەرەکییە وەک لەمەو پێش باسمان کرد کە لە ١٠\٢\١٩٦٤ وە دەستپێکرد ، بە تاییەتی دوای کۆنفرانسی ماوەت ، ئەم دووبەرەکییە پڕبوو لە دەردەسەری و ناخۆشی و تاڵی و خوێن ڕشتن لەشەڕی براکوژیدا لە مێژووی گەلی کورد و پارتی. هۆی ئەم دووبەرەکییە ئەوەندە قوونڵە زۆر ئاسان

نییە بە چەند لاپەرەیەک ڕوونی بکەمەوە، بۆیە هەوڵ دەدەم بە ئەمانەتەوە هەرچی دەزانم و ئاگام لێیەتی لە یادداشتەکەم بینووسمەوە، ئومێدەوارم ڕۆژێ بێ بارووددۆخێکی دیموکراسی بێتە کایەوە بتوانم لە چاپی بدەم ، یان دوای خۆم چاپ بکرێ ، بۆ ئەوەی هەرچی شاراوە هەیە لە مەوزوعی دووبەرەکییەکەی نێوان مەلا مستەفا و پارتیمان ئاشکرایان بکەم. ئەو شاراوانەی من پێی دەزانم. هەرچەندە زۆر شارەوە هەیە بە مردنی هەندێ لە شایەدەکان بۆ یەکجاری بزربوون. یان بە هۆی نالەباری بارووددۆخی عێراق و کوردستان جارێ ناکرێ پەردەیان لەسەر لاببردرێت . ئەگەر زۆر مەوزوعی بم ناتوانم هۆیەکانی دووبەرەکییەکە هەمووی بخەمە ئەستۆی مەلا مستەفا ئەگەرچی باوەڕم وایە زۆر لە هۆیەکانی دەکەونە ئەستۆی ئەو، بەشێکیشی دەکەوێتە سەر ئەستۆی ئێمەی جەماعەتەکەی باڵی مەکتەبی سیاسی . بۆ نموونە لە کۆنگرەی ٦ی پارتی باڵی بارزانی ، ١٤ ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و مەکتەبی سیاسی پارتی باڵەکەی مەکتەبی سیاسی لە حیزب دەرکران . لە پێش بڕیارەکەی کۆنگرەی ٦ لە کۆنفرانسی ماوەت مەلا مستەفا لە سەرۆکایەتی حیزب تجرید کرا، هەردوو بڕیارەکان ئاگری دووبەرەکی نایەوە و ئیتر کوژانەوەی بۆ نەبوو تا ساڵی ١٩٩٨.

پەردە لەسەر نهێنیەکی تر لابەرین و بزانین پە نجە چە پەڵەکان کە درێژ دەکران بۆ نانەوەی دووبەرەکی لە ڕیزەکانی گەلی کورد کام پە نجەی دەرەکی بوون؟

یەکێ لە بەڵگەنامەکانی حیزبی بەعس ئەوە ئاشکرا دەکا کە تێیدا هاتووە" ١- هێزە دوژمنەکانی عێراق لە سەرووی هەمویانەوە ئیمپریالی ئەمریکی و ڕژێمی شای ئێران دوای ئەوەی بینییان بزووتنەوەی چەکداریی کۆرد بۆتە خاوەند هێزێک و دەستی بەسەر ناوچەیەکی فراواندا گرتووە و گیانی نەتەوایەتی کوردایەتی لەناو کورد بڵاو دەکاتەوە، لە ترسی ئەوەی ئەم گیانی کوردایەتییە نەگاتە کوردستانی ئێران ، کەواتە پێویستە دووبەرەکی لە ڕیزی بزووتنەوەی کورد دروست بکرێ ، بەڵای کەمەوە بکرێتە دوو بەشەوە یان زیاترو بکەونە ژێر دەستی خۆی بۆ لاوازکردنی بزووتنەوەکە.

لە هەمان کاتدا یارمەتیەکی کەم بدرێن بۆ مانەوەیان بۆ ئە نجامدانی ئەو پلانانەی ئەوان دەیانەوێ.

٢-دوای کۆدەتاکەی رەمەزان ١٩٦٣ شیوعییەکان بەرەو کوردستان هەڵاتن و چوونە باوەش بارزانی . جەلال تاڵەبانی دژی وەرگرتنی شیوعیەکان بوو لە رێزەکانی شۆڕش بەڵام مەلا مستەفا ئەوەی خستەوە بیر جەلال، کە یەکێتی سۆڤیەت چاکەی گەورەی هەیە لەسەریان، بۆیە دەبێ چاکەیان بدرێتەوە ، شیوعیەکان مەدەنی و عەسکەرییەکانیان دەوری زۆریان لە دووبەرەکییەکەی نێوان بارزانی و رزگاربوونیان لە جەلا ل و جەماعەتەکەی هەبوو کە دوژمنیان بوون.

٣- خۆشەویستی زەعامەت و دەسبەسەراگرتنی لە لایەن جەلال تاڵەبانیەوە ، دوای ئەوەی مەلا مستەفا بینی کە ئیبراهیم ئەحمەد و قوتابیەکەی هەوڵی ئەوە دەدەن سەرکردایەتیەکەی لێ زەوت بکەن ، کەواتە چارنییە دەبێ دەربکرێن.

٤- رێککەوتنەکەی نێوان بارزانی و عەبدولسەلام عارف لە شوباتی ١٩٦٤ دەوری کاریگەری هەبووە بۆ پەلەکردن و گەیینی دووبەرەکییەکەو، مەلا مستەفا بە تاقی تەنیا بە بێ ئاگاداری حیزبەکەی لەگەڵیدا رێککەوت ، ئەومبوو مەلا مستەفا بەوە تاوانبارکرا کە مافەکانی گەلی کوردی پێشێلکردووە.

لەم بەڵگەنامەیەی حیزبی بەعس ئاشکرا دەبێ کە شای ئێران چ دەورێکی چە پەڵی بینیوە بۆ ئاگر خۆشکردنی نێوان مەلا مستەفا و جەماعەتی مەکتەبی سیاسی.

لە کۆنگرەی ٦ ی پارتی باڵی مەکتەبی سیاسی ئەم ئاوانەی خوارەوەیان بە کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژارد: ئیبراهیم ئەحمەد ، جەلال تاڵەبانی ، عومەر دەبابە و عەبدولڕەحمان زەبیحی ، حلمی عەلی شەریف ،عەلی عەسکەری ، ئەحمەد حەمەدەمین دزەیی ، سەعدی دزەیی، مەلا عەبدوڵلا ئیسماعیل ، حەمەی حاجی تاهیر و عەباس حوسێن و محەمەد ئەمین فەرەج ، کەمال محێدین و سەید عەزیز شەمزینی. ئیبراهیم ئەحمەد دووبارە هەڵبژێردرایەوە بە سکرتێر.

ئەم سەرکردایەتیە نەیتوانی بە دەوری سەرکردایەتی پارتی و بزووتنەوەی رزگاریخوازی کورد هەڵبسێ . جگە لەوەی لە هەموو کۆنگرەکانی پارتی نەتوانرا عەناسری تازە و بە توانا بهێنرێتە رێزی سەرکردایەتیەوە، دوای هەموو کۆنگرەیەک هەست ناکرا بە گۆرینی دەموچاوەکان ، لە بەربەرەکانیشیان لەگەڵ مەلا مستەفا

سەرکەوتوو نەبوون، لە لایێکی تر،وە جەماوەری حیزبەکە بریتی بوون لە رەش و رووتی کوردستان، زۆربەی ئەندامانی حیزب دڵسۆزو چالاك و شۆڕشگێڕ بوون، لە بۆتەی خەباتی شۆڕشگێڕانەی گەلە هەژارەکەیان قاڵ ببوون. جیاوازێیکی زۆر بەڵکو بۆشایەك هەبوو لە نێوان سەرکردایەتی و قواعید چ لە رووی چینایەتی چ لە رووی بیرو باوەڕەوە.

لە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی بە ڕاستی ئەوەی دەوری دیارو باڵای هەبوو مام جەلال بوو چ لە رووی ڕۆشنبیری چ لە بواری چالاکی حیزبایەتی و پەیوەندییەکانی لەگەڵ پارت و هێزە سیاسییەکانی عێراقی عەرەبیدا . تا لە زەمانی حوکمی پاشایەتی لە عێراق وەك صالح حەیدەری لە یادداشتەکانی باسی دەکات " مذکرات ولمحات من تاریخ الحرکة الوطنیة والثوریة فی کوردستان-١٩٤٠-١٩٥٨ --مخطوطات " ئەم دەسنووسەی صالح حەیدەریم لابوو ، تا ئەو ڕۆژەی چوومە تورکیا و پاشان بۆ نیوزیلەندە لە ساڵی ١٩٩٧ ، ئەوەبوو پێشکەشم کرد بە مام جەلال بۆ ئەوەی نەفەوتێ . لەم دەسنووسەدا صالح دەڵێ مام جەلال لە کام شارەوایا لەو شارە ڕێکخستنی پارتی گەشەی دەسەند. لە بواری ڕۆشنبیری ، نووسەری کتێبی " کوردستان والحرکة التحررية للشعب الکوردی" یەو ، نووسەری زۆربەی وتارەکانی ڕۆژنامەی خەبات و کوردستان و النور بوو ، کردنەوەی دەورەی کادیر. مام جەلال دەرچووی کۆلیجی حقوقە لە ساڵی پە نجاکان و یەکێك لە ئەندامە هەرە چالاکەکانی پارتی بوو لە ساڵانی پە نجاکان و شەستەکاندا ، بەڕاستی داینەمۆی حیزبەکە بوو ، دەورێکی باڵای لە شۆڕشی ئەیلولی ساڵی ١٩٦١ هەبوو .

لە ڕێبازە سیاسیەکانی، سیاسیەکی وشك نییە ، کاتێ کە هەست بکا ئەو ڕێبازە سیاسییەی لەسەری دەڕوا ستۆك بووە و کاری پێ ناکرێ زۆر بە ئاسانی دەیگۆڕێ ، بۆ نموونە لە پە نجاکانەوە چەند جار ئاڵوگۆڕ بووە لە بیرویاوەڕی سیاسی لە مارکسی لینینی بۆ ماوی و دوا جاریش بۆ سۆشیال دیموکرات. . زۆرکەس لە نەیارانی سیاسی بەوە ناویان دەبرد کە ئینتیهازییە، لەبەرگۆڕینی ڕێبازە سیاسییەکانی، لە کاتێکدا مام جەلال ئەم سیفەتە سیاسییانەی ڕاسترین ڕێبازە لە جیهانی سیاسەتدا، نەك وەك وشکە سۆفی لەسەر یەك ڕێباز نەگوازیتەوە، ئەگەر ئەو ڕێبازە دواجار دەرکەوێ کە چەوتەو ڕووی مەجلسی نەماوە، کورد وتەنی، یان لەگەڵ قۆناغە تازەکەدا ناگونجێ.

مام جەلال وەك هەندێ لە ئەندامە سەرکردایەتییەکانی پارتی شۆڕشگێڕی کوردستان کۆنی نەدا و دا بنیشێ ، بەڵکو بەردەوامبوو لە تێکۆشان و خەبات تا توانی گەورەترین بزووتنەوەی ڕزگاریخواز لە کوردستان، دا بمەزرێنێ بە ناوی یەکێتی نیشتمانی کوردستان و لەگەڵ پارتی دیموکراتی کوردستان گەورەترین ڕا پەڕین لە کوردستاندا ئە نجام بدەن ، ڕا پەڕینی ۱۹۹۱ و حکومەتی فیدرالی کوردستان دا بمەزرێنن و پەرلەمانی کوردستانیش هەڵبژێرن . لە سیفەتە ئیجابیەکانی تری مام جەلال مرۆڤێکی بەوەفایە بەرامبەر هاوڕێ دێرینەکانی و لە هەموو بارودۆخێکدا لەبیریان ناکا ، دوای دامەزراندنی حکومەتی کوردستانیش ڕۆژێ لە ڕۆژان کەسو کاری شەهیدانی ڕێگای ڕزگاری کوردستانی لە بیرنەکردووەو بە پێی توانا و بوونی بوودجەی دارایی حیزب ، بۆ هەر خێزانێکی شەهیدان مانگانەی بڕییەوە .

ئەمە بە کورتی دەورە ئیجابیەکانی مام جەلال بوو وەك ئەندامێکی سەرکردایەتی. بەم دواییەش گەیشتە پۆستی سەرکۆماری عێراق دوای ڕووخانی ڕژێمی بەعس و صدام حوسێن.

مامۆستا ئیبراهیم ئەحمەد یەکێکە لە ئەدیب و نووسەرە بە ناوبانگەکانی کورد و شاعیرێکی پایە بەرزبوو . لە کۆنگرەی دووی پارتیەوە دوای هەمزە عەبدوڵڵا سکرتێری پارتی بوو تا ساڵی ۱۹۷۰ و هەڵوەشاندنەوەی حیزب. مامۆستا ئیبراهیم ئەحمەد تا ڕادەیەك گۆشەگیر بوو " منعزل" زۆربەی زۆری ئەندامانی ناوچەو لقەکان چاویان پێناکەوت چ جای ئەندامانی خوارەوە. لە ساڵی ۱۹۳۷ کۆنیجی حقوقی تەواوکردوە .

یەکێکی تر لە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی ، مامۆستا عەبدولڕەحمان زەبیحی " عولەما" بوو ، مامۆستا عولەما خەڵکی کوردستانی ئێران بوو ، بەڕاستی لە ڕیزی پارتی و بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی گەلی کورد سەربازی ون بوو بوو" جندی مجهول" ماوەیەکی زۆر پێکەوە لە ڕێکخستنی پارتی ئیشمان کردووە . پێش ئەوەش لە ساڵی ۱۹۶۰ دەهاتە گرتووخانەی بەغدا ئەوکاتە لەوێ لەگەڵ شێخ مارف بەرزنجی توقیف بووم و دەهاتە لامان سەری لێمان دەدا ،ئەو کاتە وەك نوێنەری کۆمیتەی ناوەندی دەهاتە لام و سەری لێم دەدا. لە ساڵی ۱۹۶۲- ۱۹۶۳ نوێنەری کۆمیتەی ناوەندی بوو لە لق۲ ی کەرکوك ، منیش ئەندامی پیشەیی کاسبکارانی کەرکوك بووم و پاشانیش ئەندامی ناوچەی شوان و شێخ بزێنی لە ڕیزی شۆڕش، کادیری موتەفەریغ بووم ، هەروەها لە لق٥ ی بەغدا پێکەوە ئیشمان کردووە، ئەو کاتە ئەو نوێنەری کۆمیتەی

ناوەندی بوو لە لق ٥ ، منیش سکرتێری لێژنەی ناوچەی خانەقین بووم و بارەگاکەم لە دەربەند بیلوولە بوو لە ناوچەی ئازادکراوی کوردستان و ئەندامی لق ٥ بووم هەر سێ مانگ جارێ دەچوومە بەغدا و بەشداری کۆبوونەوەکانی لقی پێنجم دەکرد . چوونیشم بۆ بەغدا بە نهێنی بوو .

دوای شکانی پارتیمان و کشانەوەی سەرکردایەتی بۆ خاکی ئێران ، مامۆستا عولەما کرا بە سەرکردەی کاتی لە بەغدا و لێپرسراوی کاتی مەکتەبی سیاسی. لە کۆنگرەی ٧ ی کەلار لەسەر هەڵوەشاندنەوەی حیزب ڕازی نەبوو. لە ساڵی ١٩٧٤ لە بەیروت سەری لە مام جەلال داو و ماوەی ١٥ ڕۆژ زیاتر لە ماڵ مام جەلال مایەوە ، مام جەلال سەفەری کردبوو ، چاوەڕوانی کردبوو تا گەڕایەوە ، دوای گەڕانەوەی لە بەیروت ئەمنی عامە لە بەغدا تەوقیفی دەکەن، دوو ساڵ حوکمی دەدەن، لەسەر ئەوەی چووبوە ماڵ مام جەلال و خەبەری حکومەتی نەدابوو، بە پێی ئەو مەعلوماتانەی دەستم کەوت لە کاتی خۆی ڕەفیق پشدەری ئیخباری کردبوو. من بەش بەحاڵی خۆم زۆر هەوڵمدا بۆ بەردانی بەڵام بێسوود بوو ، ئەو کاتەی مامۆستا عولەما گییرا ئەندامی سەرکردایەتی بزووتنەوەی پێشکەوتنخوازی کورد بوو. مەلا عەبدوڵلاّ لێپرسراوی بزووتنەوەکە بوو، عەبدوڵلاّ کانی مارانی و بابەکر پشدەری و شێخ لەتیف بەرزنجی ، ئەندامی سەرکردایەتی بوون. ئەو کاتە جارێ نەچووبووینە ڕیزی بەرەی نیشتمانی پێشکەوتنخوازەوە، لێژنەیەکی تەنسیق هەبوو لە نێوان هەر سێ حیزبەکان ، شۆڕشگێڕو بزووتنەوەو دیموکراتی کوردستان ، لەگەڵ تەها یاسین ڕەمەزان ، من و مەلا عەبدوڵلاّو عەزیز عەقراوی نوێنەری حزبەکانمان بووین و تەها یاسینیش نوێنەری بەعس بوو لە کۆبوونەوەکانی لێژنەکە. لە یەکێ لە کۆبوونەوەکانی لێژنەکە مەلا عەبدوڵلاّ ئینکاری کرد کەوا ئاگاداری چوونی مامۆستا عولەمایە بۆ بەیروت، منیش دەمزانی کە مەلا عەبدوڵلاّ ئاگاداری چوونەکەیەتی ، ئەوەبوو لە کۆبوونەوەکە بە جەزراویم وت ، ئەو کاتە وەزیری ئەشغال و ئیسکان بووم ، وتم مامۆستا عولەما پێش ئەوەی بڕوا هاتە لام لە وەزارەت و تەلەفۆنم بۆ مەلا عەبدوڵلاّ کرد کەوا موعامەلەی پاسەپۆرتەکەی بۆ تەواوبکا لەبەر ئەوەی ئەمنی عامە مەنعیانکردووە لە سەفەر، دوای کەمتر لە چارەکە سەعاتێك مەلا عەبدوڵلاّ تەلەفۆنی بۆم کردەوە و وتی با مامۆستا بۆ دایەرەی جەوازات بڕوا پاسەپۆرتەکەی وەربگرێ و لەسەر سەفەرەکەی موافەقەتیان کردووە. بەڵام مەلا عەبدوڵلاّ کە ئینکاری ئەوەی کرد کە ئاگاداڕە ، دوای ئەم هەڵوێستەی مەلا عەبدوڵلاّ،

عەبدوڵڵا کانی مارانی و بابەکر پشدەری لە بزووتنەوە کشانەوەو بە یەکجاری وازیان لە مەلا عەبدوڵڵا هێنا. هەرچەندە دوای دەرچوونی مامۆستا عولەما لە بەندیخانە مەلا عەبدوڵڵا هەوڵیدا مامۆستای لێ عاجز نەبێ یان هەستیکرد بە تاوان و بێوەفایی بەرامبەری لە کاتی گیرانەکەی وەك باسمان کرد و ئەوەبوو بردییە مااڵ خۆیان و لە هەندێ بواریشەوە یارمەتی دا وەك مەسەلەی ئەو پارانەی کە هەندێ ناسیاری خواردبوویان و زەوتیان کردبوو.

مامۆستا عولەما لە ناو ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی یەکێك بوو لە ڕۆشنبیرەکانی حیزب و خاوەنی قامووسی زمانی کوردی بوو بەرگی یەکەم و دووەمی چاپکردو پێش ئەوەی بەرگەکانی تری تەواو بکا لە بەغدا ئەمنی عامەی عێراق لە ناویاندا و تا ئێستاش بێ سەرو شوێنە،

من شەخصی خۆم بەم دواییە لە ساڵانی ۱۹۷۰ بەدواوە زۆر لە مامۆستا زەبیحی نزیك بووم، لە کاتی خۆی پێش ئەوەی حیزبی شۆڕشگێر دا بمەزرێنێین هاریکاریمانی کرد بەڵام نەهاتە ناو حیزبەوە، مامۆستا عولەما بەڕاستی حەزی لە چارەی حیزبی بەعس نەبوو، باوەڕیشی پێیان نەبوو بەتایبەتی دوای بەیانی ۱۱ ی ئازار، بەڵام وەك یەکێکی خەڵکی کوردستانی ئێران خۆی لەگەڵیاندا دەگونجاند بەڵام زۆرێ لە ڕۆژان نەچووە ڕێزیانەوە. یان لەگەڵیاندا هاریکاری بکا لە دەرەوەی هاریکارییەکانی پارتیمان باڵی مەکتەبی سیاسی، پێش هەڵوەشاندنەوەی حیزب و دوای بەڕابوونی شۆڕشی کوردستانی ئێران دژی ڕژێمی ئیسلامی، لەگەڵ شێخ عیزەدینی حوسەینی ڕێککەوت وئیشی لەگەڵیدا کرد، بەڵام زۆری پێ نەچوو حیزبی بەعس لە ناویدا.

لێرەدا کە چەند دێڕیکم لە سەر چەند هەڵوێکی کۆمیتەی ناوەندی پارتیمان نووسی، مەبەستم ئەوەیە کە ئەم ئەندامانەی باسیانم کرد بەڕاستی سەرکردەی لێوەشاوە بوون، بەڵام زۆربەی ئەندامەکانی تری کۆمیتەی ناوەندی لە ئاستی قۆناغەکە نەبوون، دەکرا لە کۆنگرەکانی پارتیمان ئەگەر کوتلەو کوتلە بازی نەبوایا عەناسیری لێوەشاوەی باشترمان هەڵبژاردایە. لێرەدا حەز دەکەم ئاماژەیەك بۆ ئەوە بکەم کە لە کۆنفرانسی ماوەت هەندێ لە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی پارتیمان دەوری باڵایان لە هاندانی ئەندامانی کۆنفرانسەکە دژی سەرۆکی پارتی مەلا مستەفا هەبوو، وا بکەن کە زۆربەی ئەندامانی کۆنفرانسەکە قانیع بکەن بە تەجریدکردنی و زۆریش تووندو تیژبوون، لەوانە " نوری شاوەیس، عەلی عەبدوڵڵا، مەلا عەبدوڵڵا

ئیسماعیل" پاشانیش دوای ئەوەی مەلا مستەفا عەفویانی کرد ، نوری شاوەیس و عەلی عەبدوڵلاڵ گەڕانەوە بۆ لای مەلا مستەفا و دووبارە کرانەوە بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی ، عەلی عەبدوڵلاڵ پاشان کرا بە سکرتێری کۆمیتەی ناوەندی. لە کۆتایی ساڵی ١٩٩٣ بووە جێگری سەرۆکی پارتی یەکگرتووی کوردستان . دووبارە دێمەوە سەر ئەوەی زۆربەی ئەندامانی کۆنفرانسەکە تا دەگا بە هەندێ لە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی مستەوای ڕۆشنبیری و سیاسییان نزم بوو ، بەڕاستی زۆر بە ئاسانی گوێ ڕایەڵی ڕاو بۆچوونەکانی ئەندامە تووندڕەوەکان بوون وەك نوری شاوەیس و مەجمووعەکەی. بۆیە ئە نجامەکانی بڕیارەکانی کۆنفرانسەکە بە سەلبی گەڕایەوە سەر پارتی و گەلی کورد ، هەروەك بڕیارەکانی کۆنگرەی شەشی جەماعەتەکەی بارزانی بە هەمان هۆیەکانی کە باسمان کرد دەربارەی کۆنفرانسی ماوەت ، بڕیارەکانی ئەوانیش سەلبی و ناهەموار بوون.

با بگەڕێمەوە سەر باسی خۆم ، لە ١٩٧٠\٧\١ بە پێی (کتێبی ژمارە ١٠٦٠ \ الذاتیة مدیریة الداخلیة العامة – لە وەزارەتی ناوخۆ بە ئیمزای وەزیری ناوخۆ فەریق سەعدون غێدان) لە قائممقامیەوە گەڕاندمیانەوە بۆ مامۆستای قوتابخانەی سەرەتایی لە کەرکوك و بە مووچەی ٣٦ دیناری –ئەصلی- کەواتە پلەیەك مووچەکەمیان داگرتە خوارەوە لە ٥٠ دینارەوە بۆ ٣٦ دینار ، ئەوی زۆر سەیر بوو لە بڕیارەکەی ئە نجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش ژمارە ١٩٤١ لە ١٩٧٠\٥\٢٦ کتێبی سەرۆکایەتی دیوانی کۆماریی ژمارە ٦٥٢٤ لە ١٩٧٠ \٦\ ٢٢ مەسەلەی مووچەکەم بوو، من کە بوومە قائممقام مووچەکەم ٥٠ دینار دانڕابوو دوای چەند مانگێك خۆم مووچەکەم دەبووە ٥٠ دینار ئەگەر وەك مامۆستا بمایام، بەڵام داگرتنی مووچەکەم و گەڕانەوەم بۆ مامۆستایی بە پلەیەکی نزمتر ، ئەوەی دەرخست کە بەعسیەکان چەند بە تووندوتیژی ڕفتاریان لەگەڵمدا دەکرد تەنها بۆ ڕازیکردنی مەلا مستەفا.

لە ١٩٧٠\٧\٢٦ لە قوتابخانەی " الحراء " لە بەغدا – الرصافە موباشەرەم کرد لەبەرئەوەی جەماعەتی مەلا مستەفا ڕازی نەبوون بگەڕێمەوە کەرکوك.

بەڵێ وەك باسمان کرد پارتی شۆڕشگێڕی کوردستان خۆی هەڵوەشاندەوە و بڕیاردرا لە سەر داواکردنی مەلا مستەفا چوار ئەندامی سەرکردایەتی شۆڕشگێڕ لای جەنابی مەلا مستەفا بمێننەوە و ئەوانیش " ئیبراهیم ئەحمەد ، جەلال تاڵەبانی ، عەلی عەسکەری ، عومەر دەبابە "

هـەردوولا ، پـارتی شۆڕشـگێڕو پـارتی دیمـوکراتی کوردسـتان بەیاننامـەی ڕێککەوتنەکەیان بە دەست خەتی حەبیب محەمەد کەریم و عومەر مستەفا لە ڕۆژنامەی " التـاخی " بڵاوکرایـەوە. کـە ئـەم بەیاننامەیـە بـە زۆرینـەی دەنـگ لـە کـۆنگرەی حەوتەمی شۆڕشگێر پەسندکراو ناوی ئەو ئەندامانەش کە دانـدرابوون بـۆ لێژنـەکانی پارتی دوای یـەکگرتن لـە کـۆنگرە خۆێندرایـەوە و پەسندکرا. کـە مـن بـە ئەنـدامی لێژنەی ناوچەی بەغدا داندرابووم.

لە کۆتایدا مامۆستا ئیـبراهیم ئەحمـەد سکرتێری کۆمیتـەی ناوەنـدی بـە وتەیـەکی کورت کۆتایی بە کۆنگرەکە هێنا و وتی: " نە دەبوو تێکۆشان و خەباتی ئێـوەی دڵسـۆز و خەباتکەر بەم ئە نجامە بگا، بەڵام کەموکوڕی خۆمان و ئەو زروفەی کە دروست کرا ، هەموو بوونە هۆی ئەوەی بگەینە ئەم ئە نجامە، داوای لە هەڤاڵان کرد کـە لـە جـاران زیـاتروبـە ڕوحـی فیداکارییـەوە خـەبات بکـەن و خزمـەتی گەلەکـەیان بکـەن و ڕێگـە لـەدوژمن ببەسـتن و ڕێ نـەدەن بـە گێرەشـێوێن و هـەل پەرسـت بکەونـەوە نێـوان هەڤاڵانەوە. "

دوای تـەواوبوونی کـۆنگرە لـە ڕۆژی ١٩٧١\٢\٥ لەگـەڵ منداڵـەکانم لـە بەغـداوە گەڕامـەوە بـۆ کـەرکوک. لـە کـەرکوک لـە١٩٧١\٢\٨ لەگـەڵ کـاك عـەلی عەسکەری و نەجمەدین گلـی و نـورەدین عەبـدوڵڕەحمان چـووینە بارمگـای پـارتی دیمـوکراتی کوردستان ، بۆ یەکە مجار چـاومان بـە عـەزیز عـەقراوی و ڕەشید عـارف کـەوت دوای ڕێککەوتنەکە ، ئەوانیش زۆر بە گەرمیەوە بەخێرهاتنمانیان کرد.

ڕێککەوتنەکەی نێوان مەلا مستەفا و حیزبـی بـەعس زۆر دەوامـی نـەکرد ، ئەوەنـدەی پێنەچوو ساردی کەوتە نێوانیانەوە ، نیازی گـەڵاوی حکومـەت و حیزبـی بـەعس وردە وردە ئاشکرا دەبـوو، ئـەوەبوو لـە ١٦\٢\١٩٧١ کـۆنگرەی مامۆستایانی عێـراق لـە بەغدا بەسترا و یەکێتی مامۆستایانی کوردستان موقاتەعەی کۆنگرەکەی کرد لەسـەر مەوزوعی کەرکوک و خانەقین و موسڵ . ئەمـە هێشتان وەك دەڵێن " شهر العسل "ی بەیاننامـەی ١١ ئـازار بـوو، بەعـسیەکان نیـازی گومـانلێکراوی خۆیـان لـە کـۆنگرەی مامۆسـتایان ئاشـکراکرد. ئەمـەش ئـەوەی ئاشکرا کـرد کـەوا مەسـەلەی کـەرکوک و خانـەقین و موسڵ دووبـارە دەبنـەوە هـۆی ڕێـك نەکـەوتنی پـارتی و حیزبـی بـەعس و هەرواش دەرچوو. ...خوا هەڵناگرێ هیچ کاتێك مەلا مستەفا لەسەر مەوزوعی کـەرکوك وەك شـارێکی کوردسـتانی موسـاوەمەی نـەکردوە و ناشـیکرد. هـەروەك دوا ڕۆژیـش

دەریخست دوا مفاوەزاتی نێوان مەلا مستەفا و صدام حوسێن لە ساڵی ١٩٧٤ مەلا مستەفا ڕازی نەبوو لەسەر پێشنیارەکەی صدام لەسەر شاری کەرکوك کە بکرێتە دوو بەشەوە، لای ڕۆژهەلاتی خر خاسە بدرێتە حوکمی زاتی و لای خۆرئاوای بدرێتە حوکمی مەرکەزی. مەلا مستەفا وتبووی من شاری کوردان ناکەمە دووبەشەوە و پاشان هەرچی نەوت هەیە لای خۆرئاوای کەرکوکە و لای ڕۆژهەلاتی ئاوی خاسە هیچی تێدا نییە ، ئەم قسانە شوکری حەدیسی لە ساڵی ١٩٩٥ بۆمی گێڕایەوە . شوکری ئەندامی ئەو لێژنەیە بوو کە لەگەڵ صدام حوسێن بەشداری مفاوەزاتەکە بوو.

مەسەلەی کەرکوك دوای ڕووخانی صدام حوسێن و ڕژێمی بەعس لەسەر دەستی ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی لە ساڵی ٢٠٠٣ هەر وەك خۆی مایەوە و تا ساڵی ٢٠٠٥یش جارێ نەبەستراوەتەوە بە هەرێمی کوردستانی فیدرالی و عارەبە هاوردەکانیش هەر لە کەرکوك ماونەتەوە.

دەربارەی تێکەڵاوبوونەوەمان لەگەڵ پارتی دیموکراتی کوردستان شەوی ١٢٨\ ٣\ ١٩٧١ من و کەمال محێدین و سەید مەجید و طیب محمد وحەسەن حوسێن و عەبدولڕەحمان هەناری لە بەغدا لە بارەگای پارتی لق ٥ چاومان بە صالح یوسفی کەوت ، ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و لێپرسراوی لقی بەغدا ، دەربارەی تێکەڵاوبوونەوەمان و دیاریکردنی ئیشوکاری ئێمە ، وام بۆ دەرکەوت صالح یوسفی ئەوەندە خۆشحاڵ نەبوو بەدابەشکردنی ئیشوکاری پارتایەتی بەسەرماندا و هەرچەندە بە دیمەن بە مەڕە گێڕی دەکرد ، بەڵام لە ناوەوە بە پێچەوانە بوو ،کورد وتەنی " گورگ بوو لە پێستی مەڕدا" لەوانەشە زۆر لە برادەرانی ئێمە بەم جۆرە صالح یوسفیان نەناسیبێ ئەمەی من دەیگێڕمەوە بەڕاستی منی تووشی ڕەشبینیەکی گەورەکرد بەرانبەر دواڕۆژی یەکگرتنەوەکەمان لەگەڵ پارتی ، لە دڵی خۆمدا دەمووت ئەمە صالح یوسفی پیاو باش وابێ ، دەبێ ئەوانی تر چۆن بن. وەك دابەشکردنەکانی سیاسە تمەدارانی جوولەکە ، بەسەر "بازو کۆترەکان" دا ، کە صالح لە گروپی کۆترەکان پۆلێن دەکرێ ، ئەی دەبێ بازەکان چۆن بن بەرامبەر بە ئێمە.

هەر لەم مانگە کەواتە مانگی ٣ ی ١٩٧١ بارودۆخی ناوخۆی عێراق هەندێ ئاڵۆز بوو ، ئەوەبوو لە ٣٠\ ٣\ ١٩٧١ لە کۆمیت حەردان عەبدولغەفار تکرتیان کوشت و ئاشکراش بوو کوشتنەکەی لەسەر دەستی صدام حوسێن بوو. .

لە کۆبوونەکەمان لەگەڵ صالح یوسفی بۆمان دەرکەوت کە جەماعەتی مەلا مستەفا ماوە نادەن پێمان وەك پێویست دەست بکەینەوە بە ئیشوکاری پارتایەتی ، بە باوەڕی من لەوە دەترسان وردە وردە بە رێگای رێکخستنەوە دەست بەسەر پارتی دا بگرین. بەتاییەتی برادەرانی ئێمە لە ڕووی ڕۆشنبیری و پارتایەتیەوە ئاستیان لە جەماعەتی بارزانی زۆر بەرزتر بوو ، بەڵام نەدەبوو صالح یوسفی ئەو مەوقیفەی بەرامبەرمان هەبێ کە خۆی یەکێ بوو لە جەماعەتەکەی ئێمە تا بەستنی کۆنفرانسی ماوەت . هەر صالح یوسفی بوو نامەیەکی بۆ کۆنفرانسی ماوەت نووسیبوو ، لە نامەکەیدا ئیبراهیم ئەحمەدی تەخویلکردبوو لە جیاتی ئەو دەنگ بدا، بەڵام من لە کۆنفرانسەکە ڕوونم کردەوە کەوا بە پێی پێڕەوی ناوخۆی پارتی ئەوەی لە کۆنفرانس حازر نەبێ مافی دەنگدان و هەڵبژاردنی نییە. ئەوەبوو کۆنفرانس بە کۆی دەنگ ڕاکەی منی پەسەند کرد، .هەر ئەو صالح یوسفیە بوو ئەو مەلاییە تووندو تیژەی لێدەرچوو. پاشانیش کە هەڵبژێردرا بە سەرۆکی حیزبی سۆشیالیست لە کاتێکدا جارێ لە بەغدا دادەنیشت و حیزبی سۆشیالیست لە گەڵ حیزبی بەعس دەستی کرد بە گفتوگۆکردن ، چەند نامەیەکی صالح یوسفی کە ناردبووی بۆ کوردستان بۆ حیزبەکەی ، داوای لێبیان کردبوو ڕێگە بە هیچ حیزبێکی تر نەدەن گفتوگۆ بکا لەگەڵ حیزبی بەعس و خۆیان تاقە سواری مەیدان بن . نامەکانی صالح یوسفی دەستی یەکێتی نیشتمانی کوردستان کەوت و یەکسەر بڵاویان کردەوە. دوو شتی زۆر سەیر لە جیهانی سیاسەتدا ، تەنها صالح یوسفی کردوویەتی ، یەکەمیان چۆن ڕێگە بە خۆی دەدا بکرێتە سەرۆکی حیزبێکی کوردستانی خاوەند پێشمەرگەو بەشێك لە شۆڕشی کوردستان دژی ڕژێمی بەغدا . دووەمیان وەك حیزبێکی بچووك لە کوردستان دەمەلاسکێی حیزبەکەی بارزانی بکاتەوە . ئەوە بوو لە ئەنجامی ئەو هەڵانەی ، حیزبی بەعس لە بەغدا نامەیەکی لەغمکراوی بۆی نارد بۆ ماڵەوە و شەهیدیان کرد. کە دەڵێم هەڵەیە ، ئاشکرایە ، لە وڵاتێکی وەك بەریتانیا ڕێگە نادرێ بە حیزبێکی چەکدار دژی ڕژێم سەرۆکەکەی لە لەندەن بە ئاشکرا دانیشێ و تەعلیمات بۆ حیزبەکەی بنێرێ وەك ئەوەی صالح یوسفی.

بەهەرحاڵ بوومە ئەندامی لێژنەی ناوچەی بەغداو لێپرسراوی دووەمی ڕێکخراوی قوتابیان و عادل مرادیش ئەندامی لێژنەی ناوچەی بەغداو لێپرسراوی یەکەمی لێژنەی ڕێکخراوی قوتابیان ، کە دەڵێم لێپرسراوی دووەم بووم لەبەر ئەوەی پارتی

رێگەی بە ئێمە نادا لێپرسراوی یەکەمی هیچ ڕێکخراوێك بین، لە کاتێکدا بە پێی ڕێککەوتنەکەی نێوا نمان شتی وا نەبوو کە ئێمە نەبینە لێپرسراوی یەکەم. لەسەر ئەوەشەوە چالاکی تەواوم لە ڕیزی قوتابیان نواند تا گەڕامەوە بۆ وەزیفەی قائممقامیەت لە ١٣\٤\١٩٧١. لەو ماوەیەی لە لێژنەی قوتابیان ئیشم دەکرد مەوقیفی عادل مراد زۆر ئیجابی بوو ، جیاوازیەکی زۆری هەبوو لەگەڵ زۆربەی ئەندامەکانی تری پارتی.

دوای دەرچوونی ئەمری گەڕانەوەکەم بۆ قائممقامیەت چاوم بە وەزیری ناوخۆ کەوت فەریق روکن سەعدون غێدان بە مەبەستی پێشکەشکردنی سوپاسم بۆی بە هۆی گەڕانەوەکەم .

ڕۆژنامەی التاخی لە ٢٢\٤\١٩٧١ ئەمرەکەمی بڵاوکردەوە . داندرام بە قائممقامی " الخضر" پێش ئەوەی ئەمرەکەم دەربچێ بۆ قائممقامی ئەم قەزایە ، خچر ناحیە بوو ، لەبەر ئەوەی هیچ شاغرێك نەبوو منی بۆ بنێرن خضریان کرد بە قەزا .

دوای ئەوەی لە قەزای خچرموباشەرەم کرد بە یەك حەفتە لەگەڵ گیب محەمەد و حوسێن حەمە عەلی " ناسراو بە حوسێن قاچاخچی" لە کەرکوکەوە چوویینە " قەسر" لە گەڵاڵە بۆ سەردانی برادەرانمان مام جەلال و مامۆستا ئیبراهیم ئەحمەد و عەلی عەسکەری و عومەر دەبابە . لە قەسرێ دوو شەو ماینەوە و لەوێوە چوویینە گەڵاڵە و سەرمان لە دوکتۆر مەحمود عوسمان داو پاشان چاومان بە مەسعود بارزانی و ئیدریس بارزانی کەوت، دەمودویان لەگەڵ ماندا زۆر خۆش بوو، هەروەها هەڵوێستیانیش زۆر باش بوو بەتاییەتی بەرامبەر بە من و زۆر بە پێچەوانەی دەمودوەکەی صالح یوسفی وەك باسم کرد، وا دەرکەوت وەك عەرەب وتەنی " ملکی أکثر من ملك"

بەڕاستی لەم جەولەیەمدا زۆر موتەئەسیربووم بە تاییەتی کە مام جەلال و برادەرانم دی لە قەسرێ بە چوار مەشقی دانیشتبوون ، بە بێئەوەی هیچ ئیشوکارێك بدرێ پێیان ، لە هەمووشی ناخۆشترو سەیرتر ئەوە بوو لەقەت پاڵێ... مامۆستا ئیبراهیم و محەمەد هەرسینی دانیشتبوون ، گۆڤاری الکادریان لەبەردەم بوو وادیاربوو خەریکی نووسینی وتارێك بوون دەربارەی "یاسای اصلاحی زراعی." ئەوی زۆر سەیربوو حەمە هەرسینی بە مامۆستا ئیبراهیمی دەوت حکومەتی عێراق یاسای اصلاح زراعی نییە، منیش خۆم پێنەگیرا و هاتمە جواب وتم مامۆستا تۆ باش دەزانی یاسای ١١٧ ی سالی ١٩٧٠ ی اصلاح زراعی ئەم مەوزوعەی لەبەر دەستانە زۆر باش چارەسەریکردوە، ئەگەر

ئەم وتارە بلاوبکەنەوە مەعنای وایە ئاگاداری هیچ نین، مامۆستا ئیبراهیم وتی ڕاست دەکەی. پاشان کە گەڕاینەوە بۆ ماڵەوە مامۆستا ئیبراهیم پێمی وت : باشە دەبێ من چی بە حەمە هەرسینی بڵێم و چۆن حاڵی بکەم . ئەم دیمەنە نارەوایە ، گاڵتە جارییە . ئەم دیمەنە زیاتر بۆمی ڕوونکردەوە کەوا جەماعەتی بارزانی کە سەرکردایەتی شۆڕشی کوردی بکەوێتە دەست ئەم جۆرە کەسانە وەک حەمەی هەرسینی و ڕەشید ئەتروشی و صدیق ئەفەندی و ئیسماعیل مەلا عەزیز و فارس باوە و عەبدولوەهاب ئەتروشی . . . هتد . دەبێ دوا ڕۆژی کورد بەرەو چ هەڵدێرێک بەرن.

لە ٢٢\٦\ ١٩٧١ چوومە قەزای خضرو دەوامم کرد ، بەڵام پێش چوونم چوومە پاریزگای دیوانیە و سەرم لە شێخ محەمەد ئەمین عەبابەیلێدا، ئەو کاتە لە بەڕێوەبەرایەتی پەروەردەی دیوانیە دەوامی دەکرد ، ئەو دوای من گەڕایەوە بۆ قائممقامێتی ، ئەویش لەسەر هەوڵ وتەقەلای من کە لە کەلارەوە گواستراوەتەوە بۆ چەمچەماڵ شێخ محەمەد ئەمینیان وەک قائممقام گەڕاندەوە بۆ کەلار، دوا جار دێمەوە سەر باسی ئەم مەوزوعە.

لە دیوانیەوە چوومە " السماوە " و سەرم لە عیادە الصدید دا پاریزگاری المثنی و نیومڕۆ لە ماڵ کامیل هەمەوەندی نائبی پاریزگار دەعوەت بووم لە گەڵ عیادە الصدید و ڕێکان العبیدی مودیری ئەمن و مودیری پۆلیس و معاونی پاریزگار ئەبو سەحەر و سەرۆکی تەندورستی و زابتی ئیستخبارات و چەند کەسانێکی تر ...لە سەماوە پێشوازیەکی باش کرام لەبە ئەوەی کورد بووم.

دوای نیومڕۆ چوومە خچر لەوێ مودیر ناحیەو بەڕێوەبەری پۆلیس و ئەندامانی ڕێکخراوی حیزبی بەعس پێشوازیمیان کردو منیش قسەم بۆیان کرد ، خۆم پێیان ناساند کە من ئەندامی پارتی دیموکراتی کوردستانم و پێویستە لەسەر بناغەی برایەتی کوردوعەرەب و لەبەر ڕۆشنایی بیروباوەڕی پێشکەوتنخوازانە لەگەڵ یەکتردا هاریکاری بکەین وخزمەتی دانیشتوانی قەزاکە بکەین بەتاییەتی جووتیارانی قەزاکە ، کەوا زۆربەی زۆریان هەژارو ڕەش و ڕووتن و بێ دەرامەتن . دوای من عەلوان حەسونە لێپرسراوی حیزبی بەعس لە قەزاکە بە وتارێکی کورت وەڵامی دایەوە.

قەزای خچر قەزایەکی زۆر دواکەوتووبوو ، هیچ جۆرە بایەخێکی پێ نەدرابوو ، ئاوی فورات بە ناوەڕاستیدا تێپەڕ دەبێ و شارەکەی کردۆتە دوو بەشەوە ، تا ئەو ڕۆژەی من لەوێ بووم یەک پردی کۆن بەسەر ئاوەکەوە بوو ، پردی " دووبە" بڕیاربوو پردێکی

تازەیان بۆ دروستبکرێ بە نرخی یەک ملیۆن دینار ، دوای چەند ساڵێک ئەو پردە تازەیە تەواوکرا. ڕۆژی ٦\٢٥ چوومە ناحیەی الدراجی ، دراجی
نیو سەعات لە قەزاکەوە دووربوو بە سەیارە، ڕێگاکە لم و خۆڵە پەتانی بوو قیرتاو نەکرابوو. دراجی خۆی دێیەکی زۆر بچووک بوو هەروەها زۆریش دواکەوتوو بوو ، تازە کرابوو بە ناحیە لەبەرئەوەی قەزاکە هیچ ناحیەیێکی تری نەبوو، قوتا بخانەیەکی سەرەتایی گەورەی تێدابوو ئەم قوتا بخانەیە لەسەردەمی نوری سەعید بیناکەی دروستکرابوو لەگەڵ یەک بنکەی تەندروستی ، لەبەر نەبوونی بینا بۆ مەرکەزی ناحیەکە خانووەکەی مامۆستایا نمان کرد بە مەرکەزی ناحیە و پۆلیس.
قەزاکە زۆر کۆنە ، کۆنیەکەی بۆ سەردەمی عوسمانیەکان دەگەڕێتەوە لەبەر ئەوە جێنزرگەی حەزرەتی خدرە ناوی لێنراوە الخضر هەروەها ئاسەواری الورکاء ی تێدایە، ژمارەی دانیشتووانی قەزاکە بە گشتی ١٤٧٧٥ کەس بوون بە پێی سەرژمێری ساڵی ١٩٦٥ . دانیشتووانی قەزاکە بەشێوەیەکی گشتی بە بیرویاوەڕ لەگەڵ حکومەت و حیزبی بەعس نەبوون، بزووتنەوەی شیوعی تێدا بەهێز بوو . بە دەگمەن بەعسی تێدا بوو ، هەموو لەسەر مەزهەبی جەعفەری بوون کەواتە شیعە. بە ماوەیەکی کەم پەیوەندیم لەگەڵ دانیشتووانی شارەکە پەیداکرد نەک وەک قائممقام بەڵکو وەک کوردێک . بەتایبەتی هەستیان دەکرد کە دەبێ بۆ من وەک کوردێک لە کوردستانەوە بگوازرێمەوە بۆ قەزاکەیان و زۆریانیش پێخۆش بوو کوردێک قائممقامیان بێ نەک عەرەبێکی بەعسی، بەتایبەتی بەعسیەکان بەچاوێکی زۆر سووک سەیری شیعەکانیان دەکرد و لەلایێکی ترەوە هەر خەریکی دزیی وخۆ دەوڵەمەندکردن بوون.

بەزمەکەی عەدنان ئەلقەیسی

ئەوەی زۆر بەلامەوە سەیر بوو رۆژی ١٦\٧\١٩٧١ کامیل هەمەوەندی جێگری پارێزگار و مودیر ئەمنی سەماوە و ئەندامانی سەرکردایەتی حیزبی بەعس لە سەماوە هەموو هاتنە خچر بۆ لام بە مەبەستی پێشوازیکردنی عەدنان القیسی ، گوایا لە ناصریەوە بۆ سەماوە دێ بۆ زۆرانبازی لەگەڵ گۆریانکۆ.

دیاردەیەکی زۆر سەیرو زەق بوو ، حکومەت خەڵکی هەموو مەشغولکردبوو بە سەیرکردنی زۆرانبازییەکەی عەدنان قەیسی و گۆریانکۆوە، عەدنان قەیسی زەلامێکی ساختەچی و فێڵباز ، جنسیەی ئەمریکی هەبوو، وا دیاربوو صالح مەهدی عەماش زیاتر لە کاربەدەستەکانی تری حیزبی بەعس خۆی بەم مەوزوعەوە خەریک کردبوو ، وا بزانم مەسەلەکەش عەفەوی نەبوو بەڵکو بەرنامەیەکی رێکوپێک بوو ، کاربەدەستانێکی تریش هەبوون لە پشت پەردەوە خەریکی ئەم بەرنامەیە بوون بەڵام هەر ناوی عەماش بەدەر بوو.

عەدنان القیسی لە ناصریە دواکەوت لەبەرئەوەی لە ناصریە نانی نیومرۆی خواردبوو، ئەوەبوو عەسرێکی درەنگ گەیشتە لای ئێمە و هاتە قائممقامیەت بۆ سەردانم ، یەکەم جار لە ژوورەکەم تەوقەی لەگەڵم کرد و زۆر بە تووندی دەستمی گووشی زۆر کەرانە پێمی وت دەستت بشکێنم ، بەڕاستی دەستمی ئازاردا، زەلامێکی زۆر بێ عەقڵ بوو ، پێم ووت دەست من بە تۆ ناشکێ ، من خاوەند ئەم چەکەم ، دەمانچە چواردەخۆرەکەم لێ دەرکرد، دەمانچەکەم بەقەدەوە بوو ، ڕووی لوولەی دەمانچەکەم لێکرد ، دەمانچەکەم هێنایە سەر پێ ، زراوی چوو ، پێم ووت چەند بەهێز بی

هێزەکەت بایی ٥٠ فلسە، بەیەك فیشەك کۆتایی بە ژیانت دێ ، دەبێ ئەوە بزانی کە جەنابت لە ژووری قائممقام و نوێنەری سەرۆك کۆماری عێراقی ، من گۆریانکۆ نییم . ئەوە بوو کامیل هەمەوەندی بە گاڵتەوە بە عەدنان قەیسی وت شێخ ستار پێشمەرگەیە ،" دربالك لا تسەوی ویاە هیچی شەقە. " واتە ئاگادار بە گاڵتەی وای لەگەڵ نەکەی.

پاشان چایان لای من خواردەوە و دەرچوونە دەرەوە ، بەرەو سەماوە کەوتنە ڕێ. بەڵام من لە ژوورەکەم دەرنەچوومە دەرەوە بۆ بە ڕێخستنیان ، لەبەرئەوەی مەسەلەکەم زۆر بەلاوە سەیر بوو ئەو هەموو لێپرسراوانە بەو جۆرە پێشوازی بکەن.

بۆ ڕۆژی دوایی لە شاری سەماوە زۆرانبازییەکە لە یاریگەی " الاداره المحلیه" سەعات ٧ ی ئێوارە لە نێوان عەدنان و گۆریانکۆی هۆڵەندی دەستی پێکرد. ئەوەی زیاتر سەیر بوو عەدنان بردیەوە کە گۆریانکۆ زەلامێکی ئەوەندە زل و بە هێز بوو عەدنانی دەخستە بن هەنگڵی. لە کاتی خۆیدا موئەیەد بەدری لە بەرنامەیەکیدا باسی فرتوفێلەکانی نێوان عەدنان قەیسی و گۆریانکۆی کرد ، کە چۆن لەگەڵ یەکتری ڕێککەوتوون.

ئەو کاتەی قائممقام بووم لە خدر موچەکەم ٨٨ دینار بوو بەڵام سەرو زیاد بوو لەبەرئەوەی زۆر هەرزانی بوو.

رائد عارف حوسێن بەڕێوەبەری پۆلیسی قەزا بوو ، لە ٨\٢٩ لەگەڵ خۆمدا بردمە " الورکاو" وەرکا شوێنەوارێکی دێرینە میژووکەی دەگەڕێتەوە بۆ پێش زایین، لە ڕێگا زۆر ماندوو بووین لەبەرئەوەی ڕێگاکەی خۆڵە پەتانی بوو ، بەڵام سەیرکردنی ئەم شوێنەوارە میژووییە گرنگە ئەو ماندووبوونەمانی هەڵ دەگرت. زۆر زانایان و شوێنەوارناسان لە وڵاتانی ئەمریکا و ئەورووپاوە دەهاتن بۆ سەردانی ئەم شوێنەوارە بە مەبەستی تۆژینەوە و دراساتکردن.کاشی و خشتەکانی وەرکا تا ئێستا وەك خۆیان ماون

، هیچ تێك نەچوونە ، ئەمەش جێگەی سەرسوڕمانە بەتاییەتی ئەم خشتانە چەند هەزار ساڵە لە ژێر زەوی و لم و شێ ماونەتەوە بەبێ ئەوەی ڕەنگەکانیان تێك بچێ . هەروەها لە ڕووی میعماریيەوە مرۆڤ سەری سوور دەمێنێ لە جۆری ئەندازیارێتی و بیناسازییەکانی . هەر خانوویەك بە جۆرێکی تاییەت و ئەندازیاری جیاواز لەویتر بیناکراوە ، ورکا دەکەوێتە لای چەپی ڕووباری فوراتەوە ، ١٨ کم لە خدرەوە دوورە . تا ئێستا بیری ئاوخواردنەوەی کۆنی ئەو سەردەمەی تێدا ماوە، تێك نەچوونەو ئاومکانی دەخورێنەوە. مردومکانیان دەکردە ناو گۆزەوە ، تابووتەکانیان بریتی بوو لە دوو پارچە ، دوای ئەوەی مردوومکانیان دەکردە ناوی تێك هەڵکێشیان دەکردو چواردەوریان بە قیر لحیم دەکرد، کەواتە وەك تابووتی داری ئەمڕۆ بەڵام لە جیاتی دار گۆزەبوون. ئەو مردووانە لەناو گۆزەکەن ئەگەر گۆزەکە بشکێنی یەکسەر مردووەکە دەبێتە وردە خۆڵ، بەڵام زێڕو و خشڵەکان کە زۆریان " بەردی کەریمەن" وەك یاقوت عەقیق، ناو گۆزەکە وەك خۆی ماونەتەوە و تێك نەچوونە.

دیواری بیناکان لوولەی گۆزە لەناو دیوارەکانیان ماونەتەوە وا دیارە ئەم لوولە گۆزانە لەو سەردەمە بۆ مەبەستی فێنکسازی بووە ، کەواتە بۆ ڕاکێشانی هەوا بۆ ناو بیناکان. " سیستەمی تەهویە" .

قەڵایەکی شەش حەوت نهۆمی تا ئێستا ماوەتەوە ، نهۆمەکانی بە " زەل" بانیان گیراوە ، ئەو زەلانە " قامیش" تا ئێستا تێك نەچوونەو نەڕزیوون، زەلەکان ڕەش بوونەتەوە بەڵام هەر زەلێك لە زەلەکان بگری و پاکی بکەیتەوە دەڵێی تازە لە بنجەکەی بڕیوتەتەوە. ئاشکرایە داری زەل نارزێ با هەزارەها ساڵیش لە ژێر خاك بمێنێتەوە ،وا دیارە مرۆڤ لەو سەردەمە ئەمەیان دەزانی بۆیە " زەقورە" کانیان بە زەل دارە پا دەکرد .

لە ٢\٩\ ١٩٧١ لەگەڵ عەبدوڵلای بابە عەلی چوینە کەرکوك و سەرمان لە بارەگای پارتیدا و لەوێ چاومان بە عەزیز عەقراوی کەوت ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی پارتی و لێپرسراوی لقی کەرکوك کەوت، لەگەڵ عەزیز عەقراوی قسەم کرد ، گوایا پا پۆرتێ لەسەر من و نورەدین عەبدولڕەحمان و بەکر عەلی نووسراوە ، گوایا ئێمە چوونەتە بارەگای حیزبی بەعس ، بە عەزیز عەقراویم وت ، جارێ نورەدین و بەکر عەلیم لەگەڵ نەبوونەو نەچوونەتە بارەگای حیزبی بەعس. بەڵکو من بەتەنیا چوومەتە دایەرەی ئەمنی کەرکوك بۆ ئیشێکی نامیق محەمەد کە لە دایەرەی ئەمن گیری خواردبوو ، ئەمەش پەیوەندی بە جەنابت و پارتییەوە نییە لە کەرکوك ، لەبەر ئەوەی من پەیوەندیم نییە لەگەڵ ڕێکخستنی پارتی لە کەرکوك، بەڵکو پەیوەندیم بە لقی بەغداوە هەیە. لە بەغداش تەعلیماتێکی وا نەدراوە بە منی قائممقام کە نەچمە دایەرەی ئەمن . لەم قسانە بووین پێموت وا من نەقڵی قەزای کەلار بوومە ، وتی من ڕازی نییم بیێتە کەلار لەبەر ئەوەی پرسم پێنەکراوە ، منیش پێموت ئەوە پەیوەندی بە منەوە نییە پرست پێ دەکەن یان نا، بەڵام لقی بەغدا زۆریان پێخۆش بوو کە نەقڵی کەلار کراوم، من وەك ئەندامێکی پارتی جێگەم کوردستانە نەك قەزای خدر. پاشان پێموت جەنابت ڕازی بی یان نا ، ئەوە پەیوەندی بە خۆتەوە هەیە، من وەك ئەندامێکی پارتی ئیلتزامم هەیە بە ئەرکەکانی سەر ئەستۆمەوە ، لە لاێکی ترەوە وەك قائممقامیش پەیوەندیم بە یاساو دایەرە کانی سەرووی خۆمەوە هەیە ، من لە قائممقام و پارێزگارەکانی تری پارتی بەدەر نییم .

بەڕاستی عەزیز عەقراوی لە دڵەوە کەواتە لە ژێرەوە ڕای بەرامبەر بە ئێمەی کۆنە ئەندامانی پارتی بالی مەکتەبی سیاسیی زۆر خەراپ بوو، بە چاوی دوژمنایەتی سەیرمانی دەکرد ، ئەمەش ئاشکرایە هۆیەکانی دەگەڕێتەوە بۆ ئەو سەردەمەی عەزیز عەقراوی ئەفسەرێکی هەڵەشە و شێتۆکە بوو لە سالی ١٩٦٣ هاتە ڕیزی شۆڕشی

کوردستانەوە ، زۆری پێنەچوو لە نیسانی ١٩٦٤ دوای دووبەرەکیەکەی کە کەوتە نێوان ئێمەو مەلا مستەفاوە ، عەزیز عەقراوی و ئەمسالی ئەو سوودیان لەو دووبەرەکییە وەرگرت و سەرکەوتنە رێزەکانی سەرکردایەتی پارتی دیموکراتی کوردستان جەماعەتی بارزانی، دەوری زۆر خەرا پیان نواند ، ئاگر خۆشکەرەی شەڕی براکوژییەکە بوون ، عەزیز ئەگەر ئەو دووبەرەکییە نەبوایە بە خەویش نای بینی ببێتە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی پارتی، هەمیشە لەوەش دەترسا ئەگەر هەردوو باڵەکە ڕێک بکەونەوە ، ئەوا ئەو فت دەکرێ ، بۆیە ئەو هەمیشە هەوڵی دەدا ڕێگەمان لێ بگرێ بۆ ئەوەی لە ڕیزەکانی پارتی دوای ڕێککەوتنەکە پێش نەکەوین و جێگە بەو لەق نەکەین. عەزیز عەقراوی لە کەرکوک چاوی بە تازەترین مۆدیلی سەیارەیەکی مەرسیدسی سوور دەکەوێ ، سەیارەکە هی شەریف جامبازی بەڵێندەر بوو لە ئەڵمانیاوە بۆ خۆی هێنابووی ، دەنێرێتە دوایاو سەیارەکەی لێ دەسەنێ و پێی دەڵێ پارەکەی چەندە لێمی وەربگرە ، ئەویش لە ترسا سەیارەکەی دەداتێ . عەزیز ئەم جۆرە پیاوە بوو. دوای تێپەڕبوونی دوو حەفتە بەسەر ئەم وتو وێژەی نێوان من و عەزیز عەقراوی لە ٩\١٦ لە قەزای کەلار مویاشەرەم کرد ، دوای ئەوەی سێ مانگ لە قەزای خدر مامەوە، لەو ماوە کورتە نەخۆشخانەیێک و چوار خانووم بۆ دوکتۆرەکان دروستکرد لەگەڵ چەند خانوویەک لە خدر.

لە ٩\١٤ چوومە کەرکوک و چاوم بە شوکری حەدیسی پارێزگاری کەرکوک کەوت ،بەڵێنی دا پێم کە هاریکاریم لەگەڵ بکا و یارمەتیم بدا لە ئاوەدانکردنەوەی قەزای کەلار ، کەلار دێ یەک بوو لە ساڵی ١٩٦٩ لەسەر داوای پارتی باڵی مەکتەبی سیاسی کرا بە قەزا، پێش من جەلال بیلال یەکەم قائمقامی کەلار بوو بەڵام زۆر دەوامی نەکرد. جەلال بیلال ئیداریەکی کۆن بوو لە ساڵی ١٩٤٧ مودیر ناحیەی سەرقەڵا بوو.

کەلار ئاوی خواردنەوەو کارەبا و هێڵی تەلەفۆنی نەبوو، خانووبەرەی نەبوو بۆ دایەرەکان، لە قەزای کەلار لە ١٩٧١\٩\١٦ وە تا ١٩٧٢\\٣\٢٧ مامەوە ، لەم ماوە کورتەدا توانیم ئەم پرۆژانە ئەنجام بدەم:

دروستکردنی دوو خانوو لە مەرکەزی کەلار لەگەڵ قوتابخانەیەکی ناوەندی و بنکەیەکی بەیتەری و هێنانی هێڵی کارەبا و دابەشکردنی زەوی لەناو کەلار بەسەر دانیشتووانی قەزاکە بۆ دروستکردنی خانوبەرەو دوکان بە خۆڕایی و دروستکردنی مەرکەزێکی تەندروستی لە " لالی خان" و هەوڵدان بۆ کردنی " تیلەکۆ" بە مەرکەزی ناحیەیەکی تازە. بەڵام ئەوەی جێگای داخە مەوزوعی دابەشکردنی زەویەکان بۆ خانوو و دوکان جەماعەتی مەلا مستەفا هەڕەشەیان لە خەڵکیدا کە خانووی لەسەر بینا نەکەن و هەندێ کەس لە ترساندا خانووەکانیان بە نیوە چڵ بەجێهێشت ، بەڵام هەندێکیانیش گوێیان نەدا پێیان و دوکان و خانووەکانیان دروستکرد ، ئەو دوکانانەی سەر شەقامە سەرەکیەکەی کەلار – جەلەولا لەگەڵ ژمارەیەکی زۆری خانووەکان کە بە خۆڕایی بەسەر خاوەندەکانیاندا دابەشم کرد بۆ خۆیان دروستیان کرد. هۆی سەرەکی هەڕەشەدانیان ئەوە بوو کە دانیشتوانی کەلار زۆربەی زۆریان ئەگەر نەڵێم هەر هەموویان سەر بە پارتی – جەماعەتی مەکتەبی سیاسی بوون و ئەو نەخشەیە تا ئێستاش هەر وایە .

قەزای کەلار دوو ناحیەی هەبوو ، باوەنور کەواتە پێباز و ناحیەی سەرقەڵا ، سەرقەڵا ناحیەیێکی کۆنەو لە ساڵی ١٩٣٠ وە مەرکەزی ناحیە بووە. مەحمود حاجی ئەحمەد لەرزانەی کەرکوکی مودیری ناحیەی پێباز بوو، دێهاتەکانی سەر بەم ناحیەیە ٧٢ دێیە. دێهاتەکانی سەر بە ناحیەی سەرقەڵا ١٣٤ دێ بوو مودیری ناحیەکە کەمال کەڵەمێرد بوو . شاری سەر قەڵاش کارەبای نەبوو لەگەڵ پرۆژەی ئاوی خواردنەوە. یەك قوتابخانەی سەرەتایی هەبوو بریتی بوو لە شەش پۆل و چوار مامۆستای هەبوو

، ژمارەی قوتابیانی ۹۱ قوتابی بوون ، قوتابخانەی کچانیشی تێدا نەبوو. قەزای کەلار مەرکەزەکەی وەك باسمان کرد تازە بوو هەردوو ناحیەکەش کۆن بوون و زۆریش دواکەوتوو بوون هیچ جیاوازیەکیان لەگەڵ لادێیەك نەبوو، ئەمەش ئەوە ڕوون دەکاتەوە کەوا حکومەتی عێراق لە ساڵی ۱۹۲۱ وە دوای دامەزراندنی هیچ بایەخێکی بە شارو شارۆچکەکانی کوردستان نەداوە.

یەکێ لە گیروگرفتەکانی کە دەهاتە بەردەم حکومەت لە قەزای کەلار مەسەلەی قاچاخچێتی بوو، قاچاخچیەکانی کەلار بە ئاشکرا شتومەکی قاچاخیان دەپەڕاندەوە بۆ ئێران و هەندێ لە پێشمەرگەکان بە ئاشکرا یارمەتی قاچاخچیەکانیان دەداو پێشمەرگەی واش هەبوو خۆی قاچاخچێتی دەکرد. جاری وا هەبوو کە شتومەکی قاچاغم دەگرت تووشی گیروگرفت دەبووم لەگەڵ پێشمەرگە بەڵام لەبەرئەوەی من جیاوازییەکم هەبوو لەگەڵ قائممقامێکی ئاسایی ، گوێم نەدەدا بەو پێشمەرگانە یان کادیرەکانی پارتی کە خەریکی قاچاخچێتی بوون لەبەر ئەوەی چەند چەکدارێکی حیمایەم هەبوو ئازاو نەترس بوون ، خۆمیش لەو بابەتە سازشم ناکرد بۆیە تا ڕادەیەکی زۆر ڕێگام لێیان گرتبوو.

دێی قووڵە سوتاو

دێی قوڵەسوتاو دێیەکی بچووکە دەکەوێتە سەر ئاوی سیروان لای ڕاستیەوە بەرامبەر دێی گۆڕەشەلە، ئەم دوو دێیە لە دوای بەیاننامەی ١١ ئازار بە هۆی قاچاخچێتی وەك دوو بەندەریان لێهاتبوو، بە ڕۆژەوە پێش خۆرهەڵات بە سەدەها سندوقە چای و مۆز بە لۆری لەمبەرەوە دەپەڕێندرانەوە بۆ ئەوبەر سیروان و لەوێشەوە بۆ ئێران و لەوبەریشەوە خەنەو کوتاڵ ، تا دەگا بە تایەی سەیارە و مەوادی یەدەگی سەیارە و ... هتد. دەهێنران

جارێکیان ئاگادارکرامەوە ئەگەر نەگەمە قوڵەسوتاو پێشمەرگەو پۆلیسی گومرك لەوانەیە تەقە لە یەکتر بکەن و ناوچەکە بشەڵەژێنن ، بە سەیارە شەخسیەکەم چوومە قوڵەسوتاو " سەیارەکەم ڕینۆی ١٠" بوو ، کاتێ کە گەیشتمە دێیەکە ، پێشمەرگەکان لە سەربانی خانووەکان بە چەکەوە دامەزرابوون و سەنگەریان لە دژی پۆلیسەکانی گومرك گرتبوو، کاتێ کە منیان دی ، یەکسەر لە قوڵە سوتاو کشانەوە ، ئەوەبوو چوومە ناو ماڵەکەی حاجی ڕەشید ، لەناو خانووەکەی ژمارەیەکی زۆر صندوقە چای لەبان یەك ڕیزکرابوون ، منیش پێش ئەوەی بچمە ناو ئەو ژوورەی صندوقە چایەکانی لێبوو، حاجی ڕەشید دەستمی تووند گرتوو وتی" شیخ ستار دەستم دامێنت ، ئەگەر ئەم صندوقە چایانە بگری ماڵم وێران دەبێ ماڵ و منداڵم حیز دەبن ، ئەمە هەموو سەرمایەمە" ئەوەبوو منیش تەنها ٤ صندوقم لە چایەکان دەرکردە دەرەوە بەبێ ئەوەی ڕێیدەم پۆلیسی گومرك بێنە ژوورەوە، چوار صندوقە چایەکانم پێیان فڕێدایە پشت یەکێ لە سەیارە موسەلەحەکانی گومرەکەکان ، بە پەلە گەڕاینەوە بۆ کەلار و ئاوێکم بە ئاگرەکەدا ڕژاند و کوژاندمەوە.

بەزمی قاچاخ و قاچاخچی ئەگەر نەڵێم رۆژانەبوو بەڵام حەفتە نەبوو مەشغوڵمان نەکەن ، یەکێ لە بیانووەکانی حکومەت هەمیشە ئەوەبوو کەوا پارتی لە شارو قەزاکانی سەر سنووری ئێران یارمەتی قاچاخچیەکان دەداو سنوورەکانیان بەرامبەر ئێران کردۆتەوە تا دەگا بە قاچاخچێتی بنیادەم.

پارتی وەك سەرکردایەتی حیزبەکە بێ ئاگابوون لە تەجاوزاتی ئەندام و پێشمەرگەکانیان لەم بوارەدا ، بەڵام ژمارەیەك لە ئەندامانی سەرکردایەتیەکەیان بووبوون بە رێکخراوی مافیەی قاچاخ، ژمارەیەکیش لەوانە بە رێگای کارکردن لە بواری قاچاخچێتی پەیوەندییان لەگەڵ حکومەتی بەغدا پەیداکردبوو، هەندێکیانیش بەداخەوە دەوری سیخوڕییان دەنواند ، ئەوەبوو دوای هەرەسهێنانی شۆڕش لە ساڵی ١٩٧٥ زۆربەی زۆریان ئاشکرابوون.

دوای گەڕانەوەم لە قونەسوتاو بۆ ئێوارە عەریف قادر عەزیز بە چەند چەکدارێکەوە هاتە بەردەم مەرکەزی پۆلیسی کەلار و هەڕەشەی لێماندا ، کەوا لەمەودوا بە بێ ئاگاداری ئەو وەك لێپرسراوی پارتی لە قەزای کەلارنابێ دەرچینە دەرەوە بۆ دێهاتەکان.... بەڵێ عەریف قادر خۆی یەکێ بوو لە قاچاخچیەکانی ناوچەکە ... منیش لەبەردەم مەرکەزەکە دانیشتبووم ، بە هێمنی وەڵامم دایەوە و پێموت : کاك قادر فەرموو دانیشە جەنابت چ پەیوەندیت بە قاچاخ و قاچاخچێتیەوە هەیە ... هەڕەشەدان لە حکومەت لەسەر قاچاخچیەکان ئەرکی سەرشانی پارتی و پێشمەرگە نییە.. ئەوەبوو عەریف قادر کشایەوە و بۆڵە بۆڵی لێوە دەهات.

بۆ سبەی نامەیەکم لەسەری نووسی بۆ لق ٣ی پارتی لە کەرکوك و هەروەها بۆ مەکتەبی سیاسی بۆ ئەوەی حیزبی لێ ئاگادار بکەمەوە .. لەلایەکی ترەوە وەك قائمقام ئەمری گرتنم دەرکرد. ئیتر عەریف قادر لەترسا ناوچەکەی تەرك کردو پارتیش کادیرێکی تری لە شوێنی بۆ کەلار نارد.

هەوڵە پووچەڵەکەی نازم گزار بۆ تیرۆرکردنی بارزانی :

ئێوارەی ڕۆژی چوارشەممە ڕێکەوتی ١٩٧١\٩\٢٩ لە بارەگای پارتی بووم لە بەغدا تا سەعات ١٠ ی شەو ، بڕووسکەیەك لە گەڵانەوە هاتبوو گوایا وەفدێك بەناوی مەلای ئایینیەوە لە بەغداوە چووبوون بۆ لای مەلا مستەفا و دوو سەیارەیان پێبووە و سەیارەیەکیان تەقاندۆتەوە و یەکێ لە مەلا کانیش پشتێنی لوغمکراوی لە پشت بووە ، بەرامبەر بە مەلا مستەفا دانیشتبوو، کاتێ کە چاپچیەکەی بارزانی چای بۆیان داناوە ، چاپچیەکە کەوتۆتە نێوان بارزانی و مەلاکەوە ، ئیتر فرسەتی بینیوە و دەستی ناوەتە سەر دوگمەی پشتێنەکەی‌وتەقیوەتەوە. مەلاکە یەکسەر هەپروون بە هەپروون بووە، چاپچیەکەش ڕیخەڵۆکەکانی بە بن میچی ژوورەکەوە هەڵواسراوە، مەلا مستەفاش لەبەر ئەوەی چاپچیەکە کەوتۆتە نێوان ئەو و مەلاکەوە بە سەلامەتی ڕزگاری بووە. سێ پێشمەرگەش شەهید دەبن و دە کەسیش بریندار دەبن. مەلا ئایینیەکانیش هەموو دەکوژرێن ، بەداخەوە نهێنیەکانی پیلانەکەی نازم گزار لەگەڵ کوشتنی مەلاکان سڕنگوم دەبێ . هەرچەندە دواجار ئاشکرا بوو کە پیلانەکە دەستکردی نازم گزاری مودیری ئەمنی عامە بوو ، ئەمەی بە تەنیا ئە نجام دابوو و لەوانەشە چەند کەسانێکی کەم نزیکی خۆی ئاگادار بووبێتن. هەروەها ئاشکرابوو کە ئەو مەلایەی پشتێنەکەی لە پشت بوو خۆی تەقاندەوە ئاگاداری ئەوە نەبوو کە پشتێنەکەی لوغمکراوە بەڵکو وای دەزانی ڕیکۆردەری پێیەو دەنگی بارزانی تۆمار دەکاو پاشان بۆ گزاری دەباتەوە. بەم جۆرە مەلاکان دەبنە قۆچی قوربانی.

لە کەرکوك بووم کابرایەك خەڵکی دێی یایچی نزیك کەرکوك ، هاتە لام ناوەکەیم لەبیر نەماوە پێمی وت ، ئەو سەیارەیەی کە لە گەڵانە تەقیوەتەوە سەیارەی منە، لە کاتی خۆی ئێم دزراوە ، چی دەڵێی ئەرزوحاڵێك بدەم بە پۆلیسی مرور داوای سەیارەکەم بکەمەوە .. کابرا بۆیە هاتە لای من لەبەرئەوەی من خوشکێکم لە یایچی بوو کاتی

خۆی شوی بە حاجی فەرحان حاجی حەسەن کردبوو لە یایچی و بەو هۆیەوە ناسیاریمان لەگەڵ خەڵکی یایچی پەیداکردبوو، بە کابرام وت وسبەو بێ دەنگ بە ، خۆ لای کەس ئەم قسەیەت نەکردووە ، وتی نەخێر ، پێموت ئەگەر نازم گزار بەم مەوزوعە بزانێ دەتخاتە ناو حەوزی تیزابەوە و دەتوێنێتەوە ، ئەوەبوو زۆر سوپاسمی کردو بەرەو دوا بۆ یایچی گەڕایەوە. بەم جۆرە نازم گزار بە کردەوە شەیتانیەکانی هەڵ دەساو ، بۆ ئەوەی کەس شك نەباتە سەری سەیارەی پیاوێکی وا بەستەزمانی دەدزی و لە کردەوەیەکی واچە پەڵدا دەیتەقاندەوە ، خۆ سەدەها سەیارەی وایان هەبوو لە دایەرە ، بەڵام بۆ ئەوەی شکی لێ نەکرێ وای بیر دەکردەوە.

لە بەغدا گەڕامەوە بۆ کەلار ، مەلا فەتاح کادیری پارتی ئاگادارمی کردەوە کەوا لیژنەی ناوچەی کفری ناڕازین لە مەوزوعی هەرەوەزی چاککردنی ڕێگای نێوان کەلار و بنگرد " مەرکەزی قەزا" ، هەرچەندە خەڵکی کەلار و بنگرد هەرەوەزەکەیان زۆر پێخۆش بوو ، بۆیە من گوێم نەدا بەوەی لیژنەی ناوچەی کفری ڕازین یان نا .. بەڵای منەوە زۆر سەیر بوو ئەندامانی لیژنەی کفری دژی چاککردنی ڕێگاوبان بن، یان دژی دابەشکردنی زەوی خانوو بن بەسەر دانیشتووانی قەزاکەو ڕێ نەدەن خانوو دروست بکەن، ئەم هەڵویستانەیان هەر لەبەر ئەوەبوو دژی شەخصی من بوون وەك کۆنە ئەندامی پارتی . لەناوچەی کفری مەلا حەیدەر ئەندامی ناوچەی کفری ، خەڵکی کەلاری مەنع کرد لە دروستکردنی خانوو و دوکانەکانیان، بەڵام خەڵکیکی زۆر خانووەکانیان تا نیوەش بەرزکردبوەوە لە ترسی مەلا حەیدەرو پارتی وازیان لێهێنا.

مەلا ڕەحیمیش بەدەم مەلا مستەفاوە درۆی کردبوو وتبوی ئەمە بڕیاری مەلا مستەفایە و هەرکەسێ خانوو دروست بکا سەد دینار سزای لێ دەسەنین و حەپسیشی دەکەین، تەسڕوفاتی کادیرو ئەندامانی ناوچەی کفری هیچ جیاوازی یەکی نەبوو لەگەڵ تەسڕوفاتی بەعسیەکان .

مەلا سلێمان کە یاوەرم بوو ، ناردم بۆ گەڵاڵە و نامەیەکم پێبدا بۆ ئیدریس بارزانی نارد دەربارەی تەسڕووفاتی نالەباری ئەندامانی لیژنەی ناوچەی کفری. ئەوە بوو لە ١٩٧١\١٠\٣٠ کاك عەلی عەسکەری لە کەرکوك وەڵامی نامەکەی لای ئیدریس بارزانی

بۆم هێنابوموه لەگەڵ نامەیەکی تایبەت بۆ ڕەشید ئەتروشی لێپرسراوی لقی کەرکوك دەربارەی تەسرووفاتە نالەبارەکانی لێژنەی ناوچەی کفری ... دوای ئەم نامەیە چاوم بە عەزیز عەقراوی کەوت دەربارەی قەدەغەکردنی خەڵکەکە لە دروستکردنی خانووەکانیان لە کەلار، وتی من بە هیچ جۆرێك ئاگام لەم مەوزوعە نییە.

لەم زروفەو لەم وەزعە نالەبارەی قەزای کەلارو نارێکی نێوانمان لەگەڵ لێژنەی ناوچەی کفری ، بەردەوام بووم لە خوێندن لە [illegible] المستنصریە و لە ١٩٧١\١١\٣ دەوامم کردەوە ، ڕۆژانە سەعات دووی دوای نیوەڕۆ یان لە یەکی دوای نیوەڕۆ بە سەیارە ڕینۆکەم دەچوومە بەغدا و نێواران لە زانکۆ دەوامم دەکرد و شەوان دەگەڕامەوە بۆ کەلار. بەڕاستی بەردەوام بوونم لە خوێندنەکەم لە زانکۆ خەباتێکی سەخت بوو لە ژیانمدا بۆ تەواوکردنی خوێندن و وەرگرتنی شەهادەی بەکالۆریوس. ڕاپەڕاندنی ئەرکەکانم وەك قائممقام لە قەزای کەلار کە پڕبوو لە گیروگرفت وەك باسم کرد کارێکی وا ئاسان نەبوو ، بەڵام مرۆڤ بیەوێ لە ژیانیدا زەحمەتکاری نییە دەتوانێ ئاسانی بکات ئەگەر ویست و ئیرادەی بە هێزبێ.

لە ١٩٧١\١١\٤ لە بەغدا مام جەلال هاتە ماڵمان و پێکەوە دەربارەی وەزعی خۆمان قسەمان کرد و هەندێ چەك و جیهازی " هۆکی تۆکی " م هەبوو لە ماڵەوە ، لەو سەردەمەی قائممقامی کۆیە بووم هەڵم گرتبوو ، هۆکی تۆکیەکانم دا بە مام جەلال ، وتی ئەم چەك و جیهازانەم بۆ فەلەستینیەکانە جەماعەتی جۆرج حەبەش . مام جەلال زۆر دووربین بوو ، هەرچەندە چەکەکان زۆر نەبوون بەڵام لە ڕووی مەعنەویەوە شتێکی زۆر بوو لەو ڕۆژەدا.

ئەحمەد حەسەن بەکر لە بارەگای لق ٥ ی بەغدا

ڕۆژی هەینی ١٩\١١\١٩٧١ لە بارەگای پارتی بووم لە بەغدا سەرۆک کۆمار ئەحمەد حەسەن بەکر سەردانی بارەگای لقی ٥ ی لە بەغدا کرد ، هەزار دیناری تەبەڕوع کرد بە لقی ٥ ، ئەم سەردانە لە ڕۆژی دووەمی جەژنی ڕەمەزان بوو. بۆیە لێرە باسی ئەم سەردانەی بەکرم کرد تەنها بۆ ئەوەی سەیری ئەو جیاوازییە بکەین لە نێوان صدام حوسێن و ئەحمەد حەسەن بەکر ، کە ئەو وەک صدام نەبوو خەنجەر لە کا بدا وەک خەلیفە عەرەبەکانی عەباسی کە خەڵاتی شاعیرێکیان دەکرد کاتێ مەدحی خەلیفەی بکردایا ، خەلیفە ئەمری دەکرد " الف الف درهەمی بدەنێ " صدام حوسێن مامەڵەی لەگەڵ هەزار دینار ناکرد ، بە هەزارەها دیناری بە کابرایەک خەڵات دەکرد لە کاتێکدا لەسەر یەکێ لە شەقامەکان تووشی دەبوو ، ئەحمەد حەسەن بەکر لە ڕووی پارەو پوول و دزێتی زۆر پاک بوو جیاوازییەکی زۆری لەگەڵ صدام حوسێن هەبوو.

دوای ئەوە گەڕامەوە بۆ کەرکوک و سەرم لە صدیق ئەمین دا ، ناسراو بە صدیق ئەفەندی ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی پارتی کە دوای عەزیز عەقراوی نەقڵ کەرکوک کرابوو، صدیق ئەفەندی نائب زابتی خانەنشینکراو بوو. دەربارەی وەزعی کەلار پێکەوە قسەمان کرد ، بەڵام وا دیاربوو ئەویش خۆشحاڵ نەبوو بە بوونم لە کەلار. ئاشکراشە جەماعەتی مەلا مستەفا بە تایبەتی سەرکردەکانیان بۆیە پێیان ناخۆشبوو من لە کەلار بم لەبەرئەوەی من توانام لەوان و لە ئەندامەکانی لق و ناوچەکانیان زیاتر بوو جگە لەوەی کەلار ناوچەیەکی داخراوبوو بە نیسبەت جەماعەتەکەی ئێمەوە ، پارتی جەماوەریان نەبوو لە قەزای کەلار ، دەتوانم بڵێم لە گشت پارێزگای کەرکوک صفر بوون لای چەپەوە. " مەسەلەی صفر لای چەپەوە لەوەوە هاتووە کە صفر ئەگەر

بکەوێتە لای چەپی یەکەوە ،ژمارەکە زیاد ناکا بەڵام بکەوێتە لای راستیەوە ئەوا دەبێتە دە"

زۆربەی زۆری ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی پارتی دوای بەیاننامەی ١١ ئازار خەریکی خۆ دەوڵەمەندکردن بوون و سەیارەی مەرسیدسی ئاخر مۆدیل لە ژێریان بوو ، ئەوەی بیریان لێ ناکردەوە مەسەلەی کورد بوو.

لە ١١\٢٨ جەولەیەکم کرد لە دێهاتەکانی سەر بە ناحیەی پێباز و چوومە دێی " لالی خان" و پونگەڵە ، لەگەڵ مەحمود حاجی ئەحمەد لەرزانە مودیری ناحیەی پێباز و معاونی پۆلیسی ناحیە (عدنان) لە دێی لالی خان قوتابخانەیەکی سەرەتایی هەبوو ، مامۆستاکەی مامۆستای شۆڕش بوو لە لایەن پارتیەوە دائندرابوو ، تا پۆلی پێنجی ئامادەیی خوێندبوو ، ناوەکەیم لە یاد نەماوە ، وا دیاریش بوو خۆی لەگەڵ قوتابیەکان ماندوکردبوو، مامۆستایەکی دڵسۆزو باش بوو.

پێشنیارم کرد مەرکەزێکی تەندروستی و خانوویەکی تێدا دروستبکرێ بۆ دوکتۆری مەرکەزەکە. دێی لالی خان ٥٠ ماڵ دەبوو، قوتابخانەکەی تەنها دوو پۆلی تێدا بوو. لە لالی خانەوە چووم بۆ دێی پونگوڵە لەوێ سەرم لە حاجی مەحمودی هاروونی دا. حاجی مەحمود مرۆڤێکی خاوەند قۆناغ و دیوەخانە بوو ، پیاوێکی ناسراو و ئازابوو. حاجی مەحمود دڵی بە وەزعەکە خۆش نەبوو .ئەوەش زۆری دەگەڕایەوە بۆ تەسرۆفاتی کادیرەکانی جەماعەتی مەلا مستەفا. حاجی مەحمود زۆر خۆشحاڵ بوو بە بوونم بە قائممقامی کەلار.

لە پونگەڵەوە چوومە دێی تازە دێ،٣کم لە لالی خانەوە دوورە ، دێی پونگەڵەش ٥کم لە لالی خانەوە دوورە ، لەوێوەش چوومە دێی تۆپخانە کە ئەویش ٢کم لە لالی خانەوە دوورە، ئەم دێهاتانە هەموو بەسەر یەکەوەن و لەیەکتری زۆر نزیکن. پاشان چوومە ئەم دێهاتانە " بانی خان و گرمك و درکە و کارێزە و گردە گۆزینە" لە جەولەیێکی تردا لە

٣\٧ \ ١٩٧٢ چوومه دێی گامەخەڵ بۆ مەوزوعی پێشنیارکردنی ئەم دێیە بۆ مەرکەزی ناحیەیەکی تازە لە قەزای کەلار. لە گامەخەڵ چووینە ماڵ ئەحمەد ڕۆستەم ڕۆغزایی سەرۆکی عەشیرەتی ڕۆغزایی ، یەکێ لە تیرەکانی عەشیرەتی جاف، لەم جەولەیەمدا عەلی سەلیم بەگ و حوسێن حاجی محێدین و عەبدوڵڵا موراد ناسراو بە " کاکەی میللەت" لەگەڵمدا بوون ، لە ڕێگا لە دێی ملە سوورە لاماندا و چاوم بە حاجی ڕەفعت تەرخانی کەوت ، سەرۆکی تیرەی تەرخانیەکان ، یەکێ لە تیرەکانی جاف.

لە دێی ملە سوورە چووینە دێی قەڵاقوچاڵی ، ئەم دێیە نزیکی ٢٠ ماڵ دەبوو، نزیك دێی ملەسوورەیە ،لەوێوە چووینە دێی گامەخەڵ . لە گامەخەڵ میوانی لالە ئەحمەد ڕۆستەم بووین و خزمەتێکی زۆر باشمانی کرد و ئەحمەد ڕۆستەم برادەری ڕەئیس کەمال موفتی " لوا کەمال مفتی بوو" لە ساڵەکانی ١٩٦٢-١٩٦٣ ، تفەنگێکی سیمینۆفی دابوو پێی ، لالە ئەحمەد ، جارێکیان لە ساڵی ١٩٦٣ چوومە گامەخەڵ لالە ئەحمەد موحاکەمەی چەند کەسێکی دەکرد و دەیووت ، هەر کەسێ دژی پێشمەرگە بێ بەم " سیمینۆکە" پشتی دەشکێنم ، لە جیاتی سیمینۆف دەیووت سیمینۆك. لەسەر زاری لالە ئەحمەد دەگێڕنەوە گوایا ئەو کاتەی جۆن کەنەدی سەر کۆماری ئەمریکا دەکوژرێ ، وتویەتی " بێژن کورد کوشتویەتی" بە لالە ئەحمەدیان وتووە بۆ بێژین کورد کوشتویەتی ؟ لە وەڵامدا وتویەتی بۆ ئەوەی ناوی کورد مەشهور بێ.

لە گامەخەڵ گەڕاینەوە بۆ دێی کۆڵەجۆی حەمە تەها ، لەوێ میوانی ماڵی حاجی حەمە جان بووین.

دێهاتەکانی ڕۆغزایی نزیکی ٥٠ دێیە ، لەم پەنجا دێیە تەنها یەك قوتابخانەیان تێدابوو ، ئەمەش بووبووە هۆی ئەوەی ناوچەکە خوێندەواریان زۆر کەم بێ و ناوچەیەکی زۆر دواکەوتووبێ لە ڕووی خوێندەواری و ڕۆشنبیریدا . بە تاییەتی هەموو حکومەتەکانی عێراق لە دوای دامەزراندنیەوە لە ساڵی ١٩٢١ وە تا ساڵی ١٩٧١ کەواتە

لە ماوەی ئەم پە نجا سالّە ئەم ناوچەیەی پشت گوێ خستبوو لەبەر ئەوەی ناوچەیەکی کوردی بوو. لەسەر ئەم وەزعەشەوە " مساح" م ناردبوو بۆ ئەوەی ناوچەکە مەسح بکەن بۆ چارەسەرکردنی مەسەلەی بێ ئاوی – ئاوی خواردنەوە- و بردنی ئاو یان هەڵقەندنی بیری ئیرتوازی ، بەڵام هەمیسان کادیرەکانی لێژنەی ناوچەی کفری پارتی دیموکراتی کوردستان مەساحەکانیان قەدەغەکرد بوو رێگەیان پێیان نەدابوو بچنە دێهاتەکان ، ئەوانیش گەڕابوونەوە و ناوچەکەیان بەجێهێشتبوو . بەم جۆرە کادیرەکان دوژمنایەتی عەشیرەتی ڕۆغزاییان کرد، وا دیارە وا لە کوردایەتی تێگەیشتبوون ، کوردایەتی بە پێی بۆچوونی ئەوان مانەوەی دانیشتووانی ناوچەکە بە بێ ئاو ، بەڵێ مەساحەکانیان بە جاسوس دەزانی ، نازانم دەبێ ئەو مەساحانە لەو ناوچەیە جاسوسی چی بکەن ؟ ئایا پارتی تا دەگا بە گەلی کورد دەبێ چی شاراوەی هەبێ لە ناوچەی ڕۆغزایی لە فەقێری و هەژاری بەولاوە ، کوردستان بۆیە ماوەیەکی زۆر بە دواکەوتوویی مایەوە لەبەرئەوەی خاوەندی ئەم جۆرە کادیرە نەخوێندەوارانە بوو، خاوەندی ئەم جۆرە گیرفان پڕکەرانە بوو. لە قەزای کەلار شەش مانگ و نیو مامەوە لەو بارودۆخەی کەلار یەکێکی وەك من نەبوایا کەسی تر نەی دەتوانی یەك مانگیش تیایدا بمێنێتەوە ئەگەر قائمقامەکە لەگەڵ قاچاخچیەکان ڕێك نەکەوتایا. ژیان لە کەلار زۆر ناخۆش بوو ، مێشوولەی دەتووت فڕۆکەی مێگە و دەبوایا هەموو شەوێك جۆرە زەهرێکمان لە دەس و پێمان بدایا بۆ ئەوەی مێشوولەکان لە خۆمان دوور بکەینەوە. کەلار جێگەی ژیان نەبوو سەرەڕای ئەوەش جەماعەتی مەلا مستەفا ڕازی نەبوون بە مانم لە کەلار وەك قائمقام ، مەسەلەکەش هەمووی لەسەر قاچاخ و قاچاخچیەکان بوو نەك مەسەلەی سیاسی، لەبەرئەوەی ئێمە لەگەڵ پارتی تێکەڵاو بووبووینەوە . سەرەڕای ئەو وەزعە ناخۆشەش من خۆم بۆ خزمەتی قەزاکە بەختکردبوو بەڵام کورد وتەنی " ئاسنی ساردم دەکوتیەوە" .

لە ١٩\٣\١٩٧١ گواستراوەتەوە بۆ قەزای چەمچەماڵ و لە ٢٤\٣ یش شێخ محەمەد ئەمین عەبدوڵڵا کە پێشوو قائمقامی هەڵەبجە بوو دوای بەیاننامەی ١١ ئازار ئەویش وەک من لە قائمقامی لادرا ، دوای ئەوەی من لە کەلار گواستراوەتەوە ئەویان گەڕاندەوە بۆ قائمقامی و نەقلی کەلار کرا.

پێش ئەوەی مووباشەرە بکەم لە چەمچەماڵ ، دوای نیوەڕۆی ڕۆژی ٣١\٣ چوومە چەمچەماڵ و لە ماڵەوەیان سەرم لە حەسەن ئیسماعیل پشدەری دا ، پشدەری قائمقامی چەمچەماڵ بوو لەسەر بەرتیل وەرگرتن لە خەڵکی بە بڕیاری ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش خانەنشین کرابوو ، بەڵام حەسەن پشدەری لەسەر داوای مەلا مستەفا و پارتی ئینفکاکی نەکردبوو، کە چوومە لای و قسەم لەگەڵیدا کرد و حاڵیم کرد کە مەوزوعی ئینفکاك نەکردنی شتێکی سەیرە ، خۆ دەتوانێ بچێتە لای مەلا مستەفا و هەوڵ بدرێ ئەمرەکەی ئیلغا بکرێتەوە ، بەڵام بەم وەزعە هەر ئەو زەرمەندە دەبێ ، پێموونت سبەی دەگەڕێمەوە بۆ چەمچەماڵ و مونباشەرە دەکەم ، وەزعی تۆ چۆن دەبێ ، دەتوانی لە حکومەت عاسی ببی ؟ حەسەن پشدەری قەناعەتی کرد و تکای لێم کرد ئەگەر هەر کەسێ هات و داوای پارەی کردەوە گوایا لەسەر پرۆژەکانی " اعمار الشمال" وەریگرتووە ، نامەی بۆ بنووسم و ئەویش پارەکەم بۆ ڕەوانە دەکاتەوە ، کەواتە مەوزوعەکە قالبی ڕەسمی وەرنەگرێت ، منیش بەڵێنم دا پێی کە هیچ لە دژی نەنووسم.

لە ١١\٤\١٩٧١ لە مەرکەزی قەزای چەمچەماڵ مووباشەرەم کرد.

قەزای چەمچەماڵ

سنووری قەزای چەمچەماڵ لای ڕۆژهەڵاتی زنجیرە چیای قەرەداغ و قەزای چەمچەماڵ سنووری لای ڕۆژهەڵاتی زنجیرە چیای قەرەداغ و سەگرمەیە و لای ڕۆژئاوای ناحیەی شوان و قەرەحەسەنن ، کەسەر بە مەرکەزی قەزای کەرکوکن ، لە لای باکوورەوە ڕووباری زابی بچووکە ، پارێزگای کەرکوك و هەولێر لە یەکتر جیا دەکاتەوە، لە لای باشوورەوە ناحیەی باوەنورە –پێباز- سەر بە قەزای کەلارە.

ژمارەی دانیشتوانی قەزای چەمچەماڵ بە پێی سەرژمێری ساڵی ١٩٥٧، ٣٤٩٤٤ کەس بوو ، ژمارەی دانیشتووانی ناو شارەکە ، ١٣٨٠٥ کەس بوو

قەزای چەمچەماڵ مێژووی دەگەڕێتەوە وەك قەزا بۆ سەردەمی عوسمانییەکان و ئەو سەردەمە بە قەزای " بازیان"ناسرابوو ، سەر بە پارێزگای سلێمانی بوو، بەڵام چەمچەماڵ وەك شار مێژووی گەلێ لەوە کۆنترە و قەڵایەکی دێرینی تێدایە ، لە دێی" کانی سارد " یش شوێنەواری " قەڵا چەرمك" ی تێدا ماوەتەوە و چەند جارێش تەحەریاتی تێدا کراوە.

عەشیرەتە سەرەکییەکانی چەمچەماڵ عەشیرەتەکانی هەمەوەند و شوان و جاف شێخ بزێنی یە دوای موباشەرەم لە چەمچەماڵ ، چوومە ناحیەی ئاغجەلەر و چاوم بە صدیق ئەفەندی و ڕەشید سندی و ڕەئیس عەبدوڵڵا کەوت . صدیق ئەفەندی ئەندامی لێژنەی مەرکەزی پارتی بوو و ڕەشید سندی و ڕەئیس عەبدوڵڵا دوو سەرکردەی پێشمەرگەی پارتی بوون. لە ئاغجەلەر لەسەر مەوزوعی پەیوەندی نێوان مودیر

ناحیەی ئاغجەلەر قسەمان کردو چۆنێتی هاریکاریکردن لەگەڵ یەکتردا، کەواتە لە نێوان حکومەت و پارتیدا. هەرسێکیان زۆر ئیجابی بوون لەگەڵمدا و ئامادەیی خۆیان نیشان دا بۆ هەر جۆرە یارمەتیەك ، بەتایبەتی مولازم ڕەشید سندی برادەری کۆنم بوو لە ساڵی ١٩٦٣وە ، کە ئەو سەردەمە ئەو سەرلقی پێشمەرگە بوو ، منیش لێپرسراوی لێژنەی شوانی سەر خاسە بووم و لە شوێنێکی تری ئەم یادداشتە باسم کردوە.

لە ١٣\٤\ ١٩٧٢ پشووی شەش ڕۆژم لە پارێزگار شوکری حەدیسی وەرگرت و چوومە گەڵاڵە بۆ سەردانی مام جەلال و عەلی عەسکەری و مامۆستا ئیبراهیم ئەحمەد و عومەر مستەفا و ئیدریس و مەسعود بارزانی. ئەوەبوو لەسەر داوای مەکتەبی سیاسی پارتی لە ١٤\٤ گەیشتمە گەلاڵە، بڕیاربوو لەگەڵ شێخ محەمەد ئەمین پێکەوە بڕۆین، بەڵام لەبەرئەوەی ئەو دواکەوت من بەتەنیا ڕۆیشتم و شەو گەیشتمە گەلاڵە.

لە گەڵاڵە چاوم بە حەبیب محەمەد کەریم ، سکرتێری کۆمیتەی ناوەندی پارتی کەوت لە گەڵ دوکتۆر مەحمود عوسمان ئەندامی مەکتەبی سیاسی پارتی ، من و شێخ محەمەد ئەمین پێکەوە چاومان پێیان کەوت.

حەبیب کەریم و دوکتۆر مەحمود داوایان لێمان کرد کە ئیستقالە بکەین لە وەزیفەکەمان لە قائممقامێتی ، بەڕاستی داوایەکی زۆر نابەجێ بوو لەکاتێکدا پارتی ٥ وەزیرەکەیان لە بەغدا بوون و ژمارەیەکی زۆریش مودیر ناحیەو قائممقامیان هەبوو . پێش من شێخ محەمەد ئەمین قسەی کرد و قسەکانی زۆر توند بوون ، وتی : من بۆ ئەوەی ئیستقالە بکەم دەبێ کۆمیتەی ناوەندی بە نووسین ئەم داوایەم لێ بکا ،

هەروەها داواکە بە ئیمزای سەرۆکی پارتی بارزانی بێ . هەروەها پێشەکی مووچەی شەش مانگم بدەنێ.

حەبیب بە شێخ محەمەد ئەمینی وت : " لێش الا توقیع البارزانی " هەندێ قسەی تریشی بە زمانی عەرەبی کرد . بەڵام شێخ محەمەد ئەمین هاتە قسەو وتی ، کاك حەبیب من ئامادە نییم لە گەڵاڵە لەگەڵ سکرتێری کۆمیتەی ناوەندی پارتی بە عەرەبی قسە بکەم. دوکتۆر مەحمود بە شێخ محەمەد ئەمینی وت : کاك حەبیب کوردییەکەی باش نییەو دوکەڵ دەکا ... شیخ وەڵامی دایەوە و وتی ، باشە یەکێ بێنن بیکەن بە سکرتێر کوردی زان بێ ، چۆن دەبێ سکرتێری پارتی کوردی نەزانێ؟ پاشان دوکتۆر مەحمود وتی باشە ئەی بۆ دەبێ بارزانی ئیمزای بکا؟ شێخ وتی ئەگەر ئیستقالەم کردو پاشەڕۆژ ئێوە مەعاشەکەتان بۆم خەرج نەکرد و چوومە لای بارزانی ، مەلا مستەفا پێم بڵێ بۆ بە قسەی ئەمانەت کرد بە قسەی ئەم منداڵ و توالأنەت کرد،..ئەو کاتە چۆن وەڵامی بدەمەوە ؟

دوای شێخ محەمەد ئەمین من قسەم کرد و وتم : من مانعم نییە ئیستقالە بکەم و هەر لەبەرئەوە هاتووەتە گەڵاڵە و ناگەڕێمەوە ، بەڵام پێشەکی دەبێ بڕیار بدەن بکرێمە سکرتێری لێژنەی ناوچەی شوان ، وتیان باشە بۆ لێپرسراوی شوان ؟ وتم من ئێستا قائممقامی چەمچەماڵم ولە لێپرسراوی شوان کە ناحیەیە گەورەترم ، ئەگەر واز لە وەزیفەکەم بێنم لەسەر داوای ئێوە ، ئەو کاتە دەورم لە ڕیزەکانی پارتی چی دەبێ ؟ من پێش هەڵوەشاندنەوەی حیزبی شۆڕشگێڕ سکرتێری لق ٣ ی کەرکوك بووم ، پێش دووبەرەکییەکەش لە ساڵی ١٩٦٣ لێپرسراوی لێژنەی ناوچەی خانەقین و ئەندامی لق

٥ ی بەغدا بووم و ئێستاش گوایا دوای تێکەڵبوونەوە ئەندامی ناوچەم ، بەڵام کوا لە کوێم و ناوچەکەم کوا؟ ئێستاش بە لێپرسراوی ناوچەیەک پازی دەبم ، گوایا هێشتان ئێوە پازی نیین. ؟

هەردووکیان حەبیب و دوکتۆر مەحمود وتیان پاستان دەوێ ئێمە هیچمان بە دەس نییە ، دوکتۆر مەحمود وتی : بچنە لای ئیدریس و مەسعود بارزانی ، ئێمە لێرە "کاتبی صادرە و واریدەین" باوەڕ بکەن ئەگەر توانا و دەسەڵاتی ئێوەی سالی١٩٦٤ مان هەبوایا " ئێمەش لە بارزانی یاخی دەبووین ، هەرچی ئیشوکاری شۆڕش هەیە دراوەتە دەس ئیدریس و مەسعود بارزانی " ئەو کاتەی دوکتۆر مەحمود ئەم قسانەی دەکرد ئیدریس بارزانی تەمەنی ٢٨ سالان بوو و مەسعودیش ٢٦ سالان بوو.

ئێمە هەردووکمان بە جووتە وتمان باشە ، ئەگەر هیچتان بە دەس نییە بۆ دەنێرنە دوامانا؟ ئەومبوو لەگەڵ حەبیب و دوکتۆر مەحمود ئەگەیشتینە هیچ ئەنجامێك ، بۆیە لای ئەوان هەستاین و چووینە لای ئیدریس و مەسعود ، هەردووکیان زۆر بە گەرمیەوە پێشوازییان لێمان کرد و ڕێزمانیان گرت و وتیان پێوست ناکا ئیستقالە بکەن و ئەو مەعلوماتانەی لەسەرتان هاتووە لە لایەن ڕەشید ئەتروشیەوە هەمووی درۆو دەلەسەیەو ئێمە موحاسەبەیان دەکەین.

مەسعود بارزانی بە منی وت هەرچی داواییەکت هەبێ من حازرم و ئێمە ئەگەر ئەندامانی پارتی کۆنی وەك ئێوەمان لەگەڵ بمایا بۆ ئیمرۆ ئەم گەجەرو گوجەرانەمان لە خۆمان کۆ دەکردەوە. !!

شەو دوای ئەوەی لای ئیدریس و مەسعود گەڕاینەوە لە "قەسرێ" سەرمان لە مام جەلال و مامۆستا ئیبراهیم ئەحمەد و عەلی عەسکەری و عومەر مستەفا دا، باسی چاوپێکەوتنەکەی حەبیب و دوکتۆر مەحمودو پاشان ئیدریس و مەسعودمان بۆیان گێڕایەوە ، زۆر دڵخۆش بوون و هەڵوێستەکەی ئیدریس و مەسعود بارزانیان بە هەڵوێستێکی ئیجابی و تازە لە قەڵەم دا. بەتاییەتی مام جەلال داوای لێمان کرد ئەم بارودۆخە تازەیە بقۆزینەوە.

پاشان مام جەلال بە تەنیا دیتمی و پێمی وت دەبێ لە بەغدا وا بکەن هێرۆ خانی خێزانی بنێرین بۆ بەیرووت بە ناوی چارەسەرکردنەوە .. هەروەها هەوڵ بدەین ئەندامە کۆنەکانی پارتی جەماعەتەکەی خۆمان لە یەکتری نەپچڕێین و ئاگاداری یەکتری بین تا شتێ دروست دەکەین. بە کورتی مام جەلال هیچ مانعێکی نەبوو دووبارە حیزبەکەمان یان حیزبێکی تازە دا بمەزرێنینەوە بە مەرجێك بتوانیین وا بکەین ئەو لە گەڵڵە نەمێنێ و بچێتە دەرەوە ، لەبەرئەوەی هەر جوڵانەوەیەك لەم جۆرە مەلا مستەفا لەوی دەزانێ و لەناوی دەدا.

دوای گەڕانەوەم لە گەڵڵە ، هەندێ لە ئەندامانی سەرکردایەتی پارتی بەردەوام بوون لە دژایەتیم وەك قائممقامێك لە چەمچەماڵ ، یەکێ لەوانە " سامی" بوو محەمەد مەحمود عەبدولڕەحمان ، تازە موباشەرەم کردبوو ، بە ڕێکەوت هاتە چەمچەماڵ ، ئەو سەردەمە وەزیری کاروباری باکوور بوو، هاتە قائممقامیەت بۆ لام، ئەی دەزانی حەسەن پشدەری ئینفکاکی کردووە ، کە هاتە ژوورەوەو چاوی پێم کەوت

یەکسەر وتی کاك حەسەن پشدەری کوا؟ منیش پێم وت ئەی نازانی کاك حەسەن خانەنشین کراوە و من هاتوومەتە شوێنی؟

سامی زۆر بە تووندی وتی ، ئێمە پازی نیین تۆ "جەنابت" لێرە دەوام بکەی و حەسەن پشدەری دەربکرێ کە لە ئاوی شەوەکی پاکترە. ئیتر من هیچم بۆ نەمایەوە کە بێ دەنگ بم وهاتمە قسەو وتم پێویست ناکا خۆت وا ناڕەحەت بکەیت و بەم جۆرە بە تووندی قسەم لەگەڵ بکەی ؟ وتی چۆن بە تووندی قسە نەکەم ، جەنابتانیان هێناوەتە شوێن حەسەن پشدەری ، تۆ " بوقی حیزبی بەعسی" بەڕاستی زۆرم پێ ناخۆش بوو کۆنە شیوعیەکی تازە پارتی و وەزیری حیزبی بەعس و ئەندامی مەکتەبی سیاسی پارتی حەلیفی بەعس بە منی ئەندامی کۆنی پارتی و خاوەند قوربانی و خەباتی دوورو درێژم لە ڕیزی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد وام پێ بڵێ.. کەس نا سامی ! وتم کاك سامی ، زۆری لەسەر مەڕۆ ، وا دیارە هێشتان فێرە کوردی نەبوویتە ، من بوقی بەعس نییم، ئەگەر من بوقی بەعس بم ، جەنابت زەنگۆڵی گەورەی کلێسەکەی مێشێل عەفلەقی، ئەگەر تێ ناگەی بە کوردی زەنگۆڵ چییە ، یەعنی " ناقوس" کێ بوقەو کێ ناقوسە ؟ من ئەندامێکی خوارەوەم و جەنابت ئەندامی مەکتەبی سیاسیت ، کێ بوقەو کێ ناقوسە ، جەنابت حەلیفی بەعسی، پێویست ناکا ئەوەندەی لەسەر بڕۆی.. حەسەن پشدەری دز بوو ، ٥٢٠ دیناری لە نازم حەمەی سلێمان وەرگرتووە و دەشزانی کە نازم ئامر بەتالیۆنی پێشمەرگەی پارتییە ، ئەمەش پسولەی پارەکەیەتی ، من لێرە دەوام دەکەم تەنها مەلا مستەفا یان ئەحمەد حەسەن بەکر دەتوانن دەرم بکەن نەك جەنابت .. فەرموو هەرچیت لە دەس دێ درێغی مەکە ..

سامی که نامەکەی حەسەن پشدەری خوێندەوە که بۆ منی ناردبوو تیایدا نووسیبوی ئەوا ٥٣٠ دینارم بۆت ڕەوانەکرد تەسلیمی نازم حەمەی سلێمانی بکەو لکایە هەرکەسێکی تر داوای پارەی کرد لێت ، که من لێم سەندووە ، نامەم بۆ بنێرە ... ئیتر سامی شەڵەژا و چووە دەرەوە بە بێ ئەوەی خواحافیزی بکاو بەبێ ئەوەی منیش وەك وەزیرێك بەڕێی بخەم ... کورد وتەنی " ئافەریم وەزیری کورد "

شێخ محەمەد ئەمین بۆمی گێڕایەوە وتی: لای دارا توفیق و عەلی عەبدوڵلای پارێزگاری سلێمانی بووم که ئەویش هاتبوە بەغدا لای دارا تۆفیق بوو ، سامی هاتە لای دارا و وتی "چاوم بە شێخ ستار کەوت لە چەمچەماڵ وەك ئەوەی تەورێك بدەنە سەر لووتما ، بەو جۆرەم لێهات و چایان بۆم هێنا نەمخواردەوەو گەڕامەوە .." ئەمە نەك هەر لەگەڵ من ، بەڵکو هەڵوێستی سامی بەرامبەر بە برادەرانمان لە قوتابیان و مامۆستایان زۆر خەراپ بوو . خۆشیی بە چارەیاندا نەدهات، خۆ بۆ مەوزوعی کردنی حەسەن حوسێن ئەندامی لق ٥ بە بەڕێوەبەری گشتی انحصاری توتن تەنها سامی بەرهەڵست بوو ، ئەوەبوو خالید دەباغیان کرد بە بەڕێوەبەری گشتی نەك حەسەن حوسێن. بەڕاستی و دوور لە هەموو جۆرە تۆانجێك دەتوانم دوای دووبەرەکیەکەی نێوان باڵی مەکتەبی سیاسی و باڵی بارزانی بڵێم کەم کەس هەبوو ئەوەندەی سامی ئاگر خۆشکەرەوەی دووبەرەکیەکە بووبێ ، هەمیشە لە خەراپە بەولاوە دەوری تری نەبوو بۆ نزیککردنەوەی هەردوو باڵ لە یەکتری ، من بەش بەحاڵی خۆم گومانی زۆرم هەبوو لەم مرۆڤە کە ئەو هەڵوێستانەی لەوەوە هاتبێ کە دڵسۆزی بارزانییە یان دڵسۆزی بزووتنەوەی کوردایەتییە ، عەلامەتێکی ئیستفهامی گەورەم لەسەری دانابوو، ئینجا

ڕاست بێ یان هەڵە و ئومێدەوارم هەڵە بم. بە هەرحاڵ دواڕۆژ هەموو شتێکی شارەوە ئاشکرا دەکا .

لە ١٣\٥\١٩٧٢ ڕۆژی شەممە تەرمەکەی شێخ لەتیف شێخ مەحمودیان لە بەغداوە هێنایەوە بۆ سلێمانی ، سەیارەیەکی زۆری لەگەڵدا بوو، ئێمەش لە چەمچەماڵەوە چوویینە پێرییەوەو لە پێش شارەکە قوتابیان و جووتیاران و دانیشتووانی شاری چەمچەماڵ بە گشتی و هەموو مووچەخۆرەکانی قەزاکە پێشوازیەکی نایاب و بێ وێنەی تەرمەکەی شێخ لەتیفیان کرد ، من و مامۆستا فەتاح دۆغرمەچی بەڕێوەبەری قوتابخانەی ناوەندی و چەند فەرمانبەرێکی تر، بازنەیەك گوڵی ڕەنگاو ڕەنگمان لەسەر پارچەیەك قوماشی ڕەش دا ، نامانە سەر تەرمەکەی شێخ لەتیف ، پاشان لەگەڵ چەند سەیارەیەك تا ناو شاری سلێمانی لەگەڵ تەرمەکە ڕۆیشتین. بەڵام جەماعەتی پارتی ئەم پێشوازییەیان بەو جۆرە پێ خۆش نەبوو ، لە شاری سلێمانی بەڕاستی پێشوازیەکی مەزنیان بۆی کرد، پێشوازی مەزن بۆ پیاوی مەزن هەر وا دەبوو، باوەڕ ناکەم کەسی وا لەناو شاری سلێمانی مابووبێتەوە و نەهاتبێتنە دەرەوە بۆ سەر شەقامەکان بۆ پێشوازیکردن لە تەرمەکەی شێخ ، هەموو لەسەر شەقامەکان پۆل پۆل ڕاوەستابوون بەبێ ئەوەی کەس داوایان لێ بکا بێنە دەرەوە ، بەڵکو وەك وتم جەماعەتی پارتی حەزیان نەدەکرد بەو جۆرە پێشوازی لە تەرمەکەی بکرێ ، کورد وتەنی دەرزیت هەڵدایە بە ئاسماندا ناکەوتە سەر زەوی لەبەر زۆری و چڕی ڕاوەستانی جەماوەری شاری سلێمانی و شارەکانی تری کوردستان کە لەگەڵ تەرمەکەدا هاتبوون.

هەروەك باسم كرد جەماعەتی پارتی دیموكراتی كوردستان حەزیان نەدەكرد كەس بچێتە پیری تەرمەكەیەوەو لە چەمچەماڵ بە منیان وت پێویست بەم گەڕەلاوژێیە ناكا ، بەڵام من پێیانم وت، ئەمە ڕاست نییە و شێخ لەتیف كوڕی شێخ مەحمودی مەلیكی كوردستانە و زۆر ناشرینە بۆ ئێمە و بۆ كورد تەرمەكەی بە شارەكەماندا ڕەت بكرێ و نەچینە پیریەوە ، جگە لەوەی ئەمە تەقلیدێكە ناتوانم لێی لابدەم ، بە تاییەتی كە من قائمقامێكی كوردم . لە لاێیكی تردوە شوكری حەدیسیش زۆری پێ ناخۆش بوو كە من بەو جۆرە پێشوازییم لە تەرمەكەی شێخ لەتیف كردبوو. لە چاوپكەوتنێكدا ئەمەی دركاندو منیش پێم وت (ئەبو مەحمود) لە خواروی عێراق هەر شێخ عەشیرەتێك بمرێ خەڵكی و لێپرسراوانی حكومەت لەمە كەمتری بۆ ناكەن ، ئەی بۆئێمەی كورد بۆ یەكێ لە گەورە پیاوانی كورد دوای كۆچكردنی یەكجاری ڕێزو حورمەتی نەگرین؟

بە هەرحال نازانم بۆ شوكری ئەو هەڵوێستەی هەبوو، ئایا ڕەنگدانەوەی هەڵوێستەكەی پارتی بوو یان چی؟

سەردانی دێهاتەکانی قەزای چەمچەماڵ

لە ١٦\٥\١٩٧٢ سەردانی ئەم دێهاتانەم کرد : قەرەوەیس، سەیدانی خواروو، سەیدانی ژوورو، خان، بنەی خواروو، هەمزە، کانی کوچەڵە، ئیبراهیم ئاغا. لەم دێهاتانە خانووەکانی "اعمار الشمال" کە دروستکرابوون پێش ئەوەی من بچمە چەمچەماڵ وەک قائممقام، ئەو خانووانەی کە لەم دێهاتانە دروستکرابوون هەموویان ڕووخابوون ، یان بەرەو ڕووخان دەڕۆیشتن . هۆیەکانیشی دەگەڕایەوە بۆ سیاسەتی پارتی کەوا دیاربوو پارتی نەی دەویست ئەو خانووانە دروست بکرێن، لە لایەکی ترەوە قائممقامی پێشوو حەسەن پشدەری وەک باسمان کرد پارەیەکی زۆری لە بەڵێندەرەکانی خانووەکان وەرگرتبوو" بەرتیل" ئیتر دەبێ خانووەکان چۆن خانوویەکیان لێ دەربچێ ؟!

بەڕاستی سەرم لەو سیاسەتەی پارتی دەرناچوو ، ئایا دەبێ بۆ ئەو خانووانە دروست نەکرێن ، لە کاتێکدا پارەی باشیان بۆ تەرخانکرابوو ئەگەر دزێتی تیا نەکرایا خانووبەرەی باش بەو پارانە لە دێهاتەکان دروست دەکرا و دانیشتووانی دێیەکانیش زۆر سوودیان لێی وەردەگرت، یان دەبێ بۆ پارتی لەو قائممقامانەی خۆیان بێ دەنگ بێ ئەو هەموو پارەو پوولەی ئەو خانووانەیان ئاودیو گیرفانیان دەکرد کە پارەو پوولی جووتیارانی کوردستان بوو .قائممقامەکانی پارتی لە جیاتی ئەوەی خەریکی خزمەتی دانیشتووانی قەزاکەیان بن لەبەر دزێتی ئاگایان لە میللەت نەمابوو ، باوەڕیش ناکەم مەلا مستەفا بە هیچ جۆرێک ئاگای لەم کردەوانە بووبێ یان ڕازی بووبێ بەم کردەوانە . دەڵێن بارزانی لە وتە مەشهورەکانی دەربارەی کادیر ، دەگێڕنەوە گوایا مەکتەبی سیاسی ئەگەر داوای بکردایا یارمەتی " س" بدەن لەبەرئەوەی ئەندامێکی کۆنی پارتییە یان ... یەکسەر بارزانی دەیووت بیکەن بە کادیر بۆ ئەوەی دەوڵەمەند بێ .!

ئەم دێهاتانەی باسیانم کرد و خانووبەرەی بەو جۆرە تیا درووستکرابوو ، لە ساڵی ١٩٦٣ لێپرسراوی ناوچەکەیان بووم وەك لە شوێنێکی تری یادداشتەکەم باسم کردووە، هەموو دانیشتووانی بە هۆی شۆڕشی کوردستانەوە چەند جار خانووبەرەکانیان ڕژێمی بەغدا سووتاندبووی و ماڵیان تاڵان کرابوو نەك یەکجار بەڵکو دەها جار، بەم دواییەش لە جیاتی ئەوەی پارتی پاداشتیان بداتەوە، پاداشتەکەیان ئەوە بوو کە باسمان کرد. !

لە ٢٠\٥\١٩٧٢ من و شێخ محەمەد ئەمین عەبدوڵڵا قائممقامی کەلار سەرمان لە شوکری حەدیسی پارێزگاری کەرکوکدا و دەربارەی مەوزوعی پشکنینی ماڵی کاکە حوسێن خانەقا قسەمان لە گەڵیداکرد. شوکری پۆلیس و ئەمنی بۆ ماڵی کاکە حوسێن ناردبوو، ماڵیان پشکنیبوو گوایا شێخ حوسێن ماڵی قاچاخ لە ماڵیان شاردراوەتەوە..!!! مەبەستی شوکری تەنها ئیهانەکردنی کاکە حوسێن بوو، لەبەر ئەوەی کاکە حوسێن واجیهەی کورد بوو لە شاری کەرکوك و دانیشتووانی شارەکەو پارێزگاکە هەموو ڕێزو ئیحترامیان هەبوو بۆ خانەقای سید ئەحمەدی خانەقای باوکی کاکە حوسێن و شوکریش بە تەبیعەتی خۆی ڕقی لە پیاو ماقوڵ و گەورەی کورد دەبووەوە ، بەڵکو یەکێکی خۆش دەویست کە شانی بتەکێنێ ، کاکە حوسێنیش هیچ حیسابێکی بۆ شوکری نەدەکرد.

لەسەر مەوزوعی کاکە حوسێن زۆر بە تۆندی لەگەڵیدا قسەم کرد و بەرگریم لە کاکە حوسێن کرد ..بەتاییەتی کە پرسیاری کاکە حوسێنم لێکرد، خۆی گێل کرد و وتی " منو کاکە حسین " کەواتە کاکە حوسین کێیە؟ وتم کاکە حوسێن ناناسی؟ وتی نا. منیش وتم وباشە ئەی بۆ " .... داودە" دەناسی کە چاووش و زۆرنا بێژ بووە و ئێستا کردوتانە بە مودیر ناحیەی شوان! خوا هەڵناگرێ شێخ محەمەد ئەمینیش لایەنگری هەموو قسەکانمی کرد.

ئەم دیدەنییەم لەگەڵ شوکری وای لێکرد لەو ڕۆژە بە دواوە لێم بکەوێتە مەهانە و پەڵپ و بیانووم پێ بگرێ . بەتاییەتی شوکری کە پارێزگاری سلێمانی بوو پێش کەرکوک کەس ڕۆژێ لە ڕۆژان دەستی نەدابوە بەر دەستی ، ئینجا چ جای ئەو کەسە فەرمانبەرێکی خوار خۆی بێ ..! منیش لە زروفێکی نالەباری ئەو ڕۆژانە نەم دەتوانی وەك قائممقامێکی ڕەسمی ڕەفتاری لەگەڵدا بکەم و بەس. بەتاییەتی ئەگەر من نەچوومایەتە چەمچەماڵ ، هەزار پارێزگاری وەك شوکری نەی دەتوانی ئینفکاك بە حەسەن پشدەری قائممقامی مەلا مستەفا بارزانی بکا، ... بەڵام ڕۆژگار هەموو شتێکی ئاشکراکرد کەوا بەعسیەکان هەر ئەوەندەی ئیشیان پێت نەما ئیتر نەك ناتناسن بەڵکو چی خەراپەش هەیە لەگەڵتا دەیکەن. خۆ ئەگەر بەعسییەك ئەم خەسڵەتەی نەبوو ئەوا گومان لە بەعسیەتەکەی بکە.

دوای ئەم چاوپێکەوتنەم لەگەڵ شوکری ، چوومە گەڵاڵە " قەسرێ" لەوێ چاوم بە کاکە حوسێن کەوت ،کە لە دەس شوکری بۆ گەڵاڵە ڕایکردبوو ، هەروەها چاوم بە مام جەلال و عەلی عەسکەری کەوت و مەوزوعەکەی کاکە حوسێن و شوکریم لە گەڵیاندا باسکردو ڕەزامەندی کاکە حوسێنم وەرگرت کە بگەڕێتەوە بۆ کەرکوك ، دوای ئەوەی پێموت چاوم بە نائیبی سەرکردایەتی شۆڕش صدام حوسێن کەوتووە و وەعدم لێ وەرگرتووە کە شوکری جارێکی تر گێچەڵی پێ نەکا. مام جەلال و عەلی عەسکەری زۆریان پێ خۆش بوو کاکەحوسێن بگەڕێتەوە کەرکوك و خانەقا بێ کاکە حوسێن چۆڵە، هەروەها بە سەرکەوتنێکی باشیان لە قەڵەمدا ، لەو ڕۆژە هەڵوێستێکی زۆر باش بوو کە من بتوانم خزمەتی کاکە حوسێن بکەم و جەماعەتەکەی ئێمە زۆر قەرزاری هەڵوێستی باشی کاکە حوسێن بوون ... ئەوەبوو کاکە حوسێن بۆ کەرکوك گەڕایەوە ، شوکری ئەم کارەی منی بە سەرپێچی کردن لە قەڵەمدا.

لە ١٩٧٢\٦\١٣ چوومە ناحیەی ئاغجەلەر و دێی عەسکەر و سۆتکە و سەرم لە خانووەکانی عەسکەر و ئاغجەلەر و سۆتکە دا، خانووەکانی ئەوێش لە خانووەکانی تری قەزای چەمچەماڵ باشتر نەبوون ... لە ئاغجەلەر میوانی کوێخا ئەورەحمان بووم و لە سۆتکەش میوانی حاجی قادری سۆتکە بووم برادەری سانی ١٩٦٣ م بوو ، ئەو سەردەمە ئەو سەر لق بوو لە قەڵاسێوکە و جار جاریش دەهاتە شوانی سەر خاصە بەتایبەتی لە کاتی هێرشەکانی بەعس بۆ سەر شوان و لە یەکێ لە شەڕەکانیش شێخ حوسێن برای قارەمانێکی شۆڕشی ئەیلول بوو لە شوانی سەر خاصە شەهیدکرا لە شەڕێکی بەرگری لە دژی سوپای عێراق . پاشان چوومە دێی گورگەیی چاوسوور و لە وێوە چوومە سەر " بەردە بالکە " کە بەردێکی دێرینە و یەکی لە ئاساوەرەکانی کوردستانە.

لە لایەکی ترەوە پارتی ڕەحمان تەهای بە مەفرەزەیەکەوە بۆ ناوچەی شوان ناردبوو، ڕەحمان تەها دوژمنایەتێکی کۆنی لە گەڵماندا هەبوو لەبەرئەوەی دەستی هەبوو لە کوشتنی ئەورەحمان حەمەخانی برای شەوقی حەمەخان . کە زانیم ڕەحمان تەها هاتۆتە ناوچەکە، نامەیەکم بۆ مەسعود بارزانی نووسی دەربارەی تەسڕوفاتی ڕەحمان تەها و داوام لێکرد لە ناوچەکەی نەهێڵێ ، ئەوەبوو لە ٧\٣ شێخ محەمەد ئەمین وەڵامی نامەکەمی لە مەسعود بارزانییەوە هێنایەوە دەربارەی تەسڕوفاتەکانی ڕەحمان تەها و لە نامەکەی دا نووسیبووی کە ڕەحمان تەهایان لە ناوچەکە لاداوە. ئەم هەڵوێستەی بارزانی زۆر ئیجابی بوو بەڵام لە لایێکی ترەوە شۆکری حەدیسی ، شەوقی حەمەخان و چەند برادەرێکی ترمانی حیجزکرد بە تاوانی ئەوەی خەرپیک بوونە ڕەحمان تەها بکوژن . داوام لە شۆکری کرد

شەوقی و هاوڕێکانی بەربدا ، لەسەر بەردانیان موافەقەتی نەکرد ، لەبەرئەوەی بە ئەمری ئەو گیرابوون تەنها وەزیری ناوخۆ دەسەڵاتی ئەوەی هەبوو بەرەڵایان بکا ،

ئەوەبوو چوومە بەغدا و قەناعەتم بە وەزیری ناوخۆ سەعدون غیدان کرد کە بەرەڵایان بکا ، بەتاییەتی کە شوکری ئیجازەی وەرگرتبوو لە کەرکوك نەمابوو ، هەر بۆ ئەوەی بەرەڵایان نەکا ، ئەو ئیجازەیەی وەرگرتبوو . لە یاسای پارێزگاکان یەکێ ئەگەر پارێزگار حیجزی بکا تەنها خۆی یان وەزیری ناوخۆ بۆی هەیە ئەو حیجزە لابەرێ . ئەوە بوو لە ٧\٤ بە ئەمری وەزیر بەرەڵاکران ، شوکری ئەمەی زۆر پێناخۆش بوو ، ئەمەشی بە کردەوەیەك زانی کە من دژ بەو کردوومە وەك کردەوەی گەڕاندنەوەکەی کاکە حوسێنی خانەقا

لە ١٠\٧\١٩٧٢ ڕۆژی دووشەممە نافیزجەلال وەزیری کشتوکاڵ و ئەندامی ئەنجومەنی تەنفیزی شۆڕش —جەماعەتی بارزانی – لە ڕێگای کەرکوك —هەولێر بە ڕووداوی سەیارە " سەیارەکەی لەگەڵ سەیارەیەکی تر دەعمی کرد" کۆچی دوایی کرد . ڕووداوەکە جێگەی گومان لێکردن بوو . قسەی وا هەبوو کە هەر جەماعەتی بارزانی خۆیان ئەو ڕووداوەیان دروستکردبوو بۆ ڕزگاربوون لە نافیز جەلال ، وا دیاربوو کە نافیز زیاد بەلای حیزبی بەعسەوە ڕۆیشتبوو کە هەر واشبوو ...ئەگەر ئەمە ڕاست بێ ، جۆری کوشتنەکەی لەو سەردەمە سەیر نەبوو لای خەڵکی ، لەبەر ئەوەی یەکێ لە ڕێبازی بەعسیەکان بۆ لەناوبردنی نەیارەکانیان مەسەلەی دەعمی سەیارە بوو، دووریش نییە پارتی سوودی لەم ڕێبازەی بەعسیەکان وەرگرتبێ ، بەڵام ئەم بۆچوونەی من تەنها تەخمینە نەك بەڵگەیەك هەبێ . بەڵگەیەکی تریش ئەوەیە لە ساڵی نەوەتەکان حیزبی بەعس مووچەی خانەنشینی بۆ وەزیرەکانی خۆی بڕییەوە ، لەو وەزیرانە ناوی نافیز جەلالی تێدابوو ، بەڵام ناوی وەزیرەکانی پارتی جگە لە نافیز جەلالی تێدا نەبوو.

هەر لەو ڕۆژەی ڕووداوەکە شوکری پارێزگاری کەرکوك داوای لێم کرد لە کاتی دابەزینم بۆ کەرکوك دەبێ پێشەکی تەلەفۆنی بۆ بکەم ، ئەمەش پەڵپی یەکەم بوو

پێمیگرت دوای ئەو ناخۆشییانەی کە باسیانم کرد لە گەڵیدا، منیش پێموت کەوا من ناتوانم تەلەفۆنی بۆ بکەم و هۆیەکانمیش بۆی ڕوونکردەوە ، کە گرنگترین هۆ هۆی ئەمنی بوو ، بۆیە بڕیارمدا تا ئیمکان دەبێ دانەبەزمە کەرکوك و لەوە زیاتر لەگەڵ شوکری تێك نەچم و ئەمەش نیشانەیەکی تر بوو لە هەڵوێستە ناهەمواڕەکانی شوکری بەرامبەرم . جگە لەوەش هیچ دوور نەبوو شوکری پیلانێکم بۆ دروست بکا لەکاتی دەرچوونم لە چەمچەماڵ بۆ کەرکوك یان بەغدا و لەناوم بەرێ ، بە تایبەتی دەمزانی شوکری یەکێکە لە بەعسیە توندڕەوەکان و صدامیەکان. خوا وایکرد پاشان صدام شوکری گرتوو محەمەد صەبری براشی ئیعدام کرد.

لە دوای ساڵی ۱۹۹۰ لەگەڵ شوکری ئاشتەوە بووین ، قوباد تاهیر دەوری ئەوەی دی کە هەردووکمان ئاشتەوە بکا دوای ئەوەی شوکری لەگەڵ خێزانەکەی بۆ حەج چووبوون . شوکری هەڵوێستی زۆر گۆڕابوو بەرامبەر صدام حوسێن و هەموو جار کە پێکەوە دادەنیشتین باسی صدامی دەکرد کە زۆر بێ وەفایە ، پیاوێکی نرجسیە دکتاتۆرە کەس نابێ لێی ئەمین بێ، نزیکترین دۆستی بکەویتە گومان لێی لەناوی دەدا ، زۆربەی زۆری ڕەفیقە کۆنەکانی حیزبی ئیعدام کرد یان سرنگومیانی کردو باسی ئەوەی کرد کە چۆن لە بەندیخانە براکەی محەمەد صەبری ئیعدام کرد بە بێ هیچ تاوانێك.

جارێکیان شوکری بۆمی گێرایەوە کە لەو کاتەی بووە بە پارێزگاری سلێمانی چاوی بە ڕاپۆرتێکی ئەمن کەوتووە ، یەکێ لە عەمیلەکانی ئەمن لە ناو ڕیزی پێشمەرگەوە بۆ مودیری ئەمنی سلێمانی دەینووسی و عەمیلەکە پێشمەرگە بوو، ڕاپۆرتەکەی لە ژێر ناوی نهێنی " الجبل" دەنووسی. ئەم عەمیلە لە ساڵی شەستەکانەوە بەردەوام بوو لە نامە نووسین ، شوکری وتی گەلێ هەوڵمدا بزانم ئەم عەمیلە کێ یە ، کەس لە دایەڕەی ئەمن ناینناسی ، پاشان پێمیان وت تەنها فلانە کەس کە مودیری ئەمنی سلێمانی بووە ئەو دەزانێ کێیە ، ناوەکەی دوای خۆی بۆ کەس ئاشکرا نەکردووە، ئەو مودیر ئەمنە

نەقلی پارێزگای میسان " العماره" کرابوو ، ڕۆژێکیان چووم بۆ عیماره و لەوێ پرسیارم لێکرد ئەم " الجبل"ە کێیە ؟ زۆر هەوڵمدا لەگەڵی بەڵام سوودی نەبوو ، تا گەیشتمە ئەوەی هەڕەشەم لێدا ، کە داوا دەکەم لە قیادەوە حەپسی بکەن ، ئەوەبوو پێمی وت : " الجبل، ناوی عەلی ئیبراهیم دەرونیشە"

ئەم عەلی ئیبراهیم دەرونیشە دوای زیندووکردنەوەی پارتی شۆڕشگێر ، یەکێ بوو لە ئەندامانی لێژنەی ناوچەی هەڵەبجە و کە بوومە وەزیری بەلەدیات کردم بە سەرۆکی شارەوانی هەڵەبجە ، ئەوە بوو دەستی کرد بە هەندێ گێرە شێوێنی و لە ئەنجامدا دەرکرا لە ریزی شۆڕشگێڕ و منیش لە سەرۆکی شارەوانی دەرم کرد، دیاربوو ئەو پشتی زۆر قایم بوو، بەڵام من ئەم دەزانی کێ دەعمی دەکا؟ بەهەرحاڵ من وەک وەزیر گوێم بە کەس نادا ئەگەر قەناعەتم بە شتێ بهێنایە . دوای ئەوەی دەرکرا یەکسەر چووە ڕیزی " الحرکه التقدمیه" حیزبەکەی مەلا عەبدوڵلاڵ ئیسماعیل. دوای ئەوەی وەک باسم کرد کە شوکری بۆمی گێڕایەوە و بۆم دەرکەوت ئەو کاتە ئەمن پشتگیری عەلی ئیبراهیم دەرونیشی دەکرد . ئەم جۆرە عەمیلانەی حیزبی بەعس یان حکومەتەکانی عێراق هەندێکیان وەک عەلی ئیبراهیم دەرویش ئاسان نەبوو شۆڕشی کوردستان بیاننناسێ ئەگەر ڕێکەوتێکی وەک ئەمەی شوکری بۆ منی گێڕایەوە . خۆ بەم دواییەش دوای ڕووخانی ڕژیمی صدام حوسێن کۆمەڵێ " ملف" لە دایەرەی ئەمنی عامەو جیهازی موخابەرات گیران و دەست پارتە سیاسیەکانی کوردستان کەوتن و ناوێ گەلێ لە ئەندامانی سەرکردایەتی هەردوو حیزبە سەرەکیەکەی کوردستان پارتی و یەکێتی بلاوکرایەوە کەوا خاوەند " ملف" ن ، ڕۆژنامەکانی کوردستان ناوی هەندێکیانی بلاوکردەوەو ئەوەی جێگای داخە هەندێ لە خاوەند مەلەفەکان دوای رزگاری کوردستان و دامەزراندنی حکومەتی هەرێمی کوردستان پەیوەندییان لەگەڵ دایەرەی موخابەرات و ئەمنی عێراق نەبڕیبوو ، چەند کەسانێکیانیش پلەی بەرزیان هەبوو چ وەک وەزیر یان

ئەندامی سەرکردایەتی. خۆ ئەگەر ڕژێمی صدام نەڕووخایەو بە ڕێکەوت ئەو مەلەفانەش نەکەوتایەتە دەس ئەم و ئەو ، ئەو کاتە ئەم عەمیلانەش وەک عەلی ئیبراهیم دەروێش ئەمانەوە وەک ئاگری بن کا بە دزییەوە خەریکی کاولکردنی کوردستان و سەرنەکەوتنی حکومەتی هەرێمی کوردستان دەبوون لە سیخوڕی بەردەوام دەبوون، یەکێ لەو مەلەفانە ناوی یەکێ لە لێپرسراوەکانی یەکێتی نیشتمانی تێدابوو گوایە دەوری سەرەکی هەبووە لە نانەوەی شەڕی دووبەرەکی لە قەزای ڕانیە. لەوانەیە هەندێ لە خاوەند مەلەفەکان بێ تاوان بن و تاوانەکانیش بۆیان دروستکرابێ ، بەڵام نە دەبوو هەردوو پارتە سەرەکییەکان مەسەلەکەیان بە هەڵواسراوی بهێڵنەوە بە بێ لیکۆڵینەوە و ئاشکرا کردنیان بۆ جەماوەر دوای ئەوەی ناویان کەوتە ناوانەوە و ناویان زڕا.

حوسێن حەمەعەلی ناسراو بە حوسین قاچاخچی، یەکێ بوو لە هاوڕێ خۆشەویستەکانم ، ڕۆژی ١٢\٧\١٩٧٢ تەلەفۆنی بۆم کرد کە بۆ بەغدا دەڕوا بۆ لای شێخ جەباری برام لەبەر ئەوەی هەست بە نەخۆشی دڵ دەکا . ئەوەبوو شێخ جەبار یەکسەر دەیبا بۆ عیادەکەی دوکتۆر ئیبراهیم تەها و دوای نیوەڕۆ بوو لە عیادەکەی دوکتۆر ئیبراهیم دڵی لە لێدان دەکەوێ و کۆچی دوایی دەکا. حوسێن حەمەعەلی زۆر یارمەتی شۆڕشی کوردستانی دەدا بە پەیداکردنی تەقەمەنی ، کە لە سەرەتای شۆڕش پێشمەرگەی کوردستان زۆر فەقیر بوو کەم پێشمەرگە هەبوو فیشەکی تەواوی هەبێ لە بەرەی شەڕەکاندا .

لە ١٥\٧\١٩٧٢ پارتی دیموکراتی کوردستان بارەگای لقی سێی کەرکوك لە دێی خانە بازیانی گوازتەوە بۆ مەرکەزی ناحیەی سەنگاو و گواستنەوەی بارەگاکە نیشانەی تێکچوونی نێوان پارتی و حکومەت بوو لە پارێزگای کەرکوك. نورەدین عەبدولڕەحمان کە ئەندامی لقی کەرکوك بوو یەکێ بوو لە جەماعەتی شۆڕشگێڕ پێش

هەڵوەشاندنەوە و تێکەڵاوبوونەوەی لە گەڵ پارتی" نورەدین یەکێ بوو لە هاوڕێ نزیکەکانم ، ڕۆژێکیان بە چەمچەماڵدا تێپەڕ دەبێ و لە چایخانەکەی ناو شار نزیك دایەرەی قائممقامیەت لای دابوو ، بەڵام لەترسا نەهاتە لام، لە ترسی پارتی لە کاتێکدا پێش دوو مانگ لەگەڵ عەلائەدین حەسەن و محەمەد محیێدین و فەوزی ڕەشید هاتنە چەمچەماڵ و شەوێکیش لام بە میوانی مانەوە ، شێخ حەسەنی برامیش لەگەڵیاندا بوو لەگەڵ جەلیل عەبدولقادر، خۆ لە مانگی نیسانیش نورەدین لەگەڵ فەخرەدین شبرای غەزوری هاتنە چەمچەماڵ بۆ لام و نەدەبوو نورەدین سەرم لێ نەداو خۆی لێم بشارێتەوە و بەڵام نورەدین ئەم جۆرە ڕەوشتانەی هەبوو ، بۆیە بەلامەوە سەیر نەبوو.

ڕاپۆرتەکەی مستەر " جی. کی. گبس"

یەکێ لەو ڕاپۆرتانەی لە مەلەفێکی قائممقامیەتی چەمچەماڵ چاوم پێکەوت ، ڕاپۆرتەکەی گبس بوو دەربارەی پاراستنی کشتوکاڵی چەمچەماڵ لە ساڵی ١٩٥٤دا ، ڕاپۆرتەکە بەڵگەنامەیێکی گرنگە هەندێ ئامۆژگاری تێدایە بۆ پەرەپێدانی پرۆژەی کشتوکاڵ بە پێی جۆر و بە پێی پیتی زەویەکانی ، بە پێی ئەو مەسحەی کرابوو لەسەر زەوی پرۆژەکە .

وا لەخوارەوە کورتەی ڕاپۆرتەکەی مستەر گبس دەربارەی کێڵگەی " مەزرەعەی چەمچەماڵ " دەخەمە ڕوو :

٢-١: کێڵگەی چەمچەماڵ بریتییە لەو زنجیرە زورگ و گردۆڵکانەی ناوچە شاخاویەکانی عێراق، ئەو گردانەی لە ڕاخۆوە وەک زنجیرە چیاو گرد شۆڕەوە دەبێ تا خانەقین بە پانایی ٥٠ کم و درێژایی ٥٠٠ کم .

٢-٢: پانتایی گشتیی کێڵگەکەی چەمچەماڵ ١٦٤٠٠ دۆنمە کە لەم دۆنمانە ١٨١٩ دۆنمی موڵکی صرفە و ١٤٥٨ دۆنمی ئەمیریە .

٢-٣: پانتایی و صنف و ڕێژەی لە سەدا بەم جۆرەیە :

ئەو زەویانەی کەڵکی چاندنی هەیە ٣٣١٣ دۆنمە کەواتە ٢٠,٢٠٪

ئەو زەویانەی کەڵکی دار چاندنیان هەیە ٣١٩ دۆنمە ١,٩٥٪

ئەو زەویانەی کەلکی لەوەرپیان هەیە کەواتە بۆ لەوەرپاندنی مەڕو مالأت، ١٢٧٦٨ دۆنمە ٧٧، ٨٥٪

٢-٤: خۆڵی زەویە لێژەکان و زەوی لەوەرگەکان زوو دەخزێن .

٢-٥ پێویستە زەویە ئەمیریەکان دیاری بکرێن لە کێلگەکەدا.

٢-٦ : پێویستە دەست بکرێ بە کارکردن لە خواروی ڕێگای سەیارەکانەوە " جادە قیرتاوەکە" بەتایبەتی کە ئەم زەویانە هەمووی ئەمیرین.

٢-٧ : پێویستە ئامێرو مەکینەکان و تۆو شەتڵ ئامادە بکرێن بۆ ئەوەی کێلگەکە وەک یەکەیەکی سەربەخۆ بەڕێوە ببرێ.

٢-٨: زەوی کێلگەکە گونجاوە بۆ ئەوەی ببێتە نموونە بۆ بابەتەکانی کشتوکاڵ و پاراستنی خۆڵەکەی" التربە" و نەمام چاندن و چاك سازی بەڕێوەبردنی لەوەرگاکان لەگەڵ هەڵبژاردنی شوێنەکان بۆ تاقیکردنەوە و تۆژینەوەی زانستی لە بواری کشتوکاڵ و لەوەرگا و دارستاندا.

٢-٩: سەرکەوتنی کێلگەی چەمچەماڵ لە پرۆژەکە پەنا دەباتە بەرئارەزوو و هاریکاریکردنی بەڕێوەبەرانی بەڕێوەبەرایەتی وەزارەتی کشتوکاڵ و بەشداربوونی عەمەلی و زانستی هەموو لقەکانی کشتوکاڵ و سەرپەرشتی کردنی موچەخۆرەکان و تەکنیکارانی کشتوکاڵی بۆ ڕاپەڕاندنی و چاودێریکردنی ئامۆژگارییەکان و ڕێ نیشاندانی تایبەت بە پرۆژەکە.

با بگەڕێینەوە سەر مەوزوعی نێوان من و شوکری ، نێوا نمان ڕۆژ بە ڕۆژ بەرەو ساردی و خەراپی دەڕۆیشت بە تایبەتی دوای مەوزوعەکەی کاکە حوسێن خانەقا و شەوقی

حەمەخان و بەم دواییەش مەسەلەی گواستنەوەی سستەرێك لە کەرکوکەوە بۆ چەمچەماڵ ، سستەرەکە لەسەر بێ ڕەوشتی نەقڵ چەمچەماڵ کرابوو لە چەمچەماڵیش دۆستە عەرەبە بەعسیەکانی لە کەرکوکەوە دەهاتنە چەمچەماڵ بۆ لای بە مەبەستی ڕابواردن لە گەڵیدا سستەرەکەش تورکمان بوو. لێژنەی ناوچەی پارتی لە چەمچەماڵ هاتنە لام و داوایان لێم کرد ئەم سستەرە لە چەمچەماڵ نەقڵ بکەمەوە لەبەر ئەوەی دوور نییە گۆبەندێ نەناتەوە و نە کوژرێ...!

منیش بۆ ئەوەی پەلە لە مەوزوعەکە نەکەم و ڕای پارێزگار شوکری وەربگرم یەکسەر تەلەفۆنم بۆی کرد و وتم من حەز ناکەم بچمە ناو ئەم مەوزوعەوە و لێکۆلینەوەی تێدا بکەم نەبادا ناوی برادەرانی حیزبەکەتان بێتە ناوەوە لە کاتی لێکۆلینەوەکە ، وتی زۆر باشە و سوپاسمی کرد لەسەر هەڵوێستەکەم و وتی ڕەوانەی لای خۆمی بکە.. ئەوەبوو سستەرەکەم ڕەوانەی کەرکوك کرد بۆ لای شوکری.

لە ٧\٢٤ شوکری تەلەفۆنی بۆم کرد و لە تەلەفۆنەکە گەلێ جنێوی پیسی دا پێم هەروەها جنێوی پیسی بە گەلی کورد و جەلالی و مەلایی دا، زۆر بەلامەوە سەیر بوو ، بۆ دەبێ! ئەم زەلامە ئەوەندە قین لە زگ بێ ئەوەندە بێ شەرم و بێ حەیا بێ ، بەڵام من تەنها بە چەند وشەیێکی ناشرینتر وەڵامم دایەوە ، شوکری لە تەلەفۆنەکەی وتی:" المرچه جالسه عندی و تسمعنی وهی تقول لم اشتکی عند القائممقام ،.. اسمع ، قال لی اسمع بصوت عال منفعل و متهور ، انت والجلالیین والملایین والشعب الکردی کلکم گواویدً"

منیش پێم وت من لەو مستەوایە نییم و لەوە بەرزترم زەلامێکی بان شەقامەکان جنێوم پێ بدا ، من نەمزانی جەنابت ئەبو مەحمودی وامزانی زەلامێکی سەر شەقامەکانە جنێوم پێ دەدا ، بەڵام حەقتە ، ئەوەی تۆی کردووە بە پارێزگار وا دیارە ئەویش وەک جەنابتە..تەلەفۆنەکەم داخست و لە شوێن خۆم بۆ ماوەیەک وشک بوومەوە .. لەو ڕۆژەوەی لە وەزیفە وەک مامۆستا ئیشم کردبوو یان چەند گرتووخانە و بەندیخانەم پێکرابوو ، چاوم بە زەلامێکی وەک شوکری مەغرور و هەڵەشە نەکەوتبوو . " هەرچەندە هەر ئەم شوکریە دوای ئەوەی بەندکراو براکەی لە بەندیخانە کوژرا و دوای بەردانی لە ساڵی ١٩٧٨ چاوم پێکەوتەوە و داوای لێبوردنی کرد لێم لەو کردەوەیەی کە لەگەڵمدا کردبووی ، منیش پێموت بەش بە حاڵی خۆم هەموو شتێکم لەبیرخۆم بردۆتەوە ، لەبەر ئەوەی ئەوانی دوای تۆ هاتن هەزار ڕەحمەت لە تۆ. وتی هەر قەبوڵمە بە مەرجێ هیچت لە دڵ نەمابێ "

دوای تەلەفۆنەکەی شوکری یەکسەر تەلەفۆنم کرد بۆ بورهان عەبدولڕەحمان تکریتی لێپرسراوی حیزبی بەعس لە کەرکوک و باسی تەسڕووفاتە ناشرینەکەی شوکریم بۆی گێڕایەوە ، ئەویش وتی ئەمە شتێکی زۆر سەیرە و ئێمە لەم مەوزوعە دەکۆلینەوە ... پاشان خەبەرم زانی کە ئەو ئەندامانەی حیزبی بەعس کە هاتبوون بۆ چەمچەماڵ سزادرابوون لە لایەن بورهان عەبدولڕەحمانەوە ، بەڵام هیچ ئیجراناتێک لەگەڵ شوکری نەکرا. دوا بە دوای تەلەفۆنەکەی شوکری ، ئەوەندەی پێ نەچوو معاونی پارێزگار سابت عانی تەلەفۆنی بۆم کرد کە بچمە کەرکوک و لەوێ چیم هەیە قسە بکەم و شوکری لیژنەیەکی بە سەرۆکایەتی معاونی پارێزگار بۆ لێکۆلینەوە

لە مەوزوعەکە داناوە و مەوزوعی سستەرەکە کەوا پیاوەکانی شوکری هاتبوون بۆ چەمچەماڵ و تەعدایان لێکردبوو، منیش وەڵامیم دایەوە و وتم ، من ئامادە نییم بێمە پارێزگا ، بەڵکو دەڕۆم بۆ بەغدا بۆ وەزارەتی ناوخۆ، لەوێ چیم هەبێ لەسەر شوکری و مەوزوعەکە باسی دەکەم ، بە شوکری بڵی من دوای تەلەفۆنەکەی نەئیشی لەگەڵ دەکەم نە بە پارێزگاری دەزانم و تەلەفۆنەکەم داخست. .. هەر لە هەمان ڕۆژدا بەرەو کەلار کەوتمە ڕێ بەرەو بەغدا و لە کەلار چاوم بە شێخ محەمەد ئەمین کەوت و مەوزوعەکەم بۆ ڕوونکردەوە.

لە ٧\٢٥ چوومە وەزارەتی ناوخۆ ، وا دیار بوو پێش ئەوەی بگەمە وەزارەت شوکری بروسکەیەکی بۆ وەزارەتی ناوخۆ لێدابوو هەروەها وێنەیەکی بۆ منیش وەک قائممقامی چەمچەماڵ ناردبوو، بروسکەکە نەگەیشتبوو پێم لەبەر ئەوەی من زوتر لە چەمچەماڵ دەرچوبووم .. ئەمەش دەقی بروسکەکەیە

وزارە الداخلیە

الی السید عبد الستار طاهر شریف قائممقام جم جمال للمعلومات

العدد ٩٠٩

التاریخ ٧\٢٤\ ١٩٧٢

بالنظر لسوء تصرفاتك مع المرضات فی جم جمال واثارتك للمشاکل والفتن بین الموظفین بسبب المرضات ایضا وعدم امتثالکم للحضور امام الهیئة التحقیقیة التی شکلت لهذا الغرض بموجب امرنا ٩٠٨ فی ٧\٢٤ مخالفا بذلك ما نصت علیه الفقرة الأولی من المادة ٣٤ من قانون المحافظات رقم ٥٩ لسنة ١٩٦٩ واستنادا الی الصلاحیة

المخولة لنا بموجب الفقرة الأولى من المادة ٢٦ من القانون المذكور نطلب منكم الانفكاك فورا و مراجعة وزارة الداخلية لتقرير مصيركم . تودع وكالة ادارة القضاء الى معون الشرطة نوري رشيد يارة.

انتهت المحافظ

کاتێ شوکری ئەم بروسکەیەی ناردبوو بۆم ، من لەچەمچەماڵ نەمابووم بۆ ئەوەی وەڵامی بدەمەوە ، ئەمەش جێگای داخ بوو.

پاشان شوکری ئەوەندە هەڵەشە بوو هەر لە هەمان ئەو ڕۆژەی تەلەفۆنی بۆم کردو لە گەڵمدا تێکچوو، لە هەمان ڕۆژ لێژنەی لێکۆڵینەوەی داناو ، لە هەمان ڕۆژیش داوای ئینفکاکم دەکا لەبەر ئەوەی یاخی بوومە و ئامادە نابم بەرامبەر بە لێژنەکەی ، ئۆقرەی نەگرتبوو تا سبەی چاوەڕێ بکا ، بەهەرحاڵ من ئامادە بووماین یان نا ، ئەو ڕۆژە لە ڕۆژی ٧\٢٤ ناگەیشتمە دەوام بۆ لێکۆڵینەوە . هەروەها لە بروسکەکەشی هەڵەشەیی پێوە دیارە، لەبەر ئەوەی پرسی بە کەس نەکردبوو بەڵای کەمەوە وەک ئانبەکەی ، بۆ ئەوەی ڕێگانێکی پێ نیشان بدەن بۆ چارەسەرکردنی گیروگرفتەکە ، خۆ یاسای پارێزگاکان ئاشکرایە لە بروسکەکە کە شوکری بەسزمان چەند نەخوێندەوارە.

مەسەلەی سستەرەکەش جەماعەتەکەی شوکری خۆیان لە کەرکوک تەسرۆفاتی خەرا پیان لەگەڵدا کردبوو، لەسەر ئەو تەسرۆفاتانە نەقڵی چەمچەماڵ کرابوو، منیش کاتێ کە نەقڵەکەیم ڕەفزکرد ، شوکری ئەم مەوزوعەی بۆم دروستکرد. بەڵای شوکریەوە شتێکی زۆر سەیر بوو قائممقامێك بتوانێ پێی بڵێ بەرچاوت کلێ پێوەیە، بەتایبەتی قائممقامەکەش کورد بێ !

لە ٧\٢٦ چاوم بە وەزیری ناوخۆ فەریق سەعدون غیدان کەوت ، یادداشتێکم دا پێی دەربارەی تەسرۆفاتەکانی شوکریو مەوزوعی چەمچەماڵ و سستەرەکەو بە دەمیش قسەم بۆی کرد، هەروەها چاوم بە بەڕێوەبەری گشتیی وەزارەت کەوت لەگەڵ یاریدەدەرەکەی و مەوزوعەکەم بۆیان ڕوونکردەوە، بە ڕێکەوت عەیادە صەدیدیش لەوێ بوو ...بەڵام من پێش ئەوەی بچمە لای وەزیر یادداشتێکم دابوو بە جێگری ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش صدام حوسێن، لە ٧\٢٦ کەواتە لە هەمان ئەو ڕۆژەی کە چوومە لای وەزیر ، یادداشتەکەم بە ڕێگای عەلی ڕەزا باوە ئەرکەوازی بە هۆی شێخ جەباری برامەوە دایە صدام حوسێن ، عەلی ڕەزا وەک کوردێک هەرچەندە بەعسی بوو بەڵام هەستی کوردایەتی هەبوو لە عەشیرەتی ئەرکەوازی خانەقین بوو، بەم دواییەش ١٠ ساڵ حوکم درا لەسەر کێشەکەی نازم گزار. ئەوەبوو یەکسەر چاوم بە صدام حوسێن کەوت و تەلەفۆنی بۆ وەزیری ناوخۆ کرد بەڵام تەلەفۆنەکەی کەمێ درەنگ کرد، کاتێ کە تەلەفۆنەکەی کرد من لای وەزیری ناوخۆ بووم ، لە سەرەتادا سەعدون غیدان زۆر ناڕەحەت بوو، دەیوت چۆن تۆ ئیشی وا دەکەی؟ ئەوە بوو صدام تەلەفۆنی بۆ کردو پێی وت عبدالستار تاهیر دەگەڕێتەوە بۆ چەمچەماڵ و ئامۆژگاری شوکری بکە لەمەودوا پەت نە پسێنێ .

بەڵێ پێش ئەم تەلەفۆنە سەعدون غیدان لە گەڵمدا زۆر ساردبوو، بەڵام دوای تەلەفۆنەکەی نائیب ، پێمی وت : دەگەڕێتەوە بۆ چەمچەماڵ ، دیارە شوکری خۆی کردووە بە وەزیرو قائممقام نەقڵ دەکا ، دیارە دەسەڵاتی خۆی نازانێ ؟ ئەوەبوو بروسکەکەی شوکری پێم نیشاندا کە لەوەو پێش وەک باسم کرد نەم دییوو، سەرم

سوپرما لە بروسکەکەی و بە وەزیرم وت بیستوومە خەڵکی درۆ دەکەن بەڵام نەك درۆی وا شاخدار...! عەرەب وتەنی " چربنی وبکی سبقنی واشتکی " وتم باشە دەگەڕێمەوە بۆ چەمچەماڵ بەڵام یان من یان شوکری... لەبەرئەوەی من ئامادە نییم هاریکاری لەگەڵ شوکریدا بکەم و لەم حاڵەتەش نیش و کاری قەزاکە هەمووی پادەوەستێ . وەزیر پێمی وت ، جارێ بگەڕێوە بزانین مەسەلەکە چۆن حەل دەکەین ، بۆ ئەوەی شوکری سنوری خۆی بزانێ .

گەڕامەوە بۆ چەمچەماڵ ، یەکەم هەنگاوم مفەوەزی ئەمنەکەم لە چەمچەماڵ دەرکرد، لەگەڵ کارمەندی تەندورستی یەکە یەکە کە خزمی شوکری بوو لەگەڵ سستەرەکە هەردووکیانم لە چەمچەماڵ دەرکرد و پێیانم وت بچنە لای شوکری با ئەو شوێنتان بۆ بدۆزێتەوە ، کورد وتەنی " جێگای مست پالەقەیە " بڕیاریشم دا نە بە کتێب نە بە تەلەفۆن لەگەڵ شوکری قسە نەکەم و تا خۆم نەڤڵ دەکەم.

لە لایەکی ترەوە بانگی معاون پۆلیسەکەم کرد نوری رەشید یارەو پێم وت چۆن پازی دەبی ببیتە وەکیلی قائممقام لە کاتێکدا بە پێی یاسای پارێزگاکان دەبێ کامەران قەرەداغی مودیری ناحیەی ئاغجەلەر بکرێتە وەکیلی قائممقام . باشە ئەوا شوکری نەخوێندەوارە و شارەزا نییە خۆ ئێوە معاونی پۆلیسن و شارەزای یاسا هەن چۆن شتی وا قەبوڵ دەکەی؟ نوری وتی گەورەم مودیری ناحیەو من هیچمان تاوانمان نییە و ئێمە دەسەڵاتی شوکریمان نییە .. نوری پاستی دەکرد ، لەو ڕۆژە و لەو بارودۆخەدا کەم کەس هەبوو بەتاییەتی موچەخۆر بێ بە شوکری بڵێ نا ... کە گەڕامەوە چەمچەماڵ ئەم بروسکەیەم بۆ شوکری لێدا :

الى محافظ كركوك – شكرى الحديثى

برقيتكم ٩٠٩ فى ٧\٢٤

لا يمكننا تنفيذها لأنها تخالف المادة ٣٤ من قانون المحافظات رقم ٥٩ لسنة ١٩٦٩ ، وانكم لستم مخولين لا بموجب هذه المادة ولا اية مادة اخرى بنقل او تنسيب القائممقامين الى خارج القضاء ، بل كان عليكم طلب ذلك من وزير الداخلية.

اننا لم نتصرف بسوء مع الوظفين بسبب المرضات لأننا رفضنا نقلكم ممرضة سيئة الأخلاق الى جم جمال لخلق الفوضى فى القضاء .

رجعنا الى القضاء و قطعنا اجازتنا المرضية.

صورة منها الى وزارة الداخلية

ناحية آغجلر

دوائر القضاء كافة .

قائممقام جم جمال

دواى ئەوەى ئەم بروسكەيەم لێدابوو بۆ شوكرى و شوكرى بروسكەكە بە شێخ ئەحمەد نەقشبندى نيشان دەدا و دەڵێ سەير كە شێخ ستار چى بۆم نووسيوە.

شيخ ئەحمەديش بە شوكرى دەڵێ من كە جەنابت بروسكەكەت بۆ شێخ ستار لێدا و داوات لێ كرد ئينفكاك بكا ، پێتم وت ئەو بروسكەيە لێمەدە، لەبەرئەوەى شێخ ستار تەنفيزى ناكا، جەنابت پێمت وت من گەلێ شتى وام لە سلێمانى كردووە ، ئەوەبوو پێتموت شێخ ستار لەو جۆرە كەسانە نييە بەو جۆرە و بە ئاسانى مل كەچ بكرێ .

فەرموو ئەم بروسکەیەی تووندترین بروسکەیەو هەڵویستی زۆر لاواز کردوو، ئەگەر پەلەت نەکردایا ئەمانە هەمووی ڕوی نادا.

لە چەمچەماڵ مامەوە تا ١٩٧٢\٨\١٢ کەواتە دوای هەژدە ڕۆژ دوای ئەم بەزم و ڕەزمە ئەوبوونەقڵی قەزای عەفەک کرام لە پارێزگای دیوانیە ، پێش نەقڵکردنەکەم وەزیری ناوخۆ بەڵێنی داپێم کە ئەوەندە لە عەفەک نامێنمەوە تا قەزاێیکی نزیک شاغر دەبێت و نەقڵم دەکا بۆی.

ئەمەش دەقی ئەمری نەقڵەکەمە،

وزارة الداخلية

مديرية الداخلية العام

مديرية الأمور

الذاتية

العدد|١٢٩٤٩

التاريخ ١\٨\٢

م/نقل

بناء على ما تقتضيه المصلحة العامة قررنا اجراء ما يلي:

١- نقل السيد عبد الجليل ناجي الوكيل قائممقام قضاء عفك الى وظيفة قائممقام قضاء النجف الشاغرة وبراتبة الحالي البالغ ١٠٢ دنانير شهريا.

٢- نقل السيد عبد الستار طاهر شريف قائممقام قضاء جم جمال الى وظيفة قائممقام قضاء عفك و براتبه الحالي البالغ ٧٠ دينارا شهريا.

نسخة منه الى :

وزارة المالية – الميزانية – ان هذا النقل اقتضته المصلحة الادارية والضرورة القصوى رجاء.

با بێینە سەر مەوزوعی موناقەشەی ناکۆکییەکەی نێوان من و شوکری حەدیسی و هەڵەکانی .

١- شوکری وەك پارێزگاری کەرکوك و پێش کەرکوکیش پارێزگاری سلێمانی بوو. دەورێکی باڵای هەبوو لەگەڵ خالید عەبدولحەلیمی پارێزگاری هەولێر لە یارمەتیدانی صدام حوسێن لە دەرچواندنی بەیاننامەی ١١ ی ئازار، یان ڕاستتر بڵێم لە ڕێکەوتنی نێوان بارزانی و حیزبی بەعس . ئەم دوو پارێزگارە زۆر لە صدام حوسێن نزیك بوون و هەستیان بە مەغروری دەکرد بەتاییەتی دوای دەرچوونی بەیاننامەکە ، بەتابەتی شوکری کەم کەس هەبوو دوای بەیاننامەی ئازار قسە بداتە بەر قسەیی و بەربەرەکانی بکا، شوکری بە کەیفی خۆی تەسەروفی دەکرد لە پارێزگای کەرکوك ، ئیشارەتی سەوزی لە صدام حوسێنەوە وەرگرتبوو.

٢- چوونی من بۆ چەمچەماڵ دوای خانەنشینکردنی حەسەن پشدەری لە قائممقامی چەمچەماڵ و یاخیبوونی حەسەن لە حکومەت و ئینفکاك نەکردنی لەسەر ئەمری بارزانی و پارتی، وا دیاربوو صدام حوسێن منی دەست نیشانکردو ناردمی بۆ چەمچەماڵ دوای ئەوەی ناردی بە دواما و پێمی وت دەتوانی بچیتە چەمچەماڵ ئەگەر نەڤڵی چەمچەماڵت بکەین ، مەوزوعەکەی

بۆم ڕوونکردەوە ، منیش موافەقەتم کرد بەڵام داوام لێکرد شێخ محەمەد ئەمین بگەڕێنێتەوە بۆ قائممقامی و نەقلی کەلاری بکەن و شوکریش ئاگاداربکەنەوە هاریکاریم بکا بە تایبەتی خانەنشینکردنی حەسەن پشدەری و چوونی من بۆ شوێنەکەی لەوانەیە هەندێ تەگەرەو کۆسپ بێتە ڕێگام، وتی ئەوە هاید ئێمەیە و چیت دەوێ بۆتی جێبەجێ دەکەین، شێخ محەمەد ئەمینیش دەگەڕێنێنەوە بۆ قائممقامی و بۆ کەلار.

ئەوبوو من چووم بۆ چەمچەماڵ و شێخ محەمەد ئەمین لە شوێن من چووە کەلار ... لەو سەردەمە من لەگەڵ مەلا عەبدوڵڵا ئیسماعیل و شێخ لەتیف بەرزنجی و شێخ جەباری برام خەریکی زیندووکردنەوەی پارتی شۆڕشگێڕی کوردستان بووین بەتایبەتی لە کەلا ر و چەمچەماڵ زەمینە زۆر باش بوو بۆ ئەنجامدانی ئەم مەبەستە، هەرچەندە مەوزوعەکە تەنها لە قۆناغی ئالۆگۆڕکردنی بیروڕا تێپەڕی نەکردبوو.

سەرکەوتنم لە لادانی حەسەن پشدەری و قەناعەت پێکردنی کە ئینفکاك بکا و چەسپاندنی کەسایەتی خۆم وەك قائممقامێکی کورد لە چەمچەماڵ و نەبوونم بە داردەستی پارێزگار شوکری ، بوونە هۆی ئارەحەت بوونی شوکری ، بە تایبەتی هەرچی دەیویست بەو جۆرە نە دەکرا ، من خۆم بە قائممقام دەزانی ئەك مووچەخۆری شوکری ، بۆیە وردە وردە ئیوانمان بەرەو خەراپ بوون دەڕۆیشت .

٢- لە بڕووسکەکەی شوکری بە تەواوی مەوزوعی هەڵچون و هەڵەشەیی و پشت گوێ خستنی یاسای پێوە دیاربوو وەك " عدم امتثالکم للحضور امام الهیئة

التحقيقية " چۆن دەبێ قائممقام لە لایەن معاونی پارێزگارەوە لێکۆلینەوەی لەگەڵدا بکرێ ؟!!

" نطالب منكم الانفكاك فورا ومراجعة وزارة الداخلية لتقرير مصيركم"

پارێزگار دەسەڵاتی نەقڵکردن و تەنسیب کردنی قائممقامی نییە ، چۆن داوای شتی وا دەکا ، پاشان بۆ " فورا" یان تقریر مصیرکم .. هەروەها وەزارەتی ناوخۆ دایەرەیەك نییە تابعی پارێزگای کەرکوك بێ ، تا پارێزگارەکەی ئەمری پێ بکا ، حەوالەکردنی قائممقامێك بۆ وەزارەتی ناوخۆ و وەزارەت لەسەر ئەمری پارێزگاری کەرکوك چارەنوسی قائممقامێك ئە نجام بدا ، شتێکی زۆر سەیرە ، کە دیارە شوکری بەسزمان چەند پێ پەتی بوو . خۆ وشەی " فورا " لە هەمووی سەیرتر ، ئایا قائممقامێك چۆن ئینفکاك دەکا پێش ئەوەی بەرائەتی زمە نەکا ، کۆمەڵێ پرۆژە و پارەی لە زمەت بێ و چۆن بە فەورەن جێبەجێ دەکرێ ؟!

یان مودیری ناحیەی ئاغجەلەر وەکیلی قائممقام بوو بۆ یەکسەر لایدا و بەڕێوەبەری پۆلیسی کردە وەکیل... ! بەڵام وەڵامدانەوەکەی من سنووریکی بۆ دانا. بە هەرحاڵ زروفی کەرکوك و بوونی شوکری بە پارێزگاری و بوونی پارتی و پێشمەرگەی پارتی ، وەزعێکی نالەباری لە پارێزگای کەرکوك دروستکردبوو، بە ڕای من شوکری کەڵکی کەرکوکی نەبوو لەو زروفە نالەبارەدا . لە لایەکی تر٥وە هەڵوێستی جەماعەتی پارتییش لە چەمچەماڵ باش نەبوو لەگەڵمدا ، بەڵام من سەرەڕای ئەو بارودۆخە نالەبارە و بوونم لە نێوان دوو بەردە ئاش ، خاوەند ڕای تاییەتی خۆم بووم و ئامادە نەبووم لەگەڵ هیچ لایەك لەم دوو لایەنانە

سازش بکەم، هەرچەندە لایەنی پارتی لە من نزیکتر بوو وەك ئەندامێکی پارتی ، بەڵام بەداخەوە جەماعەتەکەی بارزانی لە چەمچەماڵ هەموو شتێ بوون بەڵام پارتی نەبوون ، دڵسۆزی بارزانی نەبوون ، بەڵکو هەندێکیانیش پیاوی شوکری بوون یان دەستەو دایەرەی ئەمن بوون.

لە ١٠\٨\ ١٩٧٢چاوم بە شێخ لەتیف بەرزنجی کەوت کە لە هەولێرەوە ڕایکردبوو لە دەست جەماعەتی بارزانی ، زۆر نارەزا بوو لەو زروفەی ئێمەی جەماعەتی کۆنی بااڵی مەکتەبی سیاسی تێی کەوتبووین. ئەوەبوو لەگەڵ شێخ لەتیف بە دوورو درێژی قسەمان پێکەوەکرد کە وەزع وا بڕوا ئێمە چی بکەین ؟ لە شوێنێکی تری ئەم یادداشتە بە دوورو درێژی ئەو باسەم نووسیوە.

عەفەك

لە ١٤\٨\ ١٩٧٢ رێكەوتی رۆژی دووشەممە لە قەزای عەفەك موباشەرەم كرد .

قەزای عەفەك سەر بە پارێزگای " الديوانيه " يە كە نێستا ناوی نراوە " القادسيه". سنووری قەزای عەفەك لە لای رۆژهەڵاتەوە پارێزگای " الكوت" كە نێستا ناوی لێنراوە " الواسط" لەلای باكوورەوە ناحيەی " الشوملی " سەر بە قەزای الهاشميه ی پارێزگای بابلە . لە لای رۆژئاواوە مەركەزی قەزای الديوانيه و ناحيەی القاسم سەر بە قەزای الهاشميه . لە باشوورەوە پارێزگای " المثنی " كەواتە سەماوە و ناحيەی فەجر كە سەر بە پارێزگای(ژی قارناصريه)ی جاران.

عەفەك كەوتۆتە رۆژهەڵاتی ديوانيەوە بە مەسافەی ٣٦كم . شوێنەواری " النفر" كە مێژووی دەگەڕێتەوە بۆ سێ هەزار ساڵ پێش زايينی و سەر بە قەزای عەفەكە، (النفر) شوێنەواری سۆمەرييەكان و نەكەدييەكانە . قەزای عەفەك لە سەدەی سيانزەدەيەمی زايينی دا شارێكی ناودان بوو.

شوێنەواری النفر NIPUR حەوت كيلۆمەتر لە عەفەكەوە دوورە و كەوتۆتە باكووری رۆژهەڵاتی عەفەكەوە.

لە ساڵی ١٩٤٨ وە " البعثات الاثرية" كەواتە نێردراوانی شوێنەوار ، شوێنەوارناسان دەستيان كردووە بە گەڕان بە دوای شوێنەوارەكانی النفر . لە

نێردراوە شوێنەوارییەکان نێردراوانی " زانکۆی شیکاغۆ" و زانکۆی مەشیگان و زانکۆی بەنسلڤانیا . چەند جار هاتوونەتە NIPUR و لە گردی " ابو صلابیخ"تەنقیبیان کردووە . ئاوو هەوای عەفەك بە هاوین گەرم و وشکە ، بە زستان ساردێکی مام ناوەندیە . جگە لەوەی بە هاوینان گەردەلوولی تۆزاوی زۆر زۆرە و بارانیشی کەمە . زۆر لە ناوچەکانی گردۆڵەی لمییە " الکثبان الرملیة" ئەم لمانە وەك ئاو بەسەر زەویەکاندا دەڕوا و هەرچی بکەوێتە بەردەمی دای دەپۆشێ ، ڕێگاکان ئەگەر لە کەنارەکانی سنگ دا نەکوترێ نایدۆزێتەوە تا دەگا بەو خانووانەی دەکەونە بەردەمی دای دەپۆشێ ئەگەر خاوەندەکانی لە کاتی هەڵکردنی گەردەلوول بە خاکەناز لای نەدەن وفریایان نەکەون.

پانتایی گشتیی قەزاکە ٤٣٦٢ کیلۆمەتر چوار گۆشەییە و لەم پانتییە ١١٢١ کم چوارگۆشەیی پانتایی مەرکەزی قەزاکەیە لەگەڵ ناحیەی (الفواره) .

ژمارەی دانیشتوانی قەزای عەفەك بە پێی سەرژمێری ساڵی ١٩٦٥، " ٧٠٣٩١ " کەسە لەمە ٥٣٩٠ یان لە مەرکەزی قەزاکەن.

دوای موباشەرەکردنم لە عەفەك بە سێ چوار ڕۆژ دەستم کرد بە چالاکی نواندن و جەولەکردن هەروەك ئەوەی بەتەمای نەقڵکردنیشم نەبم. ئەوە بوو لە ٨\١٧ چوومە دێی " التجمع السکنی" کە تازە دروستکرابوون بۆ جوتیارانی ناوچەکە و ئەوانیش ناچوونە ناوی ، ژمارەی خانووەکان سەد خانو بوو. زۆر هەوڵم لە گەڵیاندا کە بگوازنەوە بۆ خانووە تازەکانیان بەڵام بێ سوود بوو لە گەڵیاندا، لە لایەکیشەوە وەك جوتیار حەقیان بوو ، خانووەکان دیواری حەوشەکانی زۆر نزم

بوو ئەمەش نە دەگونجا لەگەڵ داب و نەریتی عەشیرەتە عەرەبەکانی ئەو ناوچەیە ، کە نابێ ژنان و کچانیان لە خانوویەکدا بژێن و دراوسێ کانیان بیانبینن ، هەروەها خانووەکان وەک خانووی شارستانێتی بریتی بوون لە دوو سێ ژوور و توالێت و گەرماو . هیچ حیسابێک نەکرابوو بۆ مەڕو ماڵاتەکانیان. منیش دوای ئەوەی گوێم لێیان ڕاگرت زەغتم نەکردە سەریان لەگەڵ ئەوەش دا لە ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕشەوە ڕێ درابوو پێم هەرچی نەچێتە ناو ئەو خانووانە حیجزی بکەم .

ئەوەی زۆر کاری تێم کرد کە بڕیارەکە ڕانە پەڕێنم ، یەکێ لەجووتیارەکان کە تەمەنی لە دەوری ٦٠ ساڵان دەبوو ، پێمی وت " ابنی انت لا تفهمنا نحن العرب مو میل الاکراد ، انا کنت قبل سنین اروح الی کوردستان اصل حتی الی ماوەت ابیع التمر واحصل علی القمح ، انتم بیوتکم فی تلك الاماکن بیت فوق البیت ،انا هنا اخاف حتی علی اخوی یتنوع علی مرتی " زوجتی" انتم الاکراد شرفاء"

بەڕاستی کابرای عەرەب ڕاستی دەکرد ، لە ئەنجامی مانەوەم وەک قائممقام لە عەفەك و ڕاشان لە خچر ، مەسەلەی فساد یەکجار زۆر بوو. بۆیە گوێم نەدا بە ناچارکردنیان لە موجەمعەکە دابنیشن.

لە ٨\٢١ سەرم لە ناحیەی (الدغارە) دا ، ژمارەی دانیشتوانی " سۆمەر و دغارە " ٣٦٨٠٢ کەس بوو و لەمانە ١٨٤٣٧ نێرینەو ١٨٣٦٥ یان مێینە بوون . ئەم سەرژمێریە ، سەرژمێری ساڵی ١٩٧٢ بوو.

لە ۹\۱۷ چوومە دێی النفر بۆ سەردانی شوێنەوارە دێرینەکانی NIPUR و سەرم لێ دا، لەبەردەم دیوەخانەکەی شێخ دوێج دانیشتبووین " لم" گەیشتە سەربانی دیوەخانەکەو وەك ئاو بەسەر زەوی و سەربانەکاندا ڕێی دەکرد . چەند زەلامێك هەر خەریکی پاککردنەوەی سەربانی دیوەخانەکە بوون لە لم ، چۆن لە کوردستان خەڵکی سەربانەکانیان لە بەفر پاك دەکەنەوە ئەمانیش لە قوم" لم" پاکیان دەکەنەوە.

شێخ دوێج پیاوێکی زیرەك و خانەدان بوو، بەڵام وا دیار بوو پێش من بەعسیەکانی عەفەك زۆر ئازاریان دابوو ، زەوی و زارەکانیان لێ زەوتکردبوو بە بیانووی ئەوەی شوێنەوارە . بەڵام من زەویەکانم بۆی گەڕاندەوەو چوار ئەندامی کۆمەڵەی جوتیارانی (النفر) م یەکی شەش مانگ حوکم دا بە پێی یاسای " حمایە الانتاج "دەسەڵاتی دادومری جەزای دەرەجە دووم هەبوو ، ئەمری گرتنی نەعیم مەزهەریشم دەرکرد کە لێپرسراوی کۆمەڵەی جوتیارانی پارێزگای قادسیە بوو. لەبەرئەوەی دەسی بەسەر زەویەکانی شێخ دویج دا گرتبوو ، جوتیارانی النفر زەویەکانی شێخ دویج یان بە شەریکی لەگەڵ نەعیم مەزهەر دەکێڵا . نەعیم مەزهەر کۆنە پۆلیس بوو پێش ئینقلابی ۱۷-۳۰ تەممووز، نائب عەریف بوو ، قەزاکەی هەموو تاڵانکردبوو بە زۆر، زەوی ئەم و ئەوی زەوت کردبوو. پارێزگاری دیوانیە حەسەن سەعید تەلەفۆنی بۆم کرد کە جوتیارەکان بەرەڵڵا بکەم ، منیش پێموت من حوکمیانم داوە ، تازە بەرەڵڵا کردنیان لە دەست من دەرچووە ، وتی ئەی بە دەس کێیە ؟ وتم دادگای تەمییز . دوای من پرس بە سیروان جاف دەکا کە

نائب پارێزگار بوو ، ئەو وەك دەرچووی کۆلیجی یاسا و وەك نائبی پارێزگارێك لە مودیر ناحیەتیەوە گەیشتبووە ئەو پلەیە ، لە حەسەن سەعید شارەزاتربوو ، پێی دەڵێ پاستە ئێمە ناتوانین بەرەڵڵایان بکەین .. ئەوەبوو دادگای تمییز ئیقراری حوکمەکانی کرد. بەڵام لەگەڵ پارێزگار رێك کەوتم کە نەعیم مەزهەر هاتوچۆی عەفەك نەکا بۆ ئەوەی حوکمی نەدەین.

بەڵێ ئەمە پارێزگارێکی تر بوو دوای (شکری الحدیپی) و ئەمیش بەعسی بوو بەڵام لەگەڵ جیاوازییەکی زۆر ، حەسەن سەعید کە بینی من پاستم ، بێ دەنگ بوو نەك بیکاتە هەرا وەك هەراکەی شوکری.کە لە قەزای چەمچەماڵ لە گەڵمدا کردی.

لێرەدا کۆتایی بە بەرگی یەکەمی یادداشتەکەم دێنم بە مەبەستی لە چاپدانی ، ئومێدەوارم لە فرسەتێکی گونجاو ، لە بارودۆخێکی دیموکراتیدا ، لە بارودۆخێکدا دیموکراسی بااڵ بەسەر عێراق و کوردستان دا پابکێشێ و هەموو لە ژێر سێبەری حکومەتی هەرێمی کوردستانی فیدرالی ئازاد ، بتوانین چی لە مێشکماندا هەیە یان ئەو ڕەشنووسانەی لەم قۆژبن و ئەو قۆژبن لە ترسی ڕژێمە یەك لە دوای یەکەکانی دەوڵەتی عێراق شاردبوومانەوە ، لەمەودوا لە ژێر تیشکی ڕۆشنایی دیموکراتیەت و ئازادی بە چاپیان بگەیەنین و خوێنەرانی ئازیز چاویان پێ بکەوێ ، بەتاییەتی نەوەی تازەی گەلەکەمان کە لەسەردەمی ڕووداوەکانی ناو ئەم یادداشتە جارێ لەدایك نەبووبوون . لە کۆتایی ئەم بەرگەی یادداشتەکانم داوا لە خوێنەرانی ئازیز دەکەم بە چاوێکی بێلایەنانە و بە وردی بیخوێننەوەو بەو پەڕی ئازادی و سەربەستی ئەگەر ناڕەزایی و ڕەخنەیان هەیە لێمی بگرن و لەسەر

لاپەڕەی ڕۆژنامە نازادەکان بڵاوی بکەنەوە . هیچ مرۆڤێك نییە لەسەر زەوی ، لە هەرشوێنێك بێ لە ژیانیدا هەڵە نەکا ، گرنگ ئەوەیە مرۆڤ کە هەڵەی کردو بە هەڵەکانی زانی ، دانیان پێدا بنێ ، منیش لەم هاوکێشەیە بەدەر نییم ، لە ڕێڕەوی حەفتا ساڵی ژیانمدا کۆمەڵێ هەڵەم کردووە بەڵام بە قەناعەتی خۆم ڕاستیەکانم گەلێ زۆرترن لە هەڵەکانم ، ئەو هەڵانەی پێمزانییێ بە پێی توانا ڕاستیانم کردۆتەوە ، ئەگەر هەڵەیەکیشم هەبێ پێم نەزانییێ ، ئەوا خوێنەرانی نازیز دەتوانن دوای خوێندنەوەی ئەم یادداشتەم بەرچاومی بخەنەوە ، وابزانم هەموو ڕۆشنبیرێکی بێ لایەن ناوێنەی ڕۆشنبیرێکی تری نەتەوەکەیەتی .

ئەو فرسەتە گونجاوەی

دیموکراتیەت و نازادییە

تاڕادەبیك لە هەرێمی کوردستانی فیدرالی لە پرۆسەی نازادی و ڕووخانی ڕژێمی بەعس هاتە دی منیش دەستم کرد بە چاپکردنی یاداشتەکانم.

(نووسەر)

- عبد الستار تاهیر شەریف لەسالی (١٩٣٥) لەگەرکوك لەدایك بووە
- خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی ودواناوەندی و خولی پەروەردەیی مامۆستایانی لەشاری کەرکوك تەواو کردووە
- لە (١-١٠-١٩٥٥) بۆ یەکەم جار لەقوتابخانەی رێدار لەناحیەی شوان بەمامۆستا دادەنرێت.....
- بۆ یەکەم جار بە قایمقامی قەزای کۆیە دادەنرێت تا سالی (١٩٧٤) لەچەند شوێنێکی کوردستان و خواروووی عیراق وەك (کۆیە-کەلار- چەمچەمال-حەلەبجە-خورماڵ- بەعقوبە) قایمقام بووە.....
- لە (٧-٤-١٩٧٤) بووە بەوەزیری (ئیشغال و ئیسکان)
- لەسالی (١٩٧٥) بوو بە وەزیری (شارەوانی)
- (١٩٧٦-١٩٧٧) بوو بە وەزیری (گواستنەوە)
- ئەندامی ئەنجومەنی نیشتمانی عیراق لە (١٧-١-١٩٨١) تا (٣١-٥-١٩٨٤)
- خوێندنی بەکالۆریوس و ماجستێر و دکتۆرای لەبواری (دەروونناسی) لەزانکۆی مستنسریە و بەغدا تەواو کردوە لەسالی (١٩٨٤).
- سەرۆکی کۆمەڵەی رۆشنبیری کورد و سەرئوسەری گۆڤاری (رۆژی کوردستان / بەغدا -١٩٨٢-١٩٨٧)
- ئەندامی ئەنجومەنی ناوەندی یەکێتی ئەدیبان و نووسەرانی عیراق
- (١٢)کتێبی بەچاپ گەیاندووە بەزمانی کوردی و عەرەبی لە بوارەکانی (پەروەردە-دەروونناسی-میژوو-کۆمەڵایەتی وئەدەب)
- (١٩٦٦-١٩٦٩) سکرتێری لقی (٣)ی پارتی دیموکراتی کوردستان /کەرکوك
- (١٩٧٠) هەڵبژێردرا بۆ ئەندامی پالیۆراوی کۆمیتەی ناوەندی پارتی دیموکراتی کوردستان
- (١٩٧٣تا ١٩٨٤) سکرتێری گشتی کۆمیتەی ناوەندی پارتی شۆڕشگێری کوردستان
- (١٩٩٥) لە دەستی رژێم هەڵهات بۆ هەرێمی کوردستان
- (١٩٩٧) بۆ تورکیا دوا جار بۆ نیویۆرك

دوای پرۆسەی ئازادی عیراق گەڕایەوە بۆ عیراق لەزانکۆی سلێمانی

- لە ٢٠٠٨/٣/٥ لەگەڵ ڕەحیماوای شاری کەرکوك تەهید کرا